RÉGI

MAGYAR KÖLTŐK TÁRA.

VII.

RÉGI

MAGYAR KÖLTŐK TÁRA.

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

HETEDIK KÖTET.

XVI. SZÁZADBELI MAGYAR KÖLTŐK MŰVEI.

HATODIK KÖTET.

1560—1566.

BUDAPEST, 1912.

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

AZ AKADÉMIA ÉPÜLETÉBEN.

XVI. SZÁZADBELI

MAGYAR KÖLTŐK MŰVEI.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

MEGBIZÁSÁBÓL KÖZZÉTESZI

SZILÁDY ÁRON

M. AKAD. R. TAG.

HATODIK KÖTET.

1560—1566.

BUDAPEST, 1912.

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ-HIVATALA.

AZ AKADÉMIA ÉPÜLETÉBEN.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

TARTALOM.

ERDÉLYI MÁTÉ, 1560.
Az Szent János Baptistának feje vételéről való szép ének 3
Szent István haláláról való ének 10
Karácsoni ének 14

FRÁTER GÁSPÁR, 1560.
História az pogán Antiochus királynak kegyetlenködéséről az zsidó országban 19

PESTI GYÖRGY, 1560.
A halálról való emlékeztető ének 25

KÜKÜLLEI NÉVTELEN, 1560.
História Abigail uxoris Nabal etc. 36

TORKOS JÁNOS, 1561.
História az Absolonról 49

VARSÁNYI GYÖRGY, 1561.
Egy szép história az persei királyrul Xerxes neve 79

SZERÉMI ILLYÉS, 1561—1580.
Az igaz hütnek hasznáról 94
Cantio pulchra 96
Istenünkhez való szép dicséret 98

DÁVID FERENCZ, 1561—1579.
Vasárnapi prædicatio után való hálaadás 103

HUSZÁR GÁL, 1561—1574.
Prædicatio ad deum spiritum sanctum 105

MÉLIUSZ PÉTER, 1561—1572.

De nativitate Christi — 107
Cantio de passione et resurrectione — 111
Az Úrvacsora osztogatásának idején éneklendő isteni dicséret — 116
Igaz szent irásból kiszedetett ének — 129
(1. Az egy igaz Istenről. — 2. A Christus öröktül fogva szöletett Fiúságáról. — 3. A Fiú Jehova egy istenségéről. — 4. A Szentlélek Jehovaságáról. — 5. Az Eretnekek ellenvetési fejtéséről.)

NÉMETI FERENCZ, 1561—1565.

Psalmus XLIII. — 155
LXXVII. Psalmus — 159
CXLV. Psalmus — 163

SZENDREI NÉVTELEN, 1561.

Szilágyi Mihály és Hajmási László históriája — 169

NÉVTELEN, 1562.

Cantio de militibus pulchra — 175

BESENYEI JAKAB, 1562.

Az házasságról való szép ének — 183

TUBA MIHÁLY, 1562—1572.

Az új esztendőre való dicséret — 201
Az halálról — 203

BORNEMISZA PÉTER, 156[illegible]—1584.

Cantio optima — 207
Cantio Szent János látásáról — 208
Énekecske gyermekek rengetésére — 212
Az teremtésről — 214
Az ítéletről — 222
Isten városáról, az mennyországról — 249

KARÁDI NÉVTELENE, 1565.

Comoedia Balassi Menyhárt árultatásáról, Abrudbánya, 1569 — 261

FELNÉMETI NÉVTELEN, 1565.

Cantio ad notam: Hálaadásonkban — 293

DOBOKAI MIHÁLY, 1565.

Szép dícsíret — 297

NÉVTELENEK, 1566.

História az Szigetvárnak veszéséről — 300
Töredék — 312
Cantio iucunda de Helena Horvát — 316

JEGYZETEK (külön füzetben fognak megjelenni).

ERDÉLI MÁTÉ

1560.

FRÁTER GÁSPÁR

1560.

PESTI GYÖRGY

1560.

KÜKÜLLEI NÉVTELEN

1560.

AZ SZENT JÁNOS BAPTISTÁNAK

FEJE VÉTELÉRŐL VALÓ SZÉP ÉNEK.

Szent Jánosnak megmondom nagy fogságát,
Büdös tömlöczben való kínlódását,
Azután megmondom az ű halálát,
Egy leányzó miatt nyaka vágását.

Zakariás papnak ő fia vala, 5
Kit Isten vénségében adott vala,
Szent és jámbor életű János vala.
Az Krisztusnak fű hopmestere vala.

Erzsébet asszony ennek anyja vala,
Kinek azelőtt gyermeke nem vala, 10
De hogy Isten ígéretet tött vala,
Szent Jánost ez világra szűlte vala.

No mikoron harmincz esztendős vala,
Szent lélektül felindíttatott vala,
Predikálni az pusztában ment vala, 15
Krisztusnál hat holnapval nagyobb vala.

Tőn nagy predikácziót az pusztában,
Lőn egész zsidóság hozzá futásban,
Az ű predikállását hallgatásban,
Farizeusok bosszúlják magokban. 20

Hamarság követeket választának,
Kiket szent Jánoshoz elbocsátának,
Pusztában tisztirül tudakozának,
Ha ű volna fia mennyei úrnak.

Gyorsan feleletit Jánosnak érték,
Izenetit papoknak megjelenték,
Predikállását bosszúképen vevék,
Ügyekeznek rajta mint elvesztetnék.

Remíntelen vala az ű életek,
Mert félnek, hogy immár elvesz életek,
Irégykednek vala az kegyetlenek,
Jeruzsálembéli sok szerzetesek.

Azért János evvel nem gondol vala,
Mert Istennek szent lelke benne vala,
Az pusztában erőssen kiált vala,
Mennyeknek országát hirdeti vala.

Teste szakadását nem szánja vala,
Heródes királt gyakran feddi vala,
Atyjafia társát hogy vötte vala,
Heródest rá haragittotta vala.

Jánost azért hamar megfogattatá,
Nyakra-fűre az tömlöczben hányatá,
Kemínképpen ajtaját bézárlatá,
Őrizőkvel Baptistát virrasztatá.

Az tömlöczben immár ott fetreng vala,
Nagy erős oszlophoz kötözték vala,
Egész udvar népe gyűlöli vala,
Mert senki hozzálátója nem vala.

Nincsen már senki rajta könyörűlő,
Mert elköltött immár az régi jó üdő,
Nincsen királnak értte esedező,
Mert sok ember csak szemben hízelkődő.

Vadnak mostan oly hízelkedő népek,
Mikor látják ű előmeneteket,
Vagy egyebeknek jó szerencséjeket,
Nem szűnik meg az ű hízelkedések.

Sózzák nagy erőssen az ű nyelveket,
Jó szerencsékvel való íletekvel,
Barátságokat ajánlják mindenekvel,
De távoly vadnak ű tűle szívekkel.

Mikoron történendik nyavalyájok,
Barátjoknak urok miatt fogságok,
Nem jut eszében régi barátságok,
Csak keves vagyon érette szólójok.

Tömlöczben szent János bánkódik vala,
Megölni Heródes akarja vala,
De az sokaságot rettegik vala,
Kik Jánost profétájul tartják vala.

Történék egy alkalmatos órája,
Mikor vala születéssének napja,
Vígan örömében poharát iszsza,
Hogy ez napig Isten űtet megtartotta.

Hadnagyokat ű mind béhívattatá,
Fű vitézeket is mind bégyüjtet vala,
Galileában széllel izent vala,
Fű népeket ű mind begyüjtött vala.

Örömében nagy gazdagon főzete,
Jeles fű népeket mind leűltete,
Heródes ű véllek lakozni kezde,
Nagy jó kedvet felséges király veve.

Vígan trombitáját megfúallatá,
Dobját előttök harsogtatni kezdé,
Sok vígaság tévőket behívata,
Fű népeket igen vígasztaltata.

Sok jó borait mind megkóstoltatá,
Udvar népének vígan hordattatá,
Egynehányat utczákra kitolyata,
Mindenekkel szabadon megitatá.

Sok vígaság után mind felkelének,
Asszony nípek tánczolnia kezdének,
Király elizene feleségének,
Hogy lányával ű hozzájá lépnének.

Parancsola az ünnön leányának,
Tisztességet hogy tenne víg atyjának,
Seregek indúla sok leányzóknak,
Kikvel az fű népek mind tánczolának.

Az ünnön leánya drága ruhában,
Felöltözvín vagyon drága bíborban,
Tánczolnia kezde az palotában,
Heródes reá tekinte víg voltában.

Urak előtt nékie ezt fogadá,
Hogy valamit tűlle kérne megadná,
Országának is felét ha kévánná,
Beszédét hogy meg ne másolhatnája.

Leány hamar monda az ű anyjának:
«Mi jószágát kérjem az én atyámnak?»
Monda anyja: «kérd fejét Baptistának,
Mert ez ellensége mind az királynak.»

Ottan leány atyjához béindúla,
Atyja előtt szígyentelen megálla,
Keskeny derekával nagy térdet súlta,
Anyja tanácsából néki így szóla:

«Baptistának atyám egy tálacskában,
Adjad az ű fejét fogadásodban!»
Király hallá, szomorodék magában,
Hogy ferteznék Baptista halálában.

Az fűfű népekre király tekinte,
Erős esküését hogy meg ne szegné,
Hogy fejét vennék, hóhérnak izene,
Tömlöczből szent Jánost hóhér kihozá.

Nagy két élű tőrit előhozatá,
Keresztelő Jánost térdre állatá,
Hiveliből hóhér tőrit kirántá,
Nyakát vélle szent Jánosnak elcsapá.

Fejét derekátul így elválasztá,
Üstökét ragadá, tálban hagyítá,
Király leányának el-béiktatá,
Leány az ű anyjának bémutatá.

Fejét király Jánosnak így véteté,
Egy leánnak tánczáért így elveszté,
Az nagy jámbort szent Istenhez bocsátá,
Jánosnak király fejét így véteté.

Ily embernek kár egy leányért veszni,
Egy kicsény szököllésért fejét venni,
Nagy sok jámbornak torkát megmetszeni,
Lelki élő kenyértül megmenteni.

Jánosnak tanítváni hogy meghallák,
Uroknak halálát igen siraták,
Mint édes atyjokat úgyan ohajtják,
Tanítójokért könyveket hullatják.

Sírt ásának az ű tanítójoknak,
Tagait felvevék édes atyjoknak,
Apolgatják testét az ű uroknak,
Nagy sírásval adák az koporsónak.

Élete szent Jánosnak ímez vala,
Erdei mézvel ű lakozik vala,
És sáska eledele néki vala,
Sem bort, sem sert éltében nem itt vala.

Ruhája teve szőrből csinált vala,
És kemény szíú övezője vala,
Nem királi házban lakozik vala,
Ily kemény életet János tart vala.

Vételét az szent Jánosnak fejének,
Meghallottuk Krisztus hopmesterének,
Egy leánzó lőn oka veszésének,
Ilyen jámbornak feje vételének.

Jöttek sok Jánosok most ez világra,
Kik igazgatnak örök bódogságra,
De kevésnek most arra kévánsága,
Azért rajtunk Istennek nagy haragja.

Igen vallják keresztyénnek magokat,
Jónak mondják szentek tanításokat,
De nem szenvedhetik el mondásokat,
Mikor rájok szólnak bizonyságokat.

Tömlöczözik most az Krisztus híveit,
Mint rígen az zsidók predikátorit,
Krisztusnak drágalátos prófétáit
Nem hallgatják az Istennek mondásit.

Az Krisztust mint Júdás, úgyan árúlják,
Sőt Júdásnál ezek olcsóbban adják,
Mert csak három pénzen ezek eladják,
Kik az ű híveit igen árúlják.

Csélcsapoknak mostan kenyerek vagyon,
Mise sivöltőknek jó kincsek vagyon,
Kiktül nem szakadhatnak ez világon,
Inkább akarják hogy lelkek vajúdjon.

Oly jámborok Istennek nem kellenek,
Kik ű istenségével kereskednek,
Mint Júdás ű véle úgy kereskednek,
Kitérni bűnökből nem igyekeznek.

Mely kegyelmességvel Isten most híjja,
Az ű országával űket unszolja,
De kevésnek arra most kévánsága,
Azért rajtunk Istennek nagy haragja.

Ne vegyük siketségre szent ígéjét,
De kapcsoljuk hozzánk drága beszédét,
Hogy megadja megígért szent országát,
Ne mutassa hozzánk nagy keménységét.

Dicsőségben hogy vélle vígadozzunk,
Bódogságval megajándékoztassunk,
Angyalokval űtet magasztalhassuk,
Csak ű szent istenségét imádhassuk.

Adjunk hálát azért ű felségének,
Hogy eledelit megadta lelkünknek,
Ű ígéjét hirdeti bőnösöknek,
Örök életet ad benne bízóknak.

Tanúságul írja ezt bé könyvében,
Erdéli Máté deák jó kedvében,
Bámphi László fiának hívségében,
Ezer ötszáz hatvan jó esztendőben.

SZENT ISTVÁN HALÁLÁRÓL VALÓ ÉNEK.

Szent Istvánnak halálát jelöntöm,
Martíromságáról emléközöm,
Esküvését mostan beszélöm,
Erős hitit Krisztusban hirdetem.

Zendűlés zsidóságban támada,
Az hit dolgában sok megbódula,
Isten ígéje nevelködik vala,
Számtalan nép Krisztushoz tért vala.

Az szent István Isten szolgája vala,
Krisztus hitit predikálja vala,
Nagy sokaság hozzá hajlott vala,
Mert szent lélök belőle szól vala.

Nagy csodákat es ű tészen vala,
Kiért sok nép űt hallgatja vala,
Kin az zsidók bosszonkodnak vala,
Megölnie igyeköznek vala.

Támadának sok gonosz férfiak,
Az gyüleközetben kik valának,
Nagy sokan egyben szóllakozának,
Szent Istvánra rátanácskozának.

Hogy űvéle megvereködnének,
Ha dolgában konkót láthatnának,
Mely ellene volna szörzésöknek,
Hát azonnal Istvánra gyűlnének.

Gyüleközetben fogva behoznáják,
Papok előtt őtet vádolnáják,
És előttök elkárhoztatnáják,
Végre szörnyű halálnak adnáják.

Reá azért sokan indulának,
Szent Istvánnal űk disputálának,
De ellene hogy nem állhatának,
Azért reá mind agyarkodának.

Az szent lélök belőle szól vala,
Ki ellen zsidók nem állhatnak vala,
Hamis tanókat támasztottak vala,
Kik Istvánra hamisat szólnak vala.

Támaszták rá ezzel az községöt,
Városbéli sok gyülvész népeket,
Fű papokat és vén emböröket,
Megragadák azért mindjárt őtet.

Jeruzsálem gyüleközetiben
Elővonják papok eleiben,
Hamis tanók állatnak előben,
Kik ezt kezdik mondani felőle:

Az nagy Istent ez megkáromlotta,
Moises törvényét hamissolta,
És az szent helyet rútul szidalmazta,
Tűle hallottok, hogy ezt is mondotta:

Názáretbeli Jézus ez szent helyet,
Mind elrontja ez gyüleközetöt,
Moisestől adatott törvényök,
Ilyen káromlást es beszéllött.

Sok tanóknak ha ű mondások,
Ugy volna-e bizonynyal vallások,
Mert ezért lött embörök halálok,
Kiktül hallatnak ily káromlások.

Teljes vala István szent lélökkel,
Felele nékiek nagy bátor szívvel:
«Vajjon kit nem fenyegettök öléssel,
Isten hívei közt öldökléssel.

Régi profétákat ti atyáitok
Megölték, letaglották mindazok,
Ti is azok maradéki vagytok,
Kik Istennek ellene állotok.

Az ti atyáitok Istent kergeték,
Jámbor hű profétáit megölték,
Kik Krisztusnak jüvését hirdették,
Mindazokat ők megemésztötték.

Názáretbeli Jézus hóhéri,
Ti is vagytok annak poroszlói,
Az Krisztusnak vagytok árúlói,
Drága szent vérének kiontói!»

Szívökben papok hasagattatnak vala,
Hogy szent István ezt beszéli vala,
Fogokat rácsikorgatják vala,
Az fűpapok agyarkodnak vala.

Teljes vala István szent lélökkel,
Feltekinte az égre nagy örömmel,
Jézust látá az élő Istennel,
Fölkiálta nagy buzgó örömmel.

Ugymond «láttam megnyiltnak az egeket,
És állani jobbjáról az Krisztust,
Az atya Istennél az szép Jézust!»
Ezt hogy hallják, bédugák fülöket.

Legottan ők el-felkiáltának,
Sikoltással reá rohanának,
Véle gyorsan kiigazodának,
Szántalan küvet ragadozának.

Egyszörre mind szegént verni kezdik vala,
Agyban-fűben legottan leverék,
Jeruzsálem kűvül sebhetötték vala,
Ottan szegény földre esött vala.

Rikoltással űt kövezik vala,
Semmi épség testében nem vala,
Feje, teste mind elromlott vala,
Mégis szegény így könyörög vala:

«Az én lelkömet Uram Jézus vödd hozzád,
Mindezöknek bűnöket megbocsádd,
Bűnnek nékik ne tulajdonítsad,
Erre kegyelmességedet mutassad!»

Többet szegény nem szólhatott vala,
Verés miatt megsephetött vala,
Ez szók után földre borult vala,
Úr Istenben és elnyugodt vala.

Testét néki szépen eltemeték,
Sok istenfélő népek kesergék,
Lelke dicsőségben viteték,
Mennyei boldogságban részelteték.

Melyben mi is hogy el-bémehessünk,
Fölségös Istennek könyörögjünk,
Kétség nélkül ha benne hiendünk,
Örök dicsőségben véle lészünk.

KARÁCSONI ÉNEK.

Mikor Krisztus Betlehemben,
Születteték szegénységben,
Az jászolnak közepiben,
Heródes királynak idejében.

Az magas égen csillaga,
Megjelenék szent zászlója,
Bölcsek látták Persiában,
Nem nyughatának ő hazájokban.

Támadatról indulának,
Jeruzsálembe jutának,
Király Krisztusról tudakozának,
Hol született volna, így szólának:

«Támadatról ő csillaga,
Jelent nékünk szent zászlója,
Jöttünk azért ez országra,
Őtet megkeresni és imádni!»

Heródes hallván elréműle,
Jeruzsálem felzöndűle,
Papokat hamar bégyűjtete,
Krisztus születéséről értekezék.

Erre papok azt felelék,
Hogy Betlehemben születnék,
Mert ekképen ők olvasták
Könyvében Mikheás profétának.

Ugymond, te is kis Betlehem,
Nem vagy kissebb én seregem,
Fővárosimnak mert vezére,
Te belőled jő ki én herczegem.

Származik ki zsidóságra,
Népem előtt hadnagyságra,
Híveim közt királyságra,
Hogy légyen út örök boldogságra.

Szíve királynak retteg vala,
Titkon bölcseket hívata,
Szorgalmatosan kérdezi vala,
Csillag támadásán így szól vala:

«Ezentűl már elmenjetek,
Szorgalmatosan kérdezzétek,
Az gyermeket megkeressétek,
És mikor őtet meglölénditek,

Nekem mindjárt megizenjétek,
Én is hamarsággal elmegyek,
Az gyermeknek néki könyörgök,
És imádom őtet ti véletek!»

Tanácsán királynak eredének,
Csillag után elmenének,
Megállván csillag, örülének,
Bölcsek ott egy házban bémenének.

Gyermek Jézust ő atyjával,
Megtalálák szűz Máriával,
Imádák alázatossággal,
Ajándékozák drága ajándékkal.

Rajta csudálkoznak vala,
Kik ez dolgot látják vala,
Mindenütt kihirhedett vala,
Gyermek Jézust dicsőitik vala.

Angyala éjjel Istennek,
Megjelenék az bölcseknek,
Ki ezt mondá: ne menjetek,
Heródes királyhoz se térjetek!

Hazájokban készűlének,
Heródeshez sem térének,
Más úton eleredének,
És lőn mikor haza érkezének;

Ime Istennek angyala,
Józsefnek jelenék álmában:
«Kelj fel József hamarsággal,
És nagy sietséggel indulj utra.

Az gyermeket hamarsággal,
Vedd fel mindjárt ő anyjával,
És fuss hamar Egyiptomba,
Légy ott míg megmondom hogy térj hátra.

Nagy haddal mert az Heródes,
Keresi az kis gyermeket,
El akarja veszteni őtet,
Azért hamarsággal vedd fel őtet.»

Zúzmaráz és nagy dér vala,
Az Máriát felvette vala,
Az kis Jézus ölében vala,
Egyiptomban őtet vitte vala.

Szívében király háborodék,
Az bölcsekre bosszonkodék,
Hogy tűlök megcsúfoltaték,
Azért nagy serege bocsáttaték.

Tartományát Betlehemnek,
Nyargalják az sok seregek,
És ölnek sok gyermekeket,
Hogy Krisztust megölhetnék közöttök.

Sok gyermekeket levágának,
Valamennyit megtalálhatának,
Kikért atyjok anyjok leburulának,
És nagy keservesen zokogának.

Sírván szegények veszekednek,
Gyermekekért keseregnek,
Hideg földre leesének,
Holt elevenen fölvétetének.

Tagjokat ő magzatjoknak,
Csókolgatják szép fioknak,
Csak magokban meg nem halnak,
Az kegyetlenségen úgy jajgatnak.

Úr Jézusért életének,
Mártyromságot szenvedének,
Mennyországban vitetének,
Örök életben részesülének.

Akkor telék be az mondás,
Melyet megírt Jerémiás:
Magasságban nagy kiáltás
Hallaték zokogás, sívás-rívás,

Rákhel két fiát siratja,
Nem akar vigasztaltatnia,
Mert megöletett két szép fia,
Kikért ő magát halni bocsátta.

József pedig Máriával,
Egyiptomban szép Jézussal,
Lakának mi megtartónkkal
Mind Heródesnek halálaiglan.

József azután fölkele,
Názáretben el-bémene,
Úr Krisztus felnevekedék,
Zsidóságban predikálni kezde.

Titkát az ő szent atyjának,
Kihirdeté zsidóságnak,
Azután mind ez világnak,
Mostan nékünk bűnös fiainak.

Kiért néki hálát adjunk,
És örökkén magasztaljuk,
Szent ígéjét megfogadjuk,
Hogy örökkén véle uralkodjunk.

HISTÓRIA

AZ POGÁN ANTIOCHUS KIRÁLYNAK KEGYETLENKÖDÉSSÉRŐL AZ ZSIDÓ ORSZÁGBAN; ÉS AZ ISTENNEK RAJTA LETT IGAZ ITÉLETIRŐL ÉS BÜNTETÉSSÉRŐL.

SZENT ÍRÁSBÓL ÉNEKBE SZÖRZÖTTETETT

2. Machab: 9.

Az Cyrus históriájának nótájára mondatik.

Hallgasd meg keresztyén ezt az históriát,
Kiből megismered Istennek ostorát,
Az Antiochuson való nagy haragját,
Halála óráján ő bosszúállását.

Régi ó törvényben az Zsidóországban,
Lén Istennek népe nagy háborúságban.
Mezőn és városon nagy sok vérontásban,
Az pogán nép miatt nagy háborúságban.

Háborúság miatt megrettentek vala,
Isten törvényében megromlottak vala,
Ő szent templomában paráználkodtak vala,
Áldozatjok nékik fertelmes nagy vala.

Ez dolognak oka Antiochus vala,
Ki az pogánoknak fejedelme vala,
Az Zsidóországnak ellensége vala,
Isten templomának elrontója vala.

Gondolatja néki nyughatatlan vala,
Az zsidó népekre szándékozik vala,
Kiért az Istennél útálatos vala,
Udvara népének ezt beszélli vala:

«Elrontója lészek az Jeruzsálemnek,
Ellensége lészek benne való népnek,
Testöket hányatom az földi ebeknek.»
Hagyja, hogy mindnyájan ehhöz készüljenek.

Sokszor szándékozik az ember gonoszra,
Kiben benne éri Istennek haragja,
Azért lészen dolgában Istennek ostora,
Kiben lelke lészen kötteles halálra.

Mindenkor útálta az kegyetlent Isten,
Azért Antiochust megveré az Isten,
Mert béli fájdalmat vete rejá az Isten,
Azzal ő szándékát általállá Isten.

Vakmerő bűnösnek ily szokása vagyon,
Mentől nagyobb kénban az ő teste vagyon,
Az úristen ellen az ő lelke vagyon,
Minden gonoszsagra ő szándéka vagyon.

Antiochus király hertelen készűle,
Nagy betegségében szekérre felűle.
Kiből hamarsággal a földre ledűle,
Kiből betegsége néki örögbűle.

Az ő gyomra, béli sanyargani kezde,
Nagy sírást, kiáltást ő ágyában kezde,
Az sokaság között üvölteni kezde,
Mindenfelől szegény esedezni kezde.

Rettenetes dolog Istennek haragja,
Ki az bűnös embert sokáig elvárja,
De ő meg nem térvén ottan megútálja,
Az ő nagy haragját rajta megmutatja.

Sok nyomorúltaknak vala bántására,
Árvák özvegyeknek nyomorúságokra,
Isten népeinek teljes romlására,
Megveré az Isten ennyi kiáltásra.

Magát el-felveté ő zsüle-székiben,
Sívás nagy, ohajtás nagy vala szűvében,
Rettenetes férgek termének béliben,
Mindenfelől azok kénozzák testében.

Ki annak előtte nagy hatalmas vala,
Ő birodalmában nagy kegyetlen vala,
Az kegyes Istentől nagy szidalmat valla,
Ő könyörgésére jó választ nem halla.

Hidjétek meg urak, kik ez földön laktok,
Az szegény községön kegyetlenek vadtok,
Az úristen előtt el nem szaladhattok,
Minden dolgotokról számadók tü vadtok.

Szegény nyomorúltot kik meg nem hallgattok,
Tü es az Istentől megnem hallgattattok,
Szükségtök óráján tü el hagyattattok,
Miként Antiochus nagy szégyent vallotok.

Kik nyomorúltakat megkösergettetek,
Sok hamis inséggel megemésztettetek,
Az Antiochusról tü példát vegyetek,
Lélekben és testben hogy el ne vesszetek.

Örömest az Istent megengeszteli vala,
Ő kemény ostorát mikor érzi vala,
De az úristentül elhagyatott vala,
Az ő könyörgése útállatos vala.

Nagy betegség miatt fetrengeni kezde,
Számtalan sok féreg testét enni kezdé,
Az nagy Úristennek esedezni kezde,
Ilyen könyörgést nékie szólni kezde:

«Igaz kegyes Isten az te ítéletöd,
Szükség hogy engedjen minden itt tenéköd,
Hozzád hasonlatos ne legyen tenéköd,
Minden hajtson fejet ez földön tenéköd.

Tudom vétkeimet Istenöm előtted,
El nem rejtőzhetem sohová előtted,
Ez mai nap Isten fogadom előtted,
Megjobbejtom immár az én életömet.

Férgektül, nyívektül ments meg én testömet,
Térejts meg úristen az én életömet,
Tekénts meg az égből köserűségömet.
És tehozzád való én megtérésemet.

Vallást tészek Isten az én bűneimről,
Meg ne emléközzél az én vétkeimről,
Fogadást tenéköd tészek mindezekről,
Hogy megemlegetlek tégödet ezekről.

Az te templomodat én mind elrontattam,
Szentséges javaid prédára hányattam,
Az te népeidet mindenütt kergettem,
És az bálvány Istent véllök imádtattam.

Az templomot Isten én megépejtetem,
Minden gazdagságával megékössejtem,
Valamit elvettem, mind hátra adatom,
Csak légyen előttöd nyomos én életem.

Az te népeidet kit régen útáltam,
Minden népek közzűl már kiválasztatom,
Te nevödben Isten őket megáldatom,
Örök békességet véllök kiáltatom.

Én ki pogán voltam te ellened voltam,
Ne nézzed úristen régenten mi voltam,
Ez mai nap néköd magamat megadtam,
Környülmetélködést tenéköd fogadtam.

Ha én életömet Isten megtérejted,
Nagy sok országokba búdosok éröttöd,
Minden fáradságot felvészek éröttöd,
Az te törvényödben járok te előttöd.

Mindenütt hirdetem az te hatalmadat,
Földi népek között te méltósságodat,
Az bűn ellen való kemény ostorodat,
Emberekhöz való irgalmasságodat!»

Nem lén Antiochus Istennek kedvében,
Meg nem hallgattaték ő könyörgésében,
Tudja vala Isten mi volna szűvében,
Nagy kegyetlen vala szegény ő éltében.

Nagy szörnyű halállal férgek megemészték,
Teste maradékját néki eltemeték,
Örök kárhozatra az ő lelkét veték,
Az ő nagy bűnei oly nagy törbe ejték.

Példáúl tü néktök rólla emléközöm,
Idvösségtök mellé énekbe szörzöttem,
Antiochus király előtökbe vetem,
Istennek ostorát hogy rajta értöttem.

Oh mely bolondság az Isten ellen élnünk,
Ez hamis világban bátorsággal élnünk,
Minden gazdagságból nékünk ki kell mennünk,
Az igaz bírónak eleibe jutnunk.

Sokan békességben sírván könyörögnek,
Fogadást Istennek nagy erőssen tesznek,
Isten országáról ők nem emléköznek,
Mert meggyógyúltanak azon esedeznek.

Keresd meg az Istent addig míg éppen vagy,
Nem csak akkor mikor már halálodon vagy,
Penitencziára elég ember nem vagy,
Csak az úristennek akkor markában vagy.

Példa légyen néktök az ő kárhozatja,
Utolsó óráján való fogadása,
Az igaz Istentől meg nem hallgatása,
Mindörökké való ő nagy kénvallása.

Kely immár minékünk korosként vigyáznunk,
Gyakorlatossággal bűneinkről sírnunk,
Az kegyelmes Istent békességre hínunk,
Halálunk óráján ne hagyjon elvesznünk.

Az úristenhöz szüntelen raggaszkodjunk,
Ő szent igéjétül életünkben függjünk,
Akaratja szerint mindnyájan eljárjunk,
Ellenségünk ellen ő lészen oltalmunk.

Az atya úristen felmagasztaltassék,
Tőllünk bűnösektül ez nap tiszteltessék,
Az szent angyalokkal együtt dícsértessék,
Nékünk mennyországból minden jó adassék.

Az fiú úristen minket meghallgasson,
Idvösségnek útán minket igazgasson,
Ellenségünk ellen minket takargasson,
Az atyaistennel ő szömbe juttasson.

Szent lélek úristen vigasztalj meg minket,
Fogadjad tönmagad mi bűnös lelkünket,
Távoztasd el tőllünk az mi bűneinket,
Add meg mennyországban az mi örömünket.

Ez éneket szörzé Szombat várossában,
Szegény Fráter Gáspár egy gondolatjában,
Az halálról való egy gondolatjában,
Ezör esztendőben ötszáz és hatvanban.

A HALÁLRÓL VALÓ EMLÉKEZTETŐ ENEK:

MINTHA BESZÉLNE AZ ÁDÁM FIAIVAL.

Nótáját sokféle énekekből röndelhetsz. Jó imez is:
Mennyi sokat szól az Isten embernek, etc.

Gondja között egy fő gondja embernek,
Ki bizonynyal igen nehéz az testnek,
Meg kell válni az testtül az léleknek,
Halált kell szenvedni minden embernek.

Emlékezzünk azért most az halálról,
Az Ádámnak bűnének ő zsoldjáról,
Az halálnak nagy kegyetlen voltáról,
Mindeneken ő uralkodásáról.

Oh mely szépen Isten embert teremté,
Gyönyörűséges helyen helyhezteté,
Nagy szép dicsőségvel fölékesíté
Kinek parancsolatjában jelenté:

Rólam kérlek hogy megemlékezzetek,
Kezeteket ti másra ne vessétek,
A mit hagyok ti csak abban járjatok,
Ha kedvemben nékem lenni akartok.

Gonosz ördög ám mint csalá Ádámot,
Szép szavával elhiteté anyánkot,
Ott vesztők el mi ártatlanságunkat,
Ott találók keserű halálunkat.

Ily mezítelenségébe atyánknak,
Csak egy ködment ő reája adának,
Csépet, kapát eleibe rakának,
Hogy nagy kínval földen munkálkodnának.

Utánna megyen egy éhvel holt halál;
Köszön néki és azt mondja hol valál?
Bizony hogy te egyszer igen szép valál,
Rútul vagy most Ádám valahol jártál.

Soha szegényb te náladnál nem lehet,
Nyomorúltabb én nem tudom hol lehet,
Soha senki ez előtt el nem mehet,
Csak vesződik az míg ez földön lehet.

Látod-e én mely magos legény vagyok?
Sem tobzodó sem részeges nem vagyok.
Megmutatom hogy könnyű legény vagyok,
Büntetésre Istentül küldett vagyok.

Jaj leszen néked az te fiaidval,
Együtt lesztek sok teremtett állatval,
Velek együtt éltek nagy nyavalyával,
Szemben is kell mennetek az halálval.

Tudni adom ezt én minden embernek,
Hogy kezemből meg nem menekedhetnek,
Soha nekem annyit nem fizethetnek,
Hogy ők én előttem elmehessenek.

Értem erejét az Isten fiának,
De meglátom mit tehet az halálnak,
Szemben állok vele az viadalnak,
Vagy ő nyeri, vagy én nyerem, megválnak.

Rendvel vegyünk elő minden népeket,
Lássuk először az fejedelmeket,
Kiknek az halál elveszi eszeket,
Azt sem tudják hol megnyomvasztja őket.

Azt értem hogy egy földi Isten vagyon,
Dicsőséges pápa neve, azt hallom,
Majd elmegyek, megkeresem hol vagyon,
Bizony mondom hogy nagy bűzzel ő vagyon.

Térden állva sok pap, barát imádja,
Vagyon neki három rend koronája,
Földi Istennek ő magát hívatja,
Királyokval bal lábát csókoltatja.

Ű hozzája soha senki nem mehet,
Hanem csak az, ki néki sok pénzt vihet,
Rómában véle mind jót, gonoszt tehet,
Pápa atyánk kire áldomást vethet.

Siet vala mihelt láta engemet,
Szentelt vízzel, tömjénnel űz engemet,
Pápai átkával átkoz engemet,
Végre monda: halál ne bánts engemet!

Pápa mondá: az mi jószágom vagyon,
Valami dicsőségem nekem vagyon,
Az mind tiéd legyen valamim vagyon,
Az döghalál csak reám ne ragadjon.

Én felelék, azt mondám az Pápának:
Tudod, hogy meg kell halni az nagy papnak,
Másra kell szállani az uraságnak,
Jövel csak most az nagy kincsöt hagyd másnak.

Sok gonosz lett pápa az te idédben,
Nagy sok hamisság vagyon udvarodban,
Kiért essél Istennek haragjában,
Mert nem hivél egyetlenegy fiában.

Tudod-e mit mondott Krisztus tinektek,
Az ki nagyobb, kisebb legyen köztetek,
Fejedelmeknek tisztekben hágtatok,
Kiért halált Istentül érdemletek.

Immár menjünk császárra, királyokra,
Kik közzül egy lakodalmat csinála,
Boldizsár királnak Dániel írja,
Kit hirtelen az halál elragada.

Igen lakik az király jó kedvében,
Ezer urak vannak ott vendégségben,
Gyönyörködnek sok italban, ételben,
Eszek vesze hogy bémenék közikben.

Egyiknek az színe igen változik,
Ellenben az falon egy fél kéz tetszik,
Azt írja, hogy országa elvesztetik,
Király birodalma majd mind elesik.

Király nem jártál el az te tisztedben,
Eszel, iszol csak múlattál éltedben,
Sok adót szedetsz minden esztendőben,
De az ellenséggel nem mentél szemben.

Kegyetlen voltál az szegény községhöz,
Kihöz úgy nyúltál te mint egy kéncsödhöz,
De soha nem nyúltál az ellenséghöz,
Mert jobb kedved volt néked az lakáshoz.

Sírsz, keseregsz mostan beteg ágyadban,
De hogy nem jutott ez akkor eszedben,
Mikoron voltál nagy jó egészségben,
Mert immár most vagy Istennek kezében.

Senkinek én ezben nem kedvezhetek,
Az tisztartókhoz is majdan elmegyek,
Az mint látom hejában ott nem járok,
Köszönök néktek nem igen jámborok.

Hamis törvénytevők valakik vattok,
Az tömény ezer jajt ti meglátjátok,
Szegényökön mit hamissan vontatok,
Meghidjétek, hogy majd mind kiadjátok.

Jöszte te Sisamnes régi ag ravasz,
Nem egyébbel hanem bőrödvel fizetsz,
Tudod-e hogy sok hamis fogást szerzesz,
Igazságval az hol semmit nem nyerhetsz.

Neked hagyom Cambises hogy megnyúzzad,
Az bőrét az ítélőszékre vonjad,
Az fiát is feljül rejá űltessed,
Mikor ítél fiát reá nézessed.

Királyokat, császárokat eljártam,
Őket halálra méltónak találtam,
De az urak házát még meg nem láttam,
Bizony mondom, szép iffjakra találtam.

Fejedelmek az tisztben el nem jártok,
Sok patvart kerestek, nem oltalmaztok
Az szegénységet annyira nyúzzátok,
Hogy csak az haját, szakálát hagyjátok.

Mire nem szűnik meg kegyetlenségtek,
Mennyi adót az szegénységen vesztek,
Sok népeket éhvel halóvá tesztek,
Arra nem élhetnek az ti magzattok.

Szépségtekben iffjak ti ne bízzatok,
Mindnyájan mezei virágok vattok,
Ékességben, szépségben ha ma vattok,
Jaj, szegény megholt! másnap azt halljátok.

Bizonyára hogyha tűlem lehetne,
Szép iffjakat bántanom nem kellene,
Szépet nekem is szeretnem kellene,
De tisztemnek nem járhatok ellene.

Sok vitézek, halál, veled vívnának,
Mind császárra, királyra tiltanának,
Fiokért, leányokért meghalnának,
Ha Istennek ellene állhatnának.

Kazdag özvegy aszonyok meghalljátok,
Uratoknak kéncsében ne bízzatok,
Mert az halálval ha szembe akadtok,
Minden kazdagságtoktul megfosztattok.

Azt értem, nem akartok férhöz menni,
Ti magatok akartok uralkodni,
Másnak is ti akartok parancsolni,
Bizony én magam kezdlek mind elvenni.

Kezetekből kiveszem kéncseteket,
Másnak adom elásott pénzeteket,
Betegségvel megverem testeteket,
Döghalálval mind elhordlak titeket.

Nagy sok juhoknak pásztorit elhordom.
Az híveknek kivel eszeket vesztem,
Erőmet, hatalmamat az mint látom,
Hogy én őket mind széllel elszaggatom.

Igen hányják-vetik ők az bibliát,
Igen forgatják az rossz medicinát,
Magokat de ők is meg nem óhatják,
Én tűlem magokat meg nem vonhatják.

Az érdemes szent életű atyáknak,
Nem vagyok barátja az barátoknak,
Mikor szinte jobb korokba volnának,
Én velem üstökben akkor kapának.

Csuda drága étkekvel kénálnának,
Lencsével, sós vizával tartanának,
Az fa kupából is innom annának,
Csak kevessé tőlem megválhatnának.

Közöttek igen haragossak vannak,
Nagy sok veteködésekvel megvívnak,
Karok erejéhez ők igen bíznak,
Érdemökhöz azért csak támaszkodnak.

Kápáját minap egyiknek levonám,
Mondá szegény, hogy az szűvét megfojtám;
Nem mondhatja ez világ hogy nem laktam,
Az míg szegény fejem magam bírhattam.

Isten tudja, az áldott bódog anya,
Halálakor mondá szegény apácza,
Hogy az halál ily hamar elragadja,
Szent asszony úgy segelje hogy nem tudta.

Az halált életnél inkább dícsérte,
Hogy ily keserű légyen de nem hitte,
Jaj szegény ű magát hogy mint vesztötte,
Ifjúságát csak kárban elköltötte.

Im magtalan énnekem meg kell halnom,
Jaj, nincsen senkit én utánam hagynom,
Halál, ne hadj kérlek addig meghalnom,
Bátor csak kevessé hadj férhez mennem!

Kegyetlen halál mire hogy így rontod,
Az szép virágokat ím mire veszted
Az jó leányokat mire nem szánod,
Az bábákat ám te dolgod ha elhordod.

Halál meghidd, hogyha te ember volnál,
Vagy megvonnálak vagy bizony megvonnál,
Atyámfiaitul meg nem fosztanál,
Bizony többet te sem ennél, sem innál

Én nem tudom te micsoda állat vagy,
Bizony mondom hogy te sem vagy, sem nem vagy,
Élő állat azt hiszem hogy te nem vagy,
Mert az életnek te megrontója vagy.

Csudálkozom te mire ily erős vagy,
Ha sem ördög, sem angyal tudom nem vagy,
Én azt hiszem hogy bűnnek szolgája vagy,
Csak az bűnösökön te hatalmas vagy.

Meghidd halál, soha mi meg nem halunk,
Kik Krisztus miatt bűntelenek vagyunk,
Krisztus Jézusban mi csak elaluszunk,
Az sok munka után egyszer megnyugszunk.

Az bűn miatt igen elfáradt lelkünk,
Teljességvel elnehezedett testünk,
Mint egy igen megfáradtak leűlünk,
Az testtül hogy megválik az mi lelkünk.

De miért gyötred az szegény bábákat,
Kik ugyan kévánják ő halálokat,
De hogy látják nagy kegyetlen voltodat,
Arra nem kévánják eltartásodat.

Azt mondják hogy igen nehéz az halál,
Gonoszbnak mondják ott az vén aggságnál;
Jaj! jó fiam, az gamon eljárhatnál,
De porrá lennél osztán hogy meghalnál.

Csuda hatalma vagyon az halálnak,
Nagy sok pénzt adunk az mendikusoknak,
Semmit magoknak is nem használhatnak,
Mikor ők is az nehezére jutnak.

Egyebeket megtudnak gyógyítani,
De magoknak semmit sem tudnak tenni,
Az halál mihelt környűlök kezd járni,
Ottan tudományok mind el kezd veszni.

Égbe nézők másnak jövendőt mondnak,
De semmi jót nem tehetnek magoknak,
Többet hisznek ők az ég forgásának,
Hogynem mint Istennek akaratjának.

Jövendőt mond az halál akkor nekünk,
Mikoron az asszú csontokra nézünk,
Olyanná kell nekünk valaha lennünk,
Hidjük azért hogy meg is kell még halnunk.

Vagyon mint gazdagoknak sok jószágunk,
Előttünk vagyon ezüstünk, aranyunk,
Nem tudjuk számát mi registromunknak,
Eszünkben sem jut hogy meg is kell halnunk.

Szolgájokat mindenfelé küldözik,
Hol mit kaphat, mind azon gondolkodik,
Tudod-e hol jobb sokadalom esik?
Kalmároktul azon tudakoztatik.

Istennek szavát eszekben sem veszik,
Mikor ott vagyon is ő csak aluszik,
Az adósságot hogyha bevehetik,
Predikáczión azon gondolkodik.

Otthonn is nem ehetik, sem ihatik,
Térül-fordúl mindjárást szitkozódik,
Soha ő arról el nem feletközik,
Bolond ember ma lelkedet megkérik.

Az tengeren nagy szerencsével járnak,
Hévvel, hidegvel ők csak meg nem halnak;
De tizenkét órára mikor jutnak,
Tűlök osztán mindenek elmaradnak.

Mezítelenűl szűlt az ti anyátok,
Többet kelleténél nám nem ehettek,
Szükségtekre valót ha keresnétek,
Kazdagok ily hamar meg nem halnátok.

Az ki engem nem akar hamar látni,
Üljön veszteg együtt, jobb leszen néki,
Kevéssel meg kell néki elégedni,
Istennek szent ígéjét kell hallgatni.

Valakik megkazdagulni akartok,
Az halál tőriben bizony akadtok,
Az vad lovat száján nem hordozzátok,
Mert ű hordoz titeket meglátjátok.

Nem kémélled szegény vén embereket,
Vaj, vaj halál! immár csak szánjad őket,
Nem eléggé gyötröd-e szegényeket,
Vénség miá meggörbedett véneket.

Szerelmes társát embernek nem kémélled,
Az jámbor házasokat nem kémélled,
Egy vagy két nap egymással vígadhatnak,
Holnap egyiknek *Quando coeli*-t mondnak.

Édes magzatjokat te nem kémélled,
Őket kegyetlenül előttek gyötred,
Én csudálom, hogy te nem keserűled,
Nem fáj neköd, mert nincs hozzá semmi közöd.

Nem tudom micsoda fegyvered vagyon,
Visszaszegezett kaszád neked vagyon,
Azt értem igen éles kardod vagyon,
Ennyi nagy holt emberid arra vagyon.

Látjuk ez világnak erőtlenségét,
Állhatatlan nagy szerencsétlenségét,
Nem nézhetjük ez világnak szépségét,
Hanem napról napra kegyetlenségét.

Meglátjátok ti részeges emberek,
Mikor egymásra sok duskát köszöntek
Az sok italt ismég hogy kiadjátok,
Az halált is bátor számba tudjátok.

Senkit az halál kémélleni nem tud,
Avagy tud ő valamit avagy nem tud,
Sokat mosolgani az halál nem tud,
Az egyet erőssen tartja az mit tud.

Mind földön mind vizen valakik vattok,
Vagy erdőben vagy barlangban lakoztok,
Az halálnak tőrében megakadtok,
Még jó távol, ha reá nem gondoltok.

Szükség szerint az testnek meg kell halni,
Isten szavának bé kell teljesedni,
Keresztyénnek szükség bizony vigyázni,
Hogy az Krisztus készen fogja találni.

Nagy öröm volt az halál az híveknek,
Krisztus halálában a kik hittenek,
Nagy örömmel az halálra mentenek,
Mert Krisztus halálában örvendeztek.

Atyánk házátul mi valamit hoztunk,
Mind elvesztjük akkor mikor meghalunk,
Vesztegségben és reménségben leszünk,
Mikor az testtől megválik mi lelkünk.

Lelkünknek tömlöcze volt az mi testünk,
Ideje volt tűle megszabadulnunk,
Csak az Krisztus Jézus bizony életünk,
Az mi halálunk bizony nyereségünk.

Ezer ötszász és hatvan esztendőben,
Böjtmás hónak az tizedik napjában,
Halál ábrázatja forgott eszében,
Az ki ezeket rendelé versekben.

HISTORIA

ABIGAIL UXORIS NABAL etc.

Primi L. Sa. Cap. vigesimo quarto.

Abigail asszon históriáját,
Halljuk meg az ű bölcs-eszes voltát,
Mint menté meg haláltól az ű urát,
Leszállítván szent Dávidnak haragját.

Ez mindennek lehet igen szép példa,
Kiböl mint egy tűkörböl megláthatja,
Az Istennek mely drága ajándéka,
Kinek jó házastársot ád házába.

Mikor Dávid Galiátot meggyőzé,
Ott az község oly igen megkedvelé,
És az vitézlő nép nagynak böcsűlé,
Hogy királi méltóságra ítílné.

Hogy ez dolgot Saul király megérté,
Mondhatatlan ű magába irillé,
Mert Dávidtól birodalmát ű félté,
Ez lőn oka hogy kergetnie kezdé.

Jóllehet ez jó vitéz ember vala,
Az ű bátorsága mert Isten vala,
De nem akar támadni királyára,
Sőt előtte egy pusztába szorúla.

Vala egy ember ott az havas közbe,
Az Maon pusztájának kietlenébe,
Hogy kinek Nábál hívattatik neve,
Vala jószága az Carmelus hegybe.

Ez egy éktetlen hosszú ember vala,
Értetlen és pór természető vala,
Bolondsággal az agya tellyes vala,
Minden hitván erkölcs ű benne vala.

Ennek juha és kecskéje sok vala,
Csak azokban ű néki kedve vala,
Mineműket most is látunk gyakorta,
Nem kell neki emberek barátsága.

Kik szőntelen barmok között forgódnak,
Kecskékkel és disznókkal nyájaskodnak,
Emberek személye előtt elbúnak,
Mint az rókák, csak magoknak kullognak.

Hogy embernek illyen erkölcs nem használ,
Erről most igen szép példát hallhatnál,
Kit gonosz kedvű gazdagnak mondhatnál,
Kiket példáz Hermán uram, nagy Nábál.

Felesége az Nábálnak szép vala,
Kinek neve szép Abigail vala,
Hív és eszes asszonyi állat vala,
Jó erkölcsű, ékes beszédű vala.

Ez urának háza gondját viseli,
Bolondságát az mint lehet fedezi,
Kemén természetit mind elszenvedi,
Tisztessége mert űtet arra viszi.

Mikor Dávid szolgáitól meghallá,
Hogy az Nábál juhait ollóltatná,
Házanépét igen vígan tartaná,
Tíz ifjú szolgáit hozzá választá.

Követséget így ada az ifjaknak,
Mennyetök el házához az Nábálnak,
Köszönjetök én szómmal az jámbornak,
És mondjátok ezt mint jó barátomnak :

«Békességet kévánok ű magának,
Családjával mint atyámfiainak,
Isteni áldomást az ű házának,
Jó szerencsét minden ű marhájának.

Most hallám hogy juhait béhajtatta,
És jámbor szolgáit nagy vígan tartja,
Azon szolgáitól azt meg tudhatja,
Hogy ű néki voltam nagy jó barátja.

Mert miulta itt vagyunk az pusztába,
Mi azokat vöttük társaságunkba,
És marhájának voltunk oly oltalma,
Hogy senkitől nem esett benne kára.

Azért hiszem hogy kedvet nyertünk vala,
Nagy bíztunkba küldöttünk ű hozzája,
Emléközzék rólunk is víg voltába,
Mert csak alig vagyunk itt az pusztába.

Sőt inkább szegén fiának Dávidnak,
És véle való szegény férfiaknak,
Kik ű néki ezután is szolgálnak,
Küldjön élést, mert sovány helyen vadnak!»

Ezt hallván az ifjak elindúlának,
Mikor Nábál eleiben jutának,
Urok követségébe eljárának,
És néki nagy tisztességgel szólának.

Mikor Nábál mindezeket hallaná,
Embertelen voltát ott megmutatá,
És nemes személyeket nem gondolá,
Ilyen szóval űket elpirongatá:

«Meggyünk néki, hogyha Dávid uratok,
Vagy ki fia, azzal én nem gondolok,
De azt tudom hogy széllel vándorlotok,
És ti uratok előtt csak búdostok.

Várjatok csak ím kenyeremet adom veszem,
És efféle búdosóknak szegdelem,
Barmom húsát azokra vesztegetem,
Akkik honnan valók, mert azt sem értem.»

Ott az nemes ifjak megpirúlának,
És előle gyorsan elfordúlának,
Mikor Dávid eleiben jutának,
Mindezekről néki bosszonkodának.

Ezen Dávid szertelen elbúsula,
És fegyverét fölköte oldalára,
Négyszáz legént gyorsan mellé választa,
Kikkel Nábál házára elindúla.

Vala Nábálnak egy jámbor szolgája,
Mely igen jól eszében vötte vala,
Mint Dávidnak ura választ tött vala,
És ez dolgon igen búskodik vala.

De nem mere szóllani az Nábálnak,
Tudván rosz természetit ű urának,
Sőt eleiben mene ű asszonyának,
És így szóla Abigail asszonnak:

«Én mint jámbor nektek ezzel tartozom,
Azért a mit értek, én azt megmondom,
Talám ezt te nem értötted asszonyom,
De uram értetlenségén búskodom.

Most Dávid az pusztából hozzá külde,
Tűle nagy szép szóval, élést kérete,
Uram nagy értetlenséggel felele,
Szolgáit elpirongatá előle.

Azok asszonyom mind jeles férfiak,
Nekünk soha ártani nem akartak,
Sőt mindenek ellen oltalmaztanak,
És hív társaságokban tartottanak.

Az pusztába miulta vélek voltunk,
Éjjel nappal mint egy kőfalhoz bíztunk,
Mert voltanak nékünk oly hív oltalmunk,
Hogy marhánkba azulta kárt nem láttunk.

Azért most viselj gondot ez dologról,
És ne bízzad urunkra az Nábálra,
Mert félek, hogy nemcsak önnön magára,
De veszélt hoz egész az ű házára!»

Itt tekénts meg mi légyen az jó szolga,
Hogy kinek fáj ura nyomorúsága,
De nézd azt is, melly igen szűk és drága
Az jó asszoni állat okossága!»

Abigail asszon hogy ezt megérté,
Szolgájától igen jó néven vévé,
De urának ez dolgot nem jelenté,
Mert tudja, hogy fejébe nem verhetné.

Gyorsan elő szerze sok kenyereket,
Jó borokkal megtölte nagy tömlőköt,
És nyúzata nagy sok kövér ökröket,
És készíte sok rendbéli étkeket.

Felrakatá az szamarok hátára,
Hogy azzal indúljanak, parancsolja,
Ü maga is felűle szamarára,
És utána leánival indúla.

Hogy az hegyről már alá jutott vala,
Azonközben Dávid is oda juta,
Kinek ottan eleiben indúla,
És Dávidtól ily bosszonkodást halla:

«Ezeknek marhájokat megtartottam,
Az pusztában kártól megoltalmaztam,
Kikért csak hiába mind munkállottam,
Mert az jókért tőlök meggyaláztattam.

Ellenségim szerencsések legyenek,
Ha miattam tovább megmeneködnek,
De valakik birtoka alatt vannak,
Azok holnap virradtáig nem élnek.»

Abigail asszony ezt mind hallgatja,
Az szamárról gyorsasággal leszálla,
És Dávidnak hogy eleiben juta,
Lábaihoz orczájával borúla.

Monda: «uram! szolgáló leányodat,
Bátorsággal előtted szólni hagyjad,
Férjem vétkét nékem tulajdonítsad,
És könyörgésem uram meghallgassad.

Az én fejemre mostan uram király,
Kérlek hogy ez bűnért ne haragudjál,
Mert miképen hogy néki neve Nábál,
Azonképpen dolga bolondságban áll.

Jámbor szolgáidat, kiket bocsáttál,
Hogyha láttam volna az én házamnál,
Most mi reánk uram nem haragudnál,
Söm vétött volna ellenöd az Nábál.

Azért uram él az hatalmas Isten,
Hogy ki megtilt ez mostani üdőben,
Hogy kezedet ne márts ártatlan vérben,
Söt maradhass jó lelkiesméretben.

Az kik neked ellenségid volnának,
Avagy valami gonoszt akarnának,
Ilyen engedelmességre jussanak,
Mint az Nábál, tenéked szolgáljanak.

Azért tűlem ez kisdet ajándékot,
Melyet hoztam te szolgáló leányod,
Vedd a környűled való vitézekkel,
És azokkal elköltsed egészséggel.

Vedd el uram rólunk az mi vétkünket,
Viszont Isten azt míeli tevéled,
Hogy ad néked nyugodalmas lakóhelyet,
Mert Istennek az ű hadát viseled.

Gonoszság ne találtassék te benned,
Hogyha viaskodik ember ellened,
Avagy kergettetik a te életed,
Isten előtt tisztán maradjon lelked.

Mikor az úr ellenséged meggyőzi,
Igéretét rajtad megteljesíti,
Izráel küzt fejedet felemeli,
És népének fejedelmévé teszi.

Akkor benned gonosz lelkiesmeret
Nem marad hogy mardoshatná szívedet,
Mert nem ontottál ártatlan véröket,
Sem te nem állottál bosszút éretted.

Mikor ezek megteljesednek benned,
Akkor jutok én eszedbe te neked,
Hogy kérésemmel állottam ellened,
És az gonoszt elkerültettem veled!»

Abigail asszon ékes beszéde,
És szavának nagy engedelmessége,
Dávidnak béhata az ű szívére,
És űt hozá ártatlan szelédségre.

Az asszonnak Dávid ígyen felele:
«Áldott az úr Izráelnek Istene,
Ki hozott volt tégedet én előmbe,
Áldott a te szép szódnak ékessége.

Söt áldott vagy, ki vélem ezt míeléd,
Hogy eszközzé ebben magadat vetéd,
Kezeimet vérontástól megmentéd,
Az nagy bosszuállásra nem eresztéd.

Él az Isten az Izraelnek ura,
Ki most engem ez gonosztól megtarta,
Hogyha hamar ide nem jöttél volna,
Urad Nábál ez éjjel megholt volna.

De te jámbor személyedet tisztelem,
Ajándékodat mind jó néven vöttem,
Méltó könyörgésednek mind engedtem,
Menj házadhoz mert megengeszteltettem!»

Abigail gyorsan hátra fordúla,
És mikoron házához jutott volna,
Bolond urát találá nagy lakásba,
Iszik mintha semmi gondja nem volna.

Mert hogy Nábál akkoron részeg vala,
Felesége akkor néki nem szóla,
De hajnalba mikor megjózanúla,
Bölcs beszéddel mindeneket megmonda.

Nábál ezt hogy megérté nem szólhata,
Iettébe elámélkodott vala,
Kezét veté az Úr Isten Nábálra,
És azután tized napra meghala.

Mikor Dávid azt meghallotta volna,
Hogy szegén bolond Nábál megholt volna,
Ilyen szókkal Istennek hálát ada,
Ki ű néki bosszúját megállotta:

«Áldott Isten te felmagasztaltassál,
Ki ártatlan vértől engem megtartál,
És hogy az gyalázatról bosszút állottál,
Melyet rajtam míelt vala az Nábál.»

Azonba Dávidnak eszében juta,
Abigail asszonnak bölcs tanácsa,
Magában gondolá, hogy méltó volna,
Hogy ű néki az lenne házastársa.

Akkor ezzel ű sokat nem múlata,
De fő személyeket hozzá választa,
Kéretvén ugyanazoknak általa,
Hogy menne feleségűl ű hozzája.

Értvén ezt az eszes asszoni állat,
Böcsűlé az úr Istennek jó voltát,
Az földre borulván ada nagy hálát,
És felele megalázván ű magát.

Semmiképpen nem vagyok méltó arra,
Hogy ily drága férfinak legyek társa,
Imhol vagyok egy szolgáló leánya,
Kivel szolgáinak lábát mosassa.

Gyorsasággal az asszony elkészűle,
Öt szép leánt szépen felöltöztete,
És azokkal egyetembe felűle,
És Dávidhoz az követökkel mene.

Ennek vala egy bolond gonosz ura,
De hogy annak nagy hívséggel szolgála,
Nem útálja, meg sem csúfolja vala,
Sőt fogyatkozását éppíti vala.

Nézd meg ezzel magának ű mit nyere,
Minem soká búsítá bolond férje,
Mert az Isten hamar megmenté tőle,
És lőn a szent királnak felesége.

Minden rendbéli asszoni állatok,
Abigail asszontól tanúljatok,
Uratoknak hívséggel szolgáljatok,
Hogy Istentől ti es megáldassatok.

És valakit az Isten néktek adott,
Akarmely frissen álljon az kontyotok,
Vagy szép vagy szörnyű, de azt hallgassátok,
És tiszteljétök mert azzal tartoztok.

Viszont immár uraim néktek szólok,
Kik jó társsal ajándékoztattatok,
Azt ti is nagy böcsülettel tartsátok,
És Istennek arról hálát adjatok.

Mert ha űtet nem tartod tisztességbe,
Téged az Isten elveszen előle,
Mint az Nábál, nem élsz te együtt véle,
És ű lészen jobb jámbor felesége.

Gonosz kedvű kazdagok meghalljátok,
Kik az Nábálnak unokái vattok,
Ha szolgáló ember megyen hozzátok,
Az szalmába előttök ne bújjatok.

Mert az vitézlő népet Isten hatta,
Országának megoltalmazására,
Az özvegyek-árváknak oltalmára,
És az szegén község nyúgodalmára.

Azért az mit adott az Isten néktök,
Azt örömest közöljétök ű vélek,
Mert az marha nemcsak ti érettetök,
De adatott, hogy mást is éltessetök.

Ha ű nékik jó kedvvel nem adsz ennik,
Soha semmiképpen nincsen mit tennik,
Hanem el kell erővel tőled vennik,
Mert lovastól a fát meg nem ehetik.

Vitézlő uraim meggondoljátok,
Mire ti es Istentől hívattattok,
Nem hogy az szegén községet rontsátok,
Sőt azokért vérötöket ontsátok.

Mely jeles vitéz emberek valának,
Hogy kik az kegyetlenségben bízának,
Hazájoknak de nem szolgálhatának,
Mert nagy hirtelenséggel elfogyának.

Azután sok urak támadának fel,
Mint ezelött egynéhány esztendővel,
Köztünk valának nagy kegyetlenséggel,
Kérlek mondd meg mostan hová löttek el?

Rúgnak vala sok sánta kaczibások,
Az zabot siratják az szegén szászok,
Csak szalannát esznek vala agarok,
Ám járjanak, arról többet nem szólok.

Csak kérlek hogy erre legyen gondotok,
Hogy az mi kevesen megmaradtatok,
Az Isten akaratja szerént járjatok,
Hogy ennél is inkább el ne fogyjatok.

Ez históriát szerzék ilyen rendben,
Erdélbe, az kis Küküllö mentében,
Ezer ötszáz és hatvan esztendőben,
Kiben dicsírtessék az Isten, Amen.

FINIS.

TORKOS JÁNOS

1561.

VARSÁNYI GYÖRGY

1561.

SZERÉMI ILLYÉS

1561—1580.

HISTÓRIA AZ ABSOLONRÓL

MIKÉPPEN TÁMADOTT AZ Ő ATYJA DÁVID KIRÁLY ELLEN, ÉS ORSZÁGÁBÓL KIŰZTE, ÉS MIKÉPPEN LETT NÉKI HALÁLA.

2 Regum 15.

Ezen nótára: *Im melly szép históriát mostan mondok*, etc.

ELSŐ RESZ.

Capita Versuum.

Ad vindictam Adulterii conscriptum a Johanne Thorkos, in gratiam Domini Wolffangi Bornemisza de Kapolna, Consiliarii Regiae Maiestatis in Transylvania.

Absolonnak mondom históriáját,
Atyja ellen nékie támadását,
Országából mint veré ki ő atyját,
Megbeszéllem ő nagy szörnyű halálát.

Dávid király vala királyságában, 5
Uralkodik egész Zsidóországban,
Lakik Jeruzsálemnek városában,
Nem fél senkitől vagyon bátorságban.

Udvara-népe számtalan sok vala,
Joáb hadnagya vitéz ember vala, 10
Erre dolgát gyakorta bízza vala,
Mert bölcs-eszös hadakozó ez vala.

Immár sok nemzetség meghajlott vala
Dávidnak kik meghódoltanak vala,
Híre neve nagy messze hatott vala, 15
Sok nemzetség ő tőlle retteg vala.

Némikoron Joábot megszóllejtá,
Mert főhadnagya Dávidnak ez vala,
Az Amnon fiaira őtt bocsátá,
Rabba városát megszállani hagyá.

Dávid erőssen nékie meghagyá,
Városnak megvételét rejá bízá.
Joáb Rabba várost igen vítatja,
Jeruzsálemben Dávid hon marada.

Imé palotájában Dávid nyugszik,
Semmi gondja nincsen, igen aluszik,
Az hadra ő csak semmit gondolkodik,
Joáb vitézségébe igen bízik.

Csakhamar nagy vétekbe Dávid esék,
Bersabe mert tőlle ám megláttaték,
Végre tőlle ám megszeplősejteték,
Úriást az urát értte megölék.

Tetszék nehéz véteknek az Istennek,
Dávid hogy ezt cseleködé, nagy bűnnek,
Ő ezeket akkor vélé semminek,
Mert nyugszik, az vétek tetszik semminek.

Ám egy példabeszéd néki mondaték,
Náthán prófétától törvény kérdeték,
Kire tőlle felelet adattaték,
Mely önnön fejére magyaráztaték.

Megvévék végre az Rabba városát,
Benne megölék Amnonnak királyát,
Fejéből kivévék szép koronáját,
Elfoglalák tőlle szép tartományát.

Az nagy Istennek csuda ítéleti,
Meghalljátok az vétket mint gyűlöli,
Egy bűnt más bűnnel mint szokott büntetni,
Nagy haragját ezzel megjelenteni.

Dávidnak az kik fiai valának,
Örögbiknek nevét híják Amnonnak,
Az Achinoám asszontul valónak,
Ez volt egyik felesége Dávidnak.

Vala másik felesége Dávidnak,
Nevét híják Abigail asszonnak,
Ennek fiát nevezik Chileábnak,
Ez az másik fia Dávid királynak.

Lén az harmad felesége Dávidnak,
Kinek nevét híják Macha asszonnak,
Ennek fia hívaték Absolonnak,
Kinek húga nevezteték Thámárnak.

Thámár az Absolonnak huga vala,
Mert egy anyátul születtenek vala,
Személyével ez igen ékös vala,
Szépségével mindent fellyűlmúl vala.

Erre Amnon egyször két szömét veté,
Gonosz kívánságba ő magát ejté,
Végezetre őtet megszeplősejté,
Erőszakkal őtet megszégyenejté.

Rólla bátyjának vala oly nagy gondja,
Absolonnak oly nagy bosszonkodása,
Húgának bosszúját mint megállhassa,
Semmit nem tettet, de vagyon bánatba.

Igen hamar Dávidnak ezt megmondák,
Hogy ily romlás házán esett megmondák,
Amnon miatt ily vétek lett hírré adák,
Király adá magát oly nagy bánatnak.

Immár ez dolog hogy megesett vala,
Feledségbe majd ugyan jutott vala,
Noha két esztendeje elmúlt vala,
Absolonnak dagály orrában vala.

Csak magában Absolon bosszonkodik,
Senkinek arról nem panaszolkodik,
Sem jó sem gonosz értte nem hallatik,
De tőlle Amnon igen gyűlöltetik.

Oly időt Absolon erre választa,
Mikor lehessen alkalmatossága,
Bosszúját Amnonon hogy megállhassa,
Húgán tött gyalázatot megtorolja.

Némikoron juhait nyírni kezdék,
Absolonnak szolgái hírré tevék,
Atyjához Absolon hamar bélépék,
Tisztességgel előtte megállapék.

Szép szóval kezdé atyját onszollani,
Jűne hozzá vendégségbe őtt kéri,
Mert juhait mostan kezdették nyírni
Minden fiainak ő vélle lenni.

Csak röviden király erre felele,
Nem akarna lenni néki terhére,
Végre az királyfiakat elkéré,
Amnont nagy nehezen véllök elkéré.

Rólla Absolonnak nagy öröme lén,
Szándékának alkalmatossága lén,
Ez dolog senkinek tudtára nem lén,
Elméjében ez mert csak elrejtve lén.

Igen nagy lakodalmat csináltata,
Királyi módra mindeneket hagya,
Szolgáinak erőssen parancsola,
Hogy minden ő beszédére hallgatna.

Parancsolá Amnont hogy általverjék,
Mihelt megrészegedik hogy megöljék,
Tőlle nékiek ez jelűl adaték,
Mihelyt mondja, azontól megölettessék.

Történék mikoron az királyfiak
Volnának oly nagy lakásban az ifjak,
Szolgák várják intését Absolonnak,
Készek mindenben engedni uroknak.

Vélék idejét megszörzött dolgoknak,
Absolon hamar inte szolgáinak,
Nagy hertelen halála lén Amnonnak,
Kin az királyfiak háborodának.

Mennek, igen futnak az királyfiak,
Öszvérökre hamar ragadozának,
Azonközben hír lén ebben Dávidnak,
Hogy az királyfiak mind levágattak.

Azt alejtá Dávid, hogy mind elvesztek,
Minden fiai hogy megölettenek,
De erről ismég hamar hírt vivének,
Amnon holt meg csak, az többi mind élnek.

Igen hamar királyfiak jutának,
Nagy felszóval mindnyájan igen sírnak,
Köserves szóval bátyjokat siratják,
Nagy felszóval mindenek igen sírnak.

Oly igen siratja Dávid ő fiát,
Igen szaggatja királyi ruháját,
Nem szánja fiáért már ő megholtát,
Jó szolgái szánják Amnon halálát.

Hamarsággal Absolon elbúdosék,
Gessúrnak királyához folyamodék,
Három egész esztendeig ott lakék,
Dávidnak nagy siralma küssebbedék.

Az idő közt Joáb úgy gondolkodik.
Absolon esetin igen bánkodik,
Kegyelmet királytól nyerni igyeközik,
Mint őtet meghozhatná — elmélködik.

Nem sok idő múlván kegyelmet nyere,
Nagy sok szókkal atyjának engesztele,
Egy asszonyi állat által megszörzé,
Hogy Absolon királyhoz megjühetne.

Nem akará mindazáltal látnia,
Házához ne menne, megparancsolá,
Noha megjüttét megengedte vala,
De személyét látnia nem akará.

Ez Absolon igen szép ifjú vala,
Izraëlben néki mássa nem vala,
Teste állása néki díszös vala,
Makula semmi testében nem vala.

Történék, három fiai levének,
Egy leánya Thámárnak nevezteték,
Két esztendeig Jeruzsálemben lakék,
De mindaddig királytól nem láttaték.

Tetszék igen nehéznek Absolonnak,
Színét nem szabad látni az királynak,
Szolgáitól elizene Joábnak,
Hozzá jűne, mert izenne atyjának.

Hamarsággal szolgái elmenének,
Kétször urok szavával igen kérék,
El nem jüve, Absolon bosszonkodék,
Mezei veteménye felgyújtaték.

Oly hertelen hír lén ebben Joábnak,
Minden takarmányi mezőn mind égnek;
Megérté Absolon szolgái mívelték,
Kiért néki sokat panaszolkodék.

Rövid szóval Absolon néki szólla,
Megmondá, hogy ő akaratja volna,
Hogy hozzá nem jött mikoron hívatta,
Ő az nagy kárt azért tétette volna.

Királyhoz menj bé tőlled azt kívánom,
Mit használ néköm Gessurból megjüttöm,
Jó szömmel ha látni nem akar engöm,
Jobb volt volna néköm Gessurban laknom.

Ottan öljen meg ha mégis haragszik,
Vétkeimről ha mégis emléközik,
Álnokságimról hogy ha bosszonkodik,
Gonoszságimról ha nem feletközik.

Sietséggel ez szót hallván elméne,
Az királynak ezeket megbeszéllé,
Az királt nékie megengesztelé,
Absolont király eleibe vivé.

Immár tekénte Dávid ő fiára,
Atyja előtt Absolon leborúla,
Dávid nem tűrheté, őtt megapolá,
Minden vétkét nékie megbocsátá.

Nincs már királytul semmi félelemben,
Szabadságban vala nagy készületben,
Szekerek, lovagoknak szörzéssében,
Ötven férfiakat szörze eleiben.

Gondolkodik, bölcsen magát forgatja,
Az országnak magát igen ajánlja,
Igaztételét mindennek fogadja,
Az országot hogy csak hozzá vonhassa.

Régen mindent magában elvégeze,
Pártolást atyja ellen mint tehetne,
Atyjához Dávidhoz azért bémene,
Nagy szép szóval ő nékie beszélle.

Áldozatot Istennek ígért volna,
Mikor atyjának haragjában volna,
Következik áldoznia Hebromba,
Fogadását hogy Istennek megadja.

Csakhamar hogy Hebronba jutott vala,
Absolon hamar kémeket bocsáta,
Áldozatnak színe alatt jártatá,
Illyen követséggel őket bocsátá:

Imé mikor trombitaszót hallotok,
Nagy felszóval mind el-felkiáltsatok:
Absolon az király! mind azt mondjátok.
Kiért tőllem tü minden jót várjatok.

Absolon oly csendeszen ebben jára,
Jeruzsálemből két százan jöttek vala,
Kik őtet útában kísérték vala,
De ezt senki ingyen sem véli vala.

Mikor immár Hebronban áldoznának,
Nagy sokan Absolon mellé állának,
Dávid ellen nagy sokan feltámadának,
Kik pártosi Absolonnak valának.

Dávid tanácsa Achitophel vala,
Ki Dávidot mindenben érti vala;
Absolon ezt hamar hívatta vala,
Hebromba Absolonhoz ő ment vala.

Oly hamar híre lén ebben Dávidnak,
Izraël népe hódolt Absolonnak,
Főtanácsa az országgal ott vadnak,
Ezzel lén erős félelme Dávidnak.

Megijedvén sietséggel készűlnek,
Absolon kezébe hogy ne essenek,
Az városba hogy ne rekesztetnének,
Nagy dísztelen onnat kisietének.

Igen nagy bánatban mindnyájan vadnak,
Gyalog az városból mind kifutának,
Tíz atyafi csak hon hagyattatának,
Az házak őrzeni hon maradának.

Nem sok magával Dávid szaladt vala,
Két száz erős férfiakkal csak vala,
Nagy fenszóval mindnyájan sírnak vala,
Az pusztára búdosni mennek vala.

Imé az Isten szekrénye ott vala,
Dávidot mert vélle követték vala,
Király az szekrént hátra küldte vala,
Ilyen szókkal papoktul elvált vala:

Vigyétek az szekrént meg az városban,
Mert néköm búdosnom kely az pusztában,
Az Úr talán megszán nagy nyavalyámban,
Béiktathat ismég én országomban.

Olyan könnyen mikor az Úr akarja,
Engöm haza hozhat ha ő akarja,
Az mely könnyen engöm vitt királyságra,
De legyen mindenben az ő akaratja.

Lének nagy ohajtások mindeneknek,
Mezét lábbal, borejtott fővel mennek,
Dávid felszóval könyörög Istennek,
Ilyen szókkal Istenhöz könyörgének.

Felséges Úristen kérlek tégödet,
Achitophelnek vakejts meg ő szűvét,
Bolondejts meg minden eszét, elméjét,
Tanácsának vödd el minden erejét.

Az királynak vala egy fő szolgája,
Kusainak ki neveztetik vala,
Királynak ez vala bízott barátja,
Városba ily szókkal haza bocsátá:

«Ne késsél eredj el Jeruzsálembe,
Kéméld meg Absolont te mindenikbe,
Siess te kegyelmet nyerni ő tőlle,
Tisztességgel rendeld szódat előtte.

Gyorsan eleibe te hamar essél,
Ilyen szókkal térdödre hamar essél,
Kérlek uram tekénts rejám jó kedvvel,
Fejömhöz, jószágomhoz légy kegyelemmel.

Immár felségödet, készen szolgálom,
Mint atyádat olyan híven szolgálom,
Életömben sohová nem vágyódom,
Csak felségödet holtig én szolgálom.

Bizonynyal tudom ottan megkegyelmez,
És így néki barátságában lehetsz,
Minden titkában tanácsában lehetsz,
Engömet gyakorta hírrel értethetsz.

Oly nagy híven ezekben kérlek járj el,
Achitophelnek minden tanácsát ronts el,
Veszedelmömre való titkát bonts el,
Király előtt minden erejét vödd el.

Rajta vadnak nagy bízott hű embörid,
Sadoch, Abiathar papok segejtségid,
Ha mit értesz, ezeknek hírré tehedd,
Az ő két fiok által hírré tehedd!»

Nem rösten Kusai ebben eljára,
Jeruzsálembe Absolonhoz tére,
Absolon is azon napon béméne,
Achitophel tanácsa vala vélle.

Ezkor Dávid búdosik az hegyekbe,
Mikoron ő egy hegyoldalon menne,
Egy Sémei nevű ember kijöve,
Ki Saulnak nemzetségéből vala.

Méne fel az nagy hegyek tetejére,
Dávidot rútúl szidalmazni kezdé,
Sémei őtet átkoznia kezdé,
Nagy köveket rájok alá ereszte,

Ivölt nagy felszóval, Sémei mondja:
«Menj ki, menj ki te vérontó! azt mondja,
Cseleködetöd kegyetlenűl vala,
Országodhoz gonoszúl juttál vala.

Saul helyébe bészínléd magadat,
Országában helyheztötted magadat,
Saul maradékát mind levágatád,
Árúltatás miatt mind elfogyatád.

Szépen megtetszik minden jámborságod,
Im az tönnön fiad támad ellenöd,
Isten őtet emelte fel ellenöd,
Gonoszságod szerint fizet tenéköd!»

Ám egy öcscse Joáb hadnagynak vala,
Abisainak hívattatik vala,
Dávidtul ő igen kéredzik vala,
Sémeit megölni akarja vala.

Dávidnak Abisai ígyen szólla:
«Az ebnek felségöd szidalmát hallja,
Micsoda meghalni való eb ez volna,
Ki felségödet ígyen szidalmazza?

Én ez ebet majd ezentől megölem,
Felségödnek bosszúját én megállom,
Ily éktelen szidalmát nem szenvedem,
Ezentől én ennek fejét elszedem!»

Király szömeit Abisaira veté,
Nem akará Sémeit hogy megölné,
Az szidalmat békességgel szenvedé,
Erre király akkoron így felele:

«Az Úr hagyta hogy engöm szidalmazzon,
Sémei hogy engömet így átkozzon,
Ne bánts őtet, ámbátor szidalmazzon,
Istent hagyom hogy érttem bosszút álljon,

Parancsolatjában Istennek kell járnia
Még az gonosznak is, mikor bocsátja,
Ha nám önnön fiam is rám támadott,
Ez Sémei hát hogy rám ne támadna?

Oly kegyelmes Istenöm néköm vagyon,
Kinek előtte minden nyilván vagyon,
Ki az átokból megmenteni tudjon,
Az szidalom ellen áldomást adjon!»

Lassan Dávid népével előbb megyen,
Sémei hegy-tetén melesleg megyen,
Sok szidalmat, hagyításokat teszen,
Az földet szórja Dávid ellen az hegyen.

Nám azonnal Absolon felkészűle,
Nagy erővel Jeruzsálembe méne,
Achitophel fő tanács vagyon vélle,
Kusai hamar esék eleibe.

Alázatossan könyörög az királynak,
Nagy üdvözletöt monda az királynak,
«Isten adjon jó szerencsét felségödnek!»
Absolon ottan szóla Kusainak:

«Kusai olyha te az én atyámnak
Nagy hű emböre valál te Dávidnak,
Mi dolog, hogy most ellene vagy annak,
Most kellyene az segejtség Dávidnak?

Oly nagy vétek Kusai ez tetőlled,
Igen nagy háládatlanság tetőlled,
Ily nagy szükségében elhagytad őtet,
Kusai, nem jó látat ez tetőlled!«

Nám Kusai felele az királynak:
«Semmiképpen nem úgy kely lenni annak,
Hanem azt ismerem én királyomnak,
Kit az Úristen választott uramnak.

Sőt felségödet akarom hallgatnom,
Ez egész országgal tégöd uralnom,
Hogynemmint én Dávid után búdosnom,
Jobb énnéköm felségöddel maradnom.

Immár másnak szolgálni én nem tudok,
Mert választott királyomtúl hallgatok,
Olyan hűséggel néköd is szolgálok,
Mint elein atyádnak én szolgálok!»

Látá király, ottan megkegyelmeze,
Kusainak Absolon megengede,
Achitophelt hívatá eleibe,
Ilyen szókkal ő nékie beszélle:

«Im mindketten Kusaival itt vadtok,
Ez országban bölcsek, eszössek vadtok,
Tanácsot azért tü ketten adjatok,
Mit kelljen mívelnünk már meglássátok!»

Az Achitophel akkor az időben,
Mindenek közt vagyon nagy tisztességben,
Tanácsának nagy böcsületi vagyon,
Mint egy Isten, nagy tisztességben vagyon.

Rejá mindeneknek nagy tekénteti,
Királyt, mire akarja elviheti,
Ifjú királt arra igyengetheti,
Vagy jó vagy gonosz, mind rejá viheti.

Imé az ifjú királt mire vivé,
Achitophel atyja házába küldé,
Atyja tíz ágyasihoz el-béküldé,
Vélle őket mind megszeplősejteté.

Igy szól néki: «ha az nép ezt meglátja,
Atyádon tett nagy szégyent ha meghallja,
Annál inkább az nép magát megbízza,
Mindenre nagyobb lészen bátorsága!»

Rejá hamar ifjú király engede,
Az egész ország láttára bémene,
Achitophel tanácsának engede,
Nagy gyalázatot atyján ő mívele.

Ezután szólla ismég Achitophel:
«Tizenkét ezör férfiakat ezennel,
Mellém választok nagy szép készűlettel,
Dávidot megűzem véllek ez éjjel.

Gondom lészen, hogy megfoghassam őtet,
Mert tudom, hogy most igen megfáradtak,
Az néppel tudom ő megtelepedett,
Tudom kezömből ki nem szabadúlhat.

Igen nagy hertelen rejá rohanok,
Az nép közűl de senkit én nem bántok,
Mindeneket békével elbocsátok,
Csak nagy könnyen mindent haza térejtek!»

Ez szót hallván, király mind az urakkal,
Jóvá hagyák mindenek azt egy szóval,
Kusai előhívaték azonnal,
Ezt eleibe adák rövid szóval.

«Mondj hozzá te is, mit szóllasz ez dologhoz,
Achitophelnek az ő tanácsához,
Tenéköd mint tetszik, szólj hozzá ehhez?»
Kusai ígyen szólla mindezekhez:

«Azt vélem, hogy erre az Achitophel,
Nem jó tanácsot adott ez egy úttal,
Felségödnek s ez országnak nagy kárral
Fogna lenni ez tanács, nagy romlással.

Jól tudja felségöd atyját, mivoltát,
Ifjúságátúl fogva vitéz voltát,
Erős vitézeknek most vélle létét,
Mindenek tudják néki ember voltát.

Eők nem különben most megbúsultanak,
Mert mind köserű lélekkel mind vadnak,
Mint az kegyetlen medvék ollyatának,
Az berkekből kik kölykekért megvínak.

Sőt az néppel együtt nem kézd most lenni,
Mostan az barlangokban fog lappangni.
Mert nagy bölcsen tudja magát viselni,
Kezdi mindnyájunkat megjátszóttatni.

Tudjad elöljárókban hogyha elesik,
Sokan vesztek eggyüld, oly hír érközik,
Ezen az nép hamar megréműltetik,
Gyorsan ez hír hallván megfutamodik.

Az énnéköm jobb dolognak láttatik,
Tanácsom ez, ha felségödnek tetszik,
Ellenségöd hamarább így elesik,
Könnyebben kezödben hozattathatik.

Tömérdög nagy sokság felségöd népe,
Mint tengernek nagy sokságú fövénye,
Vetessék fel egész Izrael népe.
Felségöd legyen népnek közöpette.

Igen hamar mind elfoglaljuk őket,
Mint az harmat béborejtja az földet,
Igy senki közzűlök el nem szaladhat,
Mind az egész nép kezünkbe akadhat.

Senkit közzűlök mi meg nem kéméljük,
Az kik véllök vadnak, mindent levágjuk,
Sőt ha ki városba szalad előttünk,
Az városból is mi őket kivonjunk!»

Imé ezt Absolon mind az urakkal,
Jóvá hagyák mind az egész országgal,
Achitophelnek az ő tanácsával,
Jóvá hagyák mindenek nagy felszóval.

No kellyetik ezeknek így lennie,
Isten akaratjából történnie,
Achitophelnek ebből megvettetnie,
Az ő tanácsának semmivé lennie.

Tudtára mind az Istennek ez vala,
Mert Absolont elvesztenie akará,
Hogy Absolon az tőrbe akadhatna,
Bűne szerint őtet meglakoltatná.

Rólla Kusai szólla az papoknak,
Sadochnak és az Abiathar papoknak,
Hogy ez dolgot adnák hírré Dávidnak,
Így szólla Kusai ott az papoknak:

«Ám immár véghöz mentenek mindenek,
Dávidnak ezt hamar megizenjétek,
Az puszta szigetekrűl elmenjenek,
Ez éjjel Jordán vizén elkeljenek!»

Nagy hamar egy leántul megizenék,
Az papok két fioknak hírré tévék,
Kik az városnak kívöle valának:
Ifjak megérték, hamar indúlának.

Sietnek, oly igen mennek az ifjak,
Egy gyermek ezt megmondá Absolonnak,
Kémei hogy ott voltanak Dávidnak,
És hogy sietséggel elindúltanak.

Immár ezt az ifjak eszökbe vévék,
Absolon utánnok küldett, megérték,
Nagy hamar egy emberhöz béesének,
Annak házánál ők elrejtezének.

Lám egy mél kút ben az tornáczban vala,
Az ifjakat kútba bocsátják vala,
Kút ajtaját fellyül béteszik vala,
Asszony egy ruhával befedi vala.

Vén rizskását, fellyűl ruhára tölté,
Mintha azt száraztaná, úgy tetteté,
Igy az kémeket az kútban elrejté,
Veszedelemtől így őket megmenté.

Azonban király szolgái jutának,
Ott az házba hamar bérohanának,
Kémek felől ők nagyon tudakoznak,
De semmit felőllök nem kaphatának.

Nincsenek ott, az asszony úgy szabódik,
Vizet ittanak, ottan elmentenek.
Hallván király szolgái, elmenének,
De sohol őket ők meg nem érheték.

Igen fáradának, hátra térének,
Ő urokhoz városba megtérének,
Az kút azontúl ismég megnyittaték,
Kihágának, Dávidhoz sietének.

Az lett dolgokat Dávidnak megmondák,
Verrattig Jordán vizén elkeljenek.
Erre nagy hamar gondja lén Dávidnak,
Verrattig békével mind elkelének.

MÁSOD RÉSZ.

Secunda pars eleganter depingit interitum impiorum terribilem, ac liberationem piorum ab omnibus periculis mortis.

Sőt halljátok Achitophel mint jára!
Tanácsát látta, megvettetett volna,
Szamarát megnyergelteté búvába,
Nagy bánattal onnat házához méne.

Ezek után ő mindent elrendele,
Házánál való dolgait elszörzé,
Testamentom szerint mindent végeze,
Magát ottan nagy bánatnak ereszté.

Készületi immár halálra vagyon,
Nem tudhatja soha mit tenni kelljen,
Bánatjában Istentűl távol vagyon,
Nincs tanácsa, nem tudja mit míveljen.

Ű lelkiben nincsen vígasztalása,
Kivel magát búvában vígasztalja,
Szüve vagyon csak nagy nyomorúságban,
Nem lén mit tenni, magát felakasztá.

No vödd eszödbe itt az Isten dolgát,
Az hütetlenekhöz ő kemény voltát,
Legnagyobb szükségökben elhagyja őket,
Nem ád nékik akkoron segejtséget.

De minden ember jól eszébe vegye,
Mert gyakorta esik nagy kisírtetbe,
Nincs oly ember ki azt elkerűlhesse,
Életében ne menjen kísírtetre.

Azok állhatnak meg az kísírtetben,
Kiváltképpen akkikhöz lát az Isten,
Kiket magának választott az Isten,
Szent lelkével kiket vezérel Isten.

Penig nagy gyakorta szokott megesni,
Néha választott fiakon is történni,
Nagy kösserűség lelkökbe szállani,
De mind azokból ki tudja menteni.

Az kiket elhágy, azok oda vadnak,
Az kísírtetbe azok béborúlnak,
Mint az tenger vizében belé halnak,
Bár Achitophelt tarts egyik példának.

Romlását már Absolonnak halljátok,
Naponként fogyatkozását látjátok,
Isten ellen mert felkele tudjátok,
Mely gonoszúl vesze majd megértitek.

Szokott mindörökké ez így lennie,
Az ki gonoszúl el akar vesznie,
Először is megbolondúl tanácsa,
Azután szörnyen elvész önnön maga.

Ez idő közt Absolon készen vala,
Jordán vizén által költözett vala,
Galád földében táborát jártatá,
Amassa, hadnagyának neve vala.

Lám jól tudja atyjának készen voltát,
Azért hozzá készejté ő táborát,
Dávid is mind elszömlélé táborát,
Bölcsen elrendelé minden seregét.

Ezután három felé osztá népét,
Jóáb hadnagyának adá egy részét,
Abisainak is adá másik részét,
Ethámnak adá harmadik részét.

Gyalogokat is szépen elrendele,
Századosokat, tizedeseket szörze,
Igy az viadalhoz népét készejté,
Absolon ellen őket erőssejté.

Gondolkodik az ütközet mint legyen,
Ő maga is az harczon véllök legyen,
Az hadnagyoknak mikor hír lén ebben,
Király nem akarák hogy véllök legyen.

Az nép létét az harczon nem akarja,
Mert urokat igen féltik az hadba,
Nem hagyják azért hogy véllök kimenne,
Szép szóval az nép királynak így szóla:

«Ne jűjön mostan felségöd mi véllünk,
Mert az hadnak szerencséjétől félünk,
Fogadd meg tanácsunkat tégöd kérünk,
Minden javára felségödnek szóllunk.

Történhetik ha kezdünk megfutamni,
590 Gonosz szerencse kezd rejánk találni,
Ha felségödnek halála kezd lenni,
Eszönk vész, kezdünk mindnyájan elveszni.

Erre kérünk fogadd meg tanácsunkat,
Mert Absolon tudod csak tégöd kerget,
595 Jobb az városban gondunkat viselned,
Ha kellyetik onnét megsegejtened!»

Rövid intéseket ám megfogadá,
Az városnak kapuja mellé álla,
Az nép seregenként kimegyen vala,
600 Százanként, ezörönként mennek vala.

De az fő hadnagyokat megszollejtá,
Erőssen nékiök megparancsolá,
Az egész nép hallottára megtiltá,
Absolont hogy meg ne ölnék, meghagyá.

605 Ez szók után az nép előindúla,
Mind az két had hamar öszveroppana,
Nagy erős viadal köztök támada,
Izraël népe hamar hátat ada.

Poklúl Absolon népével bánnak vala,
610 Mert sok ezör ő közzűlök meghala,
Egy sepedékben sokan vesztek vala,
Fegyver miatt annyin nem vesztek vala.

Igen nagy veszedelem Izraël népben,
Esének, veszének az nap húsz ezören,
615 Vadnak széllel mindenütt az föld színén,
Ide s tova búdosnak nagy szertelen.

No Absolon halálát már halljátok,
Az Isten mint eszveszté, csudáljátok,
Gyakorta ily dolgot nem hallottatok,
620 Méltó azért hogy tü meghallgassátok.

Gond már Absolonnak adatott vala,
Egy öszvéren már széllel bolyog vala,
Üzűben Absolont ejtették vala,
Az mint lehet örömest megyen vala.

Imé egy sűrő erdőbe elbéjuta, 625
Egy nagy sűrő bojtos cserfa ott vala,
Az öszvéren alólla megyen vala,
Ágaiban az feje fen akada.

Történék, öszvér elmúlék alólla,
Absolon az cserfán fen-megakada, 630
Az ég és az föld fölött fen függ vala,
Magát soha le nem rázhatta vala.

Immár egy vitéz megmondá Joábnak,
Ki fán függését látá Absolonnak,
Ki lén veszedelmére Absolonnak, 635
Monda Jóáb akkor az hírmondónak:

«No ha láttad, miért hogy által nem verted,
Absolont miért hogy te meg nem ölted?
Nem kellyett volna őtet megkémélnöd,
Az király ellenségének kedveznöd. 640

Te ha őtet akkor megölted volna,
Töllem szép ajándékot vöttél volna,
Jutalmát én néköd megadtam volna.»
Joábnak az hírmondó igyen szólla:

«Énnéköm ha nem tudom mit adtál volna, 645
Kezeimet rejá nem vetettem volna.
Lelköm ellen őtt meg nem öltem volna,
Az király fiát nem vesztöttem volna.

Rólla király lám néktök parancsola,
Minden hallatára néktök meghagyá, 650
Absolonnak hogy ne legyen halála,
Már őtet megölni ki merte volna?

Ily dolgot az király meghallott volna,
Soha el nem enyésztethetett volna,
Azért énnéköm vesznöm kellyett volna,
De te azt csak el-távul nézted volna!»

Tetszék Joábnak ez beszéd nehéznek,
Tőlle az vitéznek ily szó mondaték:
«Ezentől meglátod én rejá megyek,
Im én megölem, tégy róla ha bánod!»

Vagyon nagy haragban, kopja kezébe,
Absolont megölni nagy hamar méne,
Kegyetlenül szegént ott általvére
Több szolgáival szintén megöleté.

Mihelyt megölék azontúl eltére,
Trombitáját erőssen már fújtatá,
Minden népet kívől megtartóztata,
Az népet ne vágnák jelt nékik ada.

Immár Absolon mikor megholt vala,
Az holt testet nagy hamar fogták vala,
Egy nagy mély verembe vetötték vala,
Számtalan sok követ ráhántak vala.

Mikor mind ezek meglettenek vala,
Királyhoz Joáb hírmondót bocsáta,
De egy napot véllek elmúlattata,
Absolon haláláért tartóztatá.

Posták, követek, királyhoz érének,
Kiket az őrállók béjelentének,
Mind az két követek el-bémenének,
Győzödelmet királyhoz jelentének.

Igen kérdezi király az ő fiát,
Tudakozzza csak nékie mivoltát?
Az egyik követ nem tudá mivoltát,
Az sürő harczon néki állapatját.

Ottan az másik követ béérközék,
Attul is fia felől tudakozék,
De felőlle nem jó hír mondattaték,
Mert elveszett, néki megjelenteték.

Rajta szegény Dávid elköseredék,
Fiának veszedelmén csudálkozék,
Szertelen fia halálán bánkódék,
Nagy sok jajszókkal fián esedözék.

Vala király szertelen nagy sírásban,
Absolon haláláért nagy bánatban,
Egyik házból a másikba búdosván,
Kösereg fiának szörnyű halálán.

Messze jajgatása királynak hallik,
Atyai természeti kijelenik,
Minden csudálja fián mint esedezik,
De minden ember azért ébren aluszik.

Tudtára az népnek ez dolog vala,
Fiáért az király igy kösergene,
Joábnak is nagy hamar hír lén ebbe,
Siralomra fordúlt ő győzedelme.

Ezért az nép széllel oszlani kezde,
Absolon haláláért megijede,
Mint egy vert had úgy oszlania kezde,
Ki hová lát, minden futnia kezde.

Rajta Joáb igen megháborodék,
Hamarsággal az királyhoz bélépék,
Sok beszéddel királytól megfeddeték,
Kivel mind az ő vétke fedezteték.

«Rémülésbe minden népödet hoztad,
Győzedelmöd napját semmivé tötted,
Jámbor szolgáidat már meggyaláztad,
Kik fejöket veszni vetötték értöd.

Im az tégöd szeretöket gyűlölöd,
Az tégöd gyülölöket te szeretöd,
Ellenségödnek halálát kösergöd,
Jámbor hadnagyidat nem igen szánod.

Bánatod mi rajtunk nem sok lett volna,
Mindnyájan mi bár oda vesztünk volna,
Csak Absolon néköd megmaradt volna,
Maga ő néköd fejödre jár vala.

Jól rejá gondolj, kelj fel hamarsággal,
Menj ki tégy eleget szép beszédiddel,
Fő szolgáid hadd lássanak szömökkel,
Adj bátorságot népödnek kin létöddel.

Lám ha véllök nem szóllasz mind elmennek,
Esküszöm az Istennek hogy elhadnak,
Ezek ez éjjel mindnyájan elfutnak,
Ha tőlled valami jó szót nem hallanak.

Eggyüld gonoszbbá fog te dolgod esni,
Nagyobb veszedelem kezd rejád esni,
Hogy nem ezelőtt, mind éltig kezd lenni,
Ki soha nem volt abba kezdesz jutni!»

Mikor ez szókat szegény király hallá,
Az hadnagy beszédére kiballaga,
Ő közöttök leűle az kapuba,
Népének király bátorságot ada.

Az nép meghallá királynak kijüttét,
Minden hátra veté erős félelmét,
Minden látá királynak jelenlétét,
Hozzájok jelenté irgalmasságát.

Csuda nehezen király elnyeleték,
Fia halálaért ne haragunnék,
Bosszútétel értte ne adatnéjék,
Mert meg vala tiltva, meg ne öletnék.

Lén azután az ország öszvegyűle,
Dávidot ismég székibe űlteté,
Nagy tisztességgel országába hozá,
Minden birodalmába helyhezteté.

Istennek csudállatos minden dolga,
Dávidot mely alá vetötte vala,
Nagy gyalázatra őtt bocsátta vala,
Meg nagy tisztességgel felmagasztalá.

Beírattak ezek az bibliába,
Mű példánkra az királyi könyvökben,
Mindenek tanúljanak életjökben,
Hogy ne jussanak ily veszedelmekben.

Vége vagyon az derék históriának: következik egy szép intés rejá, hogy efféle dolgok, a minémüt ez históriában hallottunk, szüntelen előttünk forogjanak, és ismerjük meg az Istennek nagy haragját.

Egy keveset az mü időnkre szólljunk,
Illyen nagy dolgokkal mert mü intetünk,
Hogy ez dolgok forogjanak előttünk,
Mert nékünk is ezen lészen virágunk.

Rettenetes Istennek nagy haragja,
Minden állatokon nagy birodalma,
Véghetetlen az ő hatalmassága,
Mindenre elhat mindenhatóssága.

Azt tudjad nem nézi senki nagy voltát,
Senkinek nem csudálja méltósságát,
Meg nem tekénti valaki szépségét,
Bé nem vészi senkinek nemzetségét.

Tekéntet ezekből senkire nincsen,
Csak ki hozzá bízik vagyon kedvében,
Az korosként vagyon csak kegyelmében,
Szégyent soha nem val semmi ügyében.

Imez csak közönséges ajándéka,
Hívek, hűtetleneknek kész adománya,
Valakinek hogy dolgát viszi nagyra,
Világi jó szerencsékkel meglátja.

Olly könnyű ő néki ha kinek mit ád,
Kételen ő senkinek semmit nem ád,
Szabad akaratjából ő mindent ád,
Nem haraghatik ha kinek semmit nem ád.

Nagyra az mely könnyen valakit viszen,
Meg oly igen könnyen el-alá viszen,
Gazdagból ő szegént gyakorta tészen,
Szegény nyomorúltból gazdagot tészen.

Ez világban ha kit vitt méltósságban,
Azok jól meggondolják ő magokban,
Őtet féljék, hallgassák mindenekben,
Tisztességét megadják életökben.

Most is látjuk hogy mind visszatértenek,
Helye nincsen az Úrnak intésének,
Mentől több jókat Istentől vöttenek,
Annál keménybekké hozzá lettenek.

Próbál meg minden rendet erkölcsében,
Eleitől fogva minden igyében,
Fejedelmekben Isten kegyelmében,
Csak keveset találsz néki kedvében.

Istentől nem tartják az méltósságot,
Mert hogy elejökről szállott rejájok,
Azt tudják csak vérből szállott rejájok,
Maga Isten bízta volna rejájok.

Oly nagy sokszor ezt megbizonejtotta,
Az hatalmasságot hogy csak ő adja,
Székökből nagy királyokat levonta,
Nékiket szegénségből emelt nagygyá.

Régen József patriárkhát eladák,
Titkon az bátyjai őtet eladák,
Philisteusoknak nagy olcsón adák,
Végre király udvarába béadák.

Ű nékie szerencséje neveködék,
Ott egy tisztről másikra őtt felvévék,
Végre királytul ő megkedvelteték,
Egyiptus országban úrrá tételék.

Már Saul egy szegény köz ember vala,
Ő szamárit mikor keresi vala,
Hegyen, völgyen gyalog búdosik vala,
Tiz szamári hogy elvesztenek vala.

Az Isten őtt nagy hamar felemelé,
Nagy véletlen őtet királylyá tévé,
Az többin fejedelemmé tétété,
Ily nagy méltóságba egy nap helyhöté.

Bánák sokan, és mind elálmékodnak,
Hogy közzülök őtt választák királynak,
Az uraságért sokan zúgódának,
De azért azzal semmit gondolának.

Oly véletlen Dávidot elővoná,
Juhok mellől az Isten őtt kihozá,
Őtet is ám királylyá választatá,
Senki irigységével nem gondola.

Mely sokan Dávidra irigyködének,
Az királyságért rá bosszonkodának,
Nagy bánatot értte sokan tevének,
«Mást is találtunk volna» — így szóllának.

Nagy sokan az királyok könyvben vadnak,
Kik erővel úrrá lenni akartak,
De semmi nem költ benne, másnak adták,
Ki nem annyira üzte, olynak adták.

Az királyoknak és mind az uraknak,
Az többi között ez volna fő gondjok,
Bálványimádást hogy eltávoztatnák,
Igaz tudománt hogy prédikáltatnák.

845 Bálványozásban nem jó mást követni,
Mert fejünkre veszedelmet kezd hozni,
Sem királt, sem császárt ebben követni.
Gonosz nem jó őket ebben követni.

Ű soha senkinek ezt el nem tűrte,
850 Sem kicsinnek, sem nagynak nem szenvedte,
Ő tisztességét másnak nem engedte,
Mindörökké ezeket megbüntette.

Személyválogatás nincsen ő nálla,
Mind király, mind úr, mind szegény egy nálla,
855 Tisztességét mindéltig megkívánta,
Bálványok tiszteletit megtiltotta.

Panaszsza fő mindenütt az írásban,
Az bálványimádásért nagy haragjában,
Sok országokat ő nagy búsultában,
860 Elvesztett nagy urakat nagy búvában.

Ezt meghigyjed, nékünk sem fog kedvezni,
Ha az mit mond, nem kezdjük cselekódni,
Az mit megtilt, nem kezdjük elkerűlni,
Fottig minket is mind ki kezd szaggatni.

865 Rettenetes néki kezébe esni,
Soha senki nem kezdi megállhatni,
Mikor haragját rejánk kezdi vetni,
Kezdünk miatta mind megemésztetni.

Isten minem igen nagy kárt val ebben,
870 Ha ki magát ejti veszedelemben,
Ha mind ez világ esnék kárhozatban,
Istennek semmi kára nincs mind abban,

Csak fazakashoz ő magát hasonlja,
Nagy gyakorta az írás előhozza,
Szabadságát kivel ő megmutatja, 875
Nem kételen mindennek tudni adja.

Ugyan az övéit azért megtartja,
Tűzen, vízen őket megoltalmazza,
Nagy veszedelmeken által iktatja,
Lészen mindörökké oltalmazója. 880

Lám magyar példában szokták mondani,
Asszú fával az nyers szokott megégni,
Jók az gonoszokkal egyaránt veszni,
De csak idő szerint szokott ez lenni.

Jók az gonoszokkal ha itt elvesznek, 885
Ez világon egyaránt ha meghalnak,
Lélekben az jók azért megtartatnak,
Lelkökben az hívek soha meg nem halnak.

Sőt az gonosz elvész gonoszságában,
Az hütetlen ő hütetlenségében, 890
Testével lelkével veszedelemben,
Esik véghetetlen köserűségben.

Meg nem segéjthetnek az gazdagságok,
Mikor legnagyobb szükségben volnátok,
Mindeneket el kely néktök hadnotok, 895
Ha látjátok üres az tü markotok.

Ollyan szintén kihöz ragaszkodtatok,
Mint az álomlátó emberek álmok,
Kik álmokban bírnak nagy gazdagságot,
Ha felserkennek hát semmi nincs nállok. 900

Reméntelen dolog árnyékban bízni,
Mert mint imez árnyék szokott elmúlni,
Ez világ is azonképpen elveszni,
Minden gazdagságával el kell múlni.

905 Tudjátok Ézsau Jákóbbal mint jára,
Az drága áldomást Jákóbnak adá,
Egy hitván tál lencsén néki bocsátá,
Kit végre ő jajszóval megsirata.

Isten adja nékünk az ő szent lelkét,
910 Kivel vezérjen életünkben minket,
Ne veszessük el az örök életet,
Ez hitván világért az mü lelkünket.

Sőt az bibliából ezeket írák,
Úr születése után ha írának,
915 Ezör ötszáz hatvanegyben valának,
Istennek szent nevét felmagasztalák.

VÉGE.

EGY SZÉP HISTÓRIA AZ PERSEI KIRÁLYRUL XERXES NEVE,

MIKÉPEN REVIDDEN IDŐBEN ELVESZTETT VOLT TÍZSZER SZÁZEZER EMBERT.

Nagy dolgok voltanak immár az világban,
Kikrül emlékeznünk szükség mi magunkban,
Hogy példákat vegyünk az változásokban,
Az mellyek történnek nagy sok országokban.

Innet megérthetjük mi állapatunkat, 5
Mint kelljen tartanunk nagy bódogságonkat,
És ha várjuk rejánk gonosz szerencsénket,
Mikoron jól látjuk hatalmasságunkat.

Mennek és az földnek hatalmas Istene,
Minden állatoknak teremtő mestere, 10
Csudálatosságnak minden rendelője,
És az állatoknak határokat szerze.

Immár ez világnak idejét megmondom,
És új esztendőjét versekben beírom,
Minden embereknek példájul kiadom, 15
Hogy eszekben vegyék, ez az én tanacsom.

Renddel hogy megértsök mindennek erejét,
Ez világban Istennek elrendelését,
Hatalmasságának csuda bölcsességét,
Mert felül haladja embernek elméjét. 20

Úgy adta eszünkben szent Illyés proféta,
Az mint az nagy Úristen néki megmondotta,
Hat ezer esztendő, világ állapatja,
És azután többet semmit nem tartana.

Mikor az Úristen Ádámot teremté,
És az bódogságban űtet helyhezteté,
Fogyatkozás nekűl dolgát elrendelé,
De parancsolatját eleiben veté.

Fenítése ez lűn akkoron Ádámnak,
Ha bántója lenne parancsolatjának,
Örök rabja lenne nagy szörnyű halálnak,
Míg ez földön lenne, nagy nyomorúságnak.

Azzal semmit Ádám atyánk nem gondola,
Az megtiltott almát hamar békoppantá:
Mellyért rejá szálla Istennek haragja,
Minden bódogságát hamar ű elrontá.

Tökélletességben hogy meg nem marada,
Minden fogyatkozást mi rejánk szállíta,
Sok nyavalyásságot, betegséget hoza,
Nagy veszedelmeket, szörnyű halált oszta.

Jóllehet az Krisztus néki ígírteték,
Az atya Istentűl váltságra adaték,
De az fogyatkozás el nem vétetnéjék,
És örökké köztünk meggyökereznéjék.

Sok változásoknak eleit halljátok,
Istennek hatalmát úgy meggondoljátok,
Az emberek között nagy fogyatkozások
Történnek ez közben nagy nyavalyásságok.

Megsokasúlának Ádámnak fiai,
Kik nagy várasokat kezdének rakatni,
És birodalmokat nagy gyorsan foglalni,
De gonoszságokkal Istent bosszontani.

Oh mely hamarságval űket mind elveszté,
Az hatalmas Isten vízzel mind elveszté,
Noét kegyelmesen felettek viselé,
És nyolczad magával bárkában megmenté.

Rejájok tekénte az hatalmas Isten,
Hogy szaporodnának, megáldá kegyesen,
És az földnek színén megáldá kegyesen,
Mert el nem vesznének többé özönvízben.

Tekéntsük meg immár mint sokasúlának,
Nóé maradéki mint szaporodának,
Kik ez világ szerént mind eloszlatának,
És szántalan nyelvek köztök származának.

Az nyelvek értelme mi köztünk egy vala,
És mind egymás szavát nyilván értik vala,
Akkor egy nagy tormot űk készítnek vala,
Holott minden nyelvek elváltoznak vala.

Láss, mind búsulának mikor egymás szavát,
Senki nem értheti egymás akaratját,
El nem végezheték az Babilon tornyát,
Mert nem kérték vala Isten akaratját.

Innet idestova űk mind eloszlának,
Ez világ fektében mind elbúdosának,
Erős várasokat kik hamar rakának,
Hamar országokat hozzá foglalának.

Az birodalomban sokan hatalmasok,
Lűnek ű közűlök igen nagy királyok,
Nagy kazdag császárok és erős hadnagyok,
Szántalan sok népek, rendek, szertartások.

Csuda az Istennek mélséges tanácsa,
Az emberek között való ítíleti,
Kik meg nem érthetik, teremtő állati,
Ézsaiás, Szent Pál így adják érteni.

Valljon ki esmérte az ű akaratját,
Vagy kivel közlötte valaha tanácsát,
Azvagy állatokon ha valhatta kárát,
Mellyért gyakran látta valaki tanácsát.

Nagy szép példaképpen írják ű felölle,
Mint az fazakasnak sokféle edínye,
Kiket mind egy sárból csinál ű felsége,
Némellyet azokból nagy éktelenségre.

Csak egyik sem támadott arczúl ű rejája,
Panaszolkodással űtet pirongatja,
Hogy illyen kicsényen ily nagyot támaszta,
Szebben az vagy jobban mire nem alkotna.

Tudja az Úristen mindennek óráját,
És ű igazgatja minden állapotját,
Némelyeknek nézi gonosz szerencséjét,
Minéműk légyenek nézi nagy sok bódogságát.

Az ajándékoknak külömbségét halljuk,
Kiknek birodalmat osztogat jól látjuk,
Kiket szegénységgel látogat jól tudjuk,
Kiket nagy felséggel szeret ű, mondhatjuk.

Rólla gondom vagyon, mint fejedelmeket,
Itt elő-beszélljünk sok fejedelmeket,
Kiknek erősséget adott, értelmeket,
Ezek után oztén gonosz szerencséket.

Emlékezzél azért gyakorta magadban,
És semmit ne bízzál hatalmasságodban,
Mert még senki nem volt széles ez világban,
Kit bódognak mondtak minden dolgaiban.

Gyorsan az szerencse elfordúl előllünk,
Mely ennek előtte fénlik mi előttünk,
Mert hatalmassága vagyon mi felőllünk,
De azért Istennek kell ebből engednünk.

Valljon ki volt nagyobb az Xerxes királnak,
Ki birodalommal minden királyoknak,
Nagyobb volt azkoron minden császároknál,
Kazdagb, rettenetes minden királyoknál.

Senki nem olvashat anni históriát,
Melyben találhasson il hatalmas csudát,
Bölcsek mint megírták az nagy Xerxes királt,
Ennek bódogságát és nyavalyásságát.

Tekéntsük meg ezben micsoda ez világ,
És ű benne való szántalan kazdagság,
Minden hatalmasság, kazdagság, királyság,
Mint szolgál minékünk ezféle bolondság.

Úgy megesmerhetjük az Xerxes királyrul,
Vehetünk példákat hatalmasságárul,
És az szerencsének tulajdonságárul,
Bizonyosok lészünk tüzes nyilairul.

Rettenetes vala minden népek között,
Csudálatos vala az övéi között,
Egy nagy hadat szerze öt esztendő között,
Hogy bosszúját állja az görögök között.

Félnek vala tűlle mindenféle népek,
Mert nagy sokaságát látják ű népének,
Ki nagy terhe vala föld kerekségének,
És igen félelmes az görög népeknek.

Az ű sok népének számát hogy megértsed,
Tízszer százezernek bátor azt elhigyjed,
De földi ereje volt ez, csak úgy véljed,
Ennékül is vagyon néki népe higyjed.

Tengernek vizin is nagy hatalmasságát,
Tízszer százezernek írják ű hajóját,
És az ű hadának oly nagy sokaságát,
Hogy még nem hallotta soha senki mássát.

Vedd eszedben immár mindenestül fogva,
Földön, vízen való népének sommája,
Az mint Herodotus könyvében béírta,
Ötszáz és huszonnyolcz miliásnak mondja.

Minden miliásnak sommáját ha megérted,
És rendenként őket nagy szépen megveted,
Mindenik sommáját tízezernek leled,
Itt nyilván megérted, ha eszedben veszed.

De háromezerrel kétszázhúsz emberrel,
Mégis többnek írja ennyi számú népnél,
Ki az miliásnak számának nem fele,
Mert annak felette több lészen ennyivel.

Azért mindenestül fogva így számlálom,
Ötvenszer százezer népnek én találom,
Kétszáz nyóczvanezer, azt is el nem hagyom,
Így az egész sommát mindennek kiadom.

Tudja Isten számát egyébféle népnek,
Kik utánna szoktak menni az seregnek,
Itt nincsen még száma asszony-embereknek,
Sem az gyermekeknek, sem hofmestereknek.

Mikor látta volna népének sokságát,
Akará mutatni nagy hatalmasságát,
Hamar elindítá mindenféle hadát,
Hogy Görögországon állaná bosszúját.

Oly nagy kevélségben Xerxes király vala,
Hogy az fényes napot fenyegeti vala,
Az nagy széles tengert megtériti vala,
Sok magas hegyeket földre vonat vala.

Rontani kezdete sok erősségeket,
És híddal csinálni széles tengereket,
Földön, vízen való az több seregeket,
Kik száraztnak vala sok folyó vizeket.

Elvégezte Isten mindennek idejét,
Ebben megengedi mindennek erkűcsét,
És ű rendeli el minden szerencséjét,
Véle egyetemben halálát, életét.

Sokféle emberek vannak ez világban,
Kik felfúvalkodnak jó szerencséjekben,
Nem akarnak járni ű hívataljokban,
Ezek lesznek hamar nagy szégyenvallásban.

Felette nagy csudák akkor történtenek,
Kik nagy veszedelmet jelentnek Xerxesnek,
De nem természeti az vakmerőségnek,
Magát megesmérhesse, az kevélségnek.

Oh te vak szerencse, mire nem kedvezél
Az Xerxes királnak, kit mind te vezérlél,
Nagy ezer néppel megrontattál, verettél,
Sok százezer néppel, kit elébb viseltél.

Reá rohanának, mint Justinus mondja,
Először hatszáz nemzetség vala,
Leonides király spárta nemből vala,
Jó nagy ezer ember, kivel ékesen vala.

Történék vízen is gonosz szerencséje,
Temistocles szálla nagy gyorsan ellene,
Kiben görögöken vala reménsége,
És nagy hamarsággal véle megütközék.

Veszedelmet láta király mindenfelől,
És onnet ellépék noha megszégyenűlt,
Mardoniust hagyá ottogyon kípében,
Négyszázezer népet véle segétségűl.

Nem kerűle viszha az csinált hídakra,
Sem kazdagságival az nagy sok hajókra,
Hanem egy halásznak kicsin csónakára,
Rakadák egyedűl és míne az partra.

Az nagy széles világ kit bé nem fog vala,
Egy kicsén csónakon erőssen fut vala,
Föld kerekségének ki nagy kerti vala,
Mint egy szolga szinte úgy búdosik vala.

Megverék hadnagyát Mardoniust gyorsan,
És levágák népét az Görögországban,
Nagy sok kazdagsági essének prédában,
És király búdosék vissza Persiában.

Egy fű szolgájának Artabanus neve,
Mely király házában éjjel bésiete,
És mind fiaival őt hamar megölé,
Illyen nyavalyáson életét végezé.

Telljes ez világot ha mind megkeresed,
És kezdettül fogva végig megszemléled,
Csak hívságot találsz ha eszedben vészed,
Sok nyomorúságot hallasz ha megnézed.

Te légy bátor eszesb az bölcs Salamonnál,
És ha lehetségesb, erőssebb légy Sámsonnál,
Sok birodalommal nagyobb légy Sándornál :
Végre nyomorúltabb lehetsz ez világban.

Vegyünk szép példákat ezféle dolgokrul,
Kiből mi vehessünk sok tanulságokat,
Hogy megesmerhessük mi állapatunkat,
Halljuk meg immáron Policrates csudáját.

Régen Policrates oly nagy bódogságban,
Bírja vala magát az ű országában,
Hogy gonosz szerencse semmi ű dolgában,
Nem eshetik vala ű semmi bánatban.

Meg akará király egyszer késérteni,
Az ű bódogságát ezképen próbálni,
Nagy kárvallásával tanulna bánkodni,
Mert gonosz szerencse nem mer rejá jőni.

Jeles szép gyűrűjét előhozattatá,
Mely marhája között szép és drága vala,
Felette nagy kéncsre ezt böcsűllik vala,
Ű magánál penig igen kedves vala.

Nem nyughaték király addig semmiképen,
Míg nem béeveze messze az tengerben,
E gyűrűt béveté ott egy mély örvénben,
Kárvallást, bánatot hogy látna ezképen.

Azután az gyűrűt igen kezdé bánni,
Illyen bolondságán igen sápolodni,
De hatod nap múlván egy ember halászni,
Kezde az tengerben szép halakat fogni.

Tére meg az ember és az király részét,
Eleiben vivé, mert egy hal szépségét
Látván, illetnéjé királi felségét,
Gyomrából kimetszék király szép gyűrűjét.

Annyira elhivé király ezt felőlle,
Hogy soha nem lenne gonosz szerencséje,
Azért immár kezében az ű szép gyűrűe,
És mind éltig élne bódogúl kedvire.

Nem sok idő múlván béesék az tőrben,
És felakasztaték szidalmazásképen,
Mellyet soha nem hitt felőlle éltében.
Igy higyjed el magad az jó szerencsében !

Nézd meg Cirus királt, az nagy birodalmát,
Ki pásztorságából vevé fel ű magát,
Néki kazdagságát és hatalmasságát,
Mikoron meglátod csudálatos halálát.

Oly hatalmasságát az Cirus királnak,
Immár parancsolni nagy sok országának,
Akar vala lenni széles ez világnak,
Mindenféle népnek, kazdag királyoknak.

Scitiában hamar nagy hadat indíta,
Hol az ifjú Cirust és népét levágatá,
Az királné asszony mikor ezt meghallá,
Nem sok idő múlván bosszúját megállá.

Felkészüle hamar királné asszon is,
Még Scitiát bírja vala az Tinites,
Cirusnak nagy hadát levágatta ű is,
Kiben nem hagyata sohult csak egyet is.

Az fejét vitéznek mikor elvéteté,
Egy nagy edény vérben gyorsan bévetteté,
Szidalmas beszédvel ezképen illeté:
Vérben annyit innék, ne kívánna többet.

Teremtéstül fogva ennye sok ideig,
Soha senki magát nem óhatja addig,
Sőt még azutánn is mind világ végeig
Fogyatkozás nékül hogy éljen mindéltig.

Igen szépen tanít minket az Úristen,
Mindenkor vigyázzunk erre mi kegyesen,
Mert oly hamarságval változunk éltünkben.
Mint az szép virágot vetik kemenczében.

Sok hatalmas urak voltak ez világban,
És nagy fejedelmek törekedtek azon,
Birodalmok éltig hogy nagy sokat tartson,
De mostan azokban nincsen semmi haszon.

Jőjön elő Sándor hatalmasságával,
Mutassa meg magát nagy titulossával,
Ez világot bírta, láss, mint használ azval,
Azvagy nagy kéncsével, nagy csalárdságával.

Noha akkor vélte magát oly bódognak,
Jupiter fiának és halhatatlannak,
Nem tudá szándékát csak egy szolgájának,
Ki miatt rabja lött nagy szörnyű halálnak.

Valljon hol vagyon Crésus nagy kazdagságával,
És vitéz Hannibal jó hadnagyságával,
Scipio Rómából szerencsés hadával,
Nagy Julius császár sok birodalmával.

Valljon hol Pharaho, Nero, Kambisessel.
Pirrus, Agatokles kegyetlenségével.
Hercules, Achilles kegyetlenségével,
Ezek mind elvesztek minden erkűcsökkel.

Meg az nagy bölcs Cato, az Aristoteles,
Tales Milesius, az bölcs Demostenes,
Nagy agg doctor Galenus és az Hipocrates,
Ezek mind elmúltak Plinius, Socrates.

Mely nagy királyok, császárok voltanak,
És sokféle urak immár megholtanak,
Papok és pispökök, űk mégis holtanak,
Vélek egyetemben sok idők múltanak.

Azonközbe penig szántalan sok népek,
Változások történt sok nemzetségeknek,
Nagy sok országoknak, fejedelenségnek,
Mert így volt kedvében az nagy bölcs Istennek.

Oh mely bizontalan az embernek dolga,
És ű szerencséje, minden bódogsága,
Hatalmasságában megmarad? nem tudja,
Annál bizontalamb halála órája.

Bátorságosb lészen ma minden dolgában,
Eszessége lészen sok pénz ládájában,
Holnapig elveszhet ű csak egy órában,
Pénze, kéncse lészen másnak tarsolyában.

Nem nézi azt, nyilván látod, az szerencse,
Király azvagy császár, nincsen gondja erre,
Bölcs azvagy vitéz, semmi kedvezése,
Egyaránt mindennek lészen ellensége.

Ott visel ű mindent, valahul akarja,
Egyik birodalmát más kezében adja,
Annak is torkából gyorsan kivonítja,
Oly kezében adja, ki soha nem várta.

Csudálatosképpen cselekedik látjuk,
Sok fejedelmekre vet jól tudjuk,
Országot elbont, mást épít jól tudjuk,
Békeséget együtt másutt ver úgy látjuk.

Soknak kazdagságot ad, nagy szerencséket,
Kiknek békeséget ad, jó egyességet,
Egynek feleséget, másnak jó termetöt,
Egynek bódogságot, egynek bölcseséget.

Itt semmit nem használ vénség vagy ifjúság,
Királság, császárság avagy nagy papság,
Érsekség, pispekség és semmi uraság,
Mind egyaránt esik rajtok nyomorúság.

Az mi születésünk csak nyomorúságban,
Ez világban estünk nagy fogyatkozásban,
Vagyon betegségben, kényban, és sok bánatban,
Végezetre esünk halálnak torkában.

Semmit hát ne bízzál hatalmasságodban,
Se bölcseségedben, nagy kazdagságodban,
Mert az szerencsének ha esel markában,
Higyjed hogy megvonsza az csuklyát nyakadban.

Vajha én bírhatnék most az szerencsével,
Ki minap engemet megfojta erővel,
Mindent elvőn tűllem nagy kegyetlenséggel,
Szintén azt mívelé mint ellenségével.

No semmit én arrul nem panaszolkodom,
Mert nem jöhet vissza azval az én károm,
Sőt az Úristennek magamat ajánlom,
De még jeles dolgot hallasz, ím megmondom.

Tudjad mely nagy bölcsön Isten elvégezte,
Ez világ idejét szépen elrendelte,
Négy monarchiára ezt lenni szerzette,
Mint Dániel által nékünk jelentette.

Ott immár azoknak hárma régen elmúlt,
Világ részének is ott ideje elmúlt,
Ezvel egyetemben sok jó szépség elmúlt,
Immár az ítílet igen hamar eljut.

Mostan vagyunk immár hatodik időben,
Az monarkiának negyedik részében,
Immár ennél többet nem érünk éltünkben,
Mert világ végezik higyjed, nagy szertelen.

Nézd meg legelőször ez világ idejét,
Az ki elmúlt benne minden esztendőjét,
Ötezer ötszázat találsz hatvanegyet,
Négyszáz harmincznál ne várj már többet.

Jóllehet azt soha senki nem tudhatja,
Hogy mikoron légyen az ítélet napja,
Mert az atya Isten csak magának hatta,
De sok jelenségét nékünk tudnunk hatta.

Ez világ idejét szépen meghalljátok,
És mennyi esztendő, immár jól tudjátok,
Menye elmúlt benne, megtanúlhatjátok,
Az ki következik azt is meghalljátok.

Lehetetlen azért hogy bételjesedjék
Négyszáz harminczkilencz esztendő bételjék,
Ebből Krisztus szavát mindenek megértsék,
Mert mi sok bűnünkért megrövidűltettenk.

Ez utolsó idő látván állapatját,
Benne való népnek az ű gonoszságát.
Vegyük jól eszünkben minden álnokságát,
Kik hamar elhozzák az ítílet napját.

Csalárd irigység, fösvénség, kevélség,
Rút fertelmes szitkok, gyilkosság, részegség,
Buja paráznaság vagyon nagy gyűlőség,
Bosszúállás, préda, nagy sok éktelenség.

Tekénts meg most kéllek mindenféle népet,
Rokonság, atyafi atyafiat kerget,
Az atya az fiát, fia atyát kerget,
Sok dúlás, vérontás, megholt az szeretet.

Oh mennyi nemzetség most egymásra támad,
Ország országokkal mint háborog tudjad,
Éhség, nagy döghalál, égi csudák, lássad,
Ezek az ítíllet napja előtt járnak.

Ravaszság, hamisság, álnak barátság mindennél,
Mely rút és fertelmesb minden ellenségnél,
Hazug beszédekvel, ragadós enyővel,
De basiliskusnak nagyobb ű mérgénél.

Véled gyakran beszél és ajánlja magát,
Hajja jó barátom! úgy adja poharát,
Ugyan lantol niha, látod térd hajtását,
Ha igen eszes vagy, kérd elő forintját.

Átkozott fösvénség, kinél nincs barátság,
Nincsen böcsülletben igaz atyafiság,
És nem férhet hozzád semmi irgalmasság,
Távul légyen tülled az örök bódogság,

Legyen erre gondunk mind mi életünkben,
Hamar megjobbítsuk cselekedetünket,
Az mint megbántottuk édes Istenünket,
Immár engeszteljük édes Istenünket.

Ez mi esztendőnknek nagy nyomorúságát,
Meghallád mindenben nagy fogyatkozását,
Ez világ idejét, minden állapatját,
Immár az Istennek várjuk végső napját.

Varsáni György szerzé ezt bánatjában.
Kárvallása után ű nagy búsúltában,
Noha megnyomorúlt gonosz szerencséjén,
Azért igen bízik felséges királyban.

Ezer esztendőben ötszáz hatvanegyben,
Meggyes városában írá ezt versekben,
Hogy minden embernek adjon példát ebben,
Kibel dícsértessék az felséges Isten.

FINIS.

AZ IGAZ HÜTNEK HASZNÁRÓL.

Nótája: *Dícsérd az Istent te hív keresztyén.*

Az mely embernek jó hüte vagyon,
Annak szent lélek szívében vagyon,
A Krisztusnak is lakása ott vagyon.

Csudálok rajtad te hív keresztyén,
Mely nagy kegyessen hozzá hív Isten,
Szent fiát adja tenéked az Isten.

Ember, drága vagy te az Istennél,
Krisztus megmosa téged vérével,
Bízzál ő hozzá immár te szíveddel.

De mit kévánnál többet Istentől,
Nem kéméllé meg fiát embertől,
Kegyelmességét nem tiltja senkitől.

Bízd az Krisztusra tennen magadat,
Tevéled közli irgalmasságát,
És megmutatja néked ő szent atyját.

Ki az Krisztusnak zászlóját tartja,
Nagy háborúság gyakorta bántja,
Mert ez világnak mindenkor ez módja.

Örvendezzetek és vígadjatok,
Kik az Krisztusért háborgattattok,
Csak az Istenhez ti fohászkodjatok.

Senki igaznak magát ne vélje,
Mert bűnből löttünk, minden megértse,
Bűnösnek magát hát minden ítélje.

Ez kis éneket mikoron szerzék,
Jó Kolozsvárban Istent dícsérék,
Bik Márton neve, ki házánál szerzék.

Ezer ötszázban és hatvanegyben,
Szerémi Illyés rövid beszédben,
Az Isten legyen mindennek szívében.

CANTIO PULCHRA.

Ad notam: *Keserves szívvel Magyarországban.*

Emléközzél meg te gyarló ember az te Istenedről,
Hálaadatlan te soha ne légy az ő jóvoltáról.

Lám az madarak mely igen reggel énekölni kezdnek,
Az mire őket Isten teremté, el nem feletköznek.

5 Te penig ember így teremtettél az ő szent képére,
Te benned vagyon az ő szájából kieresztött lélek.

Megékesített téged az Isten nyelved szóllásával,
És föléppített téged az Isten lelki bölcseséggel.

Ne tedd tunyává az te elmédet, dícsírd Istenedet,
10 Az imádságtul meg ne kémélljed soha te elmédet.

Az filemile lám meg nem fárad soha szóllásában,
Mint Isten hatta, igazán eljár mindenkor dolgában.

Még éjfélkorban hozzája serken az szép énekléshöz,
Keresztyén ember! tennen magadat te is szabjad ehhöz.

15 Te lefektödben és fölköltödben el ne feletközzél,
Az Úristentül mint teremtettél, arról emléközzél.

Szüntelen vígyázz az te házadban, adj hálát Istennek,
Mind estve, reggel, hogy jó példa légy az te gyermekidnek.

Tekints meg ember az te házadat, légyen igazságban,
Meghallgat Isten téged mindenkor te imádságodban. 20

Te gyermekidet és házad népét az Isten nevére,
Tanítsd és intsed őket mindenkor ő tisztességére.

Az Isten adjon nékünk szent lelket az ő szent fiáért,
Hogy dícsírhessük mi magzatinkval ő áldott szent nevét.

Ezer ötszázban és hatvannégyben mikoron írnának, 25
Szerémi Illyés mikor ezt szerzé, imádkozik vala.

ISTENÜNKHEZ VALÓ SZÉP DÍCSÍRET

BIZONYOS ÉNEKLÉSSEL.

Dicsérjük mindenkor az mi Istenünket,
Hogy megszabadítsa ő az mi lelkünket,
És megszaporítsa mi eledelünket,
Az örök életre megtartsa mi lelkünket.

Tekintsed meg bennönk mi kicsin hitünket,
Gerjeszszed mindenkor hozzá mi szívönket,
Hogy készen találjon ő mindenkor minket,
Mert Krisztus urunk is vigyázásra int minket.

Gondolkodjál ember az te bűneidről,
El ne feletkezzél Krisztus haláláról,
Nagy hálaadással tartozol ezekről,
Hogy téged megválta az örök kárhozattól.

Siess bűneidből te hamar kitérni,
Minden álnokságot szívedből kivetni,
Láttassál Istentől ő fiának lenni,
Jámbor életedvel mindennek példát adni.

Ne hallaszd továbbá soha életedet,
Hogy te meg ne bántsad az te Istenedet,
Mert megrövidéti az te életedet,
És kétségben ejted ezzel az te lelkedet.

Nincs drágább marhája embernek lelkénél,
Azt erősben féltsed minden drága kincsnél,
Hogy meg ne rútítsad gonosz életedvel,
Mert nem lészesz részes mennyben az úr Krisztussal.

Megrútítja ember lelkét az sok bűnvel,
Az gyakorta való gonosz hamis hüttel,
Undok kevélségvel és nagy irégységvel,
Egymás ellen való gonosz kegyetlenségvel.

Az kegyetlen ember az nagy gonoszsággal,
Bár ne cselekedjék irígy álnokságval,
Mert bölcs az Úristen az egy igazságval,
Mely igen jól látja, kik vadnak igazsággal.

Az álnok ördögnek bűnei olyanok,
Mint az ajtófélen kik az lesben vadnak,
Csak óráját várják míg reá rohannak,
Az halál és az bűn egyszersmind reá esnek.

Valljon s hova lésznek el az hitetlenek,
Kik véreket iszszák az szegén községnek,
Mert az ő bűnökről számot nem adhatnak,
Az halál előtt is ők el nem rejtezhetnek.

Rettenjünk meg azért mi bűneinktől,
Őrizzük magunkat az lelki fogságtól,
Hogy el ne szakadjunk mi az úr Krisztustól,
Az mennyországbéli drága örökségtől.

Ezer ötszáz és az nyolczvan esztendőben,
Az Szerémi Illyés szerzé ezt versekben,
Hogy Istennek lelke légyen emberekben,
És ő megtartson mindent az igaz hütben.

DÁVID FERENCZ

1561—1579.

HUSZÁR GÁL

1561—1574.

MELIUS PÉTER

1561—1572.

NÉMETI FERENCZ

1561—1565.

VASÁRNAPI PRAEDICATIO UTÁN VALÓ HÁLAADÁS.

Adjunk hálát minnyájan,
Az atya Úristennek,
És mondjunk dícséretet,
Mint teremtő Istenünknek,
Ki egyben gyűjtött most minket, 5
Hogy innepet szenteljünk,
És szent igéjével éljünk.

Kegyelmes atya Isten!
Te vagy Úr mindeneken,
Ki megjelentéd magad, 10
Szent igédben itt ez földen,
És sok csudatételidben,
Az te áldott fiadban,
Mi kegyes idvözítőnkben.

Légy kegyelmes minékünk 15
Az te áldott fiadért,
Az úr Jézus Krisztusért,
Mi szentséges megváltónkért;
És ne állj bosszút mi rajtunk,
Az nagy hitetlenségnek 20
Fertelmes sok bűneiért.

De szerelj meg bennünket,
Bírj és segíts meg minket,
Gerjeszd el mi lelkünket,
És az mi garló szívünket; 25
Hogy tégedet megesmerhessünk,
Segítségül hívhassunk,
Néked hálákat adhassunk.

Ennyi sok romlásokban,
És sok vérontásokban,
Az kegyetlen ördögnek,
Illyen nagy dihösségében:
Tarts meg az te táborodot,
És te szentegyházadot,
Az te gyarló fiaidot.

Világosíts meg minket
Az szentlélek Istennel,
Hogy mindenkor tündökljék
Bennünk az evangyéliom;
És erősíts meg Úristen,
Az te áldott igédvel,
Minden tévelgések ellen.

Igazgassad elméjét,
És minden tanúságát,
Vezérljed útát, nyelvét
Az mi lelki pásztorunknak;
És oktassad elméjeket,
Az te szent beszédednek
Figyelmes hallgatóinak.

Tarts meg minden időben
Minket az igaz hitben,
És igaz értelmében
Az szent evangyeliomnak.
Légyen foganatos köztünk,
Az te kegyes beszéded,
És minden jóra intésed;

Hogy sok népek te hozzád
Megtérjenek bűnökből,
És téged szolgáljanak
Az ő szívökből, lelkökből:
Hogy mindenek imádjanak,
Csak téged tiszteljenek,
Hogy örökké élhessenek.

PRAECATIO AD DEUM SPIRITUM SANCTUM

ANTE SACRAM CONCIONEM.

Könyörögjünk az Istennek szent lelkének,
Bocsássa ki magas mennyből az ő világát,
Végye el mi szívünknek minden homályát,
Hogy érthessük Istenünknek mindenben akaratját.

O szent lélek árváknak kegyelmes atyja,
Szegény gyarló bűnösöknek bátorítója,
Hitökben elesteknek erős gyámola,
És az ő gyönge hitöknek csak te vagy táplálója.

Te vagy az mi lelkünknek édes vendége,
Az mi szomorú szívünknek igaz öröme,
Lelki háborúinknak csendeszítője,
Az örök életnek bennünk csak te vagy elkezdője.

Te tanítád régente az profétákat,
Igazgattad ő nyelveket és írásokat,
Te tötted bölcsecsé az szent apostolokat,
Hogy megtérítsék te hozzád mind e széles világot.

Vedd el az mi szívünknek hitetlenségét,
Világosíts meg elménknek nagy setétségét,
Ronts el az gyűlölségnek kegyetlenségét,
Engedd az te szent hitödnek mindenütt egyességét.

Válassz minket magadnak élő templomul,
Vegyed mi könyörgésünket szent áldozatul,
Vedd ki mind ez világot az kárhozatból,
Engedj igaz hitből való kimúlást ez világból.

Dícsértessék felséges atya Úristen,
Legyen áldott az te neved fiú Úristen,
Ezekkel egyetemben szent lélek Isten,
Maradjon az te áldásod az te bűnös népeden.

DE NATIVITATE CHRISTI.

Minnyájan örűljünk hív keresztyének,
Nagy hálákat adván az Úristennek.

Örömünk Krisztusnak szent születése,
Mert ő felöltözött az mi testünkbe.

Leszálla az égből az szóló fiú,
És megtestesűle az Isten fia.

Istennek ő fia lőn ember fia,
Egy személy az ember és Isten fia.

Végezése lőn ez, az nagy Istennek,
Hogy az fiú lenne váltság híveknek.

Szent lélek Istentől ő fogantaték,
Mert az ő testét formálá szent lélek.

Férfiú mag nélkül ő fogantaték,
Az szűznek méhéből tisztán születék.

Ebben az nagy Istennek ő szerelme,
Tetszék meg atyánknak hozzánk jó kedve.

Csudálatos szerelme az atyának,
Hogy foglal szent fiában ő magának.

Istennel az ember megharaguvék,
Az bűn s ördög miatt rabja törvénnek.

Tisztátalanná és bűnössé lének,
Az Isten ellen mindenek vétének.

Isten mert hogy minket választott vala,
Magának ő minket teremtett vala.

Nem hagyhata minket bűnért elvesznünk,
Jó kedvét akará mutatni rajtunk.

De hogy minket Istentől az bűn s ördög,
Elszakasztott vala engedetlenség,

Egyessé Istennel az embereket,
Semmi teremtött állat nem teheté.

Buzgó nagy szerelme inditá Istent,
Váltságra nekünk szent fiát készité.

Rejá az fiú terhünket felvévé,
Istennel ő minket megbékéltete.

Ezért fogantaték az szent lélektől,
Mert ő megtisztíta minket az bűntől.

Csudaképpen Istenhez minket köte,
Mint az emberséget magához köté.

Ekképpen velünk frigyet és kötést tőn,
Mert velünk ő lakozó Istenné lőn.

Nemcsak erejét ontá ő az testbe,
De ugyan magát is az testhez köté.

Mert nem lőn elég az egy természetben,
Hogy váltság lehessen csak emberségben.

Istent és embert kelle öszvehozni,
Hát két természetnek kelleték lenni.

Szántalan és véghetetlen fizetést,
Kelleték Krisztusnak tenni az bűnért.

Ezért lőn ő ember és igaz Isten,
Mert két természetet az váltság kéván.

Rabságunkból és az mi bűneinkből,
Megszabadíta Krisztus az haláltól.

Az ő születése lőn tisztaságunk,
Isten jószágival gazdagúlásunk.

Ez lőn az megigért mag Ábrahámnak,
Ez lőn az Messiás, fia Dávidnak.

Bálámnak csillaga és nagy proféta,
Ez Krisztus lőn az mi lelkünk váltsága.

Cseréle az Krisztus az emberekkel,
Megbékéltete minket az Istennel.

Örök dicsőséget, örök életet,
Igazságot szerze, nékünk szentséget.

Törvény átkából ő minket kimente,
És emberré levén mi lőnk Istenné.

Az ördögtől, pokoltól, kárhozattól,
Szabadíta minket úr haragjától.

Örömet és nagy békességet szerze,
Mind fottig ellenségünket elveszté.

Az mi ó születésünket elrontá,
Az ő születésével meggyógyítá.

Ezért mi énekeljünk az Krisztusnak,
Dícséretet mondjunk ő szent atyjának.

És kérjük fohászkodván ő felségét,
Halgassa meg mi könyörgő szívünket.

Szenteljen magának szent templomává,
Tartson meg az hitben szent országába.

Az ő fiából reánk ontott kedvet,
Váltsa meg mi bennünk az ő jószágát.

És szent igéjében tartson meg minket,
Szent lelkével vigasztalja szívünket.

Dícsértessék örökké atya Isten,
Fiúval, szent lélekkel egyetembe.

CANTIO DE PASSIONE ET RESURRECTIONE.

Ad notam: *Surrexit Christus.*

Csudálatos nagy bölcseség,
Hogy Isten az embereken,
Könyörűle bűnösökön:
Dícséret Istennek.

Teremtés előtt jól látá,
Hogy ember elhasonlanék
Tőle és elkárhoznék.
Dícséret Istennek.

Orvosságot azért szerze,
Kivel az ember élhetne
És magában el ne veszne.
Dícséret Istennek.

Fiát az Isten választá,
Szerelméből érttünk adá,
Közénk őtet elbocsátá.
Dícséret Istennek.

Mennyei kincsét bezárlá,
És hatalmát néki adá,
Nékünk őtet úgy ajánlá.
Dícséret Istennek.

Végezé azt az Úristen,
Fiát hogy emberi testben
Öltöztetné mint fegyverben.
Dícséret Istennek.

Kezes lévén emberekért,
Ő tönne elég fizetést
Embereknek váltságáért.
Dícséret Istennek.

Az fizetés ímígy lenne,
Hogy örök ként ő szevedne,
Az bűnt, halált elvesztené.
Dícséret Istennek.

Ő mindent megújétana,
Helyére es mindent hozna,
Kit Ádám megrontott vala.
Dícséret Istennek.

Bajt vívna törvény átkával,
Bűnnel és az kárhozattal,
Nagy Istennek haragjával.
Dícséret Istennek.

Meggyőzné és elrontaná,
Az bűnt, halált letapodná,
Poklot elkárhoztatná.
Dícséret Istennek.

Eljüve azért az testben
Krisztus érettünk öltözvén,
És érttünk megfeszíttetvén.
Dícséret Istennek.

Örök halált, ként szenvede,
Törvénnek átkát eltöré,
Haragtúl minket megmente.
Dícséret Istennek.

Annyéra testben kénzaték,
Ép semmi benne nem tetszék,
Éppen ő megtöreték.
Dícséret Istennek.

Megtaglák és megszaggaták,
Megpökdösék és csúfolák,
Szörnyen megostorozák.
Dícséret Istennek.

Ez világ bűnei zsoldja,
Mint az vizeknek sokága,
Már fejére borúla.
Dícséret Istennek.

Mint az cserép úgy elszáradt,
Haragnak tűze szent testét
Elszáraztotta tagjait.
Dícséret Istennek.

Nincsen ábrázat ő rajta,
Mint féreg, taglásnak miatta
Ferteng az sok nyavalyában.
Dícséret Istennek.

Az bűntetésnek sokága,
Bűneink szántalan zsoldja,
Törvénnek nagy sok súlysága.
Dícséret Istennek.

Igy fizeté meg érettünk,
Adósságinkat az úrnak,
Így adná meg váltságunkat.
Dícséret Istennek.

Kénjával és halálával
Az bűnt, poklot, törvény átkát,
Elrontá az kárhozatot.
Dícséret Istennek.

Hogy minékünk békességet,
Istennél gazdag kegyelmet,
Szerzene szép mentséget.
Dícséret Istennek.

Hatalma már az ördögnek,
Nincsen mirajtunk az bűnnek,
Pokolnak és kárhozatnak.
Dícséret Istennek.

Az Istennél békeségben,
Mi atyánknak szerelmében,
Vagyunk immár jó kedvében.
Dícséret Istennek.

Nem félünk az kárhozattól,
Nem félünk mi az sok bűntől,
Semmi ellenségünktől.
Dícséret Istennek.

Diadalmat mert Krisztusban,
Vettünk immár mi ezeken,
Örülj mi lelkünk Istenben,
Dícséret Istennek.

Csúfoljuk mi is az halált,
Csúfoljuk az bűnt, az poklot,
Miénk, elhidjük Krisztus.
Dícséret Istennek.

zért halála Krisztusnak,
Lőn elrontása pokloknak,
Bűnnek, az örök halálnak.
Dícséret Istennek.

Krisztussal együtt megholtunk,
Együtt véle megfeszültünk,
Hogy együtt véle már éljünk.
Dícséret Istennek.

Az ő halála ereje
Immár elhatott lelkünkre,
Diadalmunk hogy így lenne.
Dícséret Istennek.

Feltámadása Krisztusnak,
Élesztése lőn holtaknak,
És szabadság az híveknek.
Dícséret Istennek.

Mert meghozta életünket,
Megigazíta így minket,
És feltámasztá lelkünket.
Dícséret Istennek.

Igazsága és élete,
Minden érdeme ereje,
Elhatott már mi lelkünkre.
Dícséret Istennek.

Bosszontsuk az bűnt, csúfoljuk,
Haláltól már mi ne féljünk,
Mert nincs fúlákja jól tudjuk.
Dícséret Istennek.

Bizonynyal immár Krisztusban
Feltámadtunk mi urunkban,
Uralkodunk országában.
Dícséret Istennek.

Lelkünk feltámadt az bűnből,
Bizony testünk is az porból,
Feltámad már az sok kénból.
Dícséret Istennek.

Örökké együtt urunkkal,
Uralkodunk az Krisztussal,
És élünk nagy vígasságban.
Dícséret Istennek.

Dícséret atya Istennek,
Ő egyetlenegy fiának,
Dícséret az szent léleknek.
Egy bizony Istennek.

AZ ÚRVACSORA OSZTOGATÁSÁNAK IDEJÉN ÉNEKLENDŐ ISTENI DICSÉRET.

Az nótája: *Felséges Isten, mennek föl.*

Sokszor kellene erről emlékeznünk,
Mint legyen kedve az Istennek hozzánk,
Honnan tessék meg szerelme mihozzánk,
Jóvolta mibennünk.

Oly igen nagy sok jóllehet jótéte,
Hogy semmi ember még meg nem érthette,
Sem gondolattal az emberi elme,
Véghez nem vihette.

Mint az írásban ezt előnkbe adta,
Úgy kell minékünk tudakoznunk rajta,
Az mi szükségünk nagyságát is lássa,
Ez világ is vallja.

Oh mely nagy kedve és jó akaratja
Ebben tetszik, hogy életre választa;
Még mikor semmik volnánk mi magunkba,
Fiában megálda.

Gazdag szerelme és irgalmassága,
Ez az atyának áldott fiaiban,
Mert csak magában életre választa,
Szerető fiában.

Isten haragja vala az fiakon,
Sárrá, ganéjjá lőnek mind Ádámban,
Kárhozat, átok és bűn az fiakon,
Esének vétkezvén.

Pokolra ítélt rabok az törvénytől,
Zsoldja bűnöknek csak az örök halál,
Érdemek nincsen életre Istennél,
Erejek bűntétel.

Elveszettségét az emberi nemnek,
Nem nézé Isten bűneit népének,
Csak jóvoltából fiában életünk
Okait végezé.

Titkos tanácsa jóllehet Istennek,
Hogy ez világnak ő teremtésének,
Előtte rendelé az örök időknek,
Rendét életünknek.

Ez elválasztás csak Istennél vala,
Még mikor ember, sem az bűn nem vala,
De az Istennél esmeretben vala
Jövendő bűn volta.

Romlandó ember bűneire néze,
Hogy következnék, bizonynyal jól érté;
Lőn az választás az bűnből életre,
Krisztus érdemében.

Mutatni Isten kegyelmét, jóvoltát,
Akará látni szent fia érdemét,
Hogy bűn sarából tisztesség edénit,
Formálá fiait.

Ebben haragját, hatalmát bűn ellen
Nékünk mutatá az harag edénin,
Hogy ő bűneinkért az bűnnek sarából
Halálra formála.

Senkit az bűnre és gonosz életre,
Nem választ Isten bűn nélkül veszésre,
Sem ártatlanságból nincs elvégezése
Senkinek vesztére.

Teremtés előtt ezt régen megérté,
Hogy Istennek ember ellene vétne,
Meg sem maradna az ő szentségébe,
De ördögnek hinne.

Az embernek életét ő látá,
És erre képpest lőn ő választása,
Az kiket akart csak ő jóvoltába,
Életre ezt vonta.

Rövid sommába Istennek ő kedve,
Tetszik mihozzánk ebbe nagy kegyelme,
Hogy mienk nélkül rendele szent életre,
Csak Krisztusra nézve.

Az teremtésben tetszik másszor kedve,
Mert az sikeres sárból feléppíte,
Saját erejéből lelköt mi testünkbe,
Formálna képére.

Szabad akaratban minket ő teremte,
Mert ezt kéváná jószági közlése,
Ha ő magából jószágit közölné,
Formálna képére.

Úgy kelle lenni mi teremtésünknek,
Mint az Istennek természetit látjuk,
Szabadságos Isten és élet azt tudjuk,
Így kelle hát lennünk.

Rendelé az embert Isten tiszteletre,
Hát teremteni az embert úgy kelle,
Szabad akaratban Istenét tisztelné,
Nem rabi kötélbe.

Vete Ádámnak eleiben két fát,
Életnek fáját és bűn tudó fáját,
Tüzet és vizet, halált és életet,
Hogy tenne választást.

Az életet ha ő követni akarná,
Szabad akaratja néki erre volna,
Ha kedég az halált inkább választaná,
Volna szabadsága.

Csak az Ádámban az szabadság vala,
Törvényszegéssel szabadságát rontá,
Mind ő magában mind az ő magvában,
Csak bűn már magában.

SECUNDA PARS.

Szakadása lőn az emberi nemnek,
Isten javaitól szintén megfosztaték,
Ördög rútságában ember részelteték,
Bűnben kötözteték.

Isten képétől ember elfosztaték,
Ördög képében, rútságban öltözék;
Isten haragja, átka az törvénnek,
Szálla mireánk.

Országát Isten mitőlünk elvövé,
Kizárla minket, magátul elvete,
Isten rabjai volnánk azt ítélé,
Az bűn ezt érdemlé.

Rettente Isten igazsága szerint,
Fejünkre hozván adóslevelinket,
Csak kárhozatra tartana már minket,
Mert az bűn megrontott.

Az lélek, az test, mindenféle tagunk,
Haszontalanná lőnek, megromlának,
Semmi jót immár mi es nem tehetünk,
Mert szinte elvesztünk.

Isten jószági tőlünk elvétetvén,
Ördög és az bűn minket megkötözvén,
Mintegy tömlöczben az hóhér bévetvén,
Tart bűn kötelében.

Az mi lelkünket, tagunkat, testünket,
Kötélben tartván az sátán mint rabit,
Csak bűnről bűnre vonsza már tagokat,
Halálra tart minket.

Jajgatnak, sírnak az veszedelemben,
Törvény rabjai, semmi nincs szívekben,
Nincsen erejek az ő életekre,
De vannak veszésben.

Romlott ez világ az ember bűnejért,
Semmi teremtött állat már az embert
Nem segítheté, mert végetlen dolgot,
Ő váltsága kivánt.

Iszonyú vétek elnyomá az embert,
Mint ma lött gyermek vérében mint ferteng,
Szinte így ember mint bűnös már megholt,
És semmit nem tehet.

Látá az Isten ez ily nagy esetet,
Irgalmasságát indétá, szerelmét,
Nem hagyá veszni tisztességre rendelt
Drága edénit.

Semmi teremtött állat segétségét,
Sem az embernek valami erejét,
Az idvösségben látá hogy nem lehet,
Végezé azért ezt:

Hogy ő magában, csak ő jó kedvéből,
Krisztus érdemejért Isten munkájából,
Lenne váltsága Isten szerelméből
Mindez világnak.

Mint választása, ez ő teremtése,
Az embereknek lőn csak az Istenben,
Így az idvösség lenne csak Istenben,
Isten erejében.

De hogy meghalni Isten igazsága,
Készeríté embert az bűnért halálra,
Az idvözítés hogy lenne váltságban,
Isten ezt kéváná.

Az váltság penig ezt kévánja vala,
Hogy halál, vérontás lenne az váltságba,
Ördöggel együtt kárhozat romolna,
Ez világ újulna.

Az közbenjáró Isten s ember lenne,
Örök igazság, örök élet lenne,
Az bűnért halhatna, igazsága élne,
Az váltság így lenne.

Az szent-háromság azért ezt végezé,
Hogy fiú Isten elég váltság lenne,
Mint az választás teremtés lött benne,
Váltó is ő lenne.

Az szóló fiú az testet felvövé,
Hogy közbejáró megváltó lehetne,
Az Istent s embert hozná egyességben,
Fizetést tehetne.

Igazságával az bűnt ő elrontá,
Örök életével örök halált rontá,
Vér ontásával bűnünket elmosá,
Ez lőn az bűn zsoldja.

Az testben hala, végetlen ként láta,
Mert Istenségnek teljessége vala,
Végetlen Isten egy szempillantásban,
Lőn váltságunk árra.

Oly nagy szerelme lőn az Úristennek,
Az bűnös ember hogy megéleszthessék,
Ő nagy kegyelmét ígéré embernek,
Fiát adá értek.

Az Úristennek ez nagyobb szerelme,
Hogy ellenségit estekben szeretné,
Ő szent fiának semmit nem kedveze,
Érttünk őtet küldé.

Testünkben öltözvén, cseréle mivélünk,
Ő jó kedvéből ajánlá minékünk,
Minden javai kincsét országának,
Magát adá nékünk.

Az mi terhünket magára vövé,
Isten ítéleti alá magát veté,
Bocsátá magát az törvény kezében,
És minden inségben.

Isten kegyelme, szerelme s követi,
Lőn ez világhoz öröm izeneti,
Megbékélt velünk fiában, hirdeti,
Krisztus ezt jelenti.

Igéreteket erről tőn embernek,
Hogy szerelméből tenne ő jól velünk,
Szent fia kedvejért lenne mi életünk,
Örök szabadságunk.

TERTIA PARS.

De sacramentis.

Ad notam: *Bódog az ember ő az nagy Úristen.*

Beszéde mellé szerze szent jegyeket,
Kik bizonyíták Istennek jó kedvét,
Hogy erőssítenék Isten ígéretit,
Lelkünkben az hitet.

Miként az Krisztus pecsétlé lelkünkben,
Szent lélek által szent ígéretiben,
Mennyei kenyért hittel egyetemben,
És a szent ígében.

Igy az látható igaz jegyek által,
Ezt bizonyítja, és pecsétli hittel,
Mint az jegyeket közli mi testünkkel,
Igy magát lelkünkkel.

Az keresztségben ezt hirdeti nékünk,
Hogy bűneinkből kitisztúlt mi lelkünk,
Haláltól, pokoltól, ördögtől életünk,
Megszabadúlt lelkünk.

Kiszabadúltunk törvénnek átkából,
És kihozattunk ördög rabságából,
Krisztus országába vagyunk az Istennél,
Örök békességgel.

Miként testünket az szűztől felvévén,
Újjá tött minket onnan fellől szűlvén,
Örök feleségül magának gyűrőzvén,
Országában viszen.

Frigye kötése ez Istennek vélünk,
Hogy el nem válik soha ő mitőlünk,
Méhében hordoz Krisztusban mi atyánk,
Örök élet adónk.

Az vacsorában ezt jelenti nékünk,
Hogy elég váltság lenne miérettünk,
Testét halálra, vérét miérettünk
Ontá hogy élhessünk.

Igy temette és mosta, elrontotta
Mi bűneinket, átkunkat lenyomta,
És életünket magában meghozta
És feltámasztotta.

Testamentomba jószágit ajánlá,
Nekünk ő magát, javait is adta,
Hogy fejünk lévén életet ő adna,
Lelkünket táplálná.

Két részből szerzé ő szent vacsoráját,
Testéből, lelkéből szerzé ez szent jegyet,
Mert az embernek látá testét, lelkét,
Kettőből lételét.

Testének nevét az kenyérre adá,
Vérének nevét az borra is adá,
Új testamentomnak az pohárt is mondá,
Ezzel azt példázza.

Mint az jegyekre nevét jegyzendőknek,
És mint pecsétit adja mi testünknek:
Ekképpen testét, vérét mi lelkünknek,
Adja híveinek.

Nem teste állatját, sem vére állatját,
Az mi testünknek nem adta rágását,
Hogy fogainkkal rontjuk ő szent testét,
Szájunkkal ő vérét.

Két külömb dolgot ád az vacsorában,
Lelkit lelkünknek ád az ígéretben,
Szent lélek által és az igaz hitben,
Adja ígéjében.

Az testi kenyért, bort testünknek adja,
Az tanító által azt minékünk nyótja,
Hogy mindenképpen lelkünket bíztassa,
És bátorítja.

Két kézzel szükség nekünk hittel vennünk,
Az testit szánkkal, kezünkkel kell vennünk,
Az lelkieket lelki kézzel vegyük,
Igaz hittel együk.

Az Krisztus teste atyja jobbján vagyon,
Az mennyben felment emberi testében,
És csak egy helyen teste az mennyekben,
Nyugszik bódogságban.

Igéretiben mintegy csatornában,
Az mi lelkünknek testét vérét adván,
Jelenvaló javait hitünkben,
Tészi szívünkben.

Bizony drága jegy ez az mi lelkünknek,
Mert jelenvolta ő istenségének,
Bizonynyal adja javait hitünknek,
Minden választottnak.

Ha Krisztus testét és minden javait,
Lelkünknek adja mennyei mód szerint,
Igéretben adja igaz hittel testét,
Nem testnek test szerint.

Még az hittel is hát Krisztusnak testét,
Nem az kenyérben, mellette sem vészed,
Mert ott nem adják, hogy rágjad az testet,
Fogd hát ígéretit.

Az idvösséget és az lelki jókat,
Kérlek az jegyben ne keresd életed,
De az jegyekhez kötött ígéretét
Hiteddel megfogjad.

Az mely ígéretben hittel az szent atyák,
Az választottak Krisztus testét ötték;
Azon ígéretben Krisztus testét lelkünk,
Hittel mi es együk.

Az hit jóllehet Krisztus testét, vérét,
Az ígéretben fogja meg állatját,
De ammi lelki az testben, vészi azt
Hittel ammi lelkünk.

Az igazsággal Krisztus javaival,
Kik Krisztus testében vannak nagy bévséggel,
Lélek szerint lelkünk azokkal egyesül,
  És él lelkiekkel.

Az hitetlenek puszta jegyet vésznek,
Mert csonka kézzel ez szent jegygyel élnek,
Próbálás nélkűl, hit nélkűl járulnak,
  Méltatlanúl élnek.

Nem vészik az mit (az) jegyek mutatnak,
Sőt megútálják javait Krisztusnak,
Az pecsét vétellel Istent megcsúfolják,
  Kárhozatot vésznek.

Nem puszta jegyet keresztyének vésznek,
De mint az jegyeket vészik az ő testek,
Igy valósággal ígéretben lelkek,
  Lelki jókat vesznek.

Isten magához ez jegyekkel csatol,
És mint sajátit az életre foglal,
Minden jószágát mint erős pecséttel,
  Közli az hívekkel.

Tiszteletire jegyez ő magának,
Hogy mi több Istent, segítőt ne híjjunk,
Csak érdemével az ő szent fiának,
  Mi megelégedjünk.

Mi is Krisztusban az szent lélek által,
Nekünk adván Isten Krisztust javaival,
Erre magunkat kötözzük ez jegygyel,
  Mint adóslevéllel.

Több idvösséget az egy Krisztus kívöl,
És több Istent mi az egy Isten kívöl,
Hogy nem tisztelünk, avagy segétségűl,
  Nem híjjuk atyájúl.

Minden haragot igaz hitben élvén,
Már hátra vetünk, bűnnek nem szolgálván,
Sőt az szent lélek lelkünket vezetvén
  Élünk szent életben.

Igaz értelemben hittel, jó élettel,
Ez vacsorához járuljunk két kézzel,
Az kétféle jókat elveszszük Istentől,
  Mint édes atyánktul.

Minémő legyen az kenyér formája,
Avagy állatja, az bornak formája,
Minémő asztal, szék, kő legyen avagy fa,
  Hitünk nem forgatja.

Az vacsorának hasznát végét nézzük,
Mint életünknek és igazságunknak,
Légyen szent jegye egyesűlésünknek,
  Hittel ezt forgatjuk.

Miként egyesűl az fő az tagokkal,
Mint az szőlőtő az szőlővesszőkkel:
Szinte így Krisztus egyesűl lelkünkkel,
  Lelke miatt hittel.

Az jegyvétel előtt Krisztus testét eszszük,
Minden órában javait mi veszszük,
Az vacsorában csak ezt bizonyítjuk,
  Hogy mivel él lelkünk.

Miként az Krisztus élő kenyér mennyből,
Igy élve vészi lelkünk Krisztust hittel,
Nem halva veszszük testét mi szájunkkal,
  Nem rontjuk fogunkkal.

Mert így lelkünknek haszontalan lenne,
Az Krisztus testét halva ha ki venné,
Mert megromlana gyomrunkban ő teste,
  Igy élet nem lenne.

Isten tárháza az Krisztusnak teste,
370 Minden jószágnak Krisztus csak kútfeje,
Hittel az jókat keressed csak benne,
Ő ígéretiben.

Romlandó állat nem adhat életet,
Mert romolhatatlan váltság ád életet,
375 Hát veszendőben nincsen igazságod,
És nincs bódogságod.

Az Krisztus teste, vére az jegyekkel,
Nem úgy egyesül mint a vas az tűzzel,
Hogy együtt száddal az testet kenyérrel
380 Vennéd az bort vérrel.

Csak ígérettel, Isten szerzésével,
Öszvekötöttek jegyek jegyzendőkkel,
Nem egy az állatok egygyé lételével,
Az jegy jegyzendőkkel.

385 Mert az szent lélek az ígéretekben,
Az jegyzendőkkel lelkünket az hitben,
Részelteti öszve Krisztus érdemében,
Isten kegyelmében.

Hát ez az ige *hoc est corpus meum,*
390 Szerzi Krisztusnak testét te lelkedben,
Krisztus testét, egygyé teszi te lelkeddel,
És nem az kenyérrel.

Dicséret légyen az egy Úristennek,
Atyának, fiúnak és az szent léleknek,
395 Tartson meg minket, hogy benne hihessünk,
Lelkét tartsa bennünk.

IGAZ SZENT

IRÁSBOL KI SZEDETTET ÉNEK.

1. AZ EGY IGAZ ISTENRŐL.
   Akki Atya, Fiú, és S. Lélek.
2. A CHRISTVS öröktül fogva szöletett Fiúságáról az ő szent Atyjátul.
3. A Fiú, IEHOVA EGY ISTENségéről.
4. A Szent Lélek IEHOVAságáról és Imádássáról.
4. AZ Eretnekek ellenvetisi fejtéséről.

Az HVNIADI IÁnos Éneke nótájára.

HORHI MElius PÉTER Által.

NYOMTATTÁK:

ANNO. M. D. LXX.

A Nagyságos Mágocsi Gáspárnak,

Torna Vármegye Ispányjának és

A Nagyságos Massai Euláliának,

az anyaszentegyháznak hű és igaz dajkáinak,

lölki és testi áldásokat,

kegyelmet és békeséget az Atyátul és az ő S. Fiátul

örökké való született Jehova Istentül kéván.

Amen.

Látom azt, hogy az hamis vadkanok az Isten szőlőjében, nihul erővel, nihul álnak és szép szín alatt, Pásztorságnak és világosságnak angyal képébe jövének be a juhok aklában, öltezvén ez ebek és farkasok a juhok ruhájában. Igen megtürék e vadkanok, és igen meghányák az ő undok agyaras, éles, hamis fogokkal, hamis hazug tudományokkal ezt az igaz szőlő tűkét a Jézus Krisztust,
Joan. 15. az élő Atyaisten örökké szöletet Fiát. Úgy annyéra hogy a szőlőtűke gyükerét ugyan megis sérték, sok helyen, sok

emberek szívében megaszalák, és szinte vadszőlővé, új idegen Istenné tevék. Az ő örökké való fiúságát, és istenségét szinte megalázák.

Noha erős kűszikla és az anyaszentegyház fonda- Mátt. 16.
mentoma a Krisztus Jehova, élő, áldandó Isten, de sok 1. Cor. 3.
emberbe szinte fövenynyé, és náddá tevék a vadkanok, Rom. 9.
véghetetlen gyükerét, istenségét, atyjátul való fiúságát megtagadván. Mint a szőlőtűke a gyüker nekűl nem terem, Apoc. 1,
így asszú tőkévé, bálványnyá, új, idegen, kent-fent istenné 2, 3, 4.
tevék a Krisztust sok várasban, sok emberekben, kik társul adák magokat a vadkanokhoz, pártját fogák a juhok ruháiban öltüzütt hamis rókáknak, farkasoknak, kik a Judic. 14,
pogán philisteusok gabonáit a farkokra kütütt üszeggel 15, 16
égetik. Mert amaz erős Sámsontul, erős Jehova Úristen fiátul, Atyjához egyenlő áldandó nagy Istentül, akki előtt, Gen 17, 21, 28, 31, 32,
akki kivöl más nem volt, elállottak, más férhez mentek 48.
mint a lator zsidók, Heródes és Pilátus csúfolják, nevetik, Exod. 3, 6, 14, 34.
pükdüsik a Krisztust, hogy élő Isten fiának, azaz: Atyjához Deut. 5, 6.
egyenlő Istennek, egy való magára esküvő, atyaistennek, Judic. 2, 6,
teremtő, megtartó Istennek mondta magát. 13.

Most is zsidó módra a vadkanok, ebek, rokák, az Anti- Esa. 9, 25, 35, 40, 43.
krisztusok csúfolják, pükdüsik a Krisztust, minket is, Joan. 1, 5,
hogy ütet Isten fiának, és Jehova Istennek mondjuk. 6, 8, 10, 14, 16, 17.

Azt hazudja hogy hármas Istent, három Istent ő nem Rom. 1, 9.
val: csak egyet; maga ezt az egy Istent akki sem három, Titum. 2.
sem hármas Isten, csak egy Isten, három bizonságú és 1. Joan. 5.
tulajdonságú, Atya, fiú, szent lélek, szinte bálványnyá 1 Cor. 8.
átokká, Tohu, bohu, Ephesse, azaz: Formátlan, idegen, Esaiae 44. 45.
új, hamis Istenné, tőkévé, hatalmatlanná, fénje, bülcsesége, ábrázatja nékül való Istenné tevék. Deut. 6, 32.

Undokabb bálványozók azoknál, akkik bálványozók, Psal. 81.
a teremtett állatból csenálnak bálvánt. Mert ezek a Ebrae. 1.
Krisztus ítéleti szerint Ephest az az: semmi ábrázatú, Esa. 40, 43, 44, 45, 48.
teljességű Istent csenáltak az Atyábol. mert nem volt
Isten a fiú előtt, a fiú kívöl, nem Isten de bálván az, akki Joan 5, 6, 8, 10, 16.
volt a fiú kívöl, a fiú előtt. Valaki tagadja a Krisztust,

1 Joannis, 1, 3, 4. hogy nem Isten fia, nem egyenlő Isten atyjához, nem egy Isten atyjával, nincs annak Istene. Matt. 26, 27.

Exod: 20, 34. A fiúból is idegen bálvánt, átkozott Istent csenálnak. Mert kétféle Istennél több nincs. Eggyik, egyedül való, igaz, véghetetlen, lölki, mindenható, teremtő. Ez csak egy: az atya, fiu, sz. lélek.

Esaiae 44, 45. Jeremiae 6, 10, 30, 31, 32. Psal. 81. Hier. 10. A másik: Zarr, nekar, azaz: Új idegen, kent-fent isten, itt kezdetett, csenáltatott isten, nem Jehova, nem teremtő, nem örökké való, nem imádandó. A Krisztust azt mondja az írás, hogy igaz, való, áldandó nagy Isten, Jehova. Ezek tagadják hogy a Krisztus nem egy Isten úgy mint az atya, nem teremtő, nem volt örökké. Hát szükség új idegen bálván istenné lenni, hanem egy isten, mert harmad isten e kettő közt, és új idegen isten e kettű közt, nincs imádandó Isten.

1 Cor. 3 2 Cor. 1, 2, 3. Matt. 3. Mar. 1. Esa. 40. Rom. 1, 2. 2. Thessal. 2, 3. Eph. 1, 4. Láttam azért, hogy írásokkal orozva, alattomba tétova pénz nekül e vadkanok mint egyegyűségeket hordozzák az hamis tudománt, kivel szépülnek az ezüstek, és aranyak, égnek a polvák, szalmák, szénák, korontál, hitű, föven épűlt nádak, és széltül hányatott habok, amaz hypocriták, kik gyorson hisznek inkább az hazug ördögnek, hogynem mint Istennek. Ez világ hop-haja karai, amaz deli tánczra, kazi öltüzetre, tobzódásra nagyob gondot viselnek, hogynem e rókák, kanok kiűzésére. Nincs pénzek az Isten háza épétésre, a könynyomtatásra, de vagyon a pazarlásra. Kiket Isten eldűjt hamar. Megáldja Isten a Dáviddal egyetembe kik e vadkanokat, rókákat kergetik, kiűzik, égetik mint Isten parancsolja. Exod: 22. § Deut: 13. 17. 18. Hogy megöljék az hamis Prophétát mint Illyés levágatá a Bál papjait, 4 Reg: 23. Lásd: Zach: 13. Ezech: 13. 14. Mint Isten mondja, hogy megöljék az eretnekeket.

Valakik a Krisztus örök születéssét, Jehova egy istenségét tagadták, undok halállal holtak meg, mint Ebion, Cherintus, Arrius, Fotinus, Sabellius, Servetus, Alciatus, Gentilis, Gratianos Mátté, Mezőgyáni Ambrus és a tübbi csak mastann is. Isten éltesse ő nagy: Ugnot Christoph uramat, az egri kapitánt, hogy a rókákat, kanokat kergeti.

Ti nagyságtokot is kérem, valahol vattok, a Sámson rókáit kergessétek, a megért búzát ne hagyjátok felgyujtani.

A ti nagyságtok szegén árvája,

a Jézus Krisztus szolgája

Horhi Iház vagy Melius Péter.

A CHRISTUS JÉZUSNAK, AZ ÉLŐ JEHOVA ISTEN FIÁNAK, ATYJÁHOZ EGYENLŐ JEHOVA ISTENNEK PANASZOLKODÁSA, EZ ÁTKOZOTT VILÁGNAK ELLENE.

Az Hunyadi János éneke nótájára.

Az nagy úristenért mindön emböröket mostan én erre kérök,
Hogy ammit Istennek szájából én szóllok, igazán megértsétek,
És ezöket értvén, híven hogy megtartsák, nagy szükség mindeneknek,
Mert nem ez világi hazugságot szóllok, de lölkiet beszéllök.

Csuda nagy jó kedvvel ha meghallgatjátok ez világi dolgokat, 5
Szükség inkább nektök hogy meghallgassátok az lölki szent dolgokat,
Az ki lölkötöket élteti, táplálja megromlott elmétöket,
És megvígasztalja elbúsúlt szívedet, igazgatja hitedet.

Hasznos dolgot szóllok a Krisztus Jézusnak keserű panaszáról,
Az sok eretnekök és Antichristusok ellen nagy haragjáról, 10
Ű fiúságának és istenségének megbizonyétásáról,
Szóllok a Krisztusnak egy istenségéről és Jehovaságáról.

Renddel azért halld meg a Krisztus panaszát, halld meg igaz mondását,
Hidd el erős hittel, Krisztusnak lölkével Krisztus bizonyétását,
Antichristusoknak, servetiánusok hazugsága rontását, 15
Az egy bibliának, az igaz credónak nagy szép igaz vallását.

Joan. 15, 20, Matth. 10, 11. Lucae 10, 24.

Immár én Istennek örök fia, Krisztus szóllok, meghallgassátok,
Ammint az én lölköm szájával profétak szóltak az apostolok,
Szintén azonképpen a szent írás szörént igazán én most szóllok,
A kik hallják élnek, az kik megútálják, bűnökért elkárhoznak. 20

Matt. 3, 16, 17.

Summa szörént szóllok én fiúságomról, és Jehovaságomról,
Szóllok én tisztömről, hatalmasságomról és én királságomról,
Szóllok én testömről, én teljességömről, szóllok emborségömről,
Az én szent lölkömről, ű istenségéről, szóllok imádásáról.

25 Tanétottam erre az én szent lölkömmel az körösztyén népeket,
Hogy Isten fiának és örök Istennek valljanak űk engömet, Marci 15.
Mert én születettem az én szent atyámtul, mint nap szüli ű fényét, Colossen. 1,
És ű állatjából örökké kijüttem, szült engöm mint ű képét. 2.

Világ kezdetinek előtte szült és bírt engem az én szent atyám,
30 Az ű szent szájából íge Isten vagyok, formájában én voltam, Proverb. 8
Tündöklő fény vagyok, bölcseség, hatalom, ollyan Isten mint atyám,
Istenhöz egyenlő az egy istenségben, mindönön birodalmam.

Soha elsőbb, nagyobb, hatalmasb nálamnál, nem volt az én szent atyám,
Mert ű én bennem volt, én ű benne voltam, ű előtte forgottam,
35 Mindön dolgaiban, és ű tanácsiban ő véle munkálkodtam, Ephes. 1, 3,
Mindön végezését, dolgait én bennem végezte el szent atyám. 4.

Isten teljessége, élete én bennem, örök Isten fiában,
Mind örökké lakott állat szörint bennem, ű erős tárházában,
Isten képe voltam, bölcsesége, szája, éltem ennömmagamban, Ebrae 1, 7.
40 Mind örökké voltam én magamban Isten, mint atyám volt magában. Apocaly 1, 2.

Én fiúságomat megbizonyétottam megszentölő lölkömmel,
Hatalmasságommal és nagy csudáimmal Atyám bizonságával,
A ki én felőlem az égből kiálta, szólla nagy nyilvánsággal, Roman. 1.
Imhol az én fiam én hozzám egyenlő, teljes istenségével. Marci 1, 9.

45 Szent Dávid, Salomón, Micheás és szent Pál az én lölkömmel szóltak.
Hogy én kijüvésim és én születésöm öröktül fogván voltak,
Atyám állatjából, ű dicsőségéből születtem, űk azt mondták,
Az terömtés előtt, minden állat előtt, első szülöttnek mondtak. Michae 5.

Ugyan valósággal volt én születésöm, és nemcsak gundolattal,
50 Sem nem rendöléssel, jövendő időre való tekéntetéssel, Joan. 1, 3,
De mint mindörökké volt atyám magában szült úgy engöm magából, 5.
De ű én bennem volt, én kivűlem nem volt, semmi idő részéből. Sapien 9, 10.

Születtem atyámtul azért valósággal, mert nálam elsőbb nem volt,
Sőt mint nap fényével, pöcsét czímörével, úgy atyám én velem volt, Joannis 5,
55 Soha el nem hagyott, vele munkálkodtam, velem tanácsot tartott, 10.
Velem együtt mindönt terömtött és rendölt, velem ű munkálkodott.

Proverb 8. Nem míelt az atyám semmit nálam nélkül, mert voltam teljessége,
Hatalma és karja, szája és formája, jobb keze, bölcsesége,
Atyámnak peniglen teljessége nélkül nem lehet dicsősége,
Coloss. 1, 7. A ki megtagadja az örökös fiat, ennek nincsen Istene.

Az én fiúságom hogy atyátul vagyon, egyenlő istenségöm,
Im megbizonyítám sok szent írásokkal, de megértsed beszédöm,
Mert az Antichristus én fiúságomat véli hogy embörségöm,
Matth. 1, 2. Hogy szentlélök kente, formálta — azt véli Blandrata, fiúságom.

Matt 1, 2, 3. Káromlást ők szólnak, kik vélik hamissan, az én fiúságomat,
Luc 1, 2, 3. Hogy kenésért vagyon, és a teljességért, és a megszentelésért,
Galatas 4. Maga a kenésért pap és király vagyok, test vagyok szentölésért,
Rom 1, 9. Ebrae 2, 3, 4. Mert testöm formálta, szent lélök nem adott fiúi istenségöt.

Joan 1, 5, 6, 8. Az én fiúságom szent atyámtul vagyon, és nem a Máriátul,
Coloss. 1, 2. Egyetlen-egy szülött Isten fia vagyok én atyám állatjából,
Ebr. 1. Eccl. 24. Valóságos Isten, élesztő, terömtő, vagyok atyám szájából,
Lucae 1. Embörségöm vagyon anyámtul az vérből, szent lélök erejéből.

Matt 1, 3. Szidalmaznak engöm, mint az hóhér zsidók most az Antichristusok,
Joan. 6, 10. Mert Isten fiának, egyenlő Istennek atyámmal ők nem mondnak,
Matt 26, 27. Maga a zsidóknak én magamat mondám, örök Isten fiának,
1 Joan. 1, 4, 5. Én atyámmal egynek, az egy istenségben, vallom mindenhatónak.

Esa 25, 35. Rom 1, 8, 9. Erről nyilván szóltam, hogy én testöm szörént vagyok Dávidnak fia,
Phil 2. De szentölő lölköm teljessége szörént Isten ábrázatjába,
Joan 5, 6, 8, 16. Hatalmas csudákkal bizonyétám magam hogy vagyok Isten fia,
Ephes 1, 3, 5. Akki én atyámtul kijüttem, születtem és jüttem ez velágra.

Actor. 1, 2, 3. Lött örökké bennem hívek választása, terömtés lőn én bennem,
1 Ephes 1, 3. Az hívek váltsága és ő megáldások, lészön azért én bennem;
Prov. 8, Kezdet, vég én vagyok, ammit én elkezdtem azt én el is végezöm,
Sap. 7, 8, 9, 10. Idvesség kezdeti volt én fiúságom, vége úgy istenségöm.

Gen. 15, 16. Én voltam tanácsa, egyenlő társa is örökké szent atyámnak,
Exod. 3, 13. A frigynek angyala a Jehova angyal, királyja az atyáknak,
Oseae 12. Én őket hordoztam, megszabadejtottam, mint Istent úgy imádtak,
Actor. 7. 1. Cor. 10. Én ő velök jártam, Jákobbal küszödtem, neköm ők áldoztanak.

Örök Isten fia voltam, de angyala, küvete azért löttem,
Hogy közbenjárással, Istent az embörrel én megbékéltethessem, Gen 1, 3, 5.
Isten igazságát, a törvént betöltsem, váltság árrát fizessem, Roman 3.
Örök istenséggel a bűnt, kárhozatot, a testben elveszthessem. Ebr. 1, 7, 9.

Im érted hogy voltam, íge, Isten fia, a békösség angyala,
Soha nálam nélkül, semmit az én atyám nem míelt ő magában, Esaiae 40, 43.
Mind terömtés előtt, mind terömtés után munkálkodott fiában,
Én általam szólt ő mind az embörökkel, én voltam ő tolmácsa. Joan 1, 5, 8.

Én az én lölkömmel, beszédömmel szóltam régön a szent atyáknak,
Az Ádám és Éva mint általa löttek, úgy bennem megtartattak, Exod. 3, 14.
Az Ádámtul fogva voltam megtartója a választott atyáknak, Joannis 10.
Babilóniából és az Egyiptomból kihozója zsidóknak. Judic 2, 6.

Hordoztam, vezettem ugyan valósággal én a zsidó népeket, Esaiae 25.
Én lölki kőszikla, tűzben és az ködben vezettem az híveket, Gen 28, 31.
Engöm késértöttek, Mózessel én szóltam, én töttem a csudákat, Exodi 3, 14.
Énnéköm áldoztak, imádtak engömet szintén úgy mint atyámat. Judic 2, 6.

O mel nagy bolondság, hogy Blandrata Ferencz engöm, frigynek angyalát Psal 68, 78.
Terömtett angyalnak, azt véli, hogy vagyok én csak terömtött állat, Exod 20, 34.
Maga nem Jehova, nem atyák Istene, az ki terömtött állat, Deut 4, 5, 6.
Átkozott ki tisztöl, imád Isten gyanánt csak terömtött állatot. Psalmo 81. Esaiae 42.

Valaki nem Isten, nem terömtő nagy úr és ha nem mindenható, Luc. 4.
Ha örökké nem volt, idővel kezdetött, nem úr, sem imádandó, Deut. 16.
Új Isten és bálván, valaki atyával nem volt egy istenségű,
Mert csak az egy Isten terömtő Jehova és igaz idvözejtő.

Az én fiúságom vagyon én atyámtul az örök születésért, 1 Chor 1, 8.
Az én istenségöm és hatalmasságom vagyon fiúságomért, Psal. 2, 110.
Mert mikor engöm szült örökké én atyám, akkor adott életöt, Actor. 13.
Én fiúságommal, bölcseség és élet, hatalmam mind együtt lött. 1 Chor. 2. 3.

Istennek magamat én így bizonyétám az egész szent írásban,
Először azért, hogy Isten fia vagyok és Isten ábrázatja;
Másodszor Jehova, mindönható Isten, vagyok seregök ura, Esaiae 41.
Idvözejtő vagyok és egy Isten vagyok, Isten ábrázatjában.

1 Chor. 1, 2, 8. Psal. 81. Deut 30, 31.
Sőt áldott Istennek, egy való Istennek mondom én is magamat,
Mert ha én atyámat, egy való igaznak, örök Istennek mondod,
Igy a fiú Isten igaz, bölcs, hatalmas, nem leszen szent, áldatott,
Bálvány és új Isten leszön csak mint embör, avagy terömtett állat.

1 Col. 1, 2, 3, Deut 4, 5, 6.
Teszöm egyenlővé magamat atyámhoz az én fiúságomért, 125
Jehovaságomért, én bölcseségemért, egyenlő hatalmamért,
Mindent én ű vele egyaránt mívelök, mert imádnak engömet,
Én ű képe vagyok, ígéje és karja, értöm az ő titkait.

Matthaei 4. Gen 21. 22.
Egyedül egy Isten valaki Jehova, mindönható, teremtő,
Magára esküszik, saját hatalmával híveket idvözéti, 130
Én Jehova angyal és íge Úristen, mindörökké áldandó,
Magamra esküszöm, én magamban élök, bírok mindönt mint bíró.

Rom 1, 8, 9. Ebrae 1, 2, 3.
Nagy bolondság azért, hogy Antichristusok ezt a testömre vonszák,
Maga az én testöm a Dávidnak magva, fia az én anyámnak,
Szentlélek formálta, Mária véréből, testét embörfiának, 135
Ez velág végében kezdött embörségem, társa nem volt atyámnak.

Förtelmesb embörök hitlen pápistáknál az servetiánusok,
Mert mind az atyából, és az ű fiából rút bálvánt űk formálnak,
1 Joan 1, 2. Nem volt én kívülem, én előttem Isten, de mondom azt bálvánnak,
Valakit Blandrata én kűvülem régön, mond nálamnál elsőbbnek. 140

Istennek ű fia, fénye, bölcsesége, vagyok én ű hatalma,
Végy el én atyámtul, ottan én atyámnak nem lészön ábrázatja,
1 Cor. 1, 3 Nem lészön hatalma, fénye, bölcsesége, nem lészön így tárháza,
Mint nap fénye nélkül, pöcsét jegye nélkül, semmi lészön állatja.

Az Blandrata képét, vödd el bölcsességét, vödd el az ű hatalmát, 145
Elvész embörsége: és ű bölcsessége, lészön formátlan állat.
Michae 3. Igy az Isten fiát, vödd el szent atyjátul, tagadd meg fiúságát,
Hogy az ű atyjátul ű nem születtetött, atyjában ű nem lakott.

No azért már szóllok én embörségömről, szóllok az én testömről,
Hogy alázatossá, bűnné és átokká mint löttem, szóllok arról, 150
Roman, 8. Az angyalok régön és Antichristusok engöm megvetéséről,
2 Chorint 5. Én embörségömért és az én testömért Istennek nem hittökről.

Az angyalok régön alázatosságom, megveték méltóságom,
Hogy az én atyámhoz én egyenlő lévén, magamat megalázám,
155 Maga természettel, örök születéssel vagyon én fiúságom,
Nem változósággal, sem nem idő szörént vagyon Jehovaságom. Juda 1.

Káromlást ellenem az sok eretnekök tesznek nagy bosszúságot,
Hogy megiresítém, alázám magamat, elvöttem ű átkokat,
Bűnné és átokká éröttök hogy löttem, megrontám ű poklokat, Galat 3, 4.
160 Megtagadtak engöm, hogy nem Isten fia, sőt Isten már elhagyott.

Az atyával együtt magam egy Istennek, mondom én terömtőnek,
Szintén úgy hatalmas örök Isten vagyok, megtartója híveknek,
Igaz, véghetetlen, egyaránt Atyámmal engömet is tisztölnek, Genesis 22.
Magamra esküő, mindenható Isten, vagyok oka az jóknak. Ebrae 1, 6.

165 Terömtésnek után amaz engödetlen, nagy kevély angyalokat,
Akkik ű röndöket és igazságokat, elhagyák szent házokat,
A pokolra hányám mind az hitlenöket, mint ördögnek társokat, 2 Petri 2, 3.
Az Caimtul, Camtul fogva mind elvesztém én az hitlen népeket. Judae 1.

Támaszta az Isten régön szent atyákat mind az Ádámtul fogva, Gene 3, 15,
170 Kikhez az én atyám predikálni külde, küvetségre választa, 16, 18, 19,
Én ezeknek régön úgy mint embereknek jelöntem angyalságba, 28, 31, 32, 48.
Níha férfiképben, szóltam és küszödtem, vélök emberi módra. Osee 12

Igy jelöntem nékik, és vezettem űket, és hoztam ki fogságból,
Ábrahámmal régön, Jákobbal, Izsákkal frigyöt kötvén magamból, Zach. 2, 3, 4.
175 Megmondtam ű nékik hogy én El-Scadai vagyok, fiú atyámból,
Én Jehova jüttem az Jehova úrtul, az én szűlö atyámtul.

Azért noha illyen alázatos vagyok, férfi és angyal képben,
De meg ne vessenek, mert Jehova Isten vagyok istenségömben, Genesis 17.
Embörök hasznáért én az angyalképben ölteztem embörségben, Roman 3, 4
180 De ezzel isteni fiú méltóságom el nem veszött semmiben. 1 Timoth. 2, 5.

Hogy magamat mondtam angyalnak, férfinak, ottan azt is megmond- [tam,
Hogy én egy Iah vagyok, Jehova Úristen, mindenható, úgy szóltam, Exod. 4, 5, 6, 14, 34.
Én tö éröttetök nyomorult emberök, angyal és férfi voltam, Gen. 18.
De azért magamban örök Isten és Úr, Istenfia én voltam. Esaiae 45.

O mel nagy káromlás és háládatlanság ez most az Blandratáktul,
Mint az zsidók, látván én émbörségömet, futának istenségtül,
Megtagadák hogy én sem Isten nem vagyok, nem születtem atyámtul,
Sőt hitető névvel engöm illetének, hogy nem jüttem Istentül.

Matthaei 12, 13, 16. 17. Marci 9, 10

Szinte így káromlá Ebion, Cherintus, Fotinus, Arriussal,
Mostan az Servetus, Blandrata, Davidis, az Basilius Istvánnal,
Hogy idővel kezdött az én fiúságom, és nem örök velággal,
Ezzel istenségöm, Isten fiúságom csinálják csak kezdéssel.

Engöm zsidó népek a Pilátus előtt ezzel igön vádlanak,
Tudjuk hogy ez embör, de ű magát mondta élő Isten fiának,
Ezzel egy Istenné, egyenlő társává, hatalmas atyjának
Tötte és mondotta magát valósággal örök Isten fiának.

Joan 18, 19. 1 Joan 2, 3. 2 Joan 1.

Gonosz hitlen zsidók a Pilátus előtt engöm hazudtolának,
Mert istenségömet hamissan tagadák, méltóságát atyámnak,
Mert ki megtagadja a fiát egy úrnak, rontója az atyának,
A fiat valaki Istennek nem mondja, Istene nincsen annak.

Ezönképpen mostan Servetiánusok én velem cseleködnek,
A szent háromságot mondják űk bálvánnak, háromfejü Jánénak,
Semmi eretnekök illyen káromlással engöm nem rútoltanak,
Az mint Blandfranciskók engöm szidalmaznak és szörnyenkáromlanak.

Ebrae 1, 31

Nem igaznak mondják az mit szent lelkemmel a szent írásban szóltam,
Gyanót mondnak immár a szent bibliához, nem hiszik, a mit mondtam!
Profétak nem tudták, sem az apostolok azt, a mit én akartam,
De űk igön tudják, mert hazug atyjokkal űket megcsalattattam.

Rom. 1, 2, 4. Eph. 2, 4, 5. 2 Thess. 2, 3. 4 Regum 16.

Lássák álnokságát az Antichristusnak, mindön keresztyén népek,
Mint az hazug atyjok, az rút álnak ördeg, az írást így megszegték;
Hamissra fordejtják, és ugyan meglopják, és értelmét elvesztik,
Ördeg módra vagyon ű bizonyétások, ollyanok mint bűvüsök.

2 Cor. 7, 10. 1 Joan. 2, 3.

Egyik írás ellen a más írást hamis értelömre űk vonszák,
Az egy Istent igön szájokon forgatják, csak az atyára vonszák,
A szent háromságot, akkit Elohimnak mond az írás, elhagyták,
Gyanót mondnak ahoz, ahol az egy Istent három tanúnak mondják.

2 Joannis 1. 1 Joannis 5. Gene 1, 3, 11. Josuae 24.

Olly álnokságot űk én reám költettek, kivel engem bosszontnak,
Asszonyállat magva embörfia meghalt, de nem fia atyának,
Maga írva vagyon, hogy én Dávid fia, embörségömben vagyok,
Isten fia vagyok, szentölő lölkemben mindenható úr vagyok.

Hierem. 23.

Istennel egy vagyok, ű én bennem vagyon, én penig szent atyámban,
Sem kívülem nem volt, előttem sem nem volt, velem volt dolgaiban,
Együtt az választás, terömtés, rendelés, megváltás ű fiában,
Mindön léte, volta, tudása, munkája, bennem ű hatalmában.

Egy Istenök nincsen akkik én atyámat, nálam nélkül kiáltják,
De bálván és semmi istene nincs annak, kik a fiat tagadják,
Terömtett állatot Isten gyanánt imád, kit erőnek űk valnak,
Nem Isten szájából és ű állatjából szülött fiúnak mondják.

Michae. 5. Psal. 2, 110.

Hogy az ördög atyjok ezöket bolonddá tötte, illyen vakokká,
Az ű kevélségök, írásküvül való szóllások mind az oka,
Mert az írás mellől hamis értelömre futnak okosságokra,
Ő okosságokért, bolond írásokért, vakok az szent írásba.

Act. 14, 17. 2 Petri 2.

O mel szántalanszor az egész szent írás mond engöm Jehovának,
Mindenható úrnak, Isten szent fiának, terömtő hatalmának,
Atyámnak fényének, egyenlő Istennek, örökké szült fiának,
Isten teljessége, Isten ábrázatja mond gazdag tárházának.

Colossen 1, 2. Hier. 3, 23. Joan. 10, 15.

Valamie vagyon lölki szent atyámnak, mind enyim ő fiáé,
Az ű istensége és Jehovasága hatalma, bölcsesége,
Enyim ű országa és nagy birodalma, végetlen teljessége,
Terömtő, megtartó és megidvözejtő akaratja, ereje.

Matth. 11. 16. Lucae 24. Esaiae 25, 40.

Az egy atyaisten nem két istenségű, sem két hatalmasságú,
Csak egy az istenség, teljesség, bölcseség, nem külömb istenségű.
Ű magában hogy nagy, fiában kis isten, ezök, két istenségű,
Az atya és fiú, hogy nem egy Úristen, az ördög hazugsága.

Immáran ezért is engöm fiú istent, hogy vöttem, megcsúfolnak,
Ha mástul volt Krisztus, nem volt istensége örökké hát magának,
Maga születéssel örök idők előtt atyám ,ű szent fiának
Mindönt kezdet nélkül adott, és idővel nem vöttem én magamnak.

Proverbi. 8. Szinte akkor voltam én is enmagamban, mikor az én szent atyám,
Együtt vele voltam, én ű benne voltam, és előtte forgottam,
Semmie több nem volt az én szent atyámnak, gazdagb nem volt nálamnál,
Sem nagyobb, sem elsőbb, hatalmasb és bölcsebb nem volt ű én nálamnál.

Tinektök én vöttem az én testöm szörént ammit atyámtul vöttem,
De nem kuldús módra kértem, sem nem vöttem, magamnak én nem kértem
Phil. 2. Mert az én atyámnak ű teljességének, tárháza is én voltam,
Bölcseség, hatalom, még az én atyám is, volt hatalmas én velem.

Psal. 44,45. Én emberségömnek idő szörént adott mindent az én szent atyám,
Ephesios 4. Mert nem volt örökké az én emberségöm, de hatalmat én adtam,
Esaiae 11, 61. Az én szent atyámtul és az ű lölkétül kenetött én hatalmam,
És az emböröknek a mint embör vagyok, mindönöket úgy vöttem.

Actor. 2, 4. Nem engöm ű fiát, atyámmal egyenlő Jehovát tött Istenné,
Lucae 1, 2, 3. De emberségömet, úrrá és kezessé, királylyá tötte, kente.
Esa. 9, 11, 49. Mint én emberségöm, idővel kezdetött így a test teljessége,
Idével adatott az véges embörnek Istennek bölcsesége.

Joan. 1, 2, 3. Nem tött engöm fiát Istenné, sem úrrá idővel ez velágon,
Ebraeos 1. Eccles. 24. De ű állatjából, szájából magából, szűlt az örök velágon,
Bírt, szűlt, rendelt engöm, mindön üdők előtt fényes dicsőségében,
Hogy én testté lögyek, a testben király, pap, kezes itt ez velágon.

Én, im jól értitök, hogy az én atyámtul örökké el-kijüttem,
Onnét feljül alá szállott kenyér, élet ez világra lejüttem,
Genes. 28, 31. Világ előtt voltam, sőt ez velágot is atyámmal terömtettem,
Psal 45, 68. Saját hatalmammal ez velágot bírom, az híveket én tartom.

Különb azért bennem amaz egy istenség, külömb én teljességöm,
Külömb fiúságom, akkit én atyám szűlt, külömb én emberségöm,
Actorum 13. Az én teljességöm és az én hatalmam, nem az én fiúságom,
De csak bizonsága én fiúságomnak, hatalmas teljességöm.

Példa legyön neköd az én emberségöm, a kit én is fölvöttem,
Az ű fiúságát, tulajdon ű nevét a Máriátul vöttem,
Rom. 1, 8, 9. De más az hatalom, a kivel én atyám megkente emberségöm,
Acto. 2, 3, 4. Más az egy természet, akkivel Ádámmal, mindönnel egy én testöm.

Az én fiúságom, kit szűlt az én atyám, külömb az én atyámtul,
De egy istenségöm és én teljességöm nem külömb szent atyámtul,
Azon istenségöm, azon teljességöm atyámmal és lölkömmel,
Hát nem az teljesség, örök Isten fia, de akki lött atyámtul.

Nem az kenésért hát, sem az hatalomért nem vagyok Istenfia, Psal. 2, 40.
Mert én az kenésért pap, és királ vagyok, és az frigynek angyala, Act. 4, 5, 10.
Az én teljességöm csak bizonétotta, hogy vagyok Istenfia, Apoc. 1. 17.
Az szent lélök penig embör fiává tött, nem tött Isten fiává.

Az ti gyarlóságtok tött engöm embörré, bűnné, átokká löttem, 2 Chorint. 5.
Én magamat szabtam tü emberségtökhöz, magam iresítöttem, Gal. 2, 3, 4.
Mert ha én magamat az tü bűnötökért nagy kénokra nem vetném,
Ez egész velágot az sok bűneiért, mint bíró elveszteném.

Szántalan bolondság és sok eretnekség azoknak ű lelkökben,
Valakik tagadnak engöm egy Istennek egyenlő istenségben,
Hogy itt ez velágon Máriátul kezdettem gyarló emberségömben, Actor. 2.
Én istenségöm is, emberséggel együtt, kezdetött csak a testben.

Undok bálván leszen és nem igaz Isten, az atya fia nélkül,
Mert formája, képe, bölcsesége, Krisztus világ az ű atyjátul,
Vedd el bölcseségét, hatalmát és képét, áldott atyaistentül,
Azonnal nem Isten, de semmié leszön atya ű fia nekül.

Legottan az egész szent írás a mit mond hamissá te csinálod.
Az égből kialtó atyát, ki ezt mondja: fiam ez! hazudtolod,
Mert én Isten fia, természettel vagyok egyenlő — azt kiáltod,
Nem testöm egy Isten, kissebb én atyámnál, azt bizonynyal jól tudod.

Káromlod az atyát, káromlasz engömet, mind az egész szent írást,
Elvesz idvösségtök, ti mind elkárhoztok, kik tagadják az fiat,
Mert terömtett állat, soha idvösséget, igazságot sem adhat,
Terömtő nem lehet, föl sem támaszthatja régön megholt porokat.

Oktalan embörök, hát Isten is nem volt, senkit el nem választott,
Semmit el nem rendelt, semmit nem terömtett, tanácsot is nem tartott, Rom. 1, 5. 6.
Mert mind az választás, terömtés, rendelés az Isten fiában volt, 1 Joann. 1, 2, 3, 4, 5.
Ha az Krisztus nem volt örökké Istennél, hát soha Isten sem volt.

Matth. 3, 11. Act. 4, 5, 10. Ebrae 1, 11.
De az Ádám, Noé, Ábrahámtul fogva az atyák kik voltanak,
Krisztus teste előtt, hát mind elvesztenek, fejök nélkül az atyák,
Mert a fiú nélkül, soha jó kedvében senki nem volt atyjának, 315
De Ádámtul fogva, mind az ítéletig Krisztusért idvözülnek.

1 Cor. 1, 3. 8. Actorum 7.
A mint a fű nélkül soha az élő test nem lehet valósággal,
Így a körösztyén nép, az Ádámtul fogva nem volt a fiú nélkül,
A frigynek angyala én Jehova fiú, voltam én jegyösömmel,
Fejök és őrzőjök, közbenjáró, király, voltam az én népemmel. 320

Ebr. 1, 3, 6, 7, 8, 10.
Soha az én testöm Melchizédek rendi szörént pap nem lehetne,
Ha csak ember volna, nem Istennek fia, csak volna teljessége,
Mert atya és anya az egy embörségnek nem lehet két szűlése,
Atyámtul örökké, az anyámtul penig ez velágnak végébe.

Apocalypsis 1. 2. 3, 4.
Az atya, énnéköm fiának, szülője előtte ez velágnak, 325
Nincsen anyám néköm én istenségömben, nincs száma nemzetemnek,
De embörségömnek vagyon anyja, de nincs atyja embör fiának,
Száma, és gyükere, ága és kútfeje vagyon az én testömnek.

Ezt mondom summában, hogy az én testömért, közbenjáró tisztömért,
Én fiúságomért, Jehovaságomert, erős istenségömért 330
Egy voltam atyámmal; ti meg ne vessétök én egyenlőségömet,
Mert ezzel inkáblan én fölmagasztaltam az én istenségömet.

Szinte a testnek is én megalázásom hozott nagy dicsőségöt,
Az én híveimnek örök bódogságot, szörzöttem nagy szentségöt.
Átkozott bolond vagy, ha te engöm csúfolsz, a te gyarló testödért, 335
A te sok bűnödért, átkodért megvötöd örök istenségömet.

De spiritu sancto. Ezech. 2, 3. Esa. 25, 40. Psalmo 68. 71, 78, 105.
Az én szent lölköm is imádandó Isten, mert Jehova Úristen,
Az Ezékielnél, azt mondja a lélök, «Jehova neköm nevem»,
Adonai isten, segejtő, terömtő, atyák megmentő Isten,
Kivel ez velágon Egyiptomban töttem csudákat istenségben. 340

Genes. 1. Psalm. 32, 35.
Terömtés előtt is volt atyám szent lölke, mint Jehova magában,
Mindönt ű terömtett, röndölt és éltetött én velem a kezdetben,
Jüvendő titkait Istennek megmondta, szólt régön profétákban,
Ha Isten titkait, és embör titkait tudja hát csak egy Isten.

Psal. 95. Ebr 3, 4. Deuteron 32.
345 Kinek istenségét innet is megtudhadd, mert esküszik magára,
Ófrigyöt, új frigyet kötött és fogadott atyáknak a fiúba,
Terömtő Istennek, egy Jehova úrnak, Dávid a lölköt mondja,
Sőt hogy mind imádják az igaz szent lölköt, erőssen ű kiáltja.

Ottan mihelt hallod a szent lélök szavát, kérlek, hogy elhidjétök,
Acto 13, 28. Psal. 95.
350 A tü szivetöket, kérlek én titöket, meg ne keményitsétök,
Mint régön atyátok pusztában szíveket hitlenől keméniték,
Én is mind elvesztém ű hitlenségökért, mert néköm ők nem hínek.

Cor. 12. Galat. 5, 6.
Szöröz a szent lélök hitöt, szeretetöt, a kerösztyén népekben,
Saját csak az Isten minden jóknak oka, osztója az hívekben,
355 A szent lélek osztja minden ajándékit saját birodalmában,
Szabad akaratja vagyon nagy hatalma szent lélöknek magában.

Ollyan nagy hatalma az én szent lölkömnek, mint az én szent atyám-
Mert Jehova, Isten, Adonai Isten, szentölője fiaknak, [nak,
Cor. 5.
Újjá terömtett ű, szintén úgy mint atyám, örzéje ű nyájának,
360 Minden ajándékot ű oszt az híveknek, ad Isten fiainak.

Teszök én szent atyám tudománt tenököd, az hitlen népek ellen,
Az Antichristusok mint engöm rútolnak, gyaláznak én hírömben,
Az egy istenségöt kettővé csinálták, nagygyá, kicsinné tevék,
A fülségös atya, a második Krisztus az ki lött ez velágban.

365 Vonszák és szaggatják az három tanúkat Atyát, fiat, szent lölket,
Immár azt hazudták, hogy az atyát, fiát, kik vallják a szent lölket,
Ebbül három Istent csinálnak, megrontják az hatalmas nagy Istent,
Maga egy az Isten, ki az atya, fiú, szent lélök egy fölségben.

Deut. 4, 5, 6. Jo. 5, 6. 10, 16.
Istennek egységét három istenségre — átkozott kik szaggatják,
370 Mert az oszhatatlan Istennek egysége, három tulajdonságok,
Az atya és fiú szent lélök, külömbek, tulajdonságban hármak,
Egyek istenségben, mint nap hatalmokban, tisztöletökben egyek.

Deutero 6. Matthaei 4. 1 Cor. 8. Marci 2.
Lám az egész írás egy Istent predikál, kit mond három tanúnak,
Élő Istenöknek és szent Istenöknek, fölségös Istenöknek,
375 Mert egy istenségben három bizonságok, három szömélyök vadnak
Mind az ég, nap és hold, mindön fű az Istent nékünk így predikálják.

Az napban, pöcsétben, azon egy embörben, látsz egyet és hármakat,
Azon egy rózsába, egy az rózsa bokor, de három külömbségök,
Ebraeos 1. Látod a gyükeret, látod a levelet, látod ott az verágát,
Szent Pál a pöcséthöz, naphoz hasonlítja a Krisztust és az atyát. 380

Gonosz hazug embör az egy istenségöt tagadod háromságban,
Maga a szent írás a terömtett állat tőkör az háromságban,
Sap. 2, 7, 8. Egységét Istennek és ű háromságát meglátod ez velágban,
Bárcsak te magadban néznéd, megérthetnéd az hármat az egységben.

Nagy sok csudák löttek terömtéstül fogva mind ez egész velágon, 385
Akkiket én Istenfia cseleködtem szent lölkömmel Istenben,
A föltámadásnak előtte, utána csudákat ezért töttem,
Hogy én fiúságom és Jehovaságom, hidjétek istenségöm.

Azért töttem csudát egy istenségömben úgymint fia Istennek,
Hogy engömet embört, az Isten fiának Krisztusnak ti hidjetök, 390
Nem Isten ereje, sem fogadott fia, de Jehova, Úr vagyok,
Akki én atyámtul örök idők előtt első szülött mindönnek.

Kicsoda tudhatja én atyám idejét, ki tudhatja kezdetit,
Igy senki nem tudja neköm kezdetemet, örökké jüvésemet,
Mert az én atyámmal együtt mindörökké én Jehovaságom volt, 395
Nem elsőbb nálamnál, nálam sem utósobb, mert örökké bennem volt.

Én istenségömet, Jehovaságomat csak ebből is megtudhadd,
Psal. 45,68. Mert én enmagamból adok idvösségöt, szent lelköt adok mindönt,
Hiere. 31. Joan. 7. 20. Én Jehova Isten, kit Jehova atyám ez velágra bocsátott,
Matt. 10,18. En is kiöntöttem az én híveimre, magamból adtam lölköt. 400

Zach. 2, 3. Lehetetlen dolog hogy terömtett állat kiönthessön szent lelköt,
Actorum 1, 2. Sem bűn megbocsátást, életöt adhasson, tehessön az csudákat,
Esaiae 25, 26. De mint a terömtés ugyan egy Istené, így szent lelköt az adhat,
Akki csak egy Isten, mindenható fölség, akki terömtett mindent.

Joelis 2. Zachariae 12. Joan. 10,19. 20, 21. Láttátok mindnyájan a mint én magamból lölkömet kiöntöttem, 405
Nagy csudákat töttem, hogy megbizonyétám én örök istenségöm,
Nem embörségömet, én bizonyétottam, de én egy istenségöm,
Noha ti hitötlen Antichristus népe, mostan csúfoltok engöm.

Én fiúságomat és istenségömet, kenitök és fenitök,
410 Kenéssel, erővel, és megszentöléssel, Isten fiának hítok, Esaiae 9,11,
Ugymint a körösztyén népek, fejedelmek Istennél űk is fiak, 45, 61, 63.
De nem egy Istenök, és nem imádandó mindenható Jehovák.

Nem kenéssel vagyon az én istenségöm, nincs kezdött istenségöm,
Csinált fiúságom, formált istenségöm, nincs kezdött Jehovaságom, Psalm 2, 45.
415 De én szent atyámtul én Jehovaságom, tűle jütt fiúságom,
Mint élt ű magában, atyám, én is éltem örökké én magamban.

Nagy álnok hamisság forog nyelvetökön én ellenségim nektök,
Három Istenöknek, három bálványoknak, ti minket már mondotok, 1 Joannis 1.
Kivel a községöt mint csalárd ördegök, szintén elhitettétök,
420 Maga tü csináltok háromféle Istent, nagyot és kicsint valtok.

Egy fölséges Isten és magában való terömtő csak az atya,
Az egy íge Isten, és Jehova lélök, az atyának hatalma, 1 Cor. 8, 10.
De nem ű magában levő az szent lélök, az fiú nem Jehova,
Nem más és nem külömb atyátul a fiú — Antichristus azt mondja.

425 Maga én atyámmal és az én lölkömmel hárman mi egyek vagyunk,
Az egy istenségben, azon hatalomban, imádásban egyezünk, 1 Joannis 5.
De az atyaságban, és a fiuságban, egymástul külömbözünk,
Nem lehetök atya, sem atyám fiúvá, egy atyák nem lehetünk.

Ezt az ó törvénben régön megmutattok három férfi képében. Gen. 18, 19.
430 A köröztségben is, az atya az égből kiált én rólam mondván: Matth. 3, 17.
Imhol az én fiam, kin az én sz. lölköm nyugszik galamb képében, Lucae 3.
Az én fiam Jézus, embör, örök Isten ű Jehovaságában.

Lássátok meg azért hamis eretnekök, ti sok gonoszságtokat,
Az egy igaz Istent már elvesztöttétök, engömet ű szent fiát,
435 Bálvánt csináltatok az én szent atyámból, én belőlem új Istent,
Az szentlélök Istent csak vázzá töttétök, tagadván istenségét.

Istene nincs annak, valaki az fiat Jehovának nem mondja,
Egyenlő Istennek, egy örök Istennek, terömtőnek nem vallja, Joan. 5, 6, 7.
Mert soha az atya, sem Isten, sem nagy úr, sem mindenható atya Ezechie 2, 3.
440 Nem volt fia előtt, fia kívül nem volt hatalmas gazdagsága.

Col. 1, 2,11. Váz és undok bálván akkit én előttem mondtok Jehovaságban,
Ebr. 1, 7 8, 9. A ti idvösségtök elveszött, lakástok örökké a pokolban,
Mert az embörségben csak egy természetben, sűt egy Jehovaságban,
1 Timoth 1, Haló embör nélkül, élő Isten nélkül, az élet nincs csak egyben.

Szükség hogy az kezes Isten fia legyen, mindenható Jehova,
Úgyan születtessék az örök atyátul, Isten fiúságában,
Mar. 1, 3. A mint a Máriátul való embörsége született, fiúsága,
Igy örök Istentül születéssel legyön Jehova fiúsága.

Pokolra szálljatok kik az én lölkemet hitlenűl tagadjátok,
Jehova Istennek és Adonainak, mindenható nagy úrnak,
Cor 3, 5. Útet nem valljátok egy erök Istennek, terömtő Jehovának,
Újjá szűlő Isten, tanító, éltető, igazgató Istennek.

Ezt bizonynyal mondja az szent Dávid király, hogy imádják mint Istent,
Esa, 45, 63. Mert az egy Jehova, el Scadai, Isten, magában örökké szent,
Exod. 3,5,6. Mindent ő terömtött, magára esküszik, kihozta zsidó népet,
Actor. 7. Ez penig én vagyok egyaránt lölkömmel, imádj hát mint egy Istent.

Tisztöm, embörségöm, királi papságom, Jehova angyalságom,
Én istenségömet, egyenlőségömet, egy való istenségöm,
Soha el nem veszti, sőt fölmagasztallja az én megalázásom,
És egy istenségben én embörségömet neveli követségöm.

4 Reg. 3,5. Én embörségöm is fölmagasztaltaték alázatosságommal,
Atyám tisztösségét, és szent akaratját, betöltem fiúsággal,
Az én híveimnek szörzek idvösségöt, engödelmességümmel,
Hát álnokul rontasz én istenségömben hazug káromlásiddal.

Rút álnok hazugság azért az mit szóltok az én szent lölköm ellen,
Matth. 28. Mert hogy az én atyám, és én elbocsátám szent lölkömet tisztiben,
Acto. 2, 10. Ezzel el nem veszett örök istensége, sőt bizonyúlt szentségben,
Mert egy istenséghöz illendő dolgokat lölköm míelt magában.

Hamis eretnekök miért énbelőlem csenáltok bálván Istent?
Mint az én atyámból, ti én nálam nélkül, tesztök formátlan Istent,
2 Joan. 1. Kétféle Istennél én többet nem tudok, sem harmadik Jehovát,
Egyik egy Jehova, törömtő, az másik bálván, terömtett állat.

Oszthatlan, végetlen, Jehova, és lélök, mindenható, terömtő,
Ű csak idvezejtő, ű kezdet, és az vég, három bizonyságtevő,
Exod. 5, 6. Akki előtt nem volt, kívüle, utánna nincs Jehova megtartó,
Deut. 4, 5. De volt ű magában egy Jah és Elohim, volt Jehova örökké.

Régtül fogva lásd meg az egész bibliát, nincs több az egy Istennél,
Ez Jah és Jehova, igaz, véghetetlen, bölcs ő teljességével,
Egy ű istensége, egy az ű hatalma, egy az ű munkájával,
Egy ű imádása, egy ű akaratja, egyenlő dicsőséggel.

Három az egy úrnak, ez egy Jehovának saját tulajdonsága,
1 Cor. 8, 12. Három bizonságok, atya, fiú, lélök, de egyek ű magokban,
Exod. 20. Külömb akki atya, külömb akki fiú, külömb a háromságba,
Levit 4, 5. De ugyan mind egyek, azon egységökben, egy Jah és Úr voltokban.

Isten a második zsidóúl Zar, nekhar, idegön balvány Isten,
Psal. 81, 107. Nem igaz Jehova, nem örökké való, de kezdetött új Isten,
Deut. 6, 30. Az tisztért csinálták, de nem idvözejtő, nem imádandó Isten.
Psal. 45, 82. Kenésért vagy tisztért, ezök új istenök avagy hamis rút bálván.

Immár hát én Krisztus Jehova, úristen, terömtő, imádandó,
Phil. 2. Örökké áldandó nagy úristen vagyok, örökké mindenható,
Joan. 1,5,8. Az mint az szent írás engöm fiat nevez, hogy vagyok imádandó,
1 Joan. 5. Terömtő, megtartó, Jehova úristen, én atyámhoz egyenlő.

Az én istenségöm avagy egy istenség, avagy bálván Úristen,
Ha egy úristen, szinte úgy nem leszök, mint atyám csak egy Isten,
Ha ű igaz Isten, ű csak az egy Isten, terömtő, tartó Isten,
Ű csak imádandó, az örök úristen, én leszök úgy rút bálván.

Kárhozandó Isten, és nem imádandó új Istenné hát leszök,
Hazug, csalárd Isten, nem egy igaz Isten, törömtött bálvány leszök,
Hier. 10. Mert valaki vagyon az egy Isten kívöl, az mind kezdött istenök,
Ha én egy Jehova nem leszök mint atyám, engöm balványnyá tesztök.

Kétféle Istennél többet az szent írás mert nem vet mi előnkben,
Exod. 13,20. Az egy igaz Isten, másik új, idegön, kezdetött ez velágon,
Deut. 3, 6, 32. Akki nem Jehova, nem terömtő Isten, nem volt Isten magában,
Az harmadik-féle Jehova úristent nem olvassuk írásban.

Itéljed szent atyám, hogy én egy Jehova szintén mint te úgy vagyok, 505
Mert tűled születtem, az te életedből Jehova Isten vagyok,
Előtted forgattam, én te véled voltam, hatalmas, bölcs úr vagyok,
Valamikor voltál, atyám te magadban, akkor magamban vagyok,

Cseleködtem veled a teremtés előtt, és mind az terömtésben,
Az terömtés után veled munkálkodtam, te tolmácsod tisztömben, 510
Proverb. 8. Sapientiae 7. Voltam frigy angyala, kezes, közbenjáró, Adámtul fogva régön,
Az test fölvételig állat szörént voltam szent fiad én magamban.

Ezt bizonynyal mondja az hatalmas Isten, az idegön Istenről,
Valamel Elohim avagy nagy úristen, nem úr természetiről,
Ha örökké nem volt, magában nem csinált, nem tart mindent ígével, 515
Ha nem imádandó, nem idvözítő, úr, az ige és hit által.

Ne éljenek ezek, efféle istenök itt az egész velágon,
Hamar elveszszenek a kezdött istenek, kik jöttek itt kezdésben,
Deut. 4, 5. Ne tisztöltessenek, mint undok bálványok, ha nem voltak magokban,
Ha nem bírnak mindönt, kenték, csak csenálták űket istenségökben. 520

Az Blandrata Ferencz, az én testem után teszön engem istenné,
Actor. 1, 2. Prover. 8 Elsőbbe formálja meg az testemet is, hogy nem én istenségöm,
Michae. 5. Psal. 2. 110. Mert hogy az én testem lött a szent lélöktül, úgy kezdi istenségöm,
Lucae 1, 2. Maga én te fiad, és Jehova voltam, örökké veled atyám.

Lássátok minémű idegön istenné engömet ő csinála, 525
Matth. 1, 2. Istenfiúságom, ám ű azt hazudja, hogy szent lélök formálta.
Galatas 4. Maga emberségöm szent lélök formálta, anyámtul azt kihozta,
Én istenségömet, sem fiúságomat, az szent lélök nem adta.

Tűled vagyon atyám az én fiúságom, tűled Jehovaságom,
Joan. 5, 6, 8, 16, 17. Mikor fiúságom, te tűled született, volt akkor uraságom, 530
Mert mint te Jehova, voltál te magadba, én is úgy úr ott voltam,
Nám te elsőbb nálam, kívölem sem voltál, te mondod azt szent atyám.

A mint én társaim a fogadott fiak nem azért te fiaid,
Hogy az ő anyjoktul, az vérböl és testből születtek úgy mint egy föld,
De hogy atyám tűled szűlte az én lölköm, azért űk te fiaid, 535
Én is Isten fia, nem anyámtul vagyok, de hogy születtem tűled.

Mert a testöm szörént Dávid fia vagyok, lölköm szörént te fiad,
Mert a te fényödböl, a te lételödből atyám vagyok te képöd,
Én Jehova, lölki, végetlen, hatalmas, atyám vagyok te véled.
540 Te hozzád egyenlő, veled egy úristen, tűled jött ábrázatod.

A miért én embör és pap, közbejáró, kezes, király én vagyok,
Azért űk hazudnak, engömet Istennek és fiúnak kákognak,
Mert hogy te ma szültél édös atyám engöm, azért te fiad vagyok, Psal. 2, 45.
Hogy te tűled jüttem, örökké születtem, azért fiad én vagyok.

545 Ezzel is engömet és profétáimat Antichristus csúfolja:
Volt az ige-Krisztus, de csak rendelésben, nem volt ünnün magába,
Isten fia Krisztus, de emborségébe hogy szent lélök formálta, Joan. 1, 5, 6.
Es Isten a Krisztus, de a teljességért — Antichristus azt mondja.

Soha nem születött a fiú atyátul, örökké tűle nem lött,
550 Az istensége is csak itt ez velágon a Mária fiában lött,
Maga fiúságom tűled ez velágnak előtte születtetött,
Ugyanakkor mikor atyám te magadban fiúságom akkor volt.

Az én ige-Isten örök fiúságom mindőn idők előtt volt,
A terömtés előtt mindön idő nélkül istenségöm veled volt, Ephe. 1, 3.
555 A terömtéskor is én te véled voltam, cseleködtem én mindönt. Ebr. 1.
Sem teremtés előtt, sem teremtés után semmi kívölem nem lött.

Minden lött én bennem, én altalam, velem együtt egy hatalomban,
Ezt az Antichristus a testre így vonsza, hogy volt a test kezdetben,
Azaz, akkor mikor Mária űt szűlte, volt ű a tanétásban,
560 Mindön lött általa, azaz világ újult, idvezült itt a testben.

O álnok eretnek, mit hazudsz atyámnak és lölkömnek ellene,
Atyám azt kiáltja, hogy ű ma szűlt engöm ő magából örökké,
Én ő tűle jüttem, tűle én születtem örök idők előtte, Luc. 1, 2. 6.
Az én testöm nem jütt, nem lött én atyámtul, de kezdetött itt testbe.

565 Mindent a kezdetbe, és a kezdés előtt atyám mielt énbennem,
Bennem az választás, terömtés, megváltás, megáldás is énbennem, Colossen 1, 2
Az ég, föld, a lülki angyalok, embörök és világ lött énbennem, Joannis 1.
Semmi állat nincsen, valami jó és szent, akki nem lött énbennem. 1 Joannis 1.

Az szent Pál, szent János és az egész írás, szól én fiúságomról,
Én istenségömről, Jehovaságomról, mindenhatóságomról,
Apocal 1. Első terömtésről, akki lött kezdetben és amaz jó velágról,
Az égről és földről, égbe, földbe való szól mindön állatokról.

Hazud mint eretnek, hogy ott szent Jánosnál a kezdés az újúlást,
Jedzi a Krisztusnak ő tanítássának az elkezdett járását,
Mert az első kezdet, ki lött teremtéskor, azt jegyzi ott a kezdet,
Mikor Isten kezdött semmiből velágot, formálni mindünöket.

Bizonyétom ezzel, hogy elmúlt kezdetről, meglött terömtésről szól
Akki immár elmúlt, az égről és földről szólott, az angyalokról,
Ephesios 1. Az angyalok újjá nem lesznek, sem a föld, ez velág sem idvözül,
A férgek és békák meg nem ujétatnak, kikről szólott a szent Pál.

Col. 1. Joan. 1. Ol terömtésről szól szent Pál és szent János, kiben angyalok löttek,
Oktalan állatok, férgek és az halak, az egek ott kezdődtek,
De a más terömtés, csak a megújulás az hívek idvösségük,
De az ég és föld nem kezdetik mostan, nem újúlnak meg férgek.

Ez velág peniglen íge-Isten által, lött fiúságom által,
A lött én általam ez velág, a kibe itt ez velágon testtel
Jártam, tanétottam ez földön és vízön, voltam az embörökkel,
Hát az első velág én istenségömmel lött fiúságom által.

A másik teremtés, az újjá csinálás, a megáldás, békéllés,
Csak az által lehet akkiből lött amaz első és ó terömtés
Eph. 1, 3. Joan. 1,5. 8. Akkibe örökké meglött az választás, abba itt a megáldás,
De íge-istenbe választás, terömtés, leszön abba megáldás.

A testben mert nem lött, választás, terömtés, nem lött tanács ű benne,
Csak abba peniglen vége idvösségnek, akkibe elkezdése,
A testbe kezdése, az választás nincsen, vége hat nincs ő benne,
Örök Istenfia kezdése és vége, idvösség megszörzése.

A másik terömtést noha az Adámban én fiú elkezdöttem,
De az vége leszön a föltámadásban, ezennel hogy megégetöm,
Akkor ez velágot miként az aranyat én akkor megeresztöm,
Azon Ige-Isten fia megújítom, akki el is kezdöttem.

Bolond eretnekök immár az angyalt is, az eget és a füldet,
Mind megidvözétik az undok férgeket, újjá terömtnek mindent,
Mert a más terömtés, idvösség újulás engesztelni az Istent, Col. 1, 2.
Ha a más terömtés akiről szent Pál szól, senki el nem veszthet.

Valaki a kezdet, terömtő, azt szent Pál első születtnek mondja,
Az Istenfiának Dáviddal azt mondja akki erök Jehova, Esa 41, 45.
Akki ez velágnak előtte volt, miként ő szent atyja magába,
Ez velág ű benne kezdett lenni, élni, mint nagy Isten fiába.

A test nem a kezdet, nem volt mindörökké mindönöknek előtte,
Kezdetben a földet, eget sem csenálta a test ű erőjébe, Ebr. 7, 8, 9.
Sőt mindönök után lött a test, kezdetött, ez világnak vegében,
Ez világnak penig ű előtte sem volt, sem velág kezdetibe.

Hamis hogy az íge, «mindönök löttenek» — a más terömtést jedzé,
Mert az új terömtés egyik idvözűlés, másik ég, föld újléte,
De még az ég és föld, újjá nem löttenek, újúlnak velág végébe,
Az idvözűlés is a Mária méhében nem kezdetött a testbe.

De a terömtésnek előtte kezdetött lönni a megújúlás,
Az ítélet napján végbe akkor leszön a derék megújúlás,
Ammikor azt mondja: mindönök löttenek, hát az első fondálás, De Deitate Jehovali Spiritus.
Nem Mária méhébe kezdött lönni első, sem a másik terömtés.

Az én lölkem Isten Jehova, hatalmas, és seregöknek ura,
Imádandó Isten, az én szent atyámmal velem egy méltóságba, Esaiae 6,63.
Ezért mert származott az én szent atyámtul, Istentül valósága,
Atyámnak és neköm egyaránt mi lölkünk, mint mi ollyan Jehova.

Más okaért ezért Úr-Jehova lőlek, mert seregeknek ura,
Istennek, mert Urnak ‚Adonainak' a szent íras űt mondja, Cor. 1, 3, 6.
Ezékiel, Dávid ugyan nyilvánsággal a lölköt imádtatja, Ezech. 2, 3.
Mint Istent, terömtőt, magára esküvőt a lölköt magasztalja.

Belém jüve neköm amaz nagy Úr, Lélök megéleszte engömet,
Monda lélök neköm: én vagyok Jehova, hirdessed beszédömet, Ebr. 3.
Én hoztam ki népem Egyiptom füldéből, én töttem a csudákat,
Atyáknak Istene, terömtő, megtartó, imádjad hát ez Istent.

Ezt az Ézsaiás, a szent Pál, azt mondja, hogy amaz szent Jehova,
Akki űlt székibe, angyalok imádták, Ézsaiásnak azt mondta:
Eredj, a népeket vakéts meg, ne lásson, mert én vagyok Jehova, 635
Én velágosejtó, szívek lágyítója, újjá szűlő Jehova.

Job 26, 27. Harmadszor szent lélök, terömtő, éltető, megtartó nagy Úristen,
Psal. 33, 104. Az szent Jób és Mózses, szent Dávid azt mondja, hogy a szent lélök Isten
Terömté az eget, földet, ű tartotta az vizeket kezdetben,
Atyával, fiúval, mindön állatokat bírt ű egy hatalomban. 640

Joannis 13, 14. 16, 17, 20. Negyedszer e lélök megszentölő, újjá terömtő ű magába,
Az apostoloknak Krisztus a lélöknek erejéről azt mondja:
A reátok jüvő lélöknek hatalmát elveszitök tűzlángba,
Acto 12, 13. Mert más a szent lélök, más az ű hatalma, külömb ű ajándéka.

Psal. 7, 17. Hier. 7, 17. Mind az Úristennek és mind az embernek titkait lélök tudja, 645
Egyedül egy Isten valaki veséknek, titkoknak megtudója,
Rom. 4, 11. Akki a profétáik által jüvendőt tett, szólt az apostolokba,
Acto 1, 2, 3. Akki régtül fogva titkos jüvendőket mondott, ez egy Jehova.

1. Cor 1, 2, 3. 6. 12. 2 Cor. 1, 3. Akkinek az hívek igaz szent templomi és egy való Jehova,
De a szent lélöknek az hívek templomi, ám a szent Pál kiáltja, 650
Valaki úgy mint úr nemcsak ű atyájét, de sajátját úgy osztja,
Szabad akarattal ajándékit osztja, egy Jehova magába.

Ebr. 3, 4, 8. Actorum 28. Esaiae 6. 40. 48, 63. Psalmo 95. Azt a szent lélöknek a szent Pál kiáltja, akki amaz Jehova,
Akki az atyákkal szólt és frigyöt kötött, és akki ezt mondotta:
Ha ma az én szómat tü meghallandjátok, ne útáld meg magadba, 655
Mert én vagyok az Úr, székömben ki űltem, zsidók szabadítója.

Ez éneköt szerzé Horhi Ihaz Péter Antichristusok ellen,
Kik az egy Istenből sok Istent csenáltak, támadtak Krisztus ellen,
Mint az hóhér zsidók Isten fiúságát, örök születésében
Kergetik hóhérúl, az szent lülköt rontják ű szent Istenségében. 660

FINIS.

Summa versuum totius operis sunt 165.

PSALMUS XLIIII.

Nagy keserves szível könyörgének,
Az Istennek zsidó népek az ő rabságokban,
Mikor pogányok miatt valának nagy kénban.

Ezt hallottuk uram régtől fogva,
Atyáink is beszéllették nekünk ezt bizonynyal, 5
Az mit ő idejekben régen cselekedtél.

Mert az te népedért pogányokat kikergetted,
Kanaán földéből kivesztetted,
És helyekben plántáltad az te népeidet.

Elégetéd, pusztítád pogányokat és elrontád, 10
Elterjesztéd penig népeidet,
Mert nem ő fegyverekkel vötték meg a földet.

Tulajdon erejekkel, hatalmokkal, érdemekkel,
Nem bírhatták az ígéret földét,
Nem nyerték erejekkel lelkek idvességét. 15

Igéret földére te erőddel béjutottak,
Idvösségöket nyerték Krisztusért,
Mert az te szerelmedből megszánád te őket.

Felséges Úristen, mi királyunk, mi Istenünk,
Te vagy atyánk, te segíts meg minket, 20
Mert csak te végezéd el mi idvösségünket.

Ellenségünket mi meggyőzhetjük te erőddel,
Mint az apró port mind elhinthetjük,
Szent nevedben bíztunkban őket megtapodjuk.

Reménségünk mert nincsen mi erőnkben,
Fegyverünkben, sem lovunkban, sem erős várakban,
Nem lehet győzedelem soha mert azokban.

Ellenségtől mert minket te mentesz meg,
Csak egyedül te idvözítesz az te erőddel,
Ellenség fegyverétől csak te szabadítasz.

Nagy szégyennel mi rólunk visszafordúl az pogánság,
Te miattad megromol hatalma,
Mi ezért néked uram leszünk hálaadásban.

Csak téged mi tisztelünk kegyes atyánk,
Mindenkoron csak te benned bízunk szent fiadért,
Az mi idvösségünket csak reád támasztjuk.

Szidalmat peniglen ím mast tűrünk,
Tüzet, fegyvert, tömlöczöket, kemény rabságokat,
Mint ártatlan bárányok nyúzatunk, vágatunk.

Sírván azért könyörgünk nyomorultak,
Keseredtek, ez világtul elvettetett árvák,
Mire vetsz el előled mi szerelmes atyánk.

Im mely igen minket szégyenítél, keserítél,
Szidalommal szinte elburítál,
Nem hordozsz zászlót immár mi seregünk előtt.

Víni sem akarsz már mi érettünk,
Sőt elfuttatsz az mi ellenségink előtt minket,
Azokkal dúlatsz, vágatsz kik gyűlölnek téged.

Miként az juhokat ellenségnek ételekre,
Mast prédáúl adsz minket halálra,
Pogán nemzetek közzé hordatál rabságra.

Miként az elvetött marhát minket árunk nékül,
Eladál pénz nékül mint rabokat,
Még csak kótyavetőre minket sem hányatál.

Szidalommá től minket mindazoknál,
Kik környölünk mi szomszédságainknak hívattatnak,
Csúfságra, nevetségre pogányoknak adál.

Közbeszéddé től minket pogányoknak,
Ez világnak csudájává, messejévé tevél,
Mindennap szidalommal illetünk, bosszúval.

Nagy szemérem orczánkat már befogta,
Ellenségnek ő szidalma és nagy káromlása
Szinte földig gyaláza, pogányok rútsága.

Noha mindez nyavalyák reánk omlának,
De azért te szent nevedről mi el nem feletközünk,
Segítséget sem kérünk idegen Istentől.

Te tudod nagy Úristen, hogy mi bálvánt nem imádtunk,
Mert megbüntettél volna te ezért,
Miérthogy jól érted minden titkainkat.

Az te fogadásidban sem kétségben mi nem estünk,
Hitetlenséggel téged nem bántottunk,
El nem szakadt te tőled az mi bizodalmunk.

Noha minket megrontál és kegyetlen népek között,
Halál árnyékában vetél minket,
De az te igéd mellől mi el nem távoztunk.

Semmi titkos bűn el nem rejtezhetik teelőtted,
És semmi bűnt te nem hagysz büntetlen,
Azért titkon nem merjük tartani bűnünket.

Ezzel bizonittatik hogy mi te népeid vagyunk,
Szerelmes fiaid, örökösid,
Mert az Krisztus Jézussal szenvedünk, életünk.

Miként az mi fejünket, igazságod,
Itt ez földen nyomorgatá az mi bűneinkért:
Igy az megmaradott bűnt az tagokba veréd.

Mint az mészárszékre való juhok,
Minden napon te éretted kénzatunk, életünk,
Te kegyetlen hóhérid dúlnak és prédálnak.

Ez világnak mosléki és rútsági vagyunk,
Itt ez földen az fattyak örökségünkben,
Hogy az bűn, ördög, világ, test ellen bajt vívunk.

Serkenj fel azért immár mit aluszol oh Úristen,
És ne vess el minket színed elől,
Miért fordítád el tőlünk nagy kegyes orczádat.

Miért feledközél el romlásunkról, rabságunkról,
És az mi nagy szörnyű éhségünkről,
Nám te minket kötöttél örökké te magadhoz.

Soha bizony mi tőled el nem futunk,
Hamég szinte megöléndesz vagy szörnyen kénoztatsz,
Halálig benned bízunk, mert kegyes atyánk vagy.

Noha most egy kevéssé felgerjedett te haragod
És mi reánk áradott ostorod,
De örök szerelmeddel béöleltél minket.

De csak mint az jó barbél, az mi kemény bűneinket,
Szerelmedből az sok háborúval,
Az Krisztus sebeivel gyógyítasz bűneinkből.

Méhedben hordozsz minket és felírtál tenyeredre,
Mint szemed fényit minket úgy őrizsz,
Semmi történet rajtunk soha nem eshetik.

Mert hajunk szálát is megszámláltad,
Az Krisztushoz minket szabtál minden dolgainkban,
Szinte úgy lészen dolgunk mint az mi fejünknek.

Itt Krisztus nyomorgaték, feltámada dicsőségre
Szinte így mi is itt nagy ként vallunk,
De Isten országában örökké vígadunk.

Szinte elfárasztotta nagy félelem életünket,
Elkeseredett immár mi szíünk,
Csak te reád szent atyánk kell mi nékünk esnünk.

Nám te ezt megfogadtad, hogy mindenkor te meghallgatsz
Jelen leszesz velünk fiaiddal,
Azért láss most is hozzánk ily nagy nyavalyánkban.

Mint az oroszlányoktól az Dánielt megőrízted,
És az három férfiat az tűzben,
Szinte így mast is minket megőrizhetsz Isten.

Azért kérünk téged szabadíts meg szent nevedért,
Hitetlenek miá hogy el ne veszszünk,
Oh szerelmes szent atyánk ! állj bosszút mi érettünk,

Hogy megmaradhassunk és tégedet szent fiaddal,
Szent lélekkel mi megesmérhessünk,
Mindörökkön örökké téged dícsérhessünk.

LXXVII. PSALMUS.

Voce mea ad Dominum clamavi.

Nótája: *Magasztalják az én Istenem.*

Az Úristent magasztalom,
Jóvoltáról emlékezem,
Mindenkor hozzá folyamom,
Mert meghallgat azt jól tudom.

Szántalan kénokban valék,
Bűneimért kit érdemlék,
De ismég megkönnyebűlék,
Mihelt vigasztalást hallék.

Nagy háborúság lelkemben,
Sok rettegés volt szívemben,
Nyomorult valék testemben,
Teljes minden életemben.

Elterjesztvén kezeimet,
Kiáltottam Istenemet,
Csak be sem húntam szememet,
Nem leltem sehol helyemet.

Magamban én dolgaimról,
Előbbeni életemről,
Nagy kedves nyájasságomról,
Gondolkodtam énekemről.

Evvel inkább búsítottam,
Magamat szomorítottam,
Lelkemben csak háborgottam,
Tusakodván ezt mondottam:

Tőle Isten mindörökké,
Híveit elvetheti-é?
Kegyelmét megvonhatja-é?
Valljon s megtagadhatja-é?

Istennek nagy esküvése,
Fia által tött kötése,
Egyszer való végezése,
Elmúlhatik-é beszéde?

Főképpen lelkem magában,
Azt forgatja búsultában,
Irgalmasságát magában,
Tarthatja-é haragjában?

Ez lőn az én betegségem,
Szívemben nagy gyötrődésem,
De másfelől bátorságom,
Vagyon oly nagy vígasságom.

Régi nagy irgalmasságát,
Hiszem Istennek hatalmát,
Hozzám nagy jó akaratját,
Mely elfordítja haragját.

Én bűnömet látom vala,
Szívem azért retteg vala,
Mikor magára néz vala,
Bátorkodni nem mér vala.

Nagy erőssen igaz hittel,
Magam Isten beszédével,
Kegyelmes ígéretivel,
Bátorítám szent lelkével.

Csuda irgalmasságodat,
Hiszem uram hatalmadat,
Onnat vészen bizodalmat,
Én lelkem minden ótalmat.

Erős Farahó erejét,
Izráelnek ellenségét,
Mind elvesztéd nagy seregét,
Mutatván karod erejét.

Néked uram félelemmel,
Mind szolgálnak nagy örömmel,
Az vizek is sietségvel,
Útat adnak rettegéssel.

Erős hegyek indúlának,
Trombita szók hallatának,
Az hegy alatt kik valának,
Mindnyájan megfutamának.

Kezeidben és markodban,
Élet s halál birtokodban,
Megmutattad hogy markodban,
Vagyon minden ótalmadban.

Erőss vitéz mint népeit,
Az ember ő két szemeit,
Mint jó pásztor ő juhait,
Úgy ótalmazza híveit.

Az híveknek számok vagyon,
Nevek nálad írva vagyon,
Hajok szála számán vagyon,
Rájok oly nagy gondod vagyon.

Ne félj azért háborúdban,
Oh én lelkem nyavalyádban,
Erős légy bizodalmadban,
Mert Istennek vagy kedvében.

Megszámlálta futásodat,
Följegyzötte siralmadat,
Mind felírta nyavalyádat.
Úgy viselte nagy gondodat.

Ha kevéssé ostorozott,
Avval tőle el nem üzött,
Inkább kezéhez tanított,
Mint jó atya úgy oktatott.

Az szent Dávid Soltár könyvben,
Hetvenhetedik részében,
Híveket keserűségben,
Igy vígasztal ez ígékben.

CXLV. PSALMUS.

Exaltabo te Deus meus Rex etc.

Nótája: *Örök atya isten menynek földnek* etc.

Nagy hálaadással magasztallak téged én Istenem,
Kegyelmességedről valamikor én megemlékezem,
Örökkül örökké minden napon téged kell dicsérnem.

Oly nagy tiszteletre, dícséretre tőlem méltó volnál,
Ha hozzád illendő tisztességet én nálam találnál,
De nincsen mit adnom, többet uram az hálaadásnál.

Üdőről üdőre én hirdetem hatalmasságodat,
Az idvözítésben, teremtésben való jó voltodat,
Mert nagy szerelmedben nem kímélled tőllem sz. fiadat.

Megjelentéd nékem öröktül fogva való titkaidat,
Az te vígasztaló, bátorító örömmondásodat,
Te szent lelked által onnan értem jó akaratodat.

Örök dicsőségre, tisztességre hogy engem hívatál,
Az én bűneimnek nagyságából mikor kitisztítál,
Akkoron mutatád, hogy magadnak engem választottál.

Pecsétes gyűröddel, szent lelkeddel magadnak foglalál,
Erős reménségvel, igaz hittel szépen felruházál,
Örökös társává mert Krisztusnak engemet választál.

Vala uram nekem te előtted nagy sok adósságom,
Kiért te szent fiad Jézus Krisztus lőn értem váltságom,
Azért vagyon mostan én szívemben illyen bátorságom.

Sokszor emlékezem jó voltodról én nagy szükségemben,
Kit meg is köszönni én nem tudok teljes életemben,
Azért kiált hozzád az én lelkem ő nagy örömében.

25 Felette irgalmas, mert kegyelmes kegyes Istenem vagy,
Az megbüntetésre, vereségre, haragra késő vagy,
Hosszú ideiglen szenvedhető irgalmas Isten vagy.

Reám szíve szerint, mint fiára, atyám nem haragszik,
Erőtlenségemért mikor ver is, kedve ellen esik;
30 Ha sanyarú kézzel nyúl is hozzám, mégis jómra esik.

Az ő nagy jóvoltát az Úristen nemcsak rám terjeszté,
Jókra, gonoszokra napot, holdot ő kiszélesíté,
Földet és az mennyet életünkre minékünk teremté.

Nincs nagyobb jótéted soha velem irgalmasságodnál,
35 Nagy kegyelmességed feljebb áradt te igazságodnál,
Szent fiad érdeme nagyobb uram! én álnokságimnál.

Csuda jóvoltodból megtámasztod az kik elesnének,
Kegyelmességedből felemeled kik immár elestek,
Erőtlenségekből el nem üzöd az kik vétkeztenek.

40 Im minden állatnak sok szemei csak te reád néznek,
Ő nagy szükségekben, éhségekben tégedet keresnek,
Teremtő, éltető Isteneknek tégedet jelentnek.

Segélled étellel és itallal minden szükségekben,
Az holló fiaknak eledelt adsz az önnön fészkekben,
45 Mikoron anyjoktól elhagyatnak ő nagy éhségekben.

Csak megvonszod uram, az szükségben erős batalmadat,
Ismég ha akarod az bévségre kinyútod karodat,
Kegyelmességedet így mutatod, hozzánk jóvoltodat.

Igen igazmondó vagy Úristen, minden dolgaidban,
50 Kit egyszer megmondasz, soha senki nem ér téged másban,
Ez nagy vígassága én lelkemnek minden bánatiban.

Nagy közel vagy hozzám én Istenem, mint atya fiához,
Az én kiáltásom felindítson az meghallgatáshoz,
Mert tiszta lélekből megyek hozzád, mint édes atyámhoz.

Én akaratomat cselekedted jó akaratodból, 55
Igaz törvént töttél én felőlem uram mindenekből,
Sokszor levetettél, meg felvettél kegyelmességedből.

Megőrizted uram mindazokat, kik téged szeretnek,
Hála legyen néked, el nem vesztek kik benned hittenek,
Kiért mindörökké minden szentek téged dícsértenek. 60

Erős ótalma vagy és gyámola az szegény árváknak,
Az nyomorúltaknak hivattatol egyedűl atyjoknak,
Légy megszabadítónk uram most is minékünk foglyoknak.

Tenéked Úristen mindezekről adok nagy hálákat,
Kérlek, hogy végiglen mind megtartsad ebben az fiakat, 65
Kik téged tisztelnek mindörökké, mint édes atyjokat.

Illyen hálaadást Dávid király tőn az Soltár könyvben,
Ő dícséretinek száz és negyvenötödik részében,
Hogy hálákat adjunk az Istennek mindenkor szívünkben.

SZENDREI NÉVTELEN

1561.

NÉVTELEN

1562.

SZILÁGYI MIHÁLY ÉS HAJMÁSI LÁSZLÓ HISTÓRIÁJA.

Egy szép dologról én emlékezném ha meg hallgatnátok,
Az kinek mását nyilván jól tudom ti nem hallottátok,
Török császárnak szép leányáról, kin csudálkozhattok.

Egy idő korban két vitéz úrfi rabbá esött vala,
Kunstánczinápolban török császárnak bévitettek vala, 5
Azért az császár ű tömlöczében bévettette vala.

Nem messze azért császár házátul lám az tömlöcz vala,
Kiben két vitéz és fő úrfiak bévettettek vala,
Szilágyi Mihály, másiknak neve az Hagymási László.

Egy időkorban pünköst napjára hogy jutottak vala, 10
Szilágyi Mihály tömlöcz rostélyán kinézdegél vala,
Kobza kezében, keserves notát azon veri vala.

Nagy fohászkodván keserűséggel ez szót mondja vala:
«Esztendő ez nap úri házamnál vígan lakom vala,
Az én atyámmal és vén anyámmal, hajadon húgommal.» 15

Azért akkoron császár leánya kikönyöklött vala,
Palota ablakáról ő ohajtását leány hallja vala,
Ü termetire az Szilágyinak fölgörjedett vala.

Császár leánya titkon egykoron hozzájok ment vala,
Szomorú szivét leány Mihálynak vígasztalja vala, 20
Nagy szépségösen császár leánya ez szót mondja vala:

«Te vitéz úrfi! ha fölfogadnád te igaz hitödre,
Hogy el-kivinnél Magyarországban, te lakó földedben,
És feleségül magadnak vennél, én felelnék erre!»

«Sok testi jókkal engöm az Isten látogatott vala,
Nagy kazdagsággal, kincscsel, marhával engöm látott vala,
Jó hírem-nevem és kazdagságom énnéköm nagy vala,

Sok barátimmal, jó szolgáimmal vígan lakom vala,
Magyarországban szép házaimban múlatozom vala,
Mindön örömnek és vígasságnak nálam helye vala.

Ime az Isten mit cseleködék itt mostan én velem,
Kegyelmességét és nagy jóvoltát megvonta mast tűlem,
Nagy méltóságos buzgó haragját fordította reám!

Nagy haragjában éngömet adott pogány fogságában,
Mindön örömem és vígasságom fordúla bánatra,
Császár tömlöcze mindön testömet ugyan megszaggatta.

Tudom úristen én bűneimnek sokságát, érdömli
Az nagy büntetést, kit reám bocsátál fölségöd fizeti,
Méltó haragod, bosszúállássod ezökkel fizeti.

Mert jóvoltodat én hozzám uram jó nevön nem vevém,
Kegyösségödről, nagy hatalmadról ritkán emléközém,
Ily feledékény és háládatlan jóvoltodért voltam!

Azért szömömre gonoszságimat énnéköm ne vessed,
Ítéletödet, igazságodat rajtam megpróbáljad,
Erőtlen lévén és gyönge lévén, megnyom ítéletöd.

Im megpróbálod nagy haragodban te ítéletödet,
Kitől megvonszod irgalmasságod és kegyelmességöd,
Megérzi rajta nagy vereséggel az te fegyverödet.

Jól hiszöm uram, te népeiden az te híveidért,
Szoktad mutatni sok ostoroddal az ő hűségöket,
Nem ítéletöd, de kegyösségöd szereti hitödet.

Nagy dicséretös ha találtatik az te híveidben,
Allhatatosság, tökéletösség az ő hűségökben.
Megtartania igyeköztél azt az én életömben.

Evvel úristen, én vígasztalóm, én szegény lelkömet,
— Az próbaküre noha vetötted mostan én lelkömet, —
Elvesztenie te nem akarod az én életömet.

Adassék néköm megszabadúlás tömlöcz fenekéből,
Dícsérhesselek, szolgálhassalak teljes életömben,
Szent templomodban én áldhassalak szent gyüleközettel.

Hálaadatlan soha nem lennék kegyelmességödről,
Az üdvösségnek nyomos nyomdokát járom életömmel,
Te szent ígédnek prédikállását veszöm tiszta szívvel.

Jó példaadó az bűnösöknek életömben lennék,
Kik ő magokat uraságokban fölötte elhitték,
Testi bátorság, éktelen élet kiket környülvettek.

Bár mind úgy légyön az mint végezted te akaratodból,
Csak szent lelködnek ű ajándékát adjad jó kedvedből,
Hogy szegény lelköm vígasztaltassék te nagy szerelmedből.

Mindazonáltal ha így végezted az én életömet,
Hogy ugyanitten akarod látni az én hűségömet,
Tömlöcz fenekén ostorozással próbálni hitömet!»

Hogy elvégezé Szilágyi Mihály ez szép beszédöket,
Keserves szívvel nagy óhajtással törölgeti szömét,
Sok könnyhullási megvizesíték az ű keszkenőjét.

«Tégöd rövid nap kimentenélek atyám tömlöczéből,
Valahogy lenne, kimentenélek az tömlöcz kénjából,
Csakhogy fogadd föl vitéz énnéköm te igaz hitödre.»

Mihelt ezt hallá Szilágyi Mihály, néki ezt felelé:
«Csak szabadíts ki én fölfogadom én igaz hitömre,
Császár leánya, tégöd elviszlek én lakó földemre.»

Leány akkoron tömlöcztartóval megszerződött vala,
Egy éjfelikor az vitézöket fölviteti vala ;
Leány elvivé atyja lovának hol szállások vala.

Ada az leány az úrfiaknak két aranyas szablyát,
Lovászmestörnek és lovászoknak fejöket elszedték,
És nyergelének mindjárt ű magok három fű lovakat.

Felöltözének mindjárt ű magok szép drága ruhába,
Császár leányát ám fölűlteték az egyik fű lóra,
Az több lovaknak az ű nyakokat elcsapkodták vala.

Császárnak, szolgák reggel mindjárást bemondották vala,
Hogy az úrfiak ám az tömlöczből kiszaladtak vala,
Lovászmestörnek és lovászoknak fejöket elszedték.

Harminczadokon őket kérdözék, hogy hova mennének,
Nagyszombat felé az farkasokkal szerencsét késértnek,
Hogyha az Isten szerencsét adna, oda igyeköznek.

Nagy hamarsággal azért az császár az ő jó vitézit,
Oda hívatá ű fő vajdáit, hagyá, parancsolá:
«Legyetök utánnok nagy hamarsággal, hozzátok előmben!»

Harminczadokon és az vámokon vajdák parancsolnak,
Ha ily embörök ezfelé jönnek, mindjárt megfogjátok,
Török császárnak Kustanczinápolyba mindjárt bévigyétök.

Vitéz úrfiak harminczadokon általmennek vala,
Harminczadosok eszökben vevék, föltámadtak vala,
És nagy viadalt velök tartának, általmennek vala.

Hírökkel adák harminczadosok császár szolgáinak,
Vajdák elérék, egy szép szigetnél, szömbe megvívának,
Isten akará, az viadalban vajdák meghalának.

Viadal előtt császár leányát az szigetben küldék,
Mert féltik vala leánt, az harczon hogy el ne vesztenék,
Leánt elküldék és az vitézök ott megharczolának.

Immár vitézök császár leányát hogy keresik vala,
Gyönge siralmát vitéz Szilágyi hogy hallotta vala,
Vitéz Szilágyin császár leánya keserödött vala.

Császár leánya azt mondja vala gyönge siralmában:
«Kegyelmes Isten! im el-kijövék vitéz úrfiakkal,
Jaj hova legyek vadon erdőben nagy keserüséggel?

Szánom magamat, de sokkal inkább vitéz úrfiakat,
Szablyára hánták nagy kegyötlenül vajdák szegényöket,
Szörnyű halálra ezönnel adom éröttök magamat.

Ez vadon erdőn temető helyöm leszön mast énnéköm,
Vadak, madarak és az farkasok lesznek siratóim,
Csak te kezedben édös Istenöm ajánlom lelkömet!»

Szilágyi Mihály nagy hamarsággal oda siet vala,
Az leány látá mátkáját, éltén igen örűl vala,
Leánt nagy szépen kezénél fogva el-kivitte vala.

Elindúlának és igön mennek Magyarország felé,
És az határban hogy béjönnének Hagymási felelé:
«Vijjunk mi ketten azért leányért, hogy legyen együnké!»

Felele néki Szilágyi Mihály, Hagymási Lászlónak:
«Szerelmes társom, az nagy Istenért kérlek én tégödet,
Engedd énnéköm, mert néköd vagyon, azt mindnyájan tudjok.»

Igön esedözik császár leánya ott az vitézöknek:
«Nem illik értem ily vitézöknek az ű veszödelmök,
Hányjatok engöm inkább szablyára, hogynemmint ez legyön!»

Nem akar ebben egyebet tenni az Hagymási László,
Szablyát rántának, öszvecsapának és az csapkodásban
Szilágyi Mihály Hagymási kezét elcsapá bokában.

Ezt mondá néki vitéz Hagymási, Szilágyi Mihálynak,
«Szerelmes társom, az nagy Istenért én tégödet kérlek,
Megbocsáss néköm, mert ez jutalma az bűnös embörnek.

Énnéköm vagyon két szép kis fiam, jámbor házastársam,
Az nagy úristen nagy bűnöm szörént vere meg engömet,
Légy egészséggel szerelmes társom, megbocsáss énnéköm!»

Az két úrfiak szép búcsúzással egymástul válának,
Szilágyi Mihály császár leányával mikor béjutának,
Vitéz Szilágyi, császár leánya ott megesküvének.

Ezörötszázban és hatvan fölött hogy írnának egyben,
Egy ifjú szörzé veszteg ültében Szöndörő várában,
Egy poétának az ű versében, szomorú kedvében.

CANTIO DE MILITIBUS PULCHRA.

Emlékezzünk az király végházárul,
Körös mellett az Vég-Gyula várárul,
Vég-Gyulában gyulai vitézekrül.

Eszvegyültek az gyulai vitézek;
Megszámlálok egynehány vitézeket:
Egyik vitéz az jó legény Beke Pál,

Az második vitéz Hedegűs János,
Az harmadik jó Balázsdeák Márton,
Pribék Mihály, Imre Márton, Nagy Mihály.

Tegzes Lőrincz, Varkucs Mihály, Nagy Fábián,
Czigány Mátyás, Ördög Mátyás, Nagy Gáspár,
Sokan vadnak többen sok jó vitézek.

Ez szót mondá vitéz Hedegűs János:
«Hallgassatok édes társim vitézek,
Egy szép dolgot ím én is mondok néktek.

Hat holnapja hópénzünket nem láttuk,
Szolgáinkat csak hazugsággal tartjuk,
Lovainkat zabszalmával hízlaljuk.

Ha akarjátok édes társim, vitézek,
Mind fejenként kapitánra mi menjünk,
Hópénzünket tűle szépen megkérjük.

Ha nem adja hópénzünket minekünk,
Mind fejenként kapitánra ökleljünk,
Mert lovastul az fát meg nem ehetjük.»

Jóvá hagyák az Hedegűs tanácsát,
Mind fejenként kapitánra menének,
Nagy sereggel előtte megállának.

Hedegűs János kapitánnak ezt mondá:
«Meghallgassad te gyulai kapitány,
Most minékünk hópénzünket megadjad!»

Hogy ezt hallá az gyulai kapitány,
Kinek neve az Kerecsényi László,
Nagy haraggal vitézeknek ezt mondá:

«Mire mostan hogy reám támadtatok?
Uratok volnék, azt minnyájan tudjátok,
Mégis mostan reám panaszolkodtok.

Azt is bizony jó bizonynyal tudjátok,
Sok idei hogy hejában eszitek
Vég-Gyulában az királynak czipóját.

Azt is bizony jó bizonynyal tudjátok,
Vég-Gyulában törököt nem hoztatok,
Az karóban egy fejet sem töttetek.»

Hogy ezt hallák, vitézek haragvának,
Kapitántul gyorsan elfordúlának,
Szörte-szerint ők mind haza oszlának.

Beke Pál azt mondá az vitézeknek:
«Hallgassatok édes társim vitézek,
Egy szép dolgot ím én is mondok néktek.

Ez miatt mi éhel is meghalhatnánk,
Ha csak az ő hópénzére bízunk,
Egyébkor is mi csak arra nem bíztunk.

Most azért egynehányan felkészűljünk,
Széles mezőségre el-alá menjünk,
Törökökkel egy szerencsét próbáljunk.

Hiszem Istent jó szerencsét ád nekünk,
Az rossz ebnek semmit benne ne adjunk,
Csak mi magunk szépen mind felosztozzunk!»

Jóvá hagyák az Beke Pál tanácsát,
Gyorsan nyergelének sok fő lovakat,
Dobot ütének, trombitát fúatának.

Másfélszázan szép sereggel telének,
Lobogókat szépen megeresztének,
Vezeték lovakat mellettek vivének.

Vég-Gyulábul szépen kiindúlának,
Kapitántul gyorsan kifordúlának,
Szerencsére sohul nem találának.

Gondolák hogy Tiszán általmennének,
Az Tiszának révére hogy érének,
Tömörkénnél Tiszán általmenének.

Kecskemétnek pusztájára menének,
Napló helyre homokvölgyben érének,
Az homokat híjják Bogacz-homoknak.

Mikoron az nap immár feljött volna,
Homok tetején őrállót hattak vala,
Az őrálló Buda felé néz vala.

Az őrálló, vitézeknek ezt mondá:
«Imhol látok egy szép veres zászlót,
Zászló alatt egy fekete sereget.

Vég-Gyulából az miért kijöttetek,
Ingyenmajdan azokot meglelitek,
Ezek nyilván tudom bizony törökök!»

Beke Pál az mondá az vitézeknek:
«Ezek sokan vadnak az mint mi látjuk,
Homokvölgyben mi magunkat bévonjuk.

Ezek vadnak ötszázan vagy hatszázan,
Mi peniglen vagyunk csak másfélszázan
Sok törökkel szemben menni hiában!»

Hegedűs János mihelyen ezt meghallá,
Beke Pálnak legottan ez szót mondá,
Az vitézek előtt így pirongatá:

«Mire mostan Beke Pál megijedtél,
Vég-Gyulábul minem azért kijöttél,
Hogy te mostan török előtt elbújnál?

Nám te is jó vitéznek tartod magad,
Vég-Gyulában mikor iszod borodat,
Az vitézek előtt hányod magadat.

Itt megválik majd az ki vitéz leszen,
Bátor szíve az kinek helyén leszen,
Ha törökkel szemben menése leszen!»

Beke Pál azt mondja az vitézeknek,
«Nekem sem több benne mint egyiteknek,
Én felőlem bár nekiek menjetek.

Hiszem Istent innet is kiszabadít,
Sok helyekrül már fejemet elvittem,
Sokszor immár törökkel szemben mentem;

Hol nem nyertem onnét elébb állottam,
Soha én az futást nem szégyellettem,
Szemérem volt, de hasznos volt az nekem.

Vakmerűek sokan az kik voltanak,
Kevesen is sokkal szemben mentenek,
Nagy bolondúl magokat ott vesztették!».

Az két vitéz mindaddig versengének,
Török sereg ottan elközelgete,
Egymást láták, ottan meglassódának.

Két fél öszve erősen roppanának,
Az törökök mind «Allát» kiáltának,
Az magyarok mind »Jézust» kiáltának.

Két fél öszve erősen roppanának,
Reggeltül fogva mind estveig vívának,
Szegény magyarokban sokan meghalának.

Törökök előtt magyarok futamának;
Magyarokat messze nem űzték vala.
Nap immáron hogy alámegyen vala,

Falka barmot távoly földen látának,
Magyar seregnek azt alítják vala,
Az törökök rajta rémültek vala.

Kevés magyar ismét nekiek tére,
Nagy erős viadalt velek tartának,
Szegény magyarok sokan meghalának.

Magyarok előtt törökök futamának,
Törököket messze nem űzték vala,
Az Istennek hálákat adtak vala.

Hogy viadal helyre űzhették vala,
Törököket messze nem űzték vala,
Nap immáran hogy alá megyen vala.

Hedegűs János immáran elköltvala,
Hogy Beke Pál viadalhelyre ságódék,
Nagy felszóval ottan őtet kiáltá:

«Hol vagy mostan vitéz Hedegűs János,
Hol vagy mostan én édes atyámfia,
Élsz-e még ez világon vagy megholtál?!»

Testek közűl ottan megszólalt vala:
«Imhol vagyok én édes atyámfia,
Im még élek, de már csak alig vagyok.

Hála légyen az mennybéli Istennek,
Sok török közt hogy bennünket megtartott,
Noha minket csak kevesen marasztott.

Én azt tudtam, hogy egy sem marad bennünk,
Hetvenöten ím mégis megmaradtunk,
Mind elfutottanak az mi ellenségünk!»

Első szerencsével akkor az új bék,
Nem igen jó szerencsével járt vala,
Mert csak egy rabot sem vihettek vala.

Szanczos békek, kik elszaladtak vala,
Háromszázan mégis elmentek vala,
De az többi mind oda veszett vala.

Szekereket falukrul vittek vala,
Magyarok testét arra felrakták vala,
Török fejet sokat vittenek vala.

Sebben egy vajdát is vittenek vala,
Kapitánnak az vajdát adták vala,
Azt ő nekik igen köszöni vala.

Hedegűs János kapitánnak ezt mondá:
«Igen örűlsz te az gazdag prédának,
De nem szánod sok jó vitéz halálát.

Mert te azzal egy szálat sem gondolnál,
Ha minnyájan mi oda vesztünk volna,
Csak tenéked kazdag prédát hozhatnánk!»

Magyar vitézeknek ő holt testeket,
Magyar módon szépen temették vala,
Kópiákat fejekhez ástak vala.

Sok török fejeket kiket elvittek vala,
Az karókat vélek megrakták vala,
Akkor az vitézek így jártak vala.

BESENYEI JAKAB

1562.

TUBA MIHÁLY

1562—1572.

AZ HÁZASSÁGRÓL VALÓ SZÉP ÉNEK,

MELLYBEN AZ HALCZON MADÁRRÓL VÖTT HASONLATOSSÁGBÓL MUTATTATIK MEG, MICSODA EGYESSÉG, ÉS EGYMÁSHOZ VALÓ SZERETET KÉVÁNTASSÉK ABBAN.

Ad notam: *Mostan emlékezem az Antichristusról,*
Avagy: *Abigail asszony históriáját etc.*

Jelen valál Jézus Krisztus szerzésben,
Kána Galileában menyekezőben,
Megjelentéd te cselekedetedben,
Hogy jelen vagy házasoknak szükségekben.

Azonképpen jelen légy most minékünk, 5
Ez mostani dolgainkban segítségünk,
Legyen benned mostan mi reménségünk,
Légy minékünk mindenben jó vezérünk.

Csak te általad vagyon mi bizodalmunk,
Mennybéli Istenhöz bátron bémenésünk, 10
Mennyen, földen mert ő fő segítségünk,
Nincs kinek bízvásban mi könyöröghetnénk.

Ótalmát azért most rajtunk megmutassa,
Alkalmas üdőben mellénk feltámaszsza,
Elkezdett dolgunkat ő igazgassa, 15
Mert ő házasoknak rendelő fő atyja.

Bátorsággal beszédemet én elkezdem,
Isteni dícsíretre én számat megnyitom,
Házasság hogy kedves ő nálla, vallom,
Reá való nagy gondját én megjelentem. 20

Vannak sokan kik házasságot útálnak,
Noha szűzességet ők nem tarthatnak,
Ezeket intem megházasodjanak,
Veszedelmet fejekre ne hozzanak.

Szerzé ezt először paradicsomban,
Az Úristen világ teremptésében,
Férfiat, asszonyembert egy társaságban,
Egyakarú egyenlő szeretetben.

Béhelyheszté Ádámot ő társával,
Paradicsomba az Éva asszonynyal,
Erőssíté szerzéssét mondásával,
Szépen kiadott parancsolatjával.

Ezt mondá nékik: ti nevekedjetek,
Ez föld színén ti elsokasodjatok,
Minden e széles földet tü bétöltsétek,
Hatalmatok alá ötet vegyétek.

Sok állatok kik ez világban vannak,
Az vízben halak, az égben madarok,
Minden állatok kik az földen járnak,
Parancsolatokban mind eljárjanak.

Ez házasságot mutatá példájúl,
Természet szerént való nagy dologgal,
Égnek és földnek szép egyességével,
Szántalanképpen való jedzéssével.

Nevekedő állatoknak ő nemét,
Földből látjuk szépen nevekedéssét,
Nedvesség miatt földből megtermését,
Nap melegsége miatt felnevését.

Égben való madarok nevekednek,
Vízben való halak elszaporodnak,
Mindenféle állatok eltenyésznek,
Isten rendeléssének mind engednek.

Igy jól látjuk oktalan állatokat,
Kietlenben lakó fenevadakat,
Nem szánják fiokért ő halálokat,
Készek menteni haláltól ő fiokat.

Fáradtságát nem szánja az oroszlán,
Ő társának veszedelmét meglátván,
Mondják az tigris esedezik ő fián,
Nem gondolja ő halálát halálán.

Oh melly gyönyörűséges az egyesség volt,
Természetnek rendi mikor éppen volt,
Karddal is oltalmaznod Ádám kell volt,
Ördög szavát megfogadnod nem kell volt.

Csudaképpen akkor való marásod,
Ördög miatt esett kegyetlen sebed,
Elborittá ez világot romlásod,
Maradékodat sebheté te karod.

Isten szerzé de a szent házasságot,
Két személy között való egyességet,
Melylyel meggyőznéjék az indulatot,
Régtől fogva regzett romlottságot.

Emberi nemzetet mert elveszteni,
Nem akará az halálban ejteni,
Rettenetes kárhozatban fekünni,
Kinek vala teremptője, rontani.

Benne való bizodalmát akarta,
Szép gyülekezetet azért alkota,
Rettenetes esetit ki megszánta,
Segítségét ki Istentől kévánta.

Az házasság néminémű oskola,
Az emberi életnek nagy példája,
Mellybe soha senki azt ne gondolja,
Hogy eleget tanólt, azt ne gondolja.

Tudós és bölcs mindazáltal ki érti,
Házasságnak végét, hasznát ismeri,
Ennek szerzéssét mindenkor követi,
Segítséget csak Istentől ki kéri.

Jelen vagyon ennek segítségével,
Ezt megótalmazza feleségével,
Az Úristen minden háza népével,
El nem hagyja nagy gondviseléssével.

Nagy gondja Istennek az házassokra,
Isten szerént való társaságokra,
Mint régi beszéd is még tanít arra,
Régieknek értelmek mútat arra.

Lám az természet erre tanította,
Embereket erre felindította,
Bizonynyal ezt nékik tudniok adta,
Kik nem juttak Isten ismeretire.

Azt mondják azért régi időben,
Voltak ketten öszveegyesűlésben,
Ceix és a Halczon egy szeretetben,
Istenes házasságnak ő rendiben.

Vajjon s találunk-é másutt illyen példát,
Illyen igen nagy szeretetnek mássát,
Házasságnak nagyobb magasztalását,
Pogánok közt nyilvábban mutatássát.

Dícsíretes jámbor az Ceix vala,
Az Tráciába ki lakozik vala,
Birodalma jóllehet nem nagy vala,
Jámborsága, híre-neve nagy vala.

Ezt néminémű eset erre inté,
Apollóhoz elmenni kénszerétté,
Fogadása arra őtet kötelezé,
Apollónak feleletit hogy kérné.

Menni kénszeríteték az tengeren,
Mert nem bátorságos úta az földen,
Tolvajok állnak mindenütt útakon,
Veszedelmet tésznek útonjárokon.

Dolgát meg nem akará fogyatkoztatni,
Tengeren is azért akar elmenni,
Apollónak akaratját kérdeni,
És isteni feleletét hallani.

Elindúla lova hátán tengerre,
Vélle vagyon Halczion felesége,
Seregében vagyon akkor mellette,
Szépen mennek lovagok az tengerre.

Igen készíti a hajós az bárkát,
Feltámasztja bárkában az árboczfát,
Arra felvonsza szépen az vitorlát,
Készen várja csak jó szél indúlássát.

Ott Halczion ekképpen szóllott vala,
Az tengernek vizét hogy látja vala,
Keserűség szűvét megfogta vala,
Könyörögvén urának igy szól vala:

«Meggondoljad uram veszedelmedet,
Hová veszted ekképpen te fejedet,
Természeted mert hátra int tégedet,
Az üdő is megtartóztat tégedet.

Nem termettél uram vízen járásra,
De ez földön való hadakozásra,
Szárazon való kemény viadalra,
Azzal való nagy tisztesség hozásra.

Igyeközzél azért hívatalodra,
Te házadra való vígyázássodra,
Feleséged, gyermeked ótalmára,
Házad népének szükséges gondjára.

Parancsolatodat uram fogadom,
Tanácsodat ingyen sem szidalmozom,
Annak végét mert én is jóvá hagyom,
De más menjen oda értted azt mondom.

Oh melly igen félek veszedelemtől,
Az tengernek nagy háborúságától,
És tetőlled immár megválásomtól,
Árvaságra való maradásomtól.

Tanácsomat uram kérlek fogadjad,
Emberedet Apollóhoz bocsássad,
Akaratját más által tudakozzad,
Kérésemet, kérlek meg ne utáljad.

Ez part környűl látod-e az buárokat,
Mint futosnak, látod-e az hollókat,
A szovárvánt, mint vonsza a vizeket?
Tengeren látsz most igen nagy vészeket.

Ne indúlj ki, nagy siralommal kérlek,
Ne menj ki házadból én kénszerítlek,
Egymás között való hitünkre kérlek,
Városodat ne hadd el igen kérlek!»

Tartóztatja vala Ceix bánatját,
Szűvébe lenyomja vala bánatját,
Vidámítja vala az ő orczáját,
Igy rendeli vala az ő szóllását:

«Igy kévánta ezt az Isten mitőllünk,
Ez dologban jelen lészen minékünk,
Higyj Istenben, ő segítség minékünk,
Ő vezérünk, bátorságos mi szűvünk.»

Szóllássában Ceix így mondott vala,
Siralmas társát csókolgatja vala,
Menését evvel tartóztatja vala,
Felesége szűvét így lágyítja vala.

Tartóztatása sokáig nem lött vala,
Hajóssoknak szava kévánja vala,
Bárka tengerben bévitetett vala,
Evezőkkel az vízen hajtják vala.

Elméjében urának sok jót kéván,
Az mig lehet, szemével ura után,
Nem vészi el szemét az bárkát látván,
Megjövéssére sok jó szerencsét kéván.

Már Evenus vízét haladta vala,
Melly Aetoliában folyóvíz vala,
Egy homályos szigetre jutott vala,
Halczonának melly neveztetik vala.

Patvaros szelek mind felindúlának,
Az széles tengerre elborúlának,
Tengerbéli vizet háborítának,
Fényes napot meghomályosítának.

Olly nagy szörnyű színe tengernek vala,
Az égnek is nagy rettenetes vala,
Mert az nagy szél felindította vala,
Tengeren nagy habot támasztott vala.

Rettenetes habok felemeltetének,
Mind az égig hertelen vitetének,
Nagy hertelen ismét ők leesének,
Setétség és háborúk nagyok lésznek.

Elborittá vizeknek sokasága,
Felemeltetett haboknak sebes vólta,
Béburítá az bárkát szörnyű volta,
Sebességgel viszi, fenekén forgatja.

Söt hajónak minden része béborúl,
Az mély tenger fenekére gyakran fordúl,
Belé merűlt víz miatt fenékre űl,
Nem segíttetik semmi mesterségtől.

Vagyon nagy kiáltás az hajóssoktól,
Mert nincsen segítségek ott senkitől,
Nem várnak segítséget kormányostól,
Megijedtenek az tenger vizétől.

Az bárkából kiesnek kiáltással,
Kétségben mindenek vannak sírással,
Iszonyú rettenetes ohajtással,
Megmondhatatlan és nagy siralommal.

Ragadja némely az eltörött hajót,
Látnál akkor veszedelmes szököllést,
Az tengeren úgy mint egy nagy ütközést,
De maga azért el-bémerülést.

Vala Ceix akkor veszedelemben,
Megragadta bárka szélét féltében,
Tengerben úsz igen nagy ijedtében,
Ekképpen szól nagy keserűségében.

«Melly igen bódog bizonynyal mindazok,
Kinek történt igen jó szerencséjek,
Ő házoknál békességes lakások,
Feleségek szeme előtt halálok.

Nékem ezek mind megadattak vala,
Ha tégedet tenger, távoztatlak vala,
Feleségem intéssét ha hallom vala,
Ő tanácsát ha én fogadom vala.

Valamelly földnek tartományában,
És valamelly földnek szegeletiben,
Kik koporsót csináltok én nevemben,
Ajándékot arra felfüggesztésben!»

Panaszolkodássában nem szólhata,
Többet ennél semmit ki nem mondhata,
Mert az víznek ő nagy hatalmas volta,
Haláloson az ő fejét lenyomja.

Társa akkor Calidon várasában,
Halcion asszony vala nagy bánatban,
Urán vala nagy szorgalmatosságban,
Leányival tengerre indúltában.

Igen számlálja ő az hólnapokat,
Urától megjelentetett napokat,
Szorgalmatossággal tartja számokat,
Tészen ezért nagy sok áldozatokat.

Akkor láta tengerben egy holttestet,
Mikor tenne Istennek áldozatot,
Megilleti az holttest ott az partot,
Igen nézi ott Halcion az testet.

Rajta könyörűltében ő így szólott,
Beszédében mondják hogy ezt mondta volt:
«Jaj melly nyavalyás te házasságod volt,
És ki néked házastársúl adatott volt!»

Várja vala az holttestet Halcion,
Orczáját igen szemléli az parton,
Megismeré ura testét az helyen, —
Elhidegülvén elesék az helyen.

Már annyira jutott vala Halcion,
Szolgáló leányi fogák nagy szépen,
Földről el-felemelék ott nagy híven,
Nagy erővel illyen beszédet tészen:

«Ah én uram, szerelmes házastársom,
Én nagy gondom és én egész életem,
Igy jösz-é meg édes uram énnékem?
Mikor menni akarsz széles tengeren.

Nékem is veled eggyütt mennem kell volt,
Mert az Istenek ezt így akarták volt,
Veled egyben elindúlnom kell volt,
Együtt veled tengerben vesznem kell volt.

Nem tudom mit kelljen már cselekednem,
Mert én tőllem elvétettél jól értem,
Vagy illik-é világban nékem élnem?
Halálodat mikoron nyilván nézem.

Oh nem kedves nékem az én életem,
Nem kell nékem nálad nélkül világom,
Keserűség ez világon életem,
Nincsen nékem már semmi vídámságom.

De ti berkek, hogy jól meghallottátok,
Föld és tenger így jól megértettétek,
Panaszolkodásimat láthattátok,
Uram hon nem létében értettétek.

Oh mostan is ti jól meghallgassátok,
Utolsó panaszimat megértsétek,
Beszédimet eszetekbe vegyétek,
Elevenen innét el nem mehetek.

Meghallgassad te tudakozhatatlan,
Senkitől soha meg nem foghatatlan,
Semmi mélségtől meg nem mérhetetlen!
Tisztaságom embertől fegyhetetlen.

Jól tudod te, hogy az szent házasságban,
Egyben szerzél egyenlő társaságban,
Mostan is szerezz egyben az halálban,
Ez világból való el-kimúlásban!»

Nem szólhata ennél többet szájával,
Ura testét ölelé meg karjával,
Hirvadatos orczáját csókolással,
Keservesen illeti orczájával.

Igy jól látjuk megolvasztja az enyvet,
Az meleg tűz meglágyítja az viaszt,
Akképpen megemészté ezt a bánat,
Urához való igen nagy szeretet.

Innen ez világból hamar kimenni,
Elvégezte magában már meghalni,
Semmi módon urától meg nem válni,
Semmi okon tőlle el nem szakadni.

Sőt azt tudja, hogy az test mind jól érti,
Cselekedetit jól érzi, azt véli,
Kit mi tudunk bizonytalannak vélni,
Sőt ugyan nem hiszünk igaznak lenni.

Ám nem szenvedé ennél tovább az Isten,
Urához való szerelmét képtelen,
Ilyen nagy keserűségét szertelen,
Madarakká változtatá hertelen.

Zálagok és képek az szent házasságnak,
Ez madarak az anyaszentegyháznak,
Ismeretes partoknál ők forognak,
Halcionoknak mindentől mondatnak.

Példájól régiek megjelentették,
Tetetes beszédekkel ezt hirdettek,
Melynek mostan is bár hely adatnék,
Noha beszédeket elegyétették.

Ez madarak embereknek jelentik,
Házasságnak kötését elővetik,
Házassokat ótalmazni jelentik,
Isten segítségét nékik hirdetik.

Raknak fészket azt mondják, az tengeren,
Lakoznak az magas nagy kősziklákon,
Mostan is ő hiteket tartják szépen,
Fogadássokat állják hűségesen.

Fészket rakván erős télben ők tojnak,
Melegsége mikor nincsen az napnak,
Tizennégy napiglan fészekben laknak,
Minden vizek akkor hab nélkül vannak.

Ezt a tenger mint fogadását tartja,
Természet szerént magát tartóztatja,
Az megmondott tizennégy napig állja,
Míglen fiát lábára bocsáthatja.

Csoda dolog ezeknek természetek,
Istentől rendeltetett ő erkölcsek,
Természettől adatott ajándékok,
Kinek mássát talám mi nem hallottuk.

Igy segíti Isten az házasságot,
Isten is kedveli az házasságot,
Minden a ki követ nagy kegyességet,
Isteni félelmet és igazságot.

Tudakozni igen sokan akarták,
Megtanúlni nagy munkával akarták,
Mint az bódogságot megtanulhatnák,
Bódog életet, az nagy jót kaphatnák.

Melly nagy sokképpen munkálkodtak ebben,
Külömb-külömb járatlan ösvént ezben
Találtanak ennek keresésében,
De kevés hasznok volt őnékik ezben.

Ez jószágot mert ő akaratjokban,
Helyheztetik az ő kévánságokban,
Láttattak tökélletesnek magokban,
Kiki mind az önnen választássában.

Némellyek gyönyörűségben helyheztettek,
Mert határok tovább ők nem vethetnek,
Híreket neveket ebben keresték,
Igaz bódogságnak ők azt ítílték.

Sőt valahol egyenlő akaratban,
Vannak Istennek magasztalássában,
Szűvöknek egyenlő békösségében,
Isteni szeretetben, félelemben.

Jó erkölcsök valahol uralkodnak,
Jó lelkiismerettől bírattatnak,
Hívatalok e szerént viseltetnek,
Minden dolgok e szerént rendeltetnek.

Szükség Istentől legyen ott bódogság,
Ilyen helyen ő nevével az jóság,
Csak ez bizony, amaz igen nagy jóság,
Igaz jókkal megékesűlt jámborság.

Illyen bódogságot bizony nem tudtak,
Az pogánok soha meg nem gondolták
Sem egyik sem másik meg nem foghatták,
Ennek ismeretire nem juttanak.

Az házasság minket erre taníthat,
Melly magában semmi vétket nem tarthat,
Rendinek szerzőjén bizony vigadhat,
Ezben mindent Istennek tulajdoníthat.

Az Istenes házasságban ki vagyon,
Jámbor házastársa házánál vagyon,
Szertelen kévánságtól távol vagyon,
Kinek félelmétől üresen vagyon.

Rendi, folyási az emberi testnek,
Miképpen jól látjuk hogy viseltetnek,
Mert anyjától az éltető lëleknek,
Erejétől, melegitől az vérnek.

Im ez viseli az vérnek folyását,
Amaz az életnek ő nagy erejét,
Egyenlőképpen embereknek életét,
Eltáplálják az embernek ő lelkét.

Illyenképpen két személy egyességben,
Férfiú és asszonyember házasságban,
Törvény szerént Istennek szerzéssében,
Szépen élnek egyenlő segítségben.

Dícsíretes dolgokat cselekedik,
Táplálásokon igen igyekezik,
Az férfiú mindenkor törökedik,
Igaz szűből sok dolga viseltetik.

Igaz ugyan másfelől felesége,
Fáradtságát könnyebbíti mellette,
Keserűségét gyönyörűségessé,
Erkölcsivel tészi kellemetessé.

Ezeknek az Isten ád jó szerencsét,
Egyakaratóvá tészi ezeket,
Istenfélő gyermekekkel ezeket,
Házasság gyümölcsével áldja őket.

Úgy áldja meg ezeket az Úristen,
Mint az olajfa ágát az kertekben,
Termővé tészi őket gyermekekben,
Asztala környül való beszéllésben.

Jó kedvvel látják szüléjek magzatjokat,
Nézik úgy mint igen szép országokat,
Sőt minden országoknál ők ezeket,
Nagyobbnak böcsűllik ajándékokat.

Gyakran azonközben a kegyetlenek,
Békösséget rontani igyekeznek.
Kicsin dolgokból nagy hadat szereznek,
Bűnteleneket is ők mind kergetnek.

Eretnekek szentegyházakat rontnak,
Hamis tudományokat feltámasznak,
Az községben nagy botránkozást hoznak,
Kit egyebek nagy munkával ótalmaznak.

Szépen házánál amaz békösségben,
Feleségével él nagy egyességben,
Rendivel való megelégedésben,
Örűl hogy nem részes az pártütésben.

Igen bódog mert nem vészen uzsorát,
Igaz, megútálta nyilván az prédát,
Melly vétek embernek ő gondolatját
Elragadja, ád gonoszságnak okát.

Mikor pedig nyomorúságban esik,
Közönséges nyavalyában vitetik,
Minden ok nélkül megháboríttatik,
Valami módon megháboríttatik.

Ottan tudja mivelhogy ő keresztyén,
Hogy nagy gondot visel reá az Isten,
És hogy minden gonoszságtól idegen,
Terhét szenvedi nagy békösségesen.

Segítsége másfelől ő mellette,
Háza gondját viseli felesége,
Szorgalmatos ez is az ő tisztire,
Magzatjának szépen nevelésére.

Ez őrűzi urának tisztességét,
Könyörgéssével segíti ő népét,
Gyermekinek ő ki adja leczkéjét,
Jó életre tanítja háza népét.

Csak üdő mulatással mit használunk?
Üdőt azért hejában ne mulassunk,
Ez élettel tiszteltetik Istenünk.
Ebben gyönyörkedik az mi teremtőnk.

Valljuk, hogy nyilvábban cselekedetit,
Megérti az Istennek tételeményit,
Csudálatos dolgainak tanácsit,
Házasságban ki foglalja életit.

Ne felejtkezzünk el ő mondássáról,
Földi emberek parancsolatjáról,
Emléközzünk meg Isten beszéderől,
Ne vessük ki soha az mi elménkből.

Dühös ellenség kegyetlen méreggel,
470 Pokolra keres embert ő magával,
Mikor ember gonosz akaratjával,
Szabad életet kéván bolondságával.

Oh melly sokan élnek nagy uzsorával,
Ragadozó fösvények kóborlással,
475 Az gyilkosok nagy sok kegyetlenséggel,
Az tékozlók marha vesztegetéssel.

Távozzék mitőllünk messze az üdő,
Ez sok vétekkel múljék az esztendő,
Mentől elébb, annál alább az üdő,
480 Vétkeket hoz magával az esztendő.

Hamar elmúlik embereknek élete,
Mint napnak fénye, rózsának ő színe,
Nap elmenvén leesik az ő fénye,
Igen hamar elhirvad ő szép színe.

485 Avagy mint az barlangból folyó forrás,
Az kősziklárol leszakadó zúgás,
Hátra nem tér soha többé az folyás,
Ekképpen ember élete elmúlás.

Szántalan igen hosszú élet vagyon,
490 Isten előtt nagy hosszú üdő vagyon
Elfogyhatatlan sok esztendő vagyon,
Örökké való élete megvagyon.

Nem külömben sőt mint póknak hálója,
Földön való embereknek munkája,
495 Emberi kéznek nagy szép alkotmánya,
Elmúlásban vagyon ő csinálmánya.

Az embernek életén ha gondolkodunk,
Elmúlt idején ha mi emlékezünk,
Vagy gonoszúl vagy vakmerőűl töttünk,
500 Azvagy ugyan semmit nem cselekedtünk.

Dícsíretes Istennek ő jóvolta,
Kire vesse minden ember ő gondját,
Isteni ismeretnek ékességét,
És ő akaratjának követését.

Isten félelmében való életet, 505
Mikor vészünk tisztességes életet,
Isten szerént való nagy egyességet,
Emberek közt való nagy egyességet.

Nézzed, gondoljad mit ád már tenéked,
Az házasság mit ajándékoz néked, 510
Az írások ezent mondják tenéked,
Jót meglelvén bódog élet tenéked.

Ilyen bódogsággal mindenkor élj,
Igen nagy sok esztendőn gyönyörködjél,
Mindenkoron Istenhöz emelkedjél, 515
Isteni félelemmel ez jóval élj.

Jó házasok, békösségben éljetek,
Isten adjon sok jó szerencsét néktek.
Örvendetes esztendőket érnetek,
Nagy Istennek félelmében járjatok. 520

Ne bonthassa fel tü szereteteket,
Meg ne háborítsa tü életeket,
Semmi gyűlőség tü egyességteket,
Csak nevelje az ti tisztességteket.

Sőt éljetek igen nagy szeretetben, 525
Egyakaró egyenlő egyességben,
Mint az galambok nagy szép békösségben,
Kik embernek példák az házasságban.

Csuda egyességet galambok között,
Nagy tisztaságot és nagy szeretetet, 530
Mondnak igen nagy engedelmességet,
Ő fiokhoz egyenlő akaratot.

Hasonlatosan ti cselekedjetek,
Ez galambokat tü is kövessétek,
Példát minnyájan ezektől vegyetek,
És Istennek igen könyörögjetek.

Ótalmazzon az Úristen titöket,
Elborítson minden irígységeket,
Kigyomláljon minden gyűlőségeket,
El ne bontsa vénség szereteteket.

Látogasson Isten ajándékával,
Lelki testi igen sok jovaival,
Jó magzatoknak szaporodássával,
Végezetre az ő szent országával.

Ezer ötszáz hatvankét esztendőben,
Esztendőnek háború kezdetiben,
Rendelék ezt bé Tasnádon énekben,
Akarák az Istent dícsírni ezben.

FINIS.

AZ ÚJ ESZTENDŐRE VALÓ DICSÉRET.

Megteljesíté az Atyaisten,
Szent ígéretit, betölté szépen.
Új esztendőben mi vígadjunk,
Született Jézust mi imádjuk.

Im hozzánk küldé szentséges fiát,
Anyjának választá az szűz Máriát.
Új esztendőben sat.

Csudaképpen értünk születék,
Az szent lélektől mert fogantaték.
Új esztendőben sat.

Hideg időben születése lőn,
Az barmok jászla ő bölcsője lőn.
Új esztendőben sat.

Az gyermek Jézus felnevekedék,
És ember korba hogy nevekedék.
Új esztendőben sat.

Ellene monda sok hatalmasság,
Az halál, ördög, hitetlen világ.
Új esztendőben sat.

Látván őket, értünk megveré,
Nagy erejeket semmivé tevé.
Új esztendőben sat.

Támadj mellénk most is Úristen,
És uralkodjál ellenséginken.
Új esztendőben sat.

Verd meg őket te vas vessződdel,
Szádbul származott drága ígéddel.
Új esztendőben sat.

Bíztass minket te szent fiaddal,
Kit érttünk adtál, Jézus Krisztussal,
Új esztendőben sat.

Adjunk hálát az jó Istennek,
Atyának, fiúnak és szent léleknek,
Új esztendőben mi vigadjunk,
Született Jézust mi imádjuk.

AZ HALÁLRÓL.

Nótája: *Mindeneknek teremtője* etc.
Avagy: *Jer temessük.*

Megértsétek keresztyének
Kiknek Krisztus vezéretek,
Szent ígéje ösvényetek,
Mert örömet mondok nektek.

Im látjátok maradásunk,
Ez világon nyájasságunk,
Rövid minékünk lakásunk,
Egymás között vígasságunk.

Csuda hamar mert életünk,
Változandó az mi testünk,
De ezen ne keseregjünk,
Se az Istent ne ingerljük.

Hálát adjunk sőt ő neki,
Hogy ő velünk azt míveli,
Lelkünket hozzája veszi,
Ez föld tömlöczéből kiveszi.

Mert végső nap földből testünk,
El-feltámad emberségünk,
Ne légyen benne kétségünk,
Szent Jób mondja ezt minékünk.

Emeljük fel mi szívünket,
Várjuk vígan Istenünket,
Ajánljuk néki lelkünket,
Hogy ő igazgasson minket.

Lám az Krisztus mennyországból,
Ítéletkor udvarából,
Angyalival dicsőségből,
Mint bíró lejő az égből.

Trombitálnak az angyalok,
Kiknek szavát meghalljátok,
Megromolnak magosságok,
Hegyek, völgyek és az halmok.

Urunk akkor nagy felséggel,
Sok szentekkel, fényességgel,
Közép aránt seregével,
Őriz minket kegyességgel.

Békeséggel így szól nekünk,
Kik ő benne itt mi hittünk:
Jőjjetek el atyám áldotti
Drága áron vött juhai.

Adom nektek országomat,
Véle öszve énmagamat,
Hittétek diadalmamat,
Vegyétek el koronámat.

Akkor mi mind az Jézushoz,
Angyalokkal mi urunkhoz,
Gyűjtetünk mi az szentekhez,
Mint mennyei seregekhez.

BORNEMISZA PÉTER

1565—1584.

KARÁDI NÉVTELENE

1565.

CANTIO OPTIMA.

Nóta : *Mindönö . . .*

Siralmas énnéköm tetűled megváltom,
Áldott Magyarország tőled eltávoznom ;
Valljon s mikor leszön jó Budában lakásom !

Az fölföldet bírják az kevély nímötök,
Szerémségöt bírják az fene törökök. 5
Valljon s mikor leszön jó Budában lakásom!

Engömet kergetnek az kevély némötök,
Engöm környülvettek az pogán törökök.
Valljon s mikor leszön jó Budában lakásom !

Engöm elúntattak az magyari urak, 10
Kiízték közőlök az egy igaz Istent.
Valljon s mikor leszön jó Budában lakásom !

Legyön Isten hozzád áldott Magyarország,
Mert nincsen tebenned semmi nagy uraság.
Valljon s mikor leszön jó Budában lakásom ! 15

Ez éneköt szörzék jó Husztnak várában,
Bornemisza Pétör az ő víg kedvében,
Valljon s mikor leszön jó Budában lakásom !

CANTIO (DE) SZENT JÁNOS LÁTÁSÁRÓL.

Panaszolkodunk most országunknak ily nagy pusztaságán,
És bosszonkodunk marháinknak mi nagy sok kárvallásán,
De nem bánkódunk az mennyországnak ily nagy pusztasá-
[gán.
Én azért szólok drága voltárul magas mennyországnak,
Kiből megértjük, hogy károk esék az ollyaténoknak,
Kik eltívesztik az mennyországot, bánkodnia fognak.

Tanúságunkra nékünk az Isten bizonságul írja,
Szent János által mikor lélekben őt elragadnája,
Bizonynyal néki szent lélek Isten szép dolgot mutata.

Rendben szent János ezképen írja az egyik könyvében,
Egyangyal úgymond el-felvén engem egy nagymagas hegyre,
Mutata nékem egy szép szent várost, az Istennek lelkit.

Városnak módját szépen megírja, mely Istentűl vagyon,
Nagy fínességes drága kövekhez hasonlatos vala,
Mint egy tündöklő jáspis kű volna, igaz olyan vala.

Sok ékességgel ezeket írja: nagy hosszúnak mondja,
Tizenkétezer futásni földön volna hosszasága,
Az magasságát és szélességét egyenlőnek mondja.

Angyal megmíré, szent János látá, egy arany mértékkel,
Az magassága száz negyvennégy sing emberi mértékkel,
Szélességét es mikor megmíré, egyemlőnek lelé.

Bizonynyal írja az szép városnak tizenkét kűfalát,
De az városnak mint szép jáspisból mondja az rakását,
Drágalátosbnak szép sár arannál mondja az városát.

Sokféle kűvel és mind drágával rakták az kű falat,
Jáspisnak mondja első kűfalat, másikat Saphirus,
Az harmadikat Kalcedoniusnak, negyedik Smargellus.

Továbbá mondja hogy az ötödik volna az szép Sardelix,
És az hatodik Sandius volna, heted Krisoletus,
Nyolczad Topasus, kilenczed Barrelus, tized Crisopagus.

És tizenegyed mondja hogy volna fűnes Hyacintus,
Tizenkettődik mondja hogy volna drága Ametistus,
Tizenkét falat illyennek mondja Istennek angyala.

Mondja hogy volna az szép városnak tizenkét kapuja,
De minden kaput egy drága kűből kifaragtak volna,
Város utczája mind tiszta kristály, tiszta arany volna.

Igen fűnesnek és világosnak ő az várost mondja,
Ott az városban sem nap, sem az hold nem szükséges volna,
Mert az Úristen benne lakozik nagy világos volna.

Víznek szépségét szent János írja hogy ott látott volna,
Az szép folyóvíz miként az kristál, úgyan fénlik vala,
Isten székiből város utczáján nagy szépen foly vala.

Szép fák valának ott mindenfelől az folyóvíz mellett,
Minden holnapban tizenkét élő fák teremnek vala,
Fa levelei igen hasznosak az betegeseknek.

Mikor szent János ezeket látá, nagy szózatot halla,
Hogy az Úristen ő hűveivel immár együtt volna,
Nagy uraságok az szép városban mind fejenként volna.

Nem leszen ugymond nékiek immár semmi nyavalyájok,
Nem lesz fájdalmok, keserűségek és nagy ohajtások,
Nem lesz nékiek semmi sírások, semmi jajgatások.

Szent János ismég szózatot halla, Krisztus Jézus szólla:
Írd meg te János minden népeknek, atyám is akarja,
Az ki szomjúhozik, jűjön én hozzám, elég lészen innia.

Én az híveknek szerzém az várost, az mellyet te láttál,
Együtt lakozom én híveimmel, az én szent atyámnál,
Én nagy jó vagyok és igaz vagyok, nem lakozom gonoszszal.

Az kik én szómat meg nem fogadják, nagy károkat valnak,
Látod amaz tót mely rakva tűzvel, bizon abban halnak,
Nem jűnek idö az gonosz népek, mint az gonosz ebek.

Az hütetlenek és fertelmesek nagy távul menjenek,
És az átkozók és az gyilkosok, kik embert elvesztenek,
Undok, fertelmes parázna népek nagy távol essenek.

Az ki meg akar bűnnel rakodni, ámbátor rakodjék,
Az ki fertelmes akar lennie, ám fertelmeskedjék,
Mint megengedtem, most még elvárom egy igen kevéssé.

Bódog az ember az ki fogadja az én intésemet,
Szabad lesz annak az szép városban mindenkor béjűni,
Szabad lesz annak az élőfának gyümölcsében enni.

De majdan immár én víget vetek az rosszas világnak,
Majd meglátjátok az tüzes tóban miképen béhullnak,
Gonosz népeket majd meglátjátok miképen ott járnak.

Hallotok majdan nagy sok jajgatást, nagy sok átkozódást,
Nem veszem pápát, nem viszem császárt, sem nem veszem ki-
Az ki gonosz volt, mindennek osztom igazán egyaránt. [rált,

Én híveimmel nagy bódogságban dücsőségben lakom,
Minden marhámat, minden kincsemet nékiek ajánlom,
Az én szent atyámmal, az szent lélekvel mindent nékik adok.

Én országomat minden embernek egyaránt szerzettem,
Akár rácz legyen, akár tót legyen, akár czigán legyen,
Csak ki engemet igen szeressen és igen tiszteljen.

Én is ezt adom azért tanácsúl mindenféle népnek,
Hogy az Úristent igen szeressük és igen tiszteljük,
Az szép városban nagy uraságra mind fejenként menjünk.

Ám meghallátok az gonoszokat ebeknek nevezi,
Az nagy Istennek kik ő igéjét nem akarják venni,
Ám meghallátok hogy nem akarják városban bocsátni.

Hiszem az urak hogy bémennének ha bébocsátnáják,
De mint az lopók, az drága hüttül igen távol vadnak,
Ollyakrul szóllok, kik éjjel nappal ördögnek szolgálnak.

Mondá az Krisztus, hogy az fertelmes nem mehet bé oda,
Jobb volna azért, hogy még időre minden rá gondolna,
Jámborságára, tisztaságára, Isten mondására.

Minden rendeknek, úrnak, szegínnek való az mennyország,
Jó kedvvel adja az Krisztus Jézus, ki mindenért váltság
Csakhogy meglássuk, hogy távul légyen gonosz fajtalanság.

Az ördög köztünk mind éjjel nappal erőssen forgódik,
Hogy mit kaphatna, ő mindenkor azon egyekeznek,
Azért meglássuk, felfegyverkedjünk, néki ne engedjünk.

Testi fegyverrel meg nem győzhetjük, de lélekvel győzzük,
Mind éjjel nappal Isten kapuját erőssen zörgessük,
Hogy bémehessünk az szép városban, azon igyekezzünk.

Ezeket szerzék Husztnak várában, Bornemisza Péter
Mikor látnája, hogy csak az testre gondolna sok ember,
Istenért kéri, hogy mennyországra minden igyekezzék.

FINIS.

ÉNEKECSKE GYERMEKEK RENGETÉSÉRE

KIT BORNEMISZA PÉTER SZERZETT SZVLOK ANNA BALASII JÁNOSNÉ NÖVÉRE.

Nótája: *Mennyi sokat* etc.

Szenteltessék uram az te szent neved,
Dícsérjenek a csecsszopók tégedet,
Adjad uram ő nékik szent lelkedet,
Szent fiaddal esmerjenek tégedet.

Úr vagy, szent, bölcs, jó, irgalmas atyjok vagy,
Az kicsinnek gondja viselője vagy,
Sőt mindennek életője csak te vagy,
Kérlek azért ez kicsinkét el ne hadd.

Lám ez világ még ingyen soha nem volt,
Mikor néked erről szép tanácsod volt,
Embert az te tisztességedre valót
Teremtettél dicsőségedre valót.

O melly szépen ékesítéd Ádámot,
Az te színed, képed ám kitetszék ott,
Az emberben gyönyörködél akkor ott,
Néki adád édes paradicsomot.

Keveset lőn Ádám az édes kertben,
Mert az kígyó megcsalá elméjében,
Azért esék szegény ördög kezébe,
Éva szűlé fiát keserűségbe.

Áldott legyen uram az te szent neved,
Hogy akkoron nem hagyád szegényeket,
Szent fiadat mert nékiek ígéréd,
Kivel őket megelevenítetted.

Nagy csudálatosságom vagyon arra,
Hogy a kígyó felmásza almafára,
Az úr Krisztust feszíték keresztfára,
Ezekképpen Ádám helyére állna.

No azért ti minnyájan kis gyermecskék,
Ne féljetek, de Istent dícsérjétek,
Szent fiáért mert irgalmas tinéktek,
Az keresztség erről bizonyság néktek.

Alusson el ő szent lelke tégedet,
Világosítsa meg az te elmédet,
Vígasztalja mindenkoron szívedet,
És neveljen tisztességre tégedet.

AZ TEREMTÉSRŐL.

Mikor Isten e világot teremté,
Mindenekkel szépen ékesité,
Paradicsomot benne helyhezteté,
Az élő fát közepette ülteté.

Isten bölcsen Ádámot teremté,
Évát társúl nékie jelenté,
Paradicsomban őket el-bévivé,
Mind az kettőt ott ő megfenyegeté.

Csak kevés ideig ott lehetének,
Mert ördögnek szavának hívének,
Az almában mindketten evének,
Paradicsomból kiűzettetének.

Haragjában Istennek ők esének,
Ebron hegyén sokáig élének,
Nagy nyavalyát ők ott szenvedének,
Végre ugyanott temettetének.

Isten a sok bűnt el nem szenvedheté,
Ez világra nagy haragját veté,
Az Istentül Noé ezt megérté,
Ottan hamar bárkáját készité.

Az nagy záporesső elkezdetteték,
Negyven napig éjjel nappal esék,
Öt holnapig az víz nevekedék,
Mindennemű állat megöleték.

Veté szemeit Isten az bárkára,
A szél vivé be Árméniában;
Bízá magát Noé az galambra,
Ott szálla ki oztán a szárazra.

Tőn áldozatot Noé az Istennek,
Hogy véget tőn az nagy vízözönnek,
Felfogadá akkor az embernek,
Jegyet ada az örök békeségnek.

Emlékezék akkor Isten Noéról,
Véle öszve három fiairól,
Ez világnak nagy pusztaságáról,
Megáldaték az szaporodásról.

Mindenfelé ottan eloszlának,
Sok népekké ők szaporodának,
Babilonba egy tornyot rakának,
Az sok nyelvek akkor változának.

Ábrahámot akkor Isten választá,
Syriából ottan kiindítá,
Kanaán földét néki megmutatá,
Ezzel őtet akkoron bíztatá.

Beindúla Mambrénak völgyébe,
Három angyalnak mene eleiben,
Befogadá ő nagy örömébe,
Izsákot ígéré Sárának méhébe.

Sára asszony mosolodék azon,
Megfogonék magzat vénségében,
Megfeddeték hitetlenségében,
Megtagadá ő nagy félelmében.

Isten hitetlenségejért haragvék,
Ábrahámnak egy titok mondaték,
Hogy az öt várost Isten elvesztené,
Csak az egy jámbort ő megmentenéjé.

Tüzes esső nagy szálla ő reájok,
Síllyedének mind az öt városok,
Maradának Lóttal két leányok,
Só-bálványnyá változék az anyjok.

Gerárisba Ábrahám búdosék,
Az királyhoz Sára beviteték,
Az királytul ajándékoztaték,
Ottan hamar Izsák születeték.

Lőn nagy vígasság ott az Ábrahámnak,
Véle öszve az Sára asszonnak;
Az Izmáel társa lőn Izsáknak,
Az lőn oka az elválasztásnak.

Ott Ábrahám ám meghitelteték,
Hogy az földen békével lakoznék,
Bersabénak az hely nevezteték,
Egy nagy mély kút ott néki adaték.

Rajta Ábrahám megtelepedék,
Az úristen néki megjelenék,
Hogy egy hegyre Izsák vitettetnék,
És ő néki megáldoztattatnék.

Igen hamar Ábrahám felkele,
És fiával Izsákkal készűle,
Az Istenért kit ő nem kímélle,
De nem hagyák őtet megölnie.

Ábrahámnak Isten megjelenék,
És ő néki mennyből megesküvék,
Hogy ő magva megsokasodnéjék,
És sok nemzet ezbe megáldatnék.

Rövid időn Sára megbetegedék,
Ez világból hamar elkimúlék,
Az Effrontul egy mező véteték
Kiben őtet nagy sirva temeték.

Igen megkeseredék az Ábrahám,
Az Sárának hirtelen halálán,
Úgy bánkodik mint jó atyjafián,
Syriának mind teljes határán.

Nagy hitre készerité ő szolgáját,
Elhozatá fiának mátkáját,
Az Bathuelnek az ő szép leányát,
Hogy ki miá elhagyja bánatját.

Izsák atyját házasságra inté,
Az Keturát ottan megszereté,
Gyász ruháját ottan ő elveté,
Feleségül magának kéreté.

Sok ideig nem uralkodhaték,
Hat szép fia asszontul születék,
Rövid időn világból kimúlék,
Sára mellé ő eltemetteték.

Izsák Istenhöz felfohászkodék,
Hogy ő néki magzat adattatnék,
Az Istentől Izsák megáldaték,
Ézsau s Jákob egyszersmind születék.

Isten mind az kettőt felnevelé,
Az Ézsauot igen meggyülölé,
Hogy áldomást igen sem kedvelé,
Egy tál lencsén Jákobnak engedé.

Nagy drágaság közöttek törtínék,
Az úristen Izsáknak jelenék,
Egyiptusban hogy ne igyekeznék,
Kanaánnak földében lakoznék.

Csak hamar Ézsau megcsalatkozék,
Hogy atyjátul vadászni küldeték,
Jákob az anyjátul tanyíttaték,
Ézsau helyett atyjátul áldaték.

Rövid időn Észau hogy megjuta,
Azt megérté, hogy Jákob megcsalta,
Nagy sírástul magát nem tarthatja,
Syriába Jákob el-befuta.

Vígan megyen Jákob az bátyjához,
Sok ideig lát ő jószágához,
Bízik vala egy szép leányához,
Mert alkolmas ő házasságához.

Csalárdsága történék Jákobnak,
Mert tanácsa ez lőn az Lábánnak,
Noha szeme fájna az leánnak,
De az lenne jutalma Jákobnak.

Ezen Jákob reggel csudálkozék,
Az ipára Lábánra haragvék,
Hogy Rákheltül ő eltávoztatnék,
De idővel az is néki adaték.

De mikoron Jákob gondolkodnék,
Húsz esztendőt hogy ipával laknék,
Feleségével ketten úgy végezék,
Hogy ő véle haza igyekeznék.

Oly igen megharagvék az atyjok,
Fegyverével készűle utánnok;
Mint egy hétig búdosék utánnok,
Ám megtetszett nagy távol szállások.

Megjelenék az Isten Lábánnak,
Hogy semmiben ne vétene Jákobnak,
Mind hányja marháját fiának,
Mert ellopta istenit házának.

Igen bízik Jákób ő magában,
Mert bűntelen ezféle lopásban,
Búcsút vének egymástul haragban,
Lábán tére Mesopotámiában.

Nagyon megyen Jákób ő földében,
Hogy az atyját érhetné lelkében;
Az Észaunak esék az fülében,
Négyszáz lóval mene eleiben.

Jákob látá, erőssen bánkódék,
Távol földen eleiben esék,
Ajándékkal tűle tiszteltetének,
És mindketten egymást megköveték.

Nem sok időn Izsák fekünni esék,
Ez világból hamar el-kimúlék,
Az ő testét fiai felvevék,
Ebron hegyén nagy sírva temeték.

Onnat Észau hamar elbúcsúzék,
Az úristen Jákobnak jelenék,
Hogy Bétheltül ő el ne távoznék,
Kanaánnak földén ő lakoznék.

Sok jószága vala az Jákóbnak,
Melyet oszta tizenegy fiának;
Az Józsefnek, kissebbik fiának,
Keresi kedvét mint önnönmagának.

Történék jó kedve az ifjúnak,
Álmot beszél atyjafiainak;
Kellemetes atyjának, Jákobnak,
De gyűlölség az ő bátyjainak.

Rövid időn ők elbúcsúzának;
Az mezőre mikoron jutának,
Tizen öszve tanácsot tartának,
Hogy Józsefnek fejére járnának.

Izráel szóla kisebbik fiának,
Vinne énnik az ő bátyjainak;
Örömest engede atyja mondásának,
De nem tudja, hogy fejére járnak.

185 József mene Sikhemnek völgyében,
Az bátyjai vannak gyűlölségbe,
Indulának Dotaim völgyébe;
József akkor méne eleikbe.

Egyszersmind reá támadának;
190 Ruben szóla atyjafiainak,
Ne légyetek oka halálának,
Mert mindnyájan mondnak gyolkosoknak.

Semmit József köztök nem bízhaték,
Bátyjaitul ottan megfogaték,
195 Ruhájátul is megfosztaték
És kötözve egy kútba vetteték.

Velek vala Judás az szerzésben,
Bátyjaihoz esék könyörgésbe:
Ne legyetek oly nagy keménységbe,
200 Adjátok őt Egyiptus földében.

Csak húsz pénzen őtet ott eladták,
Judás szavát ezben megfogadák,
Izmaeliták Egyiptusban hozák,
És az király komornikjának adák.

205 Ruháját Józsefnek megszaggaták,
Kecskének vérében bemárták.
Azt jelenték, ő magát nem látták,
Csak ruháját ez módon találták.

Jákob fiának ruháját látá,
210 Keservesen kis fiát siratá,
Gyász ruháját ottan megszabatá,
És ő magát halnia bocsátá.

József Egyiptusban felviteték,
Az Istentül megoltalmaztaték,
215 Király után tanácsban véteték,
Nagy hatalom ő néki adaték.

Sok idő ezben nem tölt vala,
Ő bátyjai hozzá mentek vala,
De bátyjai nem esmerik vala,
Végre magát megmondotta vala. 220

Titkos tanácsa József Faraónak,
Mind ő tészen választ az országnak,
Kedvekbe lön az főfő uraknak,
Nagy segítség az nyomorúltaknak.

József atyját Egyiptusba viteté, 225
Bátyjaival mind nemessé tevé,
Jessen földét nékiek jelenté,
Míg élének békével élteté.

József után négyszáz esztendeig,
Mint az tenger fövenye szaporodék. 230
Az Moyses köztök hogy születék,
Vízből vévén udvarban nevelék.

Moysesnek általa indítá,
Az pusztában őt sokáig tartá,
Onnét őket Kanaánra hozá, 235
Ezek közzűl Krisztust nekünk adá.

Dícsértessék minden jó tétejért,
Az úristen az ő szent fiaért,
Ez világnak ő megtartásaért,
De leginkább az örök életért. 240

FINIS.

AZ ÍTÉLETRŐL.

AZ KONKOLYOS BÚZA PÉLDÁZATJÁNAK MAGYARÁZATJÁBÓL.

Ad notam: *Mikor Isten ez világot teremté.*

Hallgasshatsza ember ez igéket,
Úristenről híven szerzetteket,
Szent írásból bölcsen kiszedteket,
És versekben béhelyheztetteket.

Okossággal ez versek tanyítnak,
Úristennek nagy dolgáról szólnak,
Embereket az bűnből kihívnak,
Lelki jókra, életre inditnak.

Magyarázzák ez versek mondását,
Úristennek evangéliomát,
Hasonlatos példában szólását,
Példájának adják tanúságát.

Oh mely nagy jó értelmeket adnak,
Azért versek sok jóra oktatnak,
Mennyországra jó útat mutatnak,
Úristenhöz mennyben igazgatnak.

Evangelium Matthaei cap. XIII.

Ám beírták Evangéliomban,
Mert Úristen az ő országában,
Hasonlatos ő titkos dolgában,
Egy emberhöz ki él ez világban.

Mely embernek vala széles háza,
Nagy udvara és sok jó szolgája,
Nagy hatalma és nagy urasága,
Ő házában sok tiszta buzája.

Az ő földe mezője nagy vala,
Mező földét megszántotta vala,
Tiszta búzát ő bévetett vala,
Hogy felnőne tisztán várja vala.

Ezt ellenség hogy meglátta vala,
Ő házából kit kiűzött vala,
És immáran búdosásban vala,
Feljül belé konkolt hintett vala.

Tiszta búza hogy felnevekedék,
Az konkoly is véle nevekedék,
Búza között konkoly megjelenék,
Ezt uroknak szolgák megjelenték.

Az nagy urat szolgák azon kérék,
Hogy búzából konkolt kiszednéjék,
Hogy az konkoly ott meg ne érnéjék,
Búza tisztán felnevekednéjék.

De az nagy úr mondá: ne szedjétek,
Mert ne talám ti nagy kárt tennétek,
Minden konkolt ha most kiszednétek,
Az búzát is véle kinyűnétek.

Oltalom alatt búzát őrizteté,
Hogy megérék, ő ezt míveltené,
Az szolgákkal sarlót ő vitete,
Mind az kettőt földre lemeteté.

Rútját, szépét hogy learattatá,
Az tarlóból szérőre hordatá,
Megcsépleté és megválasztatá,
Az búzáját házába hordatá.

Az konkolyát az úr kihányatá,
Az polyváját verembe tolyatá,
Szalmáját is mind reá hányatá,
Sebes tűzzel őtet felgyújtatá.

Ellenségit az úr megfogatá,
Konkoly hintőt tűzbe hagyíttatá,
Az nagy tűznek közepiben hagyíttatá,
A sok gazt is mind reá hányatá.

Tiszteletes lelki nagy jószága,
Ez példának imez tanúsága,
Mert az ember, Isten önnön maga,
Kinek széles háza és udvara.

Háza néki mennyeknek országa,
Mind az szentek, angyalok szolgája,
Nagy hatalma és nagy urasága,
Mert mindennek ura és bírája.

Oh mely széles az ő szántóföldje,
Mert ez világ mind ő mezőföldje,
Hegye, völgye, erdője, mezője,
Hol mi benne, mind ő öröksége.

De Creatione Adae.

Nagy jó búzát földében bévete,
Mert az embert nagy tisztán teremté,
Az fejével ég felé emelé,
Hogy felnézne az égre úgy szerzé.

Okossággal nagyon ékesíté,
Ő képével lelkét ám megjedzé,
Testi, lelki jókkal megnemesíté,
Paradicsomnak kertibe helyheté.

Creatio Evae.

Reá esvén az álom lefekvék,
Ádám atyánk ott elszenderedék,
Az Ádámból Éva teremteték,
Társúl néki Istentül szerzeték.

Az Istenre hogy ők tekintének,
Kitül sok jót és életet vöttek,
Megesmerék és térdre essének,
Hálát adván néki köszönének.

Dicséretet hogy ők úrnak tőnek,
Ilyen törvént felségétül vőnek:
Az egy fáról csak ők ne ennének,
Egyéb fáról mindenről ennének.

Ott a kertben lennének, élnének,
Minden jókval ők gyönyörködnének,
Ott mindenek nékik engednének,
Míglen úrnak ők is engednének.

Mennyországban ők bévitetének,
Az törvénnek ha ők engednének,
Ha peniglen ellene tennének,
Az halálra számkivettetnének.

Isten hogy ott az törvént kiadá,
Mind az kettőt nagyon ott megáldá,
Igazságnak állapatján hagyá,
Ő kimenvén őket ott marasztá.

Nagy jó búzát Isten földben vete,
Hogy az lelket az testben teremté,
Igazságnak útán elereszté,
Hogy felnöne, lelki jókra inté.

Veszett ördög ám nem messze vala,
Mert az kertben ott búdosik vala,
Kit Úristen el-kiűdzett vala,
Mennyországból számkivetett vala.

Megérté ezt ördög és megtudá,
Mert az embert mennye hogy meglátá,
Hogy helyében űlne, megbúsulá,
Irigységből embert megsarkalá.

De ladditional csudát, magát ábráztatá
Kígyó képében és Évát szólítá,
Tiltott fának almáját mutatá,
Hogy benne ennék őtet ott kínálá.

Éva látván az almát kéváná,
Leszakasztá szájában béfalá,
Ám megevé, Ádámnak is ada,
Ő is vevé, ottan megharapá.

Veszedelmes konkolyt így béhinte,
Az ellenség hogy bűnt béereszte,
Embereknek lelkét megdöglelte,
Hogy az törvént vélek megszegette.

Megszűnék az eredett igazság,
Elerede az bűn, az hamisság,
Megharagvék Isten az bizonság,
Megbünteté mint adá igazság.

Tehát embert mint orvot kiveté,
Megátkozá, kertből kiűzeté,
Engedetlenségért számkiveté,
Nagy rabságra és munkára veté.

Vétkezettek kívül bujdosának,
Szomjúságra, éhségre jutának,
Az nem szokott dologhoz fogának,
Sok nyavalyát magokra hozának.

Vétkekről jóllehet lakolának,
Mert nagy penitentiát tartának,
De az béeresztett gonoszságnak,
Ő zsoldjai mi reánk szállának.

Mint a sebet hogy tővel bévarrják,
Reá kötött írrel meggyógyítják,
De az helyét mégis látni hagyják,
Erőtlenségét rajta ott marasztják.

Csak ketten még emberek valának.
Csak két fiat, melyeket hozának,
Az két fiok megháborodának,
Gyolkosságot közöttek láttanak.

Reánk nagy sok nyavalyát hozának,
Mert hogy ők is megsokasólának,
Nemzetségre el-kiáradának,
Az bűnök is vélek áradának.

Ez világ most teljes gonoszsággal,
De az mellett isteni jószággal,
Mint szántóföld teljes sok búzával,
És az között ismég sok konkolylyal.

Az Úristen aratásra várja,
Mind gonoszát, jovát élni hagyja,
Mind konkolyát, búzáját fenn hagyja,
És sarlóval mind learattatja.

Te értsed most az sarlón a halált,
Avagy penig Istennek haragját,
Ki embernek javát mind gonoszát,
Learatja konkolyát, búzáját.

Oh mely nagy jó embernek halálról
Emlékezni, néki fájdalmáról,
És megszűnni az gonoszságokról,
E világnak nagy sok zsibságáról!

Reá jövő ő nagy kínjairól,
Jól gondoljon az ő romlásáról,
Az léleknek elszakadásáról,
Messze földre elbujdosásáról.

Esméretlen viselő kalauszról,
Hon letészen az önnön hátáról,
Jól gondoljon az ő gazdájáról,
Hogy mint tartja az ő szállásáról.

Mely felé az lélek vitettetik,
Ha fenn avagy alatt helyheztetik,
Ha bűnökért ő elkárhoztatik,
Avagy hitért megbódogultatik.

Csak látjuk most testünk hova teszik,
Mert ha meghal, mint dögöt kiviszik,
Az férgeknek szalonnaul teszik,
Az fekete földbe béenyésztik.

És az földbe ha megemésztetik,
Ő tetemi ismét kivétetik,
Dohosságban, rútságban látszatik,
Tetem-kápolnába bévettetik.

Lásd! tetemek most mind ott hallgatnak,
Mert mind ítéletnapig ott várnak,
Nagy neveket most ők nem kévánnak,
Csak emberi csontoknak hívatnak.

Ilyen képűk bizony ők is voltak,
Mint mi vagyunk ők is ettek, ittak,
Nyájaskodtak, tréfáltak, vígadtak,
Leszünk mi is mint ők majd halottak.

Egyen-ketten majd mi is meghalunk,
Megrothadunk magunkban rossadunk,
Tetemházban még mi is bészállunk,
Ítéletig urunkat ott várjuk.

Takarodás és búza béhordás,
Leszen az emberi feltámadás,
Testi lelki egyben társolkodás,
Az ítélő Isten előtt állás.

Tiszteletes angyalok eljőnek,
És akkoron erősen kürtelnek,
Kürteléssen mindenek reszketnek,
Mind föld mind menny akkoron röttegnek.

Ezenközben lésznek nagy romlások,
Mindeneknek csuda roppogások,
Kövszikláknak alászakadások,
Magasságos egeknek romlások.

Régi várak, paloták lehullnak,
Tornyok, halmok es felszakadoznak,
Föld határi nagyon megindulnak,
Az koporsók földből kihányatnak.

Röttenetes nagy habok támadnak,
Az tengeren zúgások hallatnak,
Nagy félésben emberek meghalnak,
Ez világon mindenek meghalnak.

Ezenközben az egek csattognak,
Villámások mely nagyok láttatnak,
Az nap, az hold mind vérbe láttatnak,
Csillagok is meghomályosodnak.

Csuda dolgok az égből lehullnak,
Tüzes nyilak kitül meggyújtatnak,
Ez világon mindenek kik vadnak,
Minden hegyeket tüzek feljülmúlnak.

Végre hogy az angyalok kiállnak,
Halottaknak akkor parancsolnak,
Ez világra hogy feltámadjanak,
Itéletre hogy mind béálljanak.

Igen erős lészen az kiáltás,
Az kürtfúvás és az parancsolás,
Mert pokolra lészen nagy hassadás,
Az mennyekre lészen nagy útadás.

Halottaknak porokat felszedik,
Tetemeket halottak felszedik,
Az testekre tetemeket szerzik,
Az lelkeket azokban eresztik.

Onnan minden lelkek lehozatnak,
Angyaloktul testbe bocsáttatnak,
Pokolból is lelkek kihozatnak,
Ördögöktül testben bocsáttatnak.

Nagy tüz között az nagy sok emberek,
Feltámadnak mind az sok nemzetek,
Keresztyének és mind eretnekek,
Mind az hívek és az hitetlenek.

Oh mely szépen az jók feltámadnak,
Mind testekben, lelkekben vígadnak,
Mert azokban ők megbódogúlnak,
Angyalokhoz szépen társolkodnak.

Rútságokban gonoszak támadnak,
Mert testekben, lelkekben bánkódnak,
És immáran hogy ők elkárhoznak.
Ördögökkel rútul társolkodnak.

Elkárhoztak nagyon keseregnek,
Mert testekben, lelkekben szenvednek,
Az tűztül is igen égettetnek,
Ördögöktűl igen gyötrettetnek.

Tehát ámé székek szereztetnek,
Angyaloktul égbe helyheztetnek,
Olivétnek hegyén feltétetnek,
Kiben szentek betűlővén lesznek.

Gondolhaddsza, mert mennyben az szentek,
Mostan vagynak mind idvözült lelkek,
De ítéletnek utána lesznek,
Bódogulván mind testek mind lelkek.

Lássad azt is mert Istennek fia,
Ki mindennek tudója, bírója,
Embereknek mert ő lőn váltsága,
Még ő lészen ítélő bírója.

Oh jó Jézus, mind az sok szentekkel,
Angyalokkal, nagy sok seregekkel,
Miként király, az sok vitézekkel,
És nagy bíró, az sok esküdtekkel.

Röttenetes hatalmasságoddal.
Megfizetni nagy igazságoddal,
Az mennyekből teljes udvaroddal,
Ám béindulsz mind sokasságoddal.

Ítéletre béjövsz egyetemben,
Az szentekkel béűlsz te székedben,
Miként bíró léssz ott te igyedben,
Igazságot osztván az törvényben.

Az angyalok te akaratodra,
Ez világra minden országokra,
Kifutosnak az tartományokra,
Mind falukra és mind városokra.

Embereknek felszedik az javát,
Mind egyenként felviszik igazát,
Az tisztáját és megbódogúltát,
Ördögöknek hagyják az gonoszát.

Tisztességgel az javát béviszik,
Úristennek ők azt béjelentik,
Kik az úrnak megáldását veszik,
Jobbja felől angyalok helyhetik.

Gyönyörködnek Istenben az szentek,
Mert ő rólok áradnak örömök,
Mind az testi, lelki dicsőségek,
Úristentül fénlik testek, lelkek.

Reánk miként most az nap fényesít,
És mindenre nagyon világosít,
Ennél inkább urunk világosít,
Szent színyével szentekre fényesít.

Apostolok Máriával lesznek,
Az székekbe úrhoz közel lesznek,
Mind az szentek, angyalok ott lesznek,
Úristennek szent színére néznek.

Csudálkozván nézik bódogságát,
Az Istennek szent színét, orczáját,
Várják szentek ő parancsolatját,
Mert kévánják tenni akaratját.

Ilyen módon az gonosz sátánok,
Mint éhező erős oroszlánok,
Avagy penig dögletes sárkányok,
Lélek ellen lésznek mint tolvajok.

Az pokolból ők is el-kijőnek,
Országokra mind elfutnak, mennek,
És valahol kárhoztakat lelnek,
Nékik valót mindenütt felszednek.

Régtül fogva nagy sok pogányokat,
Zsidókat is, hittül szakadtakat,
Mind felszedik az sok hamissakat,
És halálos bűnben megholtakat.

Viszik őket mind az nagy szérőre,
Olivétnek hegynek mezőjére,
Jozsafátnak nagy széles völgyére,
Megcséplésre és az ítéletre.

Mely nagy rútok az kárhoztak lésznek,
Mert dohossak mint ördögök lésznek,
Nagy feketék mint holt szenek lésznek,
Ő képekben mint ördögök lésznek.

Az Jézusnak színét ők is látják,
Bánatjokra lészen hogy ezt látják,
Mert elvesztek ők már, mind jól tudják,
Istenségét penig nem láthatják.

Krisztus urunk ám megkeresteti,
Az keresztfát és oda viteti,
Az szegeket és ő koronáját,
Az láncsát is mind oda téteti.

Krisztus látván zsidók elijednek,
Keresztfátul nagyon megröttennek,
Mert azt látván ők megemlékeznek,
Hogy Krisztuson ők halált tettenek.

Igen félnek Krisztusnak hóhári,
Az Júdással és Annás szolgái,
Kaifással és ő Soldinári,
Pilátussal az ő párt-tartói.

Ott mindenek az keresztre néznek,
Mert mindenek arról ítéltetnek,
Kik Jézusban hittek, idvözűlnek,
Kik nem hittek, mind pokolban mennek.

Az pogányok martyromokat látják,
Mert azokat régen ők kínzották,
Nyomorgatták, véreket ontották,
Hogy ők azért elkárhoztak, látják.

Bódogtalan kazdagok ott lésznek,
Mert bódogult szegényekre néznek,
Bolondoknak kiket itt ítéltek,
Csudálkoznak hogy szentekké löttek.

365 Ott ezt látják, kárhoztak bánkodnak,
Az szentekről ilyen szókat mondnak:
Mondjuk vala őket bolondoknak,
De most látjuk megbódogúltaknak.

Mi bűnünket az szentek jól tudják,
370 Mert mint éltünk az testbe, jól látták,
Mi kezeink őket nyomorgatták,
Kiért reánk jött az örök halál.

Nagyon nézik szentek kárhoztakat,
Mert esmerik nagy hamisságokat,
375 Kik gyötrötték itt az igazakat,
És szerzettek sok hamisságokat.

Igazságnak ellene állottak,
Szerzettenek sok hamis vámokat,
Bírságokat, nyomorúságokat,
380 Törvény ellen sok szolgálatokat.

Csalárdságnak dögletes edényi,
Az ördögök konkolynak hintői,
Úristennek örök ellenségi,
Mind ott lesznek bűnöknek lelői.

385 Reá néznek urunkra hogy félnek,
Szent keresztet látván ők röttegnek,
Mert szitokkal ők halált tettenek,
Tudják azért hogy ők nagy kínt vesznek.

Eretnekek látván bizonságúl,
390 Édes Jézust tanúbizonságúl,
Elijednek hogy ők hamisságot,
Szerzettek volt gonosz tanúságot.

Az kárhozott nagy sok keresztyének,
Kik csak névvel voltak keresztyének,
395 De nem hittek úr Jézus Krisztusnak,
Ott mind ördög lészen ő vezérek.

Teljes világ ott az szérőn lészen,
Mind az java, gonosza ott lészen,
Mind konkolya, búzája ott lészen,
Mind igaza hamissa ott lészen. 400

Urunk Jézus imé ott elkezdi
Azon szérőn a búzát csépleni,
Mindeneket erőssen ítélni,
Igazságnak csépével töretni.

Media pars Cantionis.

Reá tekint jobb felől anyjára, 405
Krisztus urunk az szűz Máriára,
Ottan felkél szent anyja lábára,
Térdre esik, hallgat szent fiára.

Am szent fia anyjának azt mondja:
«Tiszteletes szent anyám Mária, 410
Légy mindenkor Istennek áldottja,
Szent háromság Istennek bódogja.

Virágozó méhedben viselél,
Ez világra engemet te szűlél,
Az te áldott tejeddel éltetél, 415
Ember korra engem felnevelél.

Idvözlöm én jó anyám lelkedet,
Idvözlöm én testedet, méhedet,
Megbódogult te emberségedet,
Nagy hitedet cselekedetedet. 420

Sok keserű én nagy kínaimban,
Én velem lől az én halálomban,
Azért most is én bódogságomban,
Részeltessél mindennemű jómban.

Imé ez nap vedd áldomásomat,
Áldomással az én országomat,
Vele öszve én bódogságomat,
Bódogsággal tulajdon magamat!»

Bódog anya, szent anya Mária,
Úgy vígadoz hogy ezeket hallja,
Szent fiának melly igen hálálja,
Hogy országát ő magával adja.

Jézus urunk az apostolokat,
Ám megáldja mint szent polgárokat,
Kik ő érte elhagyták marhájokat,
És szenvedtek háborúságokat.

Láss, azután áldja martyromokat,
Kik ő érte vöttek nagy kínokat,
Megölették az hitért magokat,
Szenvedtenek martyromságokat.

Igazakat az konfessorokat,
Kik tettenek nagy sok lelki jókat,
Tartottanak pœnitentiákat,
Igaz hitért megáldja azokat.

Ezek után áldja az szüzeket,
Tisztasságban őtet követőket,
Kik tartották testeket lelkeket,
Szüzességben útalván bűnöket.

Te megáldod Jézus özvegyeket,
Kik tartottak mindenhöz kegyességet,
Halálodról emlékezeteket,
Imádságba sok tisztességeket.

Igasságban jól élt házassokat,
Kik tartották parancsolatidat,
És éltettek megnyomorultakat,
Igaz hitért megáldod azokat.

Nagy úristen mind az sok szentekkel,
Angyalokkal, az szent emberekkel,
Kik kedvedre tettek mindeneket.
Te jobboddal mind megáldod őket.

Vígassággal szentek hálát adnak,
Nagy szent Istent háromszor kiáltnak,
Dícséretet, alleluját mondnak,
Áldásáról, sok ámént ők mondnak.

Jézusnak hogy áldását meglátják,
Az kárhoztak éneklést hogy hallják,
Az Istenről hogy ők azt nem hallják,
Igen bánják és igen bosszúlják.

Nomina Dæmonum hic reperies.

Sok ördögök tíz zászlóval lesznek,
És kárhozott emberek közt lesznek,
Az tűzben ők alatt völgyben lesznek,
Nagy kínokban mindenfelől lesznek.

Igen félnek látván veszélyeket,
Az kárhoztak és ő sok bűnöket,
Az vádoló, kínzó ördögöket,
Az pokolra alánézéseket.

Bal kéz felől eme kárhoztakra,
Alátekint Jézus pogányokra,
Kik nem hittek Istenben, Jézusban,
De ördögbe és az bálványokba.

Itélettel őket kárhoztatja,
Megátkozza pokolra választja,
Baryth nevű ördög alá adja,
Zászlójának alája állatja.

Láss. azután zsidókat tekinti,
Kik nem hittek, őket mind elveszti,
Ebron nevű ördögnek ítéli,
Ki azokat zászlójához viszi.

Igaz hittül az elszakadtakat,
És az hamis hitre burúltakat,
Tévelygésben a megvakúltakat,
Error ördögnek ítéli azokat.

Krisztus urunk az keresztyéneket,
Az halálos bűnben vétkezteket,
Haragossan tekinti azokat,
Megítélvén mondván ímezeket:

Elveszettek, én veletek jól tők,
Érőttetek ím én emberré lők,
Nagy kínokkal kemény halált felvők,
Érőttetek sok nyavalyát tűrék.

Lássátok most az én keresztfámot,
Kire vettem halálra magamot,
Im lássátok sebes oldalomot,
Kezeimet és én lábaimot.

Én tinektek adám én magamot,
Én magammal nagy sok javaimot,
Nektek tartám irgalmasságomat,
Szent lelkemet, és ajándékomat.

Sok ideig várálak tikteket,
Hogy én tőlem vennétek ezeket,
Elhadnátok gonosz bűnötöket,
Nyerhetnétek ti idvösségteket.

Ti peniglen hálaadatlanok,
Ennyi sok jót ti megutálátok,
Végetlen lőn bűnben hallgatástok,
Engedetlen gonosz bátorságtok.

Im lássátok most igazságomat,
Kik nem vöttétek én áldomásomat,
Vegyétek most az én nagy átkomat,
Mert megvetétek irgalmasságomat.

Ezeket ők hallván megnémulnak,
Elijednek és megfogyatkoznak,
Mert mondását látják mind igaznak,
Ő magokat kínokra méltóknak.

Hic damnat peccatores Dominus.

Tehát urunk megítéli őket,
Talál bennük két fő nagy bűnöket,
Azért adja hét fő ördögöknek,
Kik hét zászló alá viszik őket.

Testi lelki gonosz kevélyeket,
Dölfösöket és az nagy értőket,
Ő magokról nagyon kérkedőket,
Lucipernek kárhoztatja őket.

Elvettetnek tűle az fösvények,
Kiknek pénzek volt ő reménségek,
Kiknek marha az ő dicsőségek,
Mammon ördög leszen ő gyötrőjök,

Röttenetes haraggal tekinti,
Testi bűnnek kik voltak edéni,
Bujaságnak fiai, leányi,
Asmodeus ördögnek ítéli.

Régen való sok haragosokat,
Az Kaimmal az sok gyolkossokat,
És Ézsauval az haragtartókat,
Sátán ördögnek adja ő azokat.

Ez világban való torkosokat,
Az felötte evőket ivókat,
Belzebúbnak adja mindazokat.
Kik ezekkel megtörték magokat.

Sok kínokra veti irígyeket,
Kik örülték másnak esetjeket,
Bánták penig jó előmenteket,
Leviathán ördögnek adja őket.

Tekint osztán röstekre, tunyákra,
Kik nem mentek az lelki szent jókra,
De játékra és hívolkodásra,
Korcsomára, játékra, hásártra.

Rösten tötték az isteni jókat,
Szent ígéjének az ő hallgatását,
Vesztegették az ő idejeket,
Az Belfegor ördögnek adja őket.

Jézus urunk mind az kárhoztakat,
Férfiakat, asszonyi állatokat,
Josafátnak völgyében állókat,
Megátkozza mondván ímezeket:

«Mind kárhoztak ezeket halljátok,
Én éhezém, ennem nem adátok,
Szomjúhozám, innom sem adátok,
Szegény valék, bé nem fogadátok.

Olly kór valék, nem látogatátok,
Mezítelen, meg nem ruházátok,
Fogoly valék, hozzám nem látátok,
Hogy meghalék, el sem temetétek.

Rajtam semmit sem könyörűlétek,
Engem látván meg sem esmerétek,
Azért mostan átkomat vegyétek,
És az pokolt, ki ti érdemletek.»

Tehát úgymint ők nem tudták volna,
És ezeket kezdik mondania,
«Mi házunkhoz ha eljöttél volna,
Bizony néked szállást adtunk volna.

Az mi jónkból hozzád láttunk volna,
Ételt italt szolgáltattunk volna,
Kór voltodba látogattunk volna,
Minden jókat véled tettünk volna.

Légy irgalmas azért most mi hozzánk,
Tekints kegyes szemmel most mi reánk,
Légy kegyelmes és irgalmas atyánk,
Te átkodat ne vessed mi reánk!»

Jézus urunk úgymond ott szemekbe:
«Bizony mentem sokszor előtökbe,
Szegényeknek, kóroknak képekbe,
De nem vöttétek az én szömélyembe.

Előletek őket kiűztétek,
Szegényekkel semmi jót nem tötök,
Az mit penig vélek nem tettetek,
Ugyanazont vélem nem tettétek.

Tudjátok mert néktek marhát adék,
Tihozzátok szegényeket küldék,
Éltetnetek ti nektek meghagyék,
Mikor néktek Lázárról példázék.

Igazságot ti nem szeretétek,
Szegényeken nem könyörűlétek,
Törvényemet nékem megvetétek,
Nem félétek, és nem szeretétek.

Nagy sok jókat én tinéktek adék,
Mennyországra néktek útat nyiték,
Idvösségre is mindent én megszerzék,
Én magammal minden jót ígérék.

Mind azokról elfeletkeztetek,
Mennyországra nem igyekeztetek,
Lelki jókra igen röstek lőtek,
Az bűnökre penig gyorsak lőtek.

Okossággal ti nem jól élétek,
Ördögöknek, testnek engedétek,
Ez világiakat ti csak szeretétek,
És azokban ti gyönyörkedtetek.

Röttenetes én sententiámot,
Ti vegyétek most az én átkomat,
Én átkommal dögleletes poklot,
Haragommal örök kárhozatot.

Ti véletek mind az ördögöket,
Átkozom én ő irigységeket,
És azokkal az ti lelketeket,
Testeteket, cselekedeteket.

Atyámnak ti legyetek átkában,
És legyetek nékem is átkomban,
Szent léleknek legyetek átkában,
Mind az szenteknek legyetek átkában!»

Legottan hogy az szentek ezt hallják,
Az átokra az ament ők mondják,
Az szent Istent, háromszor kiáltják,
Itéletét nagy igaznak vallják.

Igy értsed te az szérőn az cséplést,
Az cséplésen az igaz ítélést,
Liliomon az áldomás-vetést,
Éles törön az nagy átok-vetést.

Pironkodnak kárhoztak ezt hallván,
Úristennek nagy haragját látván,
Ő bünöket mindenek ott látván,
Könyörögnek Jézusnak ezt mondván:

«Élő Isten! mi néked könyörgünk,
Kik jóllehet ellened vétkeztünk,
De hogy tiéd mind testünk, mind lelkünk,
Ne hagyj vesznünk, légy irgalmas nékünk!»

Röttenetes átkát rajtok hagyja,
Krisztus urunk nékik ám ezt mondja:
«Menjetek el átkoztak pokolra,
Mert elvetétek igazságom árrát!»

Ott elveszik Krisztusról szemeket,
Az kárhoztak tekintik szenteket,
Nékik tesznek nagy könyörgéseket,
Mondván nékik illyen beszédeket:

«Mind angyalok és mind sok jó szentek,
Kérünk mostan hogy könyörögjetek,
Úristenhöz kit ti megnyerhettek,
Hogy minket is vigyen ti közzétek!»

Nem adnak szót szentek kárhoztaknak,
Sem szólhatnak érttek az Jézusnak,
Mert engednek szent akaratjának,
És engednek nagy igazságának.

Igen nagyon ezből megijednek,
Az kárhoztak és bánatban esnek,
Mert immáran látják hogy elvesznek,
Úristentül ők kirekesztetnek.

Azonközben ördögök ragadják
Kárhoztakat és nagyon szaggatják,
Az megmondott tíz zászlóhoz hordják,
Hogy a tíz fő ördögök bírhassák.

Elkárhozott emberek hogy rívnak,
Az nagy kínban sírnak és jajgatnak,
Keseregvén Isten ellen szólnak,
Nagy bolondúl ekképpen kiáltnak:

«Te nagy Isten! jobb ne voltál volna,
Vagy minket ne teremtettél volna,
Mi szülénket ne láthattuk volna,
Hogynemmint illy nagy kint láttunk volna!»

Ezek között ördögök is rívnak,
Mert az tűztül ők is kínoztatnak,
Oroszlánnak módjára ordítnak,
Kárhoztakkal zászló alá állnak.

Röttenetes ördögök prédával,
Mind tolvajok ragadott bitanggal,
Megosztoznak az elkárhoztakkal,
És örökké bírnak ők azokkal.

Nagy táborok kárhoztaknak leszen,
Ő királyok az Luciper leszen,
Az ki kinek szolgált, azé leszen,
És örök kínt az ördögtül veszen.

Az Úristen ekképpen konkolyát,
Az búzának kiirtott polyváját,
Mind szalmáját és minden rútságát,
Egyben hányja gonosz fragmentáját.

Érts az sok jó szenteket buzáján,
Kárhoztakat fekete konkolyán,
Pogányokat értsed az polyváján,
Jóra való rösteket szalmáján.

Tiszteletlenségeket ott mondnak,
Az megbúsult kárhoztak zúgódnak,
Elvesztésről Isten ellen szólnak,
Kiért ők is mind nagyobb kínt látnak.

Jézus urunk tovább nem szenvedi
Morgásokat, de ímezt tételi,
Hogy őket mind pokolra vetteti,
Angyalokkal hamar béűzeti.

Nagy sívással rívással béesnek,
Mind emberek, ördögök bégyűlnek,
Hitetlenek mentül alól esnek,
Több kárhoztak feljül reá dőlnek.

Fekve-dőlve azonképpen lesznek,
Mindörökké mint akkor béesnek,
Örök nagy kínt és jajt ott szenvednek,
Szabadságot soha nem vehetnek.

Igazsága Istennek ezt teszi,
Ez világnak tüzét öszvegyűjti,
Sok rútságát, gazát öszvesöpri,
Az pokolra kárhoztakra dőjti.

Nagy tűz között hagyja kárhoztakat,
Konkolyokot, polyvákat, szalmákat,
Konkolyhintő gonosz sátánokat,
Lélek vesztő gonosz tolvajokat.

Igy ekképpen bűnösök kárhoztak,
Az bűnökkel pokolra burúlnak,
Tűzbe, füstbe nagy bűzben maradnak,
Mindörökkön örökké ott rívnak.

Tekint Jézus azután jobb kézre,
Tiszteletes nagy sok jó szentire,
Az szenteknek nagy dicsőségekre,
Kiknek így szól nagy tisztességekre.

«Adtam néktek én áldomásomat,
Mert töttétek én akaratomat,
Áldomással adtam országomat,
Mert tartátok parancsolatomat.

Sok jókat ti énnékem adátok,
Mert éhezém és ennem adátok,
Szomjúhozám és innom adátok,
Szarándok lők és befogadátok.

Engemet ti jól megruházátok,
Hogy kór valék, meglátogatátok,
Fogoly valék, kiszabadítátok,
Hogy meghalék, lám eltakarítátok!»

Csudálkoznak szentek hogy ezt hallják,
Mert urunkat tudják hogy nem látták,
Ez világon soholt nem találták,
Azért szentek néki ímezt mondják:

«Urunk de mi néked hol szolgáltunk,
Ha mi téged ingyen sem találtunk,
Szegényeket de mi csak találtunk,
Szeretettel azoknak szolgáltunk!»

Legottan úgymond urunk szenteknek:
«Bizony mondom nektek híveimnek,
Mert a mit ti töttetek szegényeknek,
Azt töttétek az én szömélyemnek.

Azért ti atyámnak áldottai,
Jövetek el énvelem mostan ti,
Mennyországnak legyetek lakói,
Örökösi, bizonyos fiai!»

Sok szentek ezt látják, úgy vígadnak,
Úristennek térdet fejet hajtnak,
Felségének ők nagy hálát adnak,
Énekléssel dicséretet mondnak.

Ezen közben szent Mihály azt teszi,
Szenteket is seregekbe szerzi,
Angyalokhoz öket egyenlíti,
Tiz zászlónak alája intézi.

Csudaképpen mennyben felindúlnak,
Felmenésben Jézussal vígadnak,
Trombitálnak és discantot mondnak,
Téged Isten dícsérnek, így mondnak.

Urunk Jézus az tíz seregekkel,
Miként király az sok vitézekkel,
Mennyországban megyen fényességgel,
Ő székibe ül nagy dicsőséggel.

Legottan az kilencz zászló alja,
Eloszlatik az kilencz karokban,
Azaz lesznek nagy szép állapatban,
Mennyországnak ékes lakásában.

Ott fenn lészen Isten ő nagy urok,
Ahoz közel Mária asszonyok,
És azok közt mind a kar-angyalok,
Azok között minden szent bódogok.

Rakattatik ekképen az házban,
Tudnia illik Isten országában,
Konkoly közzül az kiirtott búza,
Tudni illik az szentek soksága.

Választottak akkor mind ben lesznek,
Az romlások mind épűlve lesznek,
Az sok helyek mind teljesek lesznek,
Lakodalmak, vígasságok lesznek.

Mind az szentek Úristenre néznek,
Angyalokkal ők az karban lesznek,
Egyetemben vélek énekelnek,
Úristenben nagyon dicsökednek.

Az nagy Isten lészen ő királyok,
Azon lészen jutalmok, gazdájok,
Abban lészen örök nyúgodalmok,
És örökké való vígasságok.

Mi is téged Istenünk most kérünk,
Ez világban kik még testben élünk,
Malasztoddal hogy légy te mivélünk,
Bocsáss meg nékünk hogy idvözülhessünk.

Ez világból mikor mi kimúlunk,
Vígy mennyországba hogy véled lehessünk,
Az szentekkel téged dícsérhessünk,
Mindörökké benned vígadhassunk.

Nagy Úristen vegyed ez verseket,
Szeretettel néked szerzetteket,
Kérünk tarts malasztban lelkünket,
Adjad mennyben örök életünket.

ISTEN VÁROSÁRÓL, AZ MENNYORSZÁGRÓL VALÓ ÉNEK.

Nótája: *Szánnyad Úristen az te népednek* etc.

Bátoríts uram, édes Istenem, lelkemet, nyelvemet,
A te nevednek tisztességére indíts beszédemet,
A te népednek idvösségére adj nekem értelmet.

Az mennyországnak drága voltáról, nagy bódogságáról,
Lenne beszédem édességéről, gyönyörűségéről,
De kérlek, uram adjad szent lelked erre segítségül.

Látom Uristen hogy esze veszett mind egész világnak,
Kik marhájoknak, földi házoknak romlásán jajgatnak,
A menyországnak édes lakásán keveset ohajtnak.

Árnyék ez világ, hamar elmúlik miképpen az virág,
De az Úristen él mindörökké, te ő véle maradj.
Vaj! melly szép lakóhelye ő néki ott fenn az menyország.

Szem azt nem látta, fül sem hallotta, Ézsaiás mondja,
Melly édes lakóhelyeket nékünk Isten szerzett volna,
Kiről tinéktek nagy csuda dolgot akarnék szólnia.

Szépségit annak meg sem mondhatom, melly igen nagy legyen
Az ékességből melly nagy édesség emberre ott jőjjen,
Az dicsősségből melly nagy fényesség embert környül vegyen.

Isten angyala egy nagy szép dolgot szent Jánosnak monda,
Az mennyországnak dicsőségéről akara szólnia,
Im megbeszéllem, hallgass csak reá mi dolog az volna.

János ezt látá, mintha az Isten új eget és földet
Teremtett volna, és elbontaná amaz régi földet,
És nagy szép síkon kiterjesztené annak ékességét.

Az szép sík mezőn az Úristennek városát meglátá,
Új Jeruzsálem szép lakóhelye az Istennek vala,
Kétszáz mérföldre széle és hossza kiterjedve vala.

Nem látott ember drágább helyt annál, kin csudálkozhatnál,
Mert nincsen ott sár, agyag és fövény, hitván faragott kő,
Csak czifra arany, gyöngy és jaspis-kő, mindazon drága kő.

Oh melly édesség az tündöklésből ember szívét ötli,
Drága köveknek szép rendelése szívét édesíti,
Az csillaglása, az ékessége lelked hozzá veszi.

Sok mestersége és bölcsessége Istennek városán,
Tizenkétféle drága kövekből az kőfalja vagyon,
De igen messze, kétszáz mélföldre hossza, széle vagyon.

Nem mondhatja meg azt emberi nyelv szintén úgy mint volna.
De csak annyira szól János róla, hogy lelkünk óhajtsa,
Gonosz terhünket hogy hátra hadnúk és sietnénk oda.

Az város falja, hallgass jól reá, imillyen szép vala,
Az fondamentom drága kövekből szép tarkáson vala,
De az dereka mind környes-környül csak egy színt tart vala.

Kívül a város nagyon tündöklik szép színyű kövekkel,
Zöld színyű kővel, szederjes kővel, sárga fejér kővel,
Piros testszínnel, hamu kékszínnel, arany színyű kővel;

Egyik köv Jáspis, az másik Saphir és Calcedonius,
Smaragd, Sardonyx és a Sardius és az Chrysolitus,
Megint Berillus, az Topasius, és az Chrysoprasus.

Szintén legalól az fundamentom nagy csudaképpen áll,
Mert drága kőből tizenkét oszlop mind külömb színbe áll,
Mindenik oszlop húsz-húsz mélfölden — úgy aránzom hogy áll.

Szép színt tart Jáspis, az setétes zöld az legelső oszlop,
Mellette Saphir, szép világos kő az második oszlop,
Calcedonius, szép setét sárga az harmadik oszlop.

Vala ez mellett szép tündöklő zöld az negyedik oszlop,
Sardonyx, piros testszínnel elegy az ötödik oszlop,
Oztán Sardius, melly hamuszínyű, de ez is szép oszlop.

Lám olly szép színt tart az Chrysolitus, mert aranynyal fénlik,
Ott az Berillus pázsitszínyű zöld, igen messze fénlik,
Az Topasius mint az szép kristál, olly igen fejérlik.

Onnat tündöklik a Chrysoprasus zöldellő aranynyal.
A Hyacintus szederjes oszlop, igen nagy szépen áll,
Az Ametystus tiszta veres kő, szintén legutol áll.

Kétszáz mélfölden széle városnak, kétszázon az hossza,
De a drága kők húsz-húsz mélfölden valának változva,
Az fondamentom mind környös-környűl szépen megtarkálva.

Az derék kőfal tiszta zöld jáspis, csuda mely igen szép,
Isten ő maga ezt így alkotta, azért ily igen szép.
De kapuját is, az piaczát is lássuk melly igen szép.

Négy szegre város, mindenik szegre három kapu vagyon,
Tizenkét kapu mind környös-körűl drága kőből vagyon,
Mindenik kapu külömb drága kő, külömb színe vagyon.

Nagy mesterséggel virágosképpen vadnak kifaragva,
Gyöngygyel, aranynyal, nagy bölcseséggel minden felől rakva,
Az Úristennek szép szent angyali valának mindazokba.

Az város belől olly igen drága, mert Isten országa,
Hogy emberi nyelv meg nem mondhatja, meg sem gondolhatja,
De az mint lehet valamennyire szóljunk még is hozzá.

Nagy fényessége embernek szemét ugyan általhatja,
Tiszta aranyból város piacza mindenik utczája,
De rakásának és szép módjának csuda az czifrája.

Az Krisztus Jézus Istennek fia, szent Jánosnál mondja:
Szép lakóházak, múlató helyek atyjának házába,
De mindenik ház mely ékes legyen, azt most meg nem mondja.

Kincsvel, szépséggel tudom bizonynyal hogy mindenik rakva,
Ezt is aránzom, hogy az paloták mind fényesek abba,
Drága kövekvel, gyöngyvel immáron szép fényesek azba.

Piaczán vala — szent János mondja — Isten önnön maga,
Együtt ő véle az ő szent fia, Istennek bárányа,
És az szent lélek, az mi lelkünknek édes nyúgodalma.

Rendet előttek az szent angyalok nagy szépen állanak,
Sok szent emberek fényes ruhában koronázva vadnak,
Az Úristennek dicsőségében ékességgel vadnak.

Egy drága székben, város piaczán Isten mikor űlne,
Csuda fényes víz Isten székiből nagy szépen kijöve,
A ki azt issza, soha meg nem hal, de él mind örökké.

De az víz mellett szép zöldellő fák kétfelől valának,
Mindenik hóban újabb gyümölcsöt az fák mutatának,
A levele is betegesöknek hasznosok valának.

Isten székiből olly fényességet városban tart vala,
Az fényes napot az ő fényével fellyülmúlja vala,
Azért mindenkor az szent városban nagy fényesség vala.

Kegyes Úristen! bezzeg nagy dolog mit vélünk míeltél,
Imé testünkben felséges nagy úr, vérünkben öltöztél,
Fekete földből, ez szegény porból mennyire emelél.

Az Jézus Krisztus Istennek fia mikor köztünk járna,
Nagy édes szóval öcscsének minket akkor nevez vala,
Most is ő minket barátinak tart, mintha volnánk társa.

Tanyít az szent Pál, hogy az Krisztusnak volnánk atyjafia,
Mert az mi testünk, csontunk és vérünk volna immár rajta,
Kibe ő felment és uralkodik az nagy szép városba.

Oda vár minket, hogy megosztoznék igazán mi velönk,
Önnön magához hasonlatossá akar tenni bennünk,
Minden javába tisztán igazán, megosztozik velünk.

Rodhadt testünket ő feltámasztja, olly fényessé teszi,
A melly fényes ő, istenségében örökössé teszi,
Minden szépséggel, nagy édességgel ezt felékesíti.

A Krisztus mondja, még a napnál is fényesbekké leszünk,
Mint az Istennek szép szent angyali, igaz ollyak leszünk,
Ott színről színre Istent meglátjuk csak ő véle leszünk.

Bíztat az szent Pál, olly nagy örömünk, édes dicsőségünk
Lészen Istennel, kit meg nem mondhat soha az mi nyelvünk,
Itt ez világon mert semmi nincsen hasonlatosságunk.

Oh mely nagy dolgot Isten ő néki az mennyből mutata,
Ő maga mondja, hogy oly nagy dolgot akkor látott volna,
Kiről nem merne emberek előtt ingyen csak szólnia.

Róla magamban így gondolkodtam, de vallyon mi volna,?
Megfeddém oztán az én elmémet, nem ő dolga volna
Illy nagy dologról gondolkodnia, kiről Pál sem szólna.

No azért ti is Isten fiai, Krisztusnak hívei,
Ne kévánjátok Isten országát nagy mélyen érteni,
Az szent városról elégedjetek mostan gondolkodni.

Ez bolond világ igen csudálja ezüstet, aranyat,
Ugyan megkábúl, olly igen nézi az drága köveket,
Az kicsiny gyomor nem telhetik bé, úgy ohajtja őket.

Mutat az Isten azért minékünk olly nagy kincses várost,
Hol meg kell telned és nem kévánhadd az aranyt és garast;
Nem kell ott ezüst, gyöngy és drága kő, jobbat annál találsz.

Isten ő magát közli mivelünk, él örökké velünk,
Ő benne penig nincs semmi gonosz, édesség jő belénk,
És mind örökké nagy tisztességgel ő előtte leszünk.

Szép bizony drága az ő városa, az ő lakóháza,
Nagy sokkal is szebb amaz városnál, kit szíved ohajta,
Meglátjuk oztán mikor az Isten minket viszen oda.

Zálagja nálunk az Úristennek igen drága vagyon,
Fiát, szent lelkét úgy adta nekünk, hogy az nálunk álljon.
Ez nagy zálagot kérlek megőrizd, hogy Isten megtartson.

Az Isten nékünk nem akarhatja semmi veszedelmünk,
Megholt éröttünk az emberségben ő megváltott bennünk,
Nagy örömében ennyi nagy sok jót ő szerzett minékünk.

Panaszolkodik de nagy sok helyen ő felsége reánk,
Ennyi sok jóra hogy még is őtet olly igen útálnánk,
Az ő szent fia után járnia mi még sem akarnánk.

El ne veszessed az kincses várost, im tanácsot adok,
Kicsiny ideig szoros az úta, de oztán nyugodtok,
Az szorossággal hasznos voltaért ti ne gondoljatok.

Tanácsom nekem, ha megfogadnád, imillyetén leszen,
Hogy minden gondod, fohászkodásod csak a város legyen,
Mert nincs itt hazánk, azért ez világ úgy mint árnyék legyen.

Engeszteljed meg minden barátid, békeségben lakjál,
Ha ki tégedet gyűlöl vagy kerget, azért imádkozzál;
Ennek utánna megjámborodjál, ha te gonosz voltál.

Reménségedet éjjel és nappal Istenhöz emeljed,
Hogy megbocsássa ő szent fiáért bűnődet teneked.
Az ő szent lelkét adja te beléd, az vezérjlen téged.

Csuda Istennek ő nagy haragja, az bűnt igen bánja,
A mint jól látjuk, melly sok csapása, szántalan ostora,
Kik ő hozzája nem fohászkodnak, annak poklot adja.

Ha jól olvasnád mikor szent János szól az szép városról,
Ott megtalálnád hogy ebek, disznók távol lesznek attul,
Medve, oroszlán, farkas, agg róka olly nagy szép várostul.

Röttenetes szó, embert jegyeznek undok gonosz férgek,
Kik ollyaténok miként az disznók avagy undok ebek,
Az okádásra, az undok sárra a kik visszatérnek.

Igen haragos medve, oroszlán, kegyetlen a farkas,
Ollyan dagályos a gonosz ember, soha nem irgalmas,
Álnok mint róka, de az csávában megyen az agg ravasz.

Setét az pokol, ott sívás-rívás, nagy fogcsikorgatás,
Tűz, kígyó, béka leszen örökké szántalan ordítás,
Bú, gond és bánat, nagy keserűség, leszen nagy ohajtás.

Tüzes tó leszen, szent János mondja, büdös kénköv azban,
Az tűz testedet, az bűz lelkedet olly erőssen nyomja,
Hogy az embernek az ő elméje csak meg sem foghatja.

Vajha eszedben jutna most neked az úr Krisztus szava,
Az könnyen lakó kazdag miképpen kínlódik pokolban,
Kinek Istenre, atyjafiára itt nem vala gondja.

Sok szóval kiált, erőssen óhajt pokolnak lángjában,
Egy csepp vizet kér, hogy az ő nyelve megenhednék azban,
De ám nem telék szegény gazdagnak bizony kedve azban.

Nem hiában ezt az édes Krisztus jelenté ki nekünk,
Mert nagy terhünket magára vötte, bánná veszedelmünk,
Int azért minket pokol kínjátul hogy mi megröttenjünk.

Ez világon nincs olly igen bűnös, nincs olly igen gonosz,
Hogyha idején megbánja bűnét, tér az Úristenhöz,
Kit eltaszítna és szent fiáért nem venne magához.

Valljon nagyobbat az jó Úristen mit adhatna ennél,
Mint hogy irgalmát ajánlja nékünk, ölel édes kézzel,
Csak hogy idején siess ő hozzá, térj meg igaz szívvel.

Én is tégedet Krisztus nevével jó barátom kérlek,
Jól megforgassad, hányjad és vessed mint legyen az lélek;
El ne vesszessed, az örök kínra lássad hogy ne essék.

Vigyázz és óhajts te, imádkozzál Krisztus Jézus mellett,
Mert ő megváltott az ő testével, vérével tégedet,
Ő vitézkedik, kéván tűlünk is jó vitézségöket.

Ez mi életünk semmi nem egyéb csak azon vitézség,
Ördög, bűn, halál, kárhozat ellen erős nagy versenség,
Jóllehet nékünk mindenkor ezben az Krisztus segítség.

Lelkedben érzed miként az sívó oroszlán. az ördög,
Faggat és gyötör, szaggat és hurczol ez útálatos dög,
Nagy sok bánatot, kétséget sokat az te lelkedben önt.

Int sokszor téged, álnokul izgat bűnre Isten ellen,
Hogy ő haragját felgerjesztenéd az te lelked ellen,
Elvetne tűle pokol kínjára testedben, lelkedben.

Nagy mestersége ez te ellened Luciper fiának,
Hogy mézzel elegy adja tenéked mérgét a pokolnak,
Gyönyörűséggel viszen az bűnre, de kára nagy annak.

Tégedet osztán ha megragadhat, az bűn alá nyomhat,
Kétséges szívet, röttegő lelket ő te beléd adhat:
Ugyan megtapod foggal és lábbal, csikorgatja fogát.

Imé csak lássad, melly igen veszté ez egész világot,
Ő szerze ennyi tévelygő népet, sok bálványimádót,
Ennyi sok lopót, parázna népet, részegest, prédálót.

Ez egész világ nagyobb részében mind testében lakik,
Mennyi sok török, zsidó, tévelygő setétségben lakik,
Egész pápaság kincses ördögnek hegyén imádkozik.

Zúrzavar köztünk, keresztyén népen melly igen sok vagyon.
Az Úristennek akaratjában nem járunk egy úton,
Község, nemesség, predikátorok vadnak mind az hajón.

Vaj! gonosz ördög, melly igen álnok, bezzeg csalárd voltál,
Igen vakmerő, mert Krisztussal is lám szembe állottál,
Megkísírtetted hitetlenséggel, bálványimádással.

Jézus urunk de megtört téged, meggyőzött tégedet,
Ő mi hadnagyunk, mellettünk vagyon, meg is ver téged,
Marjad sarkunkat, de az fejedet megrontja tenéked.

Látjuk jóvoltát az mi atyánknak, édes Istenünknek,
Meghagyta nékünk, hogy segítséget nyavalyánkba kérnénk,
Jézus Krisztusnak szentséges lelkét adná ő mi belénk.

Azért fejenként menjünk Istenhöz, ördögre kiáltsunk,
No essünk térdre, jer imádkozzunk, segítséget kérjünk,
Hallgass csak reá, imé megmondom mit kelljen kévánnunk.

Gyógyíts meg uram betegségünket, bocsásd meg bűnünket.
Az Úr Jézusnak kihullott vére mossa meg lelkünket,
Az ő malasztja szállja szívünket, igazgasson minket.

Oltalmazz bennünk sok tévelgéstül, zsidó, török hittül,
Megholt szenteknek imádásátul, az kenyér-Istentül,
Oltalmazz uram az pápaságnak bálványozásátul.

Teljes hitünkkel engedjed nékünk hozzád ragaszkodnunk,
Ne légyen nekünk több reménségünk, te légy mi Istenünk,
Atya és fiú, szent lélek isten lakozzál mibennünk.

Atyánk vagy nékünk mert teremtettél, ismég hozzád vöttél.
Noha vétkeztünk, de szent fiadért megengeszteltettél,
Fiaid vagyunk, mert szent lelkeddel minket megszentelél.

Zálogod rajtunk, szent lelked bennünk, örűl azért szívünk,
Immár oltalmazd hitetlenségtül, kétségtül mi lelkünk.
Féljünk tégedet és megalázzuk előtted mimagunk.

Indíts lelkünket, fohászkodhassunk untalan tehozzád,
Sok jótétedről dícsérjünk téged adhassunk nagy hálát,
Mindenek előtt valhassunk téged szólhassunk csak rólad.

Dícsérje nyelvünk az te nevedet, említsen tégedet,
Nagy tisztességgel és félelemmel ne jádzék te veled.
Átkot, esküvést ne hagyj míelni uram, te ellened.

Vaj! melly nagy igen ohajtja lelkünk, ne hagy] azért kérünk,
Támaszsz sok felől jó tanyítókat, mint szent Pált közöttünk.
Mint az trombita, az te szent ígéd hangoskodjék köztünk.

Örvendez annak mind éjjel nappal az ő teste lelke,
A tömlöczbe is, betegségbe is örül annak szíve,
Az ki hallgatja te szent ígédet és vette eszébe.

Szolgáltasd köztünk a szent jegyeket tisztán és igazán,
A keresztséget, az szent vacsorát értsék meg mindnyájan,
Melly igen drágák, ezekhöz képest semmi ezüst, arany.

Szül az keresztség újonnan minket, megföreszt Krisztusban,
Az szent vacsora éltet bennünket az te szent fiadban,
Az te szent lelked uram szép dolgot szerez mindazokban,

Él az mi lelkünk nagy csudaképpen uram ezek által,
Az röttent szívű, kétséges szívű megnyugszik ez által,
Az nagy vakmerő, gonosz életű hozzád tér az által.

Segíts meg azért édes Istenünk nagy sok nyavalyánkba.
Te szent ígédbe, az keresztségbe, az szent vacsorába,
Újíts lelkünket, éltess bennünket az Jézus Krisztusba.

Ez sok jó mellett több jókat kérünk még is atyánk tüled,
Hogy lelkünk mellett segítsed immár ez nagy gyarló testet,
Add meg szükségit és jóvoltodból uram áldd meg őtet.

Szent királyokat, jámbor urakat, vitéz hadnagyokat,
Támassz közöttünk eszes szolgákat, nagy sok jámborokat,
Adj minden helyen jó polgárokat, jámbor jobbágyokat.

Ezeknek szállja szívét szent lelked, igazgassa őket,
Sok vérontástul, méltatlanságtul oltalmazza őket,
Harag, irígység, nagy kegyetlenség ne bánthassa őket.

Löld uram kedvét az sok dúlóknak, ennyi sok lopóknak,
Tölts bé gyomrokat, adj ételt italt, adj munkát azoknak,
Térít meg immár, esmerhessenek ők téged atyjoknak.

Ez útálatos, fertelmes élet, gonosz paráznaság,
Ne légyen köztünk ennyi torkosság, ördögi gonoszság,
Adj mindeneknek jó házastársat, mert az szép tiszta ágy.

Tisztíts meg uram patvarkodókat, álnok pöröseket,
Kik elfordítják az igazságot, ne veszesd el őket,
De szent fiadért térít te hozzád, adj nékik lelkedet.

Reménlem uram te jóvoltodból hogy meghallgatsz minket,
Mert megesküttél, hogy az mely ember fohászkodván téged
Hív segítségül, soha nem hagyod, de megtartod őtet.

Ezeket azért engedjed nékünk a te szent fiadért,
Ki szent testével, drága vérével fizetett ezekért,
Újíts meg mostan még itt ez földen illy nagy fizetésért.

Az melly gonoszság ötlett mibelénk gonosz ördög miatt,
Tisztúljon meg már minden népekből Jézus Krisztus miatt,
Szeressünk téged és egymásinkat te szent lelked miatt.

Nézd meg kapuját Jeruzsálemnek, az kincses városnak,
Mert megtisztultunk érdeme által az te szent fiadnak,
Add meg minékönk szép koronáját az szent mennyországnak.

Rút és iszonyú undok az pokol, nem kell az minekünk;
Szép az mennyország, rakva sok kincsvel, arra fohászkodunk,
Noha nagy szoros kapuja annak, de reátódullunk.

Látjuk az kapun az Jézus Krisztust, igen kiált nekünk,
Hozzá siessünk, az ördög ellen megragadja kezünk,
Annak okáért éjjel és nappal néki esedezzünk.

Szent István mikor halálán volna, az ég kettő nyíla,
A Jézus Krisztust látá mellette, ő hozzá kiálta,
Nagy örömében lelkét bocsátá, az Jézusnak adá.

Oh uram Jézus nyisd meg nekünk is idején az ajtót,
Kit drága kőből, gyöngyből, aranyból ékesítettél ott,
Adj innunk nékünk az élő vízből, add meg az szép várost.

Noha itt téged az ördög miatt sokszor megbántottunk,
De többé immár nem bántunk téged, arra lészen gondunk,
Itt is szolgálunk és ezutánn is örökké tisztelünk.

325 Dícséret néked atya Úristen az te szent fiaddal,
A szent lélekkel, kinek malasztja minket megvigasztal,
Az szent városban örökké élünk, bíztat minket azzal.

Az ezer ötszáz és az hatvanhét esztendő hogy volna,
A Bornemisza Péter ezt írá Zólyomnak várába,
330 Megkoronázva az szép városba lakhassál, kévánja.

Comoedia

BALASSI MENYHÁRT

árultatásárol, melylyel elszakada
az magyarországi második
választott János
királtul.

Matthei 22.

Adjátok meg az császárnak az csá-
szárét és Istennek is az Istenét.

Nyomtattatott
Abrugybányán ezer ötszáz hatvan ki-
lenczedik esztendőben.

AZ MARADÉK MAGYARORSZÁGBELI

Vitézlő uraknak és fejedelmeknek mindenütt lakóknak. Székesfejérvári Karádi Pál, Istennek kedvét és az hűségben való megmaradást kívánja.

Mikoron az Balassa Menyhártról való Comedia az én kezemhez akadott volna, elolvasván azt, csodálkozom vala rajta minémű rettenetes és halhatatlan istentelenségekkel és árultatásokkal vala rakva, nem tűrhetém hogy ki ne nyomtatnám és mindeneknek tudtára ne adnám.

Egyért ezért, mert eleitűl fogván ah mint az magyarországi crónika bizonyítja, egész Magyarország as-sok pártolássért, árultatásért, és idegen fejedelmeknek választásaért pusztula, vesze és romla, megútálván az ű tulajdon és természet szerént való kegyelmes fejedelmeket, kiért ezutánn is várják az maradékok az ű veszedelmeket, nemkülönben mint ó törvénbe a Jeruzsálembeliek, kikről erőssen panaszolkodik az úristen, hogy megútálták volna az lassan folyó Siloenak tavát, azaz: az Jeruzsálembeli királt, és ragaszkodtanak volna a Sirusbeli pogán Rasim királhoz, és a Samariabeli tíz nemzetségnek zsidó bálványimádó királyához Phacehoz; kiért az úristen erősen fenyegeti Ézsaiás prophétának általa Ca: VIII: hogy felhoznájá az Assiriabeli pogán királt, és mindenképpen elpusztítanájá őket, mellyet be is tellyesíte az úristen miképpen a királyokról való história megbizonyítja. Ez az oka hogy az mi országunk is elpusztult, féljenek hát az maradékok.

Másért ezért gondolám hogy kinyomtassam, hogy mindenek ezt látván, példát vegyenek ebből az árultatásnak eltávoztatására, mert az egy Balassában nyilván általán fogván megláthatják az istennek mind irgalmasságának, hosszú ideiglen való várásának mivoltát, és mind rettenetes büntetésének és haragjának súlságát, mert noha sok ideiglen elhalasztja ű az büntetést, és a képutálást nem mindjárton jelenti ki; de azért soha büntetés nélkül el nem hatta és el sem hagyja: hogy ezt értvén mindenek hűségben ügyekezzenek az fejedelemnek szolgálni és mellette végig megmaradni az írásoknak intése szerént, mert az fejedelemség istentűl vagyon; és minden lélek engedjen a fejedelemnek, mint a sz. Pál is mondja; mert valaki az fejedelemnek ellene tusakodik, istennek rendelésének tusakodik ellene, kiből Istennek haragját gerjesztik fejekre. Erre mondja sz. Péter is, hogy még a visszosoknak is szükség engedni. Bizonynyal való históriák bizonyítják azt, hogy e világnak birodalmi ellen való pártolókat rettenetes büntetéssel büntette meg az úristen, noha azok Istennek rendeléséből támadtanak a fejedelemségnek ellene néminémi bizonyos okokért, hogy Istennek büntetésének eszkezi legyenek; de azért az eszkezeket is ugyan elvesztette ű maga Isten, igazságában és szentségben megmaradván.

Mint ó törvénben megmondotta vala Salomonnak, hogy míg él, addég kétfelé nem szakasztja az ű országát, de halála után fia Roboán idejében kétfelé szakasztja, mint meg is mívelé. De bezzeg mind elveszté oztán az pártolókat. Hallottam hogy Balassa is azt mondja volt és azzal vígasztalja volt magát, hogy Isten akarta azt, hogy ű elszakadjon az magyarországi királytul; és űtet ostorul vetette ű reá. Szegén ember! nem tudta meggondolni, hogy mikor az atya igen megharagszik az ő fiára, vesszőt kap és igen megveri fiát az vesszővel, de mikor fiát jó kedvéből meg akarja kérlelni: kapja az marok vesszőt és egyben maricskolván az tűzre veti. Isten azért fő ok mind az büntetésben, mind az kérlelésben, mind az országoknak változtatásában, de úgy hogy az eszkezt is igen erősen megbüntesse. Miképpen Pha-

rahóról, Nabugodonozorról, Dáriusról, és mind az többiről olvassuk.

Erre mondja Ézsaiás próféta cap: VII. 10: Ime az úristen sivölt az legyeknek, mellyek Egyptus folyóvizének határán vadnak és az méheknek, melyek Assurnak földén lakoznak és eljőnek és betöltnek minden helt. És az napon megborotvál az úristen minden embert egy bérben megfogadott borotvával, azaz az Assyriabeli király által, mondom hogy megborotvál minden főt, lábat és szakált.

Megborotválá az úristen az zsidókat vastagon az Assyriabeli király által, mert mind elraboltatá őket és szántalant bennek levágata, sem szakállok sem hajok nem lőn, mert hol imitt hol amott hullának el. De azért Isten megbüntette az Assyriabelieket, azonképpen az Samáriabelieket, nem külömben az Philisteusokat, kik nagy nyomorgatásokra valának az zsidóknak. Igy cselekedik az Isten az ű teremtett állatival mint hatalmas, igaz és szabados úr, és mindeneknek teremtője.

Azért mikor ezeket halljuk, mindnyájan tanúságot vegyünk belőle, és ne játszunk se Istenünkkel, se hitünkkel, se fejedelmünkkel, kiket Isten az ű székiben és tisztiben helheztetett ez földen, hogy az ű törvényét hallgassák, szegényit ótalmazzák, az bűnest megbüntessék, és minden igazságot szolgáltassanak, mint Istennek képebeli emberek és földi Istenek.

Balassának minemű nemzetsége, hazája, élete, erkölcse, és cselekedeti voltanak, nem szükség itt előszámlálnom, mert az Comediának az derekában mind meglesznek; hanem csak erre intem én Nagyságtokat, hogy az úristent féljétek, a királt tiszteljétek és minden hűséggel legyetek, hogy az úristen is egy ideig az megérdemlett és elvégezett büntetést elhalaszsza, és megtartson hazátokban, igaz hitben, reménségbe, isteni félelemben és szeretetben, és ez halál után vigyen be az ő fia országában Amen.

COMOEDIA BALASSI MENYHÁRT ÁRULTATÁSÁRÓL

MELYLYEL ELSZAKADA AZ MAGYARORSZÁGI MÁSODIK VÁLASZTOTT JÁNOS KIRÁLTUL.

ELSŐ RÉSZ.

KÖZBE SZÓLÓK:

Kasza Mátyás. Szénási István. Balassa Menyhárt.

KASZA MÁTYÁS.

Gothelf, gothelf, kegyelmes uram! Jó az német király, az nagy Istenre mondom! Azt hiszem, hogy jóval jő Szénási. Imhol vagyon, megjött Bécsből.

BALASSA MENYHÁRT.

Az nagy Istenre mondom, ne hozna csak jó választ, ismég ugyan olyan könnyen elárulnám az királt, mint az előbb nagy sokszer, és ím utolszor az erdéli vajdát.

KASZA M.

De ezt hiszem hogy meg lenne, és módot is találhatnánk benne hogy meglehetne. Ha Magyarországban több Nagy-Bánya és Szathmár volna, az lenne jutalmunk.

BALASSA M.

Pokolban is el kellene menni Bányáért és Szathmárért. De minden fejedelem oly, hogy el hagyja magát hitetni tanácsának, egy latornak, haszontalan, érdeme nélkül, söt inkább árultatásaért annyit adna. De csak adná vissza az vajda az feleségemet, és ahoz Munkácsot, kész volnék ismég

elárulnom és oda állanom. Sokkal inkább nagyobb haszonnal mehetnék oda, hogynemmint ide jöttem; oda hadnám fiamat, leányomat is, mert tudom hogy ha az portára küldenék őket, kit igen akarnék, hát ő általok megszerezhetném dolgomat török császárnál is; és jó értelmem lehetne az vezérektül is: jószágot jóllehet nem bíznának reám, de kémeknek és árulóknak sok aranyat szoktak adni. Török aranyam még kevés vagyon, mindent kellene mívelnem, hogy gyűjthetnék bennek.

KASZA M.

Én jól tudom, kit nagyságod nem ért, hogy semmi hiteled immár ezeknél nincsen és böcsületed. Nem tudom micsoda haszonnal mehetünk oda. Asszonyomért mindent kellene mívelnünk.

BALASSA M.

Próbáltam én azt immár háromszor is, barátimat és ismerőimet nagy ígérettel és adománynyal bérlettem vala reá az vajda udvarában is, küldettem vala amaz embert, az kit tudsz, titkon ugyan ű magához; könyörgettem neki az hatalmas Istenért, hogy hozzája vegyen és megkegyelmezzen, én nagy hasznot teszek neki, mert az német királynak mind hadát, álgyúit neki árulom; de azt üzené, hogy eléggé árolám el immár, többször nem akarja hogy eláruljam. Sem szolgálatom, sem enmagam nem kellek. Nem tudom mit míveljek, mert valamit tőlem kívánna, mindent mívelnék. E minap Linczbe, Bódizsár fiamnak is megírtam vala ugyan ezen akaratomot. De míg Szénásival beszéllek, eredj, lásd meg amaz özvegyasszony ökreit, és vágasd le az konyhára ma, mert nincs mit adnom szolgáimnak enniek. Lásd meg ha az Melit György asztagát elcséplették: neked adom azt szolgálatodba.

KASZA M.

Megszolgálom kegyelmes uram, de azt kivánnám, hogy az te magadéból adnád meg.

BALASSA M.

Az nem szokásom, nem is mívelhetem. Mostan is elköltenek az aranforintok az ládából, kiket el nem akartam költeni: hanem másuva is el akarok velem benne vinnem.

KASZA M.

Ottan adjon nagyságod ahoz az Bátoriak borában is, az Meggyes aljából.

BALASSA M.

Nem lehet, mert társommal Zayval az titkon köztünk köz. De imhol Szénássi. Te menj ki, járj el dolgodban. — Jó szerencsével, Szénássi.

SZÉNÁSI.

Isten fogadja, megszolgálom nagyságodnak.

BALASSA M.

Mondd meg rövideden: az urak oda fel kiki mind minemű barátink? Azután szóljunk az válaszról, kit hoztál.

SZÉNASI.

Megmívelem. Érsek urammal ha kegyelmed a hit dolgában egyes volna, hát igen jó barátja volna kegyelmednek. Bottyánit penig ingyen mondani sem merem.

BALASSA M.

Mondd meg; azt akarom, hogy tudjam.

SZÉNÁSI.

Úgy legyen, de ne vegyen kegyelmed nehéz néven. Császár az uraktul azt kérdi volt: mit adjon kegyelmednek? erre mondának azonnal: Ha felséged érdeme szerint fizetni akar, és valamit adni, hát egy szál istrángot adjon, kivel felakaszszák, és legyen neki érdeme szerint való ajándék, úgymond. Ezt érsek uram házánál, az urak között, az tanácsban mondja volt Bottyáni.

BALASSA M.

Minem űtet árultam el, hanem Ferdinandust az császárt, és az erdéli vajdát. Nem várnám az jó uramtul ezt, de elhigyje azt, az Istenre mondom, hogy ha szomszédja volnék, ű is megesmerneje, mint az többi. Az németujvári tó halában én is enném annyit a mint őmaga; az rohonczi asztagokban is jó módon lenne részem; de keszenje, hogy egymástul távul vagyunk. Az több urak mit mondnak?

SZÉNÁSI.

A mit kegyelmed cselekedett velek, űk is úgyan szólnak. Erdeli pispeknek minden jövedelmét elvötted, az barátod nem lehet. Váradi pispök haragszik Jánd tartományaért. Soholt senki barátod.

BALASSA M.

Az arany pogácsák, kiket Nagy-Bányában gyűjtöttünk, jó barátim. Bestye ároló kurvafi gondoljon velek! sem urakkal, sem senkivel, még Istennel is avagy ördöggel is. De mondd meg immár az választ.

SZÉNÁSI.

Ha kegyelmed akarja, Diós-Győrt császár ő fölsége kegyelmednek adja örökben fiúról fiúra, ha Szakmárt és Bányát kiadod kezedből, mert ugyanis azt ideig adta az fejedelem te kegyelmednek. Én tanácsom az volna, hogy kegyelmed elvennéjé; nám Isten immár mindent eleget adott te kegyelmednek ezüstöt, aranyat,— vetnél véget assok istentelenségnek, és laknál nyúgodalomban Diós-Győrben, békélnél meg Isteneddel is, és valaha immár lenne gondod Istenedre is.

BALASSA M.

Soha ez bestyét az nagy jámborságból és szentségből ki nem vehetem; most is immár predikál. Minem predikátornak tartlak! — Lassan szól(j) én nekem effelől: elegem még nincsen, mert ha az Szamos mind aranynyal folna is, még sem elég volna énnekem.

SZÉNÁSI.

A kinek az nem elég, azt Isten sem elégítheti meg.

MÁSODIK RÉSZE.

Balassa Menyhárt. Kelemen ispán. Tamás deák és Józsa deák.

BALASSA M.

Hallád-e, mit beszélle Szénássi István?

KELEMEN ISPÁN.

Hallám, kegyelmes uram.

BALASSA M.

Te Tamás deák, hallád-e?

TAMÁS.

Igenis, kegyelmes uram.

BALASSA M.

Józsa deák, jőj ide te is. Mit mondotok ehez e dologhoz?

KELEMEN.

Én nem tanácsbeli ember vagyok, soha arra való nem voltam, én hozzá nem szólok mostann is; hanem ezek, nám ugyanis Nagyságod tanálcsi. Ingyen ha az baromhajtásra kel az dolog, az borok szedésére, faluk holdoltatására és foglalására, azt bár reám bízd, a mint immár Nagyságod esmerte, mert sok esztendeje hogy ezzel szolgállak.

BALASSA M.

Úgy vagyon, nám én is hadnagygyá töttelek vala érette, kovászói tisztem is tied volt. Ti mit mondotok hozzá, Tamás deák és Józsa deák?

TAMÁS.

Én mindenkor még lelkemmel is szolgáltam te kegyelmednek, mostanis ah mi jobb volna nagyságod hasznára, azt

mondanám. De mindeneknek előtte nekem az tetszenéjék, hogy érsek urammal az többi kezett barátságot vetne te kegyelmességed.

BALASSA M.

Mondd meg, mi módon lehetne?

TAMÁS.

Kétképpen: ajándékkal és hittel.

BALASSA M.

Micsoda? Hittel? Bizon nekem tetszik, igen jót szólasz. Az nagy Istenre mondom, hogy soha semmihez olyan kész nem vagyok, mint ehez, mert nagy jó és hasznos kereskedésnek esmertem az hittel való kereskedést mindenkor, kihez az több kereskedések mind semminek tetszenek, kit én megis próbáltam: mert én tolvajlottam is, loptam is, bort is árultattam, szilvát, dinnyét, ugorkát, és egyebeket sokat, posztót, gyolcsot, és egyéb kalmár árút is bóttal tartottam, bőrgyűjtő is, tímár is voltam, az aranyczémentet is megízelítettem vala: in summa mind semmi az többi az egy hittel való kereskedéshez képest, mert csak ezzel találtam mindenemet, Szakmárt, Bányát, Detrekűt. Az ajándékot nehezen mívelem, mert ez minap is száz gíra ezüstet ajándékozék Zaynak, az kassai kapitánynak.

JÓZSA DEÁK.

Lám azért szerze szegény Ferdinandustúl Zay te Nagyságodnak kegyelmet; a mint akartuk, úgy bírtuk mindenre, úgy commendáltattuk magunkat mind császárnál s mind az uraknál, mindent kedvünk szerint hazudtattunk vele; azzal bizony semmit nem ártottál, sem uzsorával nem vötte rajtad.

BALASSA M.

Szóljunk mostan az felől, a minemű válaszszal járt Szénássi oda, oztán készűlj el érsek uramhoz te Józsa deák. Lásd meg, valamit mívelhetsz császárnál, mindent megpróbálj, de érsek uramnak ezt mondd én szómmal: hogy ha jó

gondviselőm leszen, kész vagyok egy hitet vele tartanom. De az én predikátorommak meg ne mondd szándékom. Ezzel nem kellene késnünk, ígérj ajándékot is neki. Szakmárt, Bányát nem hogy én itt e földen elhadnám, avagy királnak kezébe adnám, de még holtom után is, Isten bár mennyországban maradna, ű ott laknék, én pedig azt kívánnám, hogy vagy oda vihetném velem Szakmárt, avagy e földen lelkem Szakmárban lakhatnék. Én azzal megelégedném: lenne azoké mennyország a kik kívánják, de én Szakmárt ki nem adom kezemből, sem Diós-Győrért, sem Munkácsért.

TAMÁS.

Hiszem ha megveszik Munkácsot, megkínálják Nagyságodat vele. Reá feleltél hogy megadod Bányát és Szakmárt, és megelégeszel Munkácscsal: meg kell mívelned.

BALASSA M.

Arra ebet vegyenek. Készebb vagyok mind vajda szolgája és mind töröké lennem, hogynemmint én Szathmár nekűl lennem, mert én Szakmárt úgy tartom, ha egy alföldi király volnék benne. Noha hallgatok, és szegényítem magamat király előtt, de azért az Drágffy jószágát ide bírom, ki teszen tizenkétezer ház jobbágyot, kit ide bírok benne. Szinyírvárát is ide bírom, az erdéli pispekségnek jó részét, csak ez is Tasnáddal öszve teszen esztendeig legalább tízezer forintot. Nagy-Bányát is bírom, minden esztendőben négy czémentem vagyon belőle, minden czément legalább teszen nyolczezer aranyat, háromszáz gíra ezüstöt. Ennélkül ám tudjátok, az urak és nemes emberek jószágában kinek-kinek számát nem tudom mennyit bírok, csak azzal is költségem nélkül megelégítem szolgáimat; valamit ad király és fizet lovagimra, azt mind ellopom, in summa: pénzem is, ezüstem is és aranyam is vagyon, annye földet bírok mint egy Németországbeli herczeg. Énnekem nem kell Diós-Győr; király ha el akarja venni tűlem, vagyon értékem reá és értelmem, hogy megtarthatom.

JÓZSA.

Elvégezett dolognak nem kell tanács. Elmegyek érsek uramhoz.

HARMADIK RÉSZ.

Józsa deák. Érsek.

JÓZSA.

Érsek uram! Nagyságodnak az én uram Balassa Menyhárt éltig való szolgálatját izené, mint bízott kegyelmes urának.

ÉRSEK.

Isten megfogadja kegyelmességének. Mint hagyád uradat?

JÓZSA.

Jól hattam, kegyelmes uram.

ÉRSEK.

Mégis azon hitben vagyon-e, az kiben az előtt élt és volt?

JÓZSA.

Nem tudom micsoda hitet mond Nagyságod?

ÉRSEK.

E volt először az ű hiti, hogy ha az üdvességre választatott, mind ez világ gonoszságát mívelné is, erővel is idvezülhet; és ha az kárhozatra választatott, ha olyan volna mint szent Dávid vagy szent Péter is, és sz. Pál, ugyan kárhozni kellene.

JÓZSA.

De bizon ezt erőssen hitte, kegyelmes uram, ez előtt, mostan is az öregbik fia azt hiszi, de immár Nagyságod ellen vétni nem akar, hanem szolgálni, mert immár misét hall, és bőjtel, auricularis confessiót is hall.

ÉRSEK.

Bezzeg tudjad ám, hogy ha azt míveli, és szómot fogadja, mindenbe barátja akarok lennem.

JÓZSA.

Kegyelmes uram mindenben azt kívánja Nagyságodtól, valamit Nagyságod mond azt míveli, mert engem csak azért küldött fel.

ÉRSEK.

Igen akarom. Mentől hamarabb szembe leszek vele.

NEGYEDIK RÉSZ.

Érsek. Balassa Menyhárt.

BALASSA M.

Adjon Isten jó napot, kegyelmes uram.

ÉRSEK.

Isten megfogadja, jó Balassa uram, kegyelmednek. Az kegyelmed üzenetit és maga ajánlássát megértettem Józsa deáktól. Kegyelmed nem ártott vele, jó nevenn is vöttem kegyelmedtől.

BALASSA M.

Mindenben az tevő vagyok, ah mit Nagyságod akar és parancsol.

ÉRSEK.

Ha tetszenéjék, mindeneknek előtte gyónjék meg kegyelmed én magamhoz, hogy inkább bizonyosb volnék kegyelmed hitiben és vallásában.

BALASSA M.

A mint mondám, mindenben Nagyságod akaratja legyen.

ÉRSEK.

Úgyan mostan is meglehet ez kertecskében kegyelmedtűl. Essék térdre kegyelmed, és számláld elő minden bűneidet.

BALASSA M.

Bizon az énnekem eszemben nem jut mind, de az nagyját, a mi eszemben jut és megemlékezem róla, megmondom. Ottan csak mennyiszer lettem árulóvá, egyéb bűneimet elhagyván, azokat számlálom elő. Ha pedig mind az többit is elő számlálnám, egy hétig innét fel nem kelhetnénk.

ÉRSEK.

Kezdd el csak, én is eszedben juttatom jó részét, mert tudom minden dolgodat.

BALASSA M.

Gyónom te neked uram isten, szűz Máriának, szent Péternek, szent Pálnak és az főpapnak —

ÉRSEK.

Ugy úgy fiacskám, igen találád mind ezeket.

BALASSA M.

Ne verd ki fejemből — Szent Miklósnak vízi királnak —

ÉRSEK.

Pispeknek is, mert pispek volt szent Miklós.

BALASSA M.

Mind az több szenteknek is, neked is kegyelmes uram.

ÉRSEK.

Miért nem mondod Istent kegyelmesnek, hanem engem?

BALASSA M.

Hadd járjon most Isten, csak Nagyságod használhatna énnekem, ah mint reménlem hogy használ.

ÉRSEK.

Tudom hogy Munkácsot kívánnád uramtul, és látom hogy tiszta szívvel tisztelsz engemet: meglátod hogy barátod leszek, de gyónjál csak mostan.

BALASSA M.

Im elkezdem. Még gyermek valék, hogy egy gazdám házának az padlását belől az szobából hosszú fúrúval megfúrtam vala éjjel, és minden zabja aláfutott vala rajta. Az gazdámat úgy loptam vala meg.

ÉRSEK.

Gyermekségedhez képest jól kezdtél volt életedhez.

BALASSA M.

Ugyanakkort az szentegyházat is feltörtem vala, és az monstrantiából az sakramentomot kiráztam vala, és a monstrantiát elloptam vala.

ÉRSEK.

Mihelyet születtél, ottan mind lopni s mind tolvajlani tudtál; az monstrantiát ellopni és az sakramentomot kirázni nagy bűn volt, és szentségtörés.

BALASSA M.

Még anyám méhében, és azutánn is gyermekkoromban is szerettem én az ezüstet és aranyat, anyámat vén korában, özvegy voltában minden marhájából kitolvajlám és fosztám, ki miatt bánatjában megbolondúla és megnyomorodván más ember házában hala meg.

ÉRSEK.

Méltán verte volt meg anyádat az Isten, hogy illyen monstromot szűlt volt ez világra mint te vagy, mert az egész magyar nemzetnek nagyobbat nem véthetett, mint hogy tégedet szűlt volt e világra, mert csak az ti árultatástokért vagyunk

idegen népnek szidalmába, meg császárunknál is, úgy annyira, hogy immár az jámboroknak sincs miattad hitele.

BALASSA M.

Hallj többet is. Mikor Gyarmatban lakom vala, akkor Mátyus földét mind elpusztítám. Lévából elrablám és elfosztám az népet. Ismernek vala az szombati áros népek is, főképpen az Bars és Nyitra vármegyei nemes népek kiket rabbaimmá töttem vala.

ÉRSEK.

Az én szegén jobbágyimat is, kiket dúltál, rablottál, ne felejts el.

BALASSA M.

Akkor más érsek volt, úgy kellett lenni, mert még a kik atyjafiai voltanak is, mint szegén Forgács Ferencz, kinél húgom vala, nem maradhattak afféle ostorozás nélkül tűlem. Hogy bátyám Balassa Imre erdéli vajda vala, azt is reá vettem vala, hogy urát elárúlja.

ÉRSEK.

Azt ha akarnád sem tagadhatod meg, mert idegen nemzetek is rakvák rútságtokkal, sőt Paulus Jovius jeles historicus Erdély elárúlását krónikájában is beírta, és ez egész világon széllel minden országok olvassák. Balassi Boldizsár is egyszer ollyan árúló vala, kinél nagyobb soha nem lehet, mint az ki tulajdon atyjafiát, a kivel egy ellenségnek kezében adja, mint tégedet Fráter Györgynek, ki ellenséged vala kezébe adá. Te is ismétlen az te atyádfiát Muránban ellenségednek kezében adád, nagy erős hittel neki megesküvén, ott is hitedet elhagyád. Hiszem tudod, Balassa Sigmond bátyád is Győrért mind az két királt elárúlá. De nagyobb dolog az, hogy mostann is az maradéktokat ollyan árúlókká akarjátok tenni, mint ti magatok vattok.

BALASSA M.

O úristen, hogy az gonosz név embernek halála utánn is megmarad. Balassa Boldisár jóllehet azt mívelé, úgy vagyon, Sigmond is, de én is hogy Lévában akadék, akkor vígadék, senkitül semmít nem félék, mindent szabadon mívelék, sem lelkit sem istenit nem nézék.

ÉRSEK.

Azért vere Isten meg akkor és búdosóvá tőn, hitetlenné levél; mennyi sok jó legént hajtál el az te sok öker hajtásod miatt!

BALASSA M.

Igazán megmondom, az vala az szándék, hogy én is úgy cselekedjem Lévai Istvánnal, mint bátyám szegén Sigmond uram, hogy Diós-Győrből az árvát Pinphinger Orsolyát kiszínlé és elárúlá. Immár most búdosásomat számlálom elő. Hogy Ferdinándus császár kivere országából latorságomért, Fráter Györgyhez búdosám, ki Diódot és Létát ottan ajándékon megadá, és nagy erős hitre megeskűm neki és hütlevelet vőn tűlem, de ott nem maradék sokáig, mert királné asszon szolgája lők.

ÉRSEK.

A mint látom az nem búdosásod, hanem tellyes bizonyos árultatóságod, azért bátor ne szépíts Isten előtt magadat, mert tudja, hogy áruló vagy.

BALASSA M.

Én annak szoktam vala mondani személyemnek kedvezvén.

ÉRSEK.

Menj tovább, mert azt nem tagadhatod, hogy áruló nem volnál.

BALASSA M.

Hogy megbékéllék királné asszon Fráter Gyergygyel, kinek annak is az asszonnak erős hittel megesköttem vala, és levelet is adtam vala róla, ismég királné asszont elhagyám és Fráter Gyergyhez állék.

ÉRSEK.

Tehát téged eskövés nekül soholt nem hittenek meg, még azzal sem tarthattanak penig meg.

BALASSA M.

Én a hütet mindenkor annyira böcsüllem amennyire látom, hogy hasam és erszényem tellyesedhessék belőle, annak kívüle énnekem sem hitem sem Istenem.

ÉRSEK.

Elfelejtettem volt még a szegén Ország Lászlónak dolgát, kit igaz és szabad útában meglessél és megmordállál, marháját eltolvajolván és megfosztván bátyáddal egyetembe.

BALASSA M.

Ahoz ketten voltunk, nemcsak én magam, szegén bátyámmal Balassa Sigmonddal voltam ketten.

ÉRSEK.

Nem szeretek eféle gyónást, igen szépited magadat, mondj többet.

BALASSA M.

Ottan hamar Serédi Györgygyel Fráter György külde Ferdinánd császárhoz Bécsben, az koronát hozta vala akkor Serédi fel. Akkor sok jámbor előtt nagy díszes valék és szegén Nádasdi Tamás kezén megesküm az ű felsége hűségéhez, de ugyan nem állám meg.

ÉRSEK.

Hitleveledet is sok esztendeig tartottam ládámban, mostan hiszem, hogy urunknál vagyon, mert az szegén atyjának utánna vala.

BALASSA M.

Úgy vagyon, akkor is hitlevelet adtam vala, de az régi dolog immár.

ÉRSEK.

A mint én látom, teneked a te hited megavélt, mint az igen ag embernek kentese.

BALASSA M.

Ferdinánd császárt ismét elárulám, jóllehet sok aranynyal ajándékozott vala meg akkor, és Petruvitot az János király fiával Erdélben hozám, kit ha én akartam volna akkor is, soha az Kendiek azt nem mívelhették volna. Akkor is erőssen megesküdtettenek az ország gyűlésében, de akkor gonoszul szólt vala egy szegén nem barátom, mert hogy eskeszem vala, hátam megűl mondá: hetedik ez immár Isten hírivel, ha jól emlékezem róla; — de azt elhallgatám, és semmit nem gondolék vele.

ÉRSEK.

Jámbornak annyét kellött volna ezzel gondolni, hogy meg is kellett volna ezért halni, de te méltán hallgattad el, mert igazat mondott a szegén legén. Tudod ki volt az?

BALASSA M.

Tudom, de míg él, szájában leszen az ízi mind magának s mind jobbágyának, úgy cselekedem vele. De csak el nem felejtettem volt egy fő dolgomat.

ÉRSEK.

Csoda ember vagy! niha dolgodnak, niha búdosásodnak mondod, maga mind árultatásod. Bár ne szépíts dolgodat, de gyónjál jó módon.

BALASSA M.

Beszédem járása ez énnekem, de ha igazat kell mondanom, ez volt fellyebb való árultatóságom, tellyes életemben mennyit míveltem, azok közzűl.

ÉRSEK.

Elunám csak azon árultatóságodat. A mint látom, te egyedűl az mi közönséges anyánknak mint az földnek nehe-

zebb voltál, hogynemmint Európa mindenestül, mely az egész világnak alkolmas része. Mondj többet.

BALASSA M.

Kérem vala Gyalut az király fiátul és az anyjátul, de nem adák. Én azon igen elbúsulék. Bebek Ferenczczel és Kendi Antallal öszvetanálcskozánk, hogy méreggel öljük őket és Erdélt magunknak foglaljuk, török császárral együtt tartsuk. Ezen egymással erőssen megeskünk és hitlevelet adánk egymásnak erről, de én látám hogy nem mehet véghez, gyorsan megfordítám az kaszát, elárúlám társaimat; ugyan éjjel házokra menék és levágatám őket, én mostan is itt vagyok. Az hitlevelet bánom, úgy hallom hogy Kendi Antalnál volt; ettül fogván oztán mind félek, hogy engemet is megnyakaznak árultatóságomért. Úgy árúlám el ismég az erdéli vajdát, ki bizon nagy hasznomra vala, mert bányám vala, váraim és várassim valának, és alföldi király valék; de az lelkiismeret mind furdala, hogy soha nem nyughatám. Úgy tetszett, mintha éjjel nappal affeldből, mikor öttem, ittam, aludtam és egyebet is míveltem, reám tátván szájokat, kiáltottanak volna az én társaim. Félék, hogy az király fia megtudja hogy én voltam fő az árultatásban, és én is úgy járok mint ők szegények, jóllehet megtudta volt, mert sokszer hivata be Erdélben hozzája Szakmárból, de eszembe vőm dolgomat, nem merék mennem, hanem balra hagyám bicskét, és a szekerczét is megfordítám, gyorsan a malomba állék. Háromszáz hordót is verettem vala Halmiba; Zay társom vala, hogy az Megygyesalját beszűrjük. Igazán mondom, hogy annyit szűrtünk, hogy az országnak jobb része elvesze miatta urunktul, nekem is feleségem, gyermekem oda vagyon. A székelyeknek is megesküdtem vala, hogy ha feltámadnak urok ellen, megsegítem őket. De abban semmi nem lőn; mert sok ezert levagdaltaték bennek, de azoknak annak előtte is meg kellett volna halni. De hadd járjon!

ÉRSEK.

Mind bicskéd és molnoddal öszve elveszt az Isten, mert akármind búdossál és áruld el uradat, ha ugyan rajtad a hatalmas Isten keze.

BALASSA M.

Ha gondja volna Istennek e világra, régen megtértünk volna, de sokszer megpróbáltam és úgy leltem magamba, hogy semmi abban nincs.

ÉRSEK.

Az ő szava, kit prófétája által mondott, bizon igaz, mert a Dávid az első psalmusba azt mondja, hogy mint az szél hányja széllel az apró port, aképpen hányja el Isten efféléket mint te vagy. Magyarul is szépen szoktuk mondani, hogy az Isten sem siet sem késik. De térj meg, lám eléggé hallgattad az Istennek ígéjét, sőt csak szolgáid szavát fogadnád is, jó volna szegén neked, mert csak szolgáidnak is kik inasid voltanak, jobb hírek nevek vagyon, hogynemmint temagadnak.

BALASSA M.

Kik volnának azok?

ÉRSEK.

Szénásit méltán mondhatom, és ha az fejedelem őtet ültetnéje helyetted, és te lennél ő szolgája, nyilván meg tudna tanítani. Többen is volnának, — de immár tizenegy óra vagyon, ideje ennünk, assok dolgot másszorra hagyjuk.

BALASSA M.

Sokszer lovamon ügettem és nem öttem huszonnégy egész óráig!

ÉRSEK.

Hiszem bizon, de akkor mikor az Lossonczi és Nyári Ferencz jobbágy ökreit elhajtottad vala, de nem hallottam soha külemben való igen nagy igetésedet; hanem ahol ökret találtál, azt el tudtad hajtani, de ellenséget nem igen tudtál kergetni.

BALASSA M.

Azt is kergettem azért.

ÉRSEK.

Kenyű azt előszámlálni bizon; de mennyiszer szegén magyart és keresztyént tolvajlottál, dúltál, fosztottál és kóborlottál, annak számát senki nem tudja. És jobb volt volna, hogy huszonnégy óráig öttél ittál volna, hogy nemmint huszonnégy óráig kóborlottál volna.

BALASSA M.

Öttem s ittam.

ÉRSEK.

De az szegénség borát kenyerét, és az Érsekét.

BALASSA M.

Papnak nem kellett sok bor.

ÉRSEK.

Oly pap volt az, az ki akkor az jövedelemből sok jámbort tartott, jobbakat náladnál.

BALASSA M.

Nem tudom, ha jobbakat tartott.

ÉRSEK.

Én tudom, jóllehet nem mind ökret hajtottál, hanem töröket is; nagy dolog hogy elfelejtetted. Nyári Ferencznek egyszer bajt küldél, azt tudád, hogy nem mer veled megvíni, de ű jámborul, vitéz ember módjára készűle és az hagyott helyre Váczra reá mene, de te elszökél előtte szégyenedre, nem meréd még csak orczádat is az vitézek előtt mutatni. Illyen vitéz voltál te akkor. Hiszem ismerünk kicsoda és honnét való vagy, ki tehene borja fia vagy! ím halljuk és tudjuk jóvoltodat ahol emberre találsz.

BALASSA M.

Nyári dolga úgy vala akkor. Azt tudtam bizon, hogy immár mindeneknél elfelejtve legyen, mert nem most vala. Nagy dolog az, hogy a gonosz hírnév soha a mint látom meg nem hal. De kegyelmes uram, én nagyságoddal nem vetekedem, hanem csak kenyergek, hogy N. tegyen annyi munkát, menj a fejedelemhez, száz gíra ezüstet adok N.

ÉRSEK.

Keszenem jó Menyhárt uram, és jó nevenn is veszem, szívem szerént terekedem rajta, és ennek felette meg is ódozlak; nem szükség minden bűneidet előszámlálnod és az nagy paphoz menned érette.

BALASSA M.

O uram Isten! hogy nem ígértem volt előbb az száz gíra ezüstet, tudom, hogy ha azt míveltem volna, nem kellett volna előszámlálnom ennyi sok árúlássimat, kikkel immár mind az egész világ rakva leszen.

ÉRSEK.

Mit mond kegyelmed?

BALASSA M.

Im azt mondom vala kegyelmes uram, hogy az oldozatot várnám nagyságodtul.

ÉRSEK.

Szűz Mária, Sz. Péter, Sz. Pál, Sz. Miklós pispek, Sz. Solenna, Sz. Brigida, Sz. Annos és Sz. Serpöld, Szent Kalárával, és mind az több szentek bocsássák meg az te bűneidet és szent Korczog asszon is. Úgy tetszik, hogy Istent ingyen nem említém.

BALASSA M.

Úgy legyen, hiszem, hogy te nagyságodnak is kevés gondja vagyon Istenre, mint igaz énnekem.

ÉRSEK.

Ottan Isten is bocsássa meg bűneidet, ha egyéb nem lehet benne.

BALASSA M.

Meglehet, ha gondja vagyon effélére.

ÉRSEK.

Bezzeg úgy, hogyha vagyon. Mi dolog hogy többet mondál?

BALASSA M.

Igen jóvá hagyom az N. szavát.

ÉRSEK.

Jer együnk immár.

BALASSA M.

Jöszte te Józsa deák.

JÓZSA.

Megkünyebbűle N. az nagy bűn lerakással?

BALASSA M.

Igenis, mert eléb másfél százint voltam, mostan penig mása szekerint vagyok, de szintén elréműlék, nékem bűneim mintha mostan lettenek volna; úgy tetszik mintha ugyan ropognék és egy csontom sincs helyén. Érsek uram, még vagy két szóm vagyon Nagyságoddal.

ÉRSEK.

Siess hát, mondd el gyorson, elunám, ha ez is valami árúlás.

BALASSA M.

Egy jámbor szegén legént és jó vitéz embert árúlék el Szalkában, Kerekes Györgyet valami színnel, mert akkor még más párt valék, te titkon Zayt reá indítám, kivonyatám Szalkából szegént, kit mostann is nagy szívem szerént bánok, és szívem fáj rajta, mert annak is megesküdtem vala.

ERSEK.

Moldovába is egy Claustromra küldtél volt eltörni és megkóborlani.

BALASSA M.

Úgy volt az.

ÉRSEK.

Az szegén megholt urunknak ezért mi, kik tanálcsok vagyunk, akkor azt mondjuk vala, hogy tégedet és Zay Ferenczet társodat felakasztasson, mellyet ti, mint az szép leányok az rózsakoszorút megérdemletek vala ez dologért. Mert urunknak hitlevele volt az török császárnál, hogy az frigy alatt sem titkon sem nyilván, sem egyéb országban, sem Magyarországban az ű birodalmának ártani nem akar, mellyet tü jól tudtatok, mert minden értette akkor az frigyet, tü penig ingyen sem Magyarországban akartatok lopni és tolvajlani menni.

BALASSA M.

Sok hadnagyi voltanak ott ő fölségének nemcsak mi ketten. Bánfi Bálint is ott volt, többek is.

ÉRSEK.

Azok azt mívelték ahmit jámboroknak kellett mívelniek, mert ők főhadnagyjok parancsolatjára olyan veszedelmes helre is elmentenek, de te és Zay akkor is az sátorban hever tetek csak.

BALASSA M.

Immár én is ehetném kegyelmes uram. Menjünk tehát és együnk.

ETEDIK RÉSZ.

Tamás deák, Balassa Boldisár, Lakáj, Péter deák.

TAMAS d.

Uram Balassi Boldisár, ideje udvarhoz menni.

BALASSA B.

De bestye menjen, hanem nyergeltess hamar paripát, menjünk Gyötrekőbe.

TAMÁS d.

Nagy dolog az, bestye kurvafiáé, hogy nem hagyod el Gyötrekőnek mondani. Apádtól vötted ezt, mert ő itt nem kóborhat, kiért ő neki nagy gyötrelme vagyon; te is penig olyan akarsz lenni. Mostan is mennyi szégyent és kissebbséget viseltek, amaz jámbor Balassa János is, azonképpen az te apád, és mi es, kik szolgák vagyunk miattatok, ugyan szégyenljük jámborok előtt még csak utánatok is járunk, mert ugyan ujjal mutatnak mellettetek mindenött. Jó volna azért neked udvarlanod és mentől gonoszabb volt apád, te annál jámborb lennél, hogy az nagy kissebbséget kit visseltek, ha mindenestül fogván el nem vethetnéd is, mégis valamit enyésztenél el benne; mondhatnának valami jót felőled.

BALASSA B.

Szebben szólnál ennél azért és lassabban magamnak, hogy ne hallaná az német.

TAMÁS d.

Ha szebben szólnék semmit nem fogna, mert egy Barbarus vagy mind természetedbe és erkülcsedbe; az könnyű szó te rajtad nem fog, tudod mennyiszer szóltam reád. Mit használnék vele ha könnyebb szóval szólnék, minem olyan vagy te mint az jól nevelt úrfiak, kik azért az mi társaságinkban igen kevessen vadnak, egy avagy kettő. Te az apád természetit, kiben születettél és felnevekedtél, nemcsak megtartod, hanem amint látom ugyan öregbíted, mintha mostan jöttél volna ki Scitiából, azért egy Barbarus vagy te.

BALASSA B.

De bestye érti, én azt mit teszen Barbarus, talám Borbálát, avagy Kis Lőrincz Katát; az jó és magyarul vagyon, de azt az lator Szénássi kicsapta kezemből.

TAMÁS d.

Mind Barbarus mint Scitiai vagy. Isten elveszessen ugyanebben; ha erre születtél, élj ebben, halj meg is benne mind apástul mind annyastul. Csak jámbornak való volt az szóval való tanítás és intés, az latron semmit nem fog, mint rajtad is, mert ím szép szóval sem tanolsz, mevetségre veszed, ördög megkeményítette szívedet. Az úr mondássa szerint: én úr meglátogatom atyáknak álnokságokat fiakon harmad és negyed íziglen. Ostorával sem gondolsz Istenednek, sőt azt sem tudod, vagyon-e Istened vagy nincs. Anyád Hunyadon, húgod is, öcséd is fogságba vadnak nyavalyássok, te mégis azon latorságba jársz el; Isten elveszt érette.

BALASSA B.

Morogj, morogj, én vagyok azért az Balassi Boldisár. Abban menjünk csak el az kit te álmadozsz, micsoda fia volnék én Balassi Menyhártnak? Tudod-e az szakmári arany pogácsák helyében valamint s valahogy mást kellene keresnünk Detrekőben is. Detrekő a mely hegyen fekszik, ha mind aranynyal és gyémánttal folyna is, még fél elegen sem volna.

TAMÁS d.

Balassi Boldisár ugyan neved, de ha azt megtagadhatnád, bátor nagyot adnál érette, és bár elcserélnéd csak egy koldús nevénn is, sokkal tiszteségesb volna. Ha arany és kazdagság kell, azt jámbor szokta találni; az lator ha talál is, szalmatűz, ma ha vagyon, holnap nincs, mint tü jártok. Az próféta mondássa szerént: benedictio domini facit divites.

BALASSA B.

Vagy Benedek vagy Kelemen, de én azt mondom, hogy mind jámborságod s mind tudományod tied legyen, nekem csak aranyam legyen.

TAMÁS d.

Nem jó disznónak a gyömbér, makk neme. Ugyanis nem ilyeténeknek való az tudomány, ki nagy drága dolog.

BALASSA B.

Mindez világ tudományán sem adnám ez gyémánt gyűrőcskét, ki újjomban vagyon. Lá mely szépecske, még fiamra is rá marad, nem úgy mint az tudomány.

TAMÁS d.

Az termeszet egy formában öntett tégedet apáddal, csak ezzel külemb, hogy ű ideje szerint, mikor minden latorság szabad volt, többet mívelt benne. Oztán apád annyival jobb náladnál, hogy az ű szolgáinak niha-niha adott ajándékot, noha fösvén volt; te annyival meghalladod űtet, hogy fél tallér árra morhaint sem becsülled szolgáidat, őt elveszteni sem szégyenletted űket. Úgy ítéltem magamban, hogy a hol két batka hasznot érzesz is, nem akarod másnak ereszteni; temérdegb az orczád bőre az bocskor bőrnél.

BALASSA B.

Ez hadd járjon, az mind semmi; ebben én eleget hallottam apámtul is, de én is azt mívelem a mit ű. Ezeket én semminek tartom. De te is egynehány uradat árúltad el, ha erre kell szólni, sőt valamennyit ez ideig szolgáltál, annyit árúltál el bennek. Bebek Ferencznek is te valál fő tanácsa és oratora terek császárnál, te hoztad vala ki az étető mérget és oztán elárúlád és levágatád.

TAMÁS d.

Úgy vagyon, de én azt tudtam, hogy apád is, te is titkon tartsátok, de ha ezt tudtam volna, hogy szememre vessétek eskeszem az Istenre, hogy apádnak is jutott volna benne, és leginkább neki, mert ha igazat kell mondani immár, ű vala fő abban az árúlásban, szegén uramat is ű veszté, kit sokszer mint Júdás Krisztus halálát megis siratta; ugyan ű érdemli vala ezt, de én segítségemmel menekedék ki ebből apád.

BALASSA B.

No hadd járjon, legyen ottan fántomfánt ez mostani szónk, ezután legyenek titkok ezek, de menjünk Detreküben.

Hozzák ki a paripát, mind megjárom a bokrokat, völgyeket és leshelyeket, erdőket, útakat, a hol árros embereket, kik morvaiak és bécsiek lesznek, megleshetjük űket. Szép házacskák is vadnak az út mellett, kiben ember beszaladhatna, és földet bírhatnánk belőle, ha az Isten a sok bestye békeséget elvesztenéjé és amaz arany időt elhoznájá, a kit atyámtul sokszer hallottam hogy kenyűhullatással ohajtott, arany időnek nevezvén és híván a háborúságnak idejét, kiben ű sok aranyat gyűjthet vala. E minap Várdai Istvánnal kimentem vala, jó helyen találtunk vala áros embereket és nagy zsákjok vala a nyeregfőhöz kötve. Istenemre, ha ott nem leszen vala, megölem vala a pénzért, mert szintén jó helyen vala, neki is említém félrészént, de nem tetszék neki.

PÉTER d.

Hamar az paripákat.

LAKAJ.

Hová megyen uram? Pribék, Kassára-je?

PÉTER d.

Ott az ebet.

TAMÁS d.

Ugyanis oda tat.

PETER d.

Tréfálsz-e, vagy nem?

TAMÁS d.

Minem tréfáltam én azelőtt is veled.

PÉTER d.

Jaj szegények, hogy mehettek ti el, ha zálagok vattok adattatván Balassa Menyhárttul, hogy ű felségét kövessétek mindenütt, külemben nem hinnének meg, és még így sem hisznek meg.

TAMÁS d.

Hallgass Istenemre, imhol uram.

PÉTER d.

Szemben is mondottam, mostan is meg merem mondani.

TAMÁS d.

De uram, hallja-e kegyelmed, mit mond Péter deák?

BALASSA B.

Hallám. Hadd járjon, igazat mond, jól tudom. De az bestye kurvafi, ha csak ollyan tiszta orczám volna is mint Pribék lovászomnak, nyilván el nem menne vele.

TAMÁS d.

Az kamoraszéket mentül inkább izgatják, attul inkább b üdösb, az ti dolgotok szintén ollyan. Mindent elhallgass.

BALASSA B.

Jól tudom, ugyanis azt mívelem.

FINIS.

Székesfeyérvári Karádi Pál mihelyébe sz. András hanak huszonegyedik napján.

FELNÉMETI NÉVTELEN

1565.

DOBOKAI MIHÁLY

1565.

NÉVTELENEK

1566.

CANTIO.

ad notam: *Hálaadásonkban.*

Jer mi emlékezzünk az Luter-papokról,
És annak utánna az ő életekről,
Predikállásoknak nagy változásáról,
Önnön beszédeknek megcsúfolásáról.

Bárány ruhában ők el-béjövének,
És szegén életet elébb hirdetének,
Egy forintos ruhát papok viselének,
Az nagy szegénséggel prédikállanának.

Istennek ígíjét igen hirdetnéék,
Apostoli módra széllel hirdetnéék,
Egy darab kenyérrel megelégednének,
És az maradékit szegénnek adnáják.

Immár most szegődnek mint ím az béresek,
Merth Júdás tíszeje oldalokon vagyon,
Három pézt nem vesznek, száz forintot kérnek,
Még annak felette Gath subát kívánnak.

Forintos posztónak három forint singi,
Ételek, italok kétség nélkül vagyon,
Pimborok, font húsok készen nekik kijár,
Az mihön szegődnek ládájokban rakják.

Az szegén községet ők oly igen szánják,
Nagy irgalmasságból rajtok könyörűlnek,
Hogy az bírók által béreket szedetik,
Mint kegyetlen ispán egy pézt sem engednek.

Isten igéjével ők úgy komplárkodnak,
Mint uzsurás tőzsér, de ők kereskednek,
Mert ki száz forintért, ki az háromszázért,
Jó Isten kedvéért úgy prédikállanak.

Torkig való drága ránczos palástokot
Nám az ő testekhez oly igen illetik,
Az margitás gallért, nyakokat befedte,
Uronk tanítváni nem így öltözének.

Az Isten fiának két ruhája vala,
Ű alsó ruhája varrás nélkül vala,
Az felső peniglen köntös módra vala,
De mindennél alább való vala.

Ő házastársokot oly igen tarkázzák,
Aranyas fedéllel fejeket burejtják,
Drága gereznákkal testeket fedezik,
Őket ékesejtik, hogy inkább szeressék.

Csak szájokban Krisztus, nincsen példájokban,
Nyelvvel igen vallják, élettel tagadják,
Csak hassal imádják, szakállal követik,
Hús-étel ő nékik hitek erőssége.

Magyar nyelven elébb misét mondnak vala,
Isten szerzésének akkor mondjak vala,
Most immár mindnyájan oly igen tagadják,
Meg annak felette oly igen csúfolják.

Oltári szentséget bizony testnek vallják,
Az bornak személyét bizon vérnek mondják,
Hogy Krisztus uronknak szent teste, szent vére,
Oltári szentségben ő érttek áldoznék.

Most immár csak jelnek és pecsétnek mondják,
Nem hiszik Istennek ő hatalmasságát,
Ki Ádámnak testét az földnek sarából,
Évát ő csontjából élő testté szerzé.

Egyiptom vizét is vérré változtatá,
Kemény kősziklából folyó vizet ada,
És Gallileának Kána falujában
Kő veder vizeket borrá változtata.

Némel ő közölök kovászos kenyérrel,
És némel ostyának ő személe által,
Oltári szentséget az községnek adnak ;
Illyen változásban önnön köztök vadnak.

Isten templomiban egy oltárt hagyának,
Az többit ily okkal ők mind el-kitörék,
Mert Krisztus uronk is szent kereszt oltárán
Az ő szent atyjának egy misét áldozék.

Most immáron az es mind el-kitöreték,
Sem oltár, sem mise Isten templomiban,
Az Istennek házát istállóvá tötték,
Ezt megprófétálta uronk ű felsége.

Mikor látandjátok — úgymond — az szent helyen
Az nagy pusztaságnak útállattosságát,
Mellyet megmondott volt Dániel próféta,
De az ki olvassa igen jól megértse.

Az szent helyen értjük anyaszentegyházat,
Az keresztyéneknek ő gyülekezetit,
Kit atya Istennek szerető szent fia,
Az ő szent vérével magának szentele.

Az nagy pusztaságnak útállatosságán,
Lelki pusztaságot kell nekünk értenönk,
Kit az Luter papok anyaszentegyházban,
Mostani időben lelkekben szerzettek.

Uronknak szent vérét, szent testét pusztejtják,
Mikoron csak jelnek és pecsétnek mondják,
Valaki úgy hiszi, pusztaságnak vallja,
Istennek előtte útállatos lészen.

Holt hitet hirdetnek cselekedet nélkül,
90 És szeretet nélkül haszontalan valót,
Böjtöt és zsolozsmát, jó cselekedetet,
Idnepet vesztenek, — ez az nagy pusztaság.

Ez kisded éneket nem régen szerzették,
Az *Cya* . . . . . mentében híres Felnémeten,
95 Hogy mikor írnának ezer és ötszázban
És annak felette még az hatvanötben.

FINIS.

SZÉP DÍCSÍRET.

Magasztaljuk az Úristent már hívek,
Ü szent nevét dícsírjük keresztyének,
Útáljuk meg sokságát bűneinknek,
Engeszteljük haragját Istenünknek.

Jól látjuk fejenként mostan haragját, 5
Felgerjedvén rajtunk bosszúállását,
Bűneinkért nagy sokféle ostorát,
Országunknak sokképen pusztúlását.

Csuda testi bátorságba emberek,
Bémerültek most mindenféle népek, 10
Hitlenségben és minden csalárdságban,
Tobzódásban és testi bújaságban.

Haragját az Úristennek nem féljük,
Fenyegetését mi semminek ítíljük,
Jóra való intését nem böcsüljük, 15
Profétáknak szavokat nem tiszteljük.

Azért az ellenséget reánk bocsátja,
Kivel haragját hozzánk megmutatja,
Édes házainkat elpusztíttatja,
Országunkat ű vélek raboltatja. 20

Ezeket reánk hozták mi bűneink,
Istenünk ellen való nagy bűneink,
Ü szent ígéjének megútálásunk,
És szent nevével mi nem jól élésünk.

Látjuk házainknak nagy pusztúlását,
Az ellenségnek rajtunk nagy hatalmát,
Tulajdon magunkban uralkodását,
Mindnyájunknak elpusztúlását.

De valljon miben tetszik meg mi életünk,
Istenünkhez teljes szívből szerelmünk,
Jóvoltáról gyakran hálaadásunk,
Szegényekhez nagy figyelmetességünk.

Országunkban sokféle szegényekre,
Rájok nézünk mindennap mi ezekre,
Nagy sírással kik néznek lábunkra,
De nincs bennünk irgalmasság ezekre.

Búdosásra jutott mostan ü dolgok,
Édes hazájokból kibúdosások,
Szegény árvájokkal rabbá esések,
Mindenképen keserűség életek.

Oh mely nagy példa volna ez minékünk,
Ha fejünkbe férhetne ez minékünk,
Az Úristen ez által hí bennünket,
Mert kívánja ü hozzá megtértünket.

Kérlek azért fejenként most titeket,
Vegyétek esztekben ti magatokat,
Útáljátok sokféle bünötöket,
Keressétek kegyelmét Istenünknek.

Az miben látod most más atyádfiát,
Ugyanazon megeshetik te rajtad,
Ha reád várod haragját Istennek,
Semminek véled nagy bosszúállását.

Jobbítsuk meg azért mi életünket,
És engeszteljük meg mi Istenünket,
Hogy eltávoztathassuk mindazokat,
Szent fiáért tartsa meg életünket.

Irgalmasságából kész hozzád menni,
Az megtérő bűnöst hozzá fogadni,
Kegyelmessen könyörgőkre hallgatni,
Te szent országodban üket bévinni.

Dícsírtessék az Úristen mennyekben.
Szent fiával egyenlő dicsőségben,
Szent lélek Istennel egy hatalomban,
Ki megnyúgosszon minket mi lelkünkben.

Ezer ötszáz hatvanöt esztendőben,
Régi Kolozsvárnak ü városában,
Kisasszon napján rendelék versekben,
Kiből dícsírtessék az nagy Úristen!

HISTÓRIA
AZ SZIGETVÁRNAK VESZÉSSÉRŐL,

MELYET ZOLIMÁN TÖRÖK CSÁSZÁR MEGVÉVÉN KEZÉHÖZ KAPCSOLA.

Nót. *Szertelen veszödelem.*

Emléközzünk mi nagy veszedelmünkről,
Országunkban nem régen lött dolgokról,
Sziget romlásáról és vevésséről,
Szoltán Szulimán császárnak haláláról.

Írnak vala esztendő forgásában,
Ezör ötszáz hatvanhat esztendőbe.
Nyárban az hév Szent Jakabnak havában,
Az vén császár lőn kiindúlásában.

Vala császárnak ilyen gondolatja,
Vénségére hogy magát megmutassa,
Az ő országát hogy megöregbítse,
Sok keresztyéneknek vérét kiontsa.

Szántalan néppel császár fölindúla,
Törökekkel tatárokkal készűle,
Negyedfél százezer néppel indúla,
Erős Szigetvárát császár megszállá.

Sok fő horvát, magyar vitéz ott vala,
Kinek-kinek felesége ott vala,
Csak egyedűl Zríni kiküldte vala,
Mert a Szigetet ő nem félti vala.

Császár hadát semminek véli vala,
De a reménség látjátok megcsalá,
Nagy erejével császár alá juta,
Háromfelől a várat megszállatá.

Mindön felől a kerítést löveté,
De mindazzal császár nem sokat árta,
Három felől három halmot hányata,
Az halmokra nagy álgyúkat vonata.

Gondolá ezt, az árkot megtöltesse,
Fával és sok földdel teli hordassa,
Hogy az várat hamarább megvehesse,
Népének annyi kárát ne láthassa.

De az árokban a víz sebes vala,
Mind fát, földet, mindent elviszen vala,
És a töltést mind elszaggatja vala,
Az várból a törökeket lövik vala.

Három ezer szekér gyapjat hozata,
Semlékit az várnak avval rakatá,
Mestörséggel az vizet fölszítatá,
Az árkot a földdel színűl tölteté.

Az várnak immár árokja nem vala,
Az ostromnak szabadon mehet vala,
Hogy immár megvehetné, véli vala,
Az ostromnak népét készíti vala.

Első ostromon negyvenezer vala,
Mely bizonynyal az várat igen ostromlá,
Ostromon annak jobb része elhulla,
Maradékja annak visszafordúla.

Másodszor nyolczvanezer néki méne,
Sok fő török másik ostromnak méne,
Mindkét fél akkor bizony igön viva,
Sok török ott az ostromon elhulla.

Császár ezen erőssen bánkódik vala,
Sok törökök az ustromon hullának,
Béköknek és szancsákoknak halálán,
Szigetvárának olyan erős voltán.

Harmadszor népét ostromnak készíté,
Basákat, béköket megfenyegeté,
Százezert esmég ostromnak bocsáta,
Kivel az várat igen ostromlatá.

De akkor is az reménség megcsalá,
Mert szántalan török akkor elhulla,
Jóllehet az magyarokban is meghala,
A török az ostromról elfordúla.

Negyedszer másfélszáz ezert készíte,
Az basáknak erőssen parancsola,
«Szégyent ne valljatok!» erőssen kéri,
Haraggal, szép beszéddel igen inti.

Egyszersmind az ostromnak rohanának,
Az várból reájok erőssen lőnek,
Törökekben nagy kárt lövéssel tőnek,
Mind két félben akkor sokan hullának.

Semmit az törökek ott nem nyerének,
Mert magyar vitézek emberködének,
Zríni Miklósnak szavához hallgatnak,
Megesküdtek hogy minnyájan meghalnak.

Ezen a török császár megbúsúla,
Vén szakálát erőssen vonogatja,
Népének szántalan kárát hogy látja,
Basáknak, béköknek halálát szánja.

Ötöd ostromnak száznyolczvan ezer mene;
Nagy kiáltással az várhoz rohanának,
Belől népét Zríni hozzá készíté,
Nagy-szép szóval népét igen biztatja.

Erőssen ott az ostromon vívának,
Sokan törökekben ott elhullának,
Magyarokban sokan sebessűlének,
Sokan ő közzűlek akkor halának.

Törökökben bizony sokan hullának,
Natólai basával meghalának,
Halálát hogy megláták az basának,
Gyorsan ostromról visszafordúlának.

Császár basának halálát megérté,
Mondják, hogy oly szóval akkor ezt mondta:
«Székemben otthon űlvén jobb volt volna,
Hogynem szégyenemre kijöttem volna!»

Az törökek az várvívást elúnák,
Az basák és békek hogy ezt megláták,
Császárnak hamarsággal hírré tevék,
Hogy Szigetet már többé ők nem vínák.

Szulimán császár ezen megharagvék,
Az basákat kéri hogy ne művelnék,
Hogy ha hópénzért azt ők nem művelnék,
Az nagy Alláért Szigetet megvennék.

Az basák a népet igen bíztaták,
Hatodik ostromnak népet bocsáták,
Erőssen ők akkor is a várat vívák,
Kétszáz ezer népet hozzá állaták.

Noha mindkét félben sokan hullának,
Törökökben lövés miatt hullának,
Békök, főtörökök akkor hullának,
Az ustromról ismég vissza térének.

Vala bánatja az egész tábornak,
Hogy szégyönvallása lőn az császárnak,
Basákon, békökön igen bánkodának,
Im ott hetedik ustromnak állának.

Kétszáz húszezören ráindúlának,
Noha ez várat erőssen ustromlák,
Mindazáltal sömmit nem használának,
Szégyönökre ismét visszafordultak.

Annál inkább császár bánkódik vala,
Népének kárát igön szánja vala,
Vezérbasa heted ustromon hala,
Kit az császár möntül inkább bán vala.

Ugy annyira hogy megbetegűlt vala,
Bánatjában és ü ezt mondja vala:
Azt az embört elveszesse az Alla,
Ki ez várat legelőször fundálta.

Zreny népét igön bíztatja vala,
Szép beszéddel úgy bátorítja vala,
Töröknek ne hinnének, mondja vala,
Népét viadalhoz készéti vala.

Végezé ezt török császár magában,
Hogy mégis ustromnak küldjön hadában,
Harmadfél száz ezört szörze csoportban,
Nékik parancsolá nagy haragjában:

«Énnéköm most ez várat megvögyétök,
Basák ti mindnyájan embörködjetök,
Sönki hátra ne térjön közűletök,
Mert bizonynyal elvétetik fejetök!»

Erőssen ustromlá török az várat,
Sok helyökön igön vágják az magyart,
Sok helyökön igön hágják az várat,
Mindazáltal meg nem vövék akkor azt.

Noha szántalan magyar ott elhulla,
Az maradéka igön megfárada,
Sok fő horvát az ustromon elhulla
Kalocsai vajda is ott meghala.

Ezön az császár igön megbúsula,
Számtalan kárát hadának hogy látja,
Az Allának önnön magát ajánlja,
Harmad napra Szulimán császár meghala.

Mondják, hogy bánatjában megholt vala,
Sönkit hozzá bé nem bocsátott vala,
Kapucsi basa harmadnap bémönt vala,
Vén Szulimánt halva találta vala.

Az basa ezt sönkinek nem jelönté,
Harmod napig nagy erőssen titkolá,
Azután két basának megsugallá,
Azok hagyák, hogy mégis eltitkolná,

Az két basa ez dolgot el nem hívék,
Császár álnokságot gondolt, azt véllék,
Az sátorba két basa hogy belépék,
Vén Szulimánt űk ottan halva lölék.

Végezék ezt nögyed napon az basák,
Mög ustromhoz egész tábort állassák,
Császár szavával azt megparancsolák,
Egész tábort az ustromnak bocsássák.

Várbéliek hogy ez dolgot megérték,
Hogy az pogány megyön ustromnak ismét
Mivel hogy űk igön megfáradtanak,
Tudják immár hogy vég ustromon vannak.

Ruhájokat, drága öltözetjöket,
Öszvehordák hadi szép szerszámokat,
Vár piaczán fölgyújták marhájokat,
Megégeték szép drága szerszámokat.

Ezüst marhájokat és poharokat,
Arany lánczokat és arany gyűrűket,
Ágyúkbul kilövék szép kalánokat,
Pogányok ezzel ne töltsék torkokat.

Feleségök az várban szorult vala,
Magok viadalhoz készülnek vala,
Némöllik társával szörződik vala,
Egymás feleségét mögölik vala.

Röttenetös másik dolog ez vala,
Egyik feleségét megfogta vala,
Erőssen öleli, csókolja vala,
Sírván és ohajtván ezt mondja vala:

«Atyámfia bizony tégöd szeretlek,
Mint egy embör én is tégöd kedvellek,
Mással tégöd soha meg nem öletlek,
Az pogánynak kezében nem engedlek.»

Hirtelen az vitéz szabláját rántá,
Házastársát mindjárást kettő vágá,
Feleségét űmaga eltemeté,
Pogány kézre asszont még sem ereszté.

Sokan egymás feleségét megölék,
Mert az veszödelmet immár jól látják,
Űmagokat mind Istennek ajánlák,
Az ű halálokat már nem gondolják.

Harmad röttenetös dolog ez vala,
Egy fő németöt mit cseleködött vala,
Deákokat egy boltban zárta vala,
Mindön asszonyembört beküldött vala.

Az németöt az bót alját ássa vala,
Három tonna port alája tött vala,
Feneköket följül kiszödte vala,
Egyikre följül ű maga ült vala.

Ím lássátok ott az németöt mint jára,
Egyik tonna port alatta meggyújtá,
Az por az bótot hamar fölvetötte,
Ű magát az asszonyokkal ott veszté.

Negyed röttenetös dolog ez vala,
Egy szép iffiú vitéz az várban vala,
Feleségét nem régön hozta vala,
De megölni erőssen szánja vala.

De hogy az veszödelmet látja vala,
Egy hű barátjával szörződik vala,
Feleségét megölni kéri vala,
Az pogánynak mégis nem hagyja vala.

Ezönközben barátja elindúla,
Társa feleségéhöz jutott vala,
Az háznak ajtóján belépött vala,
Szabláját mindjárást rántotta vala.

Az asszony esedözik az vitéznek,
Csak egy szót szól az ő vitéz urának:
«Legyön kegyelöm addig én fejemnek,
Azután legyön vége életömnek.»

Igön hamar vitéz ura hívaték,
Senkitől addiglan ő nem bántaték,
Az asszonytul ilyen szó hallattaték:
«Vitéz uram! minöm azért szolgálék.

Két kezeddel hogy engömet elveszess,
Jó barátoddal hogy engöm megöless,
De kérlek hogy mast engömet ne bántass,
Inkább egy jó lovat énalám adass.

Kérlek, uram! hogy ne légy ellenségöm,
Jobb az pogány legyön néköm gyilkosom,
Ha nem vívok, bátor megölettessem,
Feleségödnek soha ne mondassam.»

Hallván ezt az ura, megkeserűlé,
Egyik lovát az asszony alá megnyergelé,
Vitéz módra feleségét fölnyíré,
És mindön szörszámmal fölöltözteté.

Az pasák az népet hozzá állaták,
Negyven-negyven ezörön mind eloszták,
Mindönfelöl várat igön ustromlák,
Mindönfelöl az várat környülfogák.

De az várban azt cseleködték vala,
Kapu közit porral töltötték vala,
Ágyúkat az kapura vontak vala,
Ű magok halálhoz készülnek vala,

Kapu alatt két koldúst hagytak vala,
Ruhájokat porral töltötték vala;
Kuldúsok magokat gyújtották vala,
Szántalan pogánt ott vesztöttek vala.

Láták immár hogy tovább nem tarthatják,
Az kaput ű magok mindjárt megnyiták,
Algyúkkal az pogánt oly igön lövék,
Az golyóbis az pogánban megtorlék.

Szántalan pogánt álgyúkkal vesztének,
Mind fejönként viadalhoz állának;
Asszony, vitéz urával ott forgódnak,
Mindönfelől pogányok rohanának.

Az magyarok közöttök elvégezék,
Mindön embör Istennek megesküdnék,
Bábamódra hogy soha ne halnának,
De török vért mindnyájan ontanának.

Igön forgódnak az magyar vitézek,
Fáradságokkal semmit nem gondolnak,
Törökökben ott sokan elhullának,
Asszony, urával igön forgolódnak.

Láták törökök asszony vitézségét,
Forgódását és sok török ölését,
Igen nézik szömélyének szépségét,
Csodálják mint vitéznek embörségét.

Akarák hogy elevenön megfognák,
De semmi módon asszont nem kaphaták,
Urával az töröket igön vágák,
Az tar fejeket ők igön hullaták.

Az jancsárok hogy ez dolgot megláták,
Az asszonnak az bal csöcsit meglövék,
Vitéz urát ugyanottan levágák,
Mert elevenyön soha nem foghaták.

Jóllehet magyarok igön vívának,
Sok ezör törököt ott levágának,
Porral is bennök sokat elrontának,
De sűrű török közt mind elhullának.

Vég ustrumon Zríni Miklós nem vala,
Mert halálos ágyában fekszik vala,
Nyolczadik ustromon sebösült vala;
Egy jancsár, ágyához akadott vala.

Harmadnapig az jancsár eltitkolá,
Hogy meghalna, eszében vötte vala,
Az basáknak megjelöntötte vala,
Fejét az vitéznek elvötték vala.

Szegény magyarok ott igön veszének,
Fő horvátok, némötök meghalának,
Huszonötön csak bennök maradának,
Kik az nádasra kiszaladtak vala.

Az vár-vevés után Zríninek testét
Eltemeték törökök az derekát,
Vörös bársonyban fejét betakarák,
Betakarván Budára küldék alá.

Budán is akkor török tábor vala,
Táborban ű fejét feltötték vala,
Harmadnapiglan ott tartották vala,
Borban és eczötben megmosták vala.

Az királynak császár szavával küldék,
Követöktül királnak ezt izenék:
«Ím lásd mint járt oltalma országodnak,
És erős paizsa Németöt-Új-Bécsnek;

Hogyha meg nem hódulsz te is ígyen jársz,
Mint az vitéz Zríni, te is úgy meghalsz,
Ha énnéköm mint uradnak nem engedsz,
Mint kiben bízol vala, te is elveszsz!»

Im halljátok Szigetnek megromlását,
Kilencz ustrommal az várnak vövését,
Szögény magyaroknak emborkódését,
Fejünként vitéz módon veszésöket.

Ennél több várat az török meg nem vött,
Vitézséggel soha csak egyet sem nyert,
Csak ez egyet vitézségével vötte,
Mert hazugsággal semmit nem kaphata.

Mindön ustruma Szigetnek eddig volt,
Egy-egy éjjel mindönik ustrom tartott,
De az kilenczedik napestig tartott,
Mölyön utószor Szigetvára romlott.

Kinek-kinek mind az ű vitézségét,
Senki meg nem írhatja emborségét,
Csak summában bévettök megvevését,
Szigetvárnak pogány miatt veszését.

Kérjök Istent, hogy már az több várakat,
Tartsa meg országunknak maradékát,
Azmi nagy köntösönknek fél gallérát,
Rontsa meg már az ördögnek országát.

Kiért néki örökké hálát adjunk,
Magasságban nagy dícséretet mondjunk,
Ez világban békösségben maradjunk,
Csöndességel ez világból kimúljunk.

Az ki szörzé ez éneköt versökben,
Ezör ötszáz hatvanhat esztendőben,
Körösztyénöknek nagy pusztúlásában,
Az ű lelkének keserű voltában.

TÖREDÉK.

— — — — — — — — —
— — — — — — — — —
Akkor hinném hogy könnyebbségöm lönne,
Hogyha az föld megnyílnéjék s elnyelne.

Magamat szintén halálnak bocsáttam,
Veszödelmemet egy szálni sem szánám,
Életömnél örömesben kévánnám,
Ha valahol halálom találhatnám.

Lelki orvosokért széljel futtaték,
Talán nálok könnyebbségöt találnék,
Mindönökkel értem könyörögteték,
Mégis semmi könnyebbségöt nem lelék.

Nagy fohászkodását hallám szívemnek,
Könyörgését aránzám én lelkömnek,
Aránzám kicsin szikráját hitömnek,
Hát volt maradékja az szent lélöknek.

Hirtelen fúvó szélnek lén zúgása,
Én lelkömre nagy hamarsággal szálla,
Nagy sok hanvat bennem kétfelé hánya,
Én lelkömben egy kis szikrát talála.

Füstölgését látám az kicsin tűznek,
Fohászkodását hallám én szívemnek,
Ám megjöve csöndessége lelkömnek,
Mihelt könyörgeni kezdék Istennek.

Hát volt Istennek drága ajándéka,
Az szent lélöknek foglaló záloga,
Kit az Isten velem megdrágáltata,
Hogy az hitöt mindön bücsűlni tudja.

Csöndessége én lelkömnek megjöve,
Mihelyt énbennem új szívet terömte,
Halálomból engömet föléleszte,
Mikor lelköt ada az könyörgésre.

Mint az fának levelei lehúllnak,
Télben csak mezételenűl maradnak,
De tavaszszal nagy szépön megújulnak,
Nyárban külöm-külömb gyümölcsöt hoznak:

Az én hitömnek is lám volt világa,
Mint az tűznek vagyon világossága,
Noha meg nem tetszött az háborúban,
Megmutatá magát az újulásban.

Az én nyavalyám hát nincs ártalmamra,
Sőt inkább vagyon vígasztalásomra,
Keserű italt ada gyógyúlásomra,
Háborúságot megtisztúlásomra.

Atyám vala, ki engöm megvert vala,
Csak egy kevessé ostorozott vala,
Fiát, nem ellenségét verte vala,
Kezéhöz tanítani akar vala.

Magamat én azelött nem ismertem,
Erős, állhatatos embörnek hittem,
Nagy tökélletös hitöt bennem véltem,
Az próbában egy kis szikránit leltem.

Az Isten megseböséte engömet,
Hogy meggyógyítaná az én lelkömet,
Szívemben megkeseréte engömet,
Hogy inkább megvígasztalná lelkömet.

Minden bűnömet ellenöm támasztá,
Hogy az kegyelmet följebb magasztalná,
Az könyörgéstül lelkömet elfogá,
Hogy inkább könyörgeni tanítaná.

Hogy ez világ engöm el ne ragadna,
Sok nyomorúságot reám bocsáta,
Hogy szabadon testöm is ne nyargalna,
Mindenököt velem megútáltata.

Azért vagyon gyakran neköm nyavalyám,
Hogy én Istenömhöz inkább folyamnám,
Ő szent nevét segétségre kiáltsam,
Könyörögjek, szüntelen imádkozzam.

Hogy magamat én soha el ne hinném,
Mindönkor alázatossan viselném,
Az én Istenömet fel nem tisztölném,
Jóvoltaért mindönkoron dícsérném.

Isten engömet erre megtaníta,
Hogy az hit tulajdon ő ajándéka,
Nem embör, sem angyal annak adója,
Ő neveli bennünk az mint akarja.

Az mi nyavalyánk nekünk bizonságink,
Hogy Isten választott fiai vagyunk,
Kitül hogyha mi megidegönödünk,
Nem fiak bizony, hanem fattyak leszünk.

Mert az atya az mely fiát szereti,
Az többinél gyakortább fenyögeti,
Jóra inti, az gonosztul röttenti,
Utol immár egyszörsmind megfizeti.

Ha ki nem akar röttegni szívében,
Erős bizodalma legyön Istenben,
Vakmerőképpen ne éljön vétkekben,
Csöndessége lészön az ő szívében.

Ne vigy engöm Úristen késértetben,
Ne hagy esnöm az lelki röttegésben,
Naponként bátoréts az én lelkömben,
Hogy tebenned én ne essem kétségben.

Vigasztalj engömet ígéretöddel,
Én lelkömnek éltető kenyerével,
Az Krisztusnak halála érdömével,
Szent lélöknek éltető erejével.

Segédségödet tűlem meg ne vonjad,
Az igaz hitöt bennem meg ne oltsad,
Könyörgésre, hálaadásra indétsad,
Sok erőtlenségömet megbocsássad.

Legyön lelköm mindönkor csöndességben,
Bizodalom, nagy reménség szivemben,
Útálhassam ez világot testömben,
Tégödet szerethesselek éltömben.

Az régi szentöket is megpróbáltad,
Lelki rettegésökben vigasztaltad,
Minden híveidnek példaul adtad,
Kivel szerelmedet hozzánk mutattad.

Dícsértessél atyaisten mennyegben,
Ki megtartod lelkömet az próbában,
Hálát adok néköd ez dícséretben
(Ki élsz és uralkodol magasságban,)
Ezör ötszáz hatvanhat esztendőben.

CANTIO JUCUNDA

DE HELENA HORVÁT.

Én Istenem! hogy elvivéd az én szerencsémet,
Ifjúságban kell viselnem én özvegysígemet,
Nagy bánattal kell megennem az én kenyeremet.

Ha sok földet, havasokat örökké bejárnék,
Hasonlatosbat tehozzád soha nem találnék,
Hogy én szívem olyan szípen esmég megnyúgonnék.

Senki nincsen ki engemet már megvígasztaljon,
Hogy énnékem én szívemben vídámságot adjon,
Nincsen oly nap, kin engemet szomorún ne lásson.

Immár ismét elővíszem én árvaságomat,
Nagy rabságra, szolgálatra adom én magamat,
Igy kell immár megkeresnem én ruházatomat.

Kell immáron bűneimírt szegínsígben ílnem,
Más embernek háta megett kell már nyomorganom,
Kivel én jót rígen töttem, már azt kell szolgálnom.

Én Istenem, bűvelködtem szép eledelekkel,
Mert Úristen te szerettél volt engem ezekkel;
Immár együtt kell szenvednem mindent szegínyekkel.

Már nem líszen én Istenem, ki én írttem szóljon,
Testembéli ruházatrul ki gondot viseljen,
Nincsen immár hidegségtül már ki oltalmazzon.

Oh te gonosz vakszerencse én velem mit tívél,
Házasságtul emmagamat ily hamar megfosztál,
Vak szerencse! kegyetlenül velem cselekedél.

Én Istenem, ím mely igen bűnös ember voltam,
Házasságnak ű gyümölcsit én ingyen sem láttam,
Immár nyilván ígyjól látom, hogy attul megváltam.

Búcsút vöttem ez világnak ű vígasságátul,
Keserűsíg elfordítá szívemet azoktul,
Mer ez föld is sír alattam, hul járok ezentúl.

Ha testemben én Istenem, ezeket szenvedem,
Én lelkemben bizony hiszem, hogy megkönnyebbedem,
Mert Istennek ígíretit bizonynyal elhiszem.

Nu ez világ csak egyedűl én reám kiáltson,
Csak te szeress uram Isten, bár minden útáljon,
Mind ez világ én ellenem az mit akar, szóljon.

Ha az sátánt az Úristen én reám bocsátja,
Hiszem azért hogy bűnömet örekké útálja,
De lelkemet az sátánnak markában nem adja.

Veszedelmes az ördögnek tisztessíget tenni,
Ez világnak hízelkedő szavának engedni,
Tőrben esik az ki akar ezeknek engedni.

Minden ember errül magát eszében veheti,
Hírit-nevit, jó íletit megoltalmazhatja,
Szent törvínit az Istennek ha hátra nem veti.

Az Úristen szent lelkivel vezérje azokat,
Igazgassa házasságban az ű íleteket,
Mind halálig őrizhessík ű tisztessígeket.

Ez íneket az ki szerzé szomorú kedviben,
Ezer ötszáz és hatvanhat az jó esztendőben,
Kentelkiben ezt így szerzé siralmas szívében.

JEGYZETEK.

Erdéli Máté.

Erdéli Máté, Szentgratianus Máté és Gárgyános Máté. Ezen a három néven van énekszerzőnkről emlékezet. A két elsőt ő maga használja, t. i. az elsőt első éneke utolsó versszakában, a másodikat pedig mindhárom éneke versfejeiben. Erdéli Máté deák néven csak maga nevezi magát, míg Gratianos Mattének és Gárgyános Mátének Melius Péter írja *Igaz szentírásból kiszedettet ének*-e 1570. évi és év nélküli kiadása ajánló levelében. Ez az ajánlás Mágocsi Gáspárnak és nejének Massai Euláliának szól, akiket Ungnád Kristóffal, az egri kapitánnyal együtt dicsér azoknak «a rókáknak, vadkanoknak űzésiért, kergetésiért, akik csúfolják, pükdüsik a Krisztust s minket is, hogy űtet Isten fiának és Jehova Istennek mondjuk». «Valakik — úgymond — a Krisztus örök születéssét, Jehova egy Istenségét tagadták, undok halállal holtak meg, mint Ebion, Cherintus, Arrius, Fotinus, Sabellius, Seruetus, Alciatus, Gentilis, Gratianos Mátté, Mezőgyáni Ambrus és a tübbi csak mastan is.» Melius énekének évnélküli, az 1570. évinél nem sokkal későbbi kiadásában, ez az ajánló levél néhány sorral megbővül a végén s Ungnádon kívül még «Telugdi Bornamisza Jánost» és Török Ferencet is részesíti Melius a már előbb nevezettek iránt kifejezett elismerésében s a Krisztustagadók névsorában nem Gratianos Mattét, hanem Gargianos Mátét ír. Egyéb adat híján nehéz eldönteni, hogy a Gargianos alak sajtóhibának, Melius szándékos ferdítésének vagy a Gratianos név népies kiejtésmódjának veendő-e? Az azonban bizonyos, hogy a kettő alatt azon egy személy értendő, ki az ajánlólevélben, mindkét kiadás szerint, Mezőgyáni Ambrus neve előtt áll.

Az énekszerző maga Erdéli-nek is írja magát; ennélfogva a Szent Gratianos névben is erdélyi helynevet gyaníthatunk s talán nem tévedünk, ha azt a Szentgerice helynév latin alakjának tartjuk. Így szerzőnk szentgericei származású erdélyi ember lehetett.

Három énekéből nem lehetne megállapítani azt, amit Melius állítása után el kell fogadnunk, hogy Erdéli Máté, az unitárius felekezethez tartozott. Az ajánlólevél szövege a felől sem hagy kétségben, hogy hitéért üldöztetett s talán épen halált is szenvedett Eger környékén, Ungnád Kristóf emberei által, vagy nem is erőszakos

H
M13.682/7a
R 2
ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR
B3830/67.

halállal, de oly feltűnő módon, mint például annak idejében Ariusé, végződött Erdéli Máté élete is? Erre nézve nem elég világos Melius előadása. Máshol sem Erdéliről, sem Mezőgyáni Ambrusról nem találunk említést. — Éppen ily bizonytalan Erdéli halálának ideje is, mert énekei közül csak egyben írja, hogy azt «ezerötszáz hatvan jó esztendőben szerzette», ez pedig tíz évvel előzi meg Melius ajánlólevelének keltét, vagy legalább nyomatását. Ha ennek «és a többi csak mastan is» — szavai alatt értendők azok, akik 1570 körül szenvedtek halált s nem egyszersmind Erdéli és Mezőgyáni is: akkor Erdéli halála csak 1560—1570 közé tehető.

1560-ban, amikor első énekét szerzette, a Bánffyak udvarában tartózkodott, Bánffy László fiánál Pálnál. Abban az időben mind az alsólindvai, mind a losonci Bánffy-családban élt egy-egy Pál, aki Lászlónak volt fia. Mindkettő hadiember, bármelyiknél találhatott volna helyet egy ily énekszerző; mindamellett inkább az alsólindvai Bánffy Pálra gondolhatunk, aki Ráskay Ilona unokája volt, mert tudjuk, hogy Ráskay Gáspár, Tőke Ferenc, Szuhodoli András énekszerzőink mindhárman az alsólindvai várnak voltak vendégei vagy szolgái, ahol tehát hagyományos volt az énekesek iránt táplált jóindulat. Ehhez járul az, hogy Erdéli Mátének halála helyét is Magyarországra gondolhatjuk, mert 1560—1570 közt, unitárius hitéért Erdélyben sem üldöztetést, sem halált nem szenvedett volna.

Énekeiből, mint már említettük, nem olvasható ki az, hogy az egységhívőkhöz tartozott. Később, talán halála előtt kevéssel, nyilváníthatta ezt szóval vagy valamely ránk nem maradt írásában. Bibliai tárgyú három énekét egyszerű, világos nyelven írta, ragaszkodott a biblia előadásához, de annak szavai által nem hagyta magát korlátoztatni. Nem mintha erősebb költői föllendülés késztette volna szabadabb szárnyalásra, hanem mert a történeti előadás fonalán haladó strófáinak könnyebb megalkothatása volt előtte a cél. Nyelve a néha sűrű «vala», «vala» rím mellett sem mondható egyhangúnak, Karácsoni éneke pedig rövid sorokból álló strófáival, tömör előadási módjával fejlettebb érzékű elbeszélőnek mutatja, mint amilyennek másik két éneke után gyanítani lehetne. Ha a rímelésre, sormetszetre több gondot fordítana, kiválóbb hely illetné meg kora énekmondói sorában, akiknek így is jobbjai közé számítandó.

I. *Az szent János Baptistának feje vételéről való szép ének* megjelent hely és év nélkül a XVI. században. Egyetlen ismert példánya

a M. N. Múzeum könyvtárában. Debreceni nyomás. (Szabó K.-nál 328. sz. a.). — Csonkán (1—176. s.) *De Joanne Baptista. Nota: Menÿ sokat szol az Isten embernek etc.* címmel a Csoma-kódex 1—4. levelét foglalja el. — Ennél is fogyatékosabban maradt fenn: «*Decollatio Sancti Johannis Baptistæ*» címmel (1—18., 90—200. s.) egy XVII. századi kódex-töredékben, melyet P. Szathmáry Károly a Szilágyság egyik bivalyistállójában talált. A leíró az ének vége után ezt jegyezte: «*Finis. Comaromj. Scribebat Johannes Somogi Benedicto Polgar. Anno domini 1608. 4. die Julij. sunt 50 carmina.*» A két utóbbi szöveg a nyomtatottnak másolata. Leírási hiba mindkettőben találkozik, figyelmet érdemlő variáns azonban alig. Az egész ének valóban 50, négysoros versszakból áll. E versfőkből ez az értelem jön ki: SZENTH GRATIANVS MTTHÖVSS PAULO BANFFII SERVIITA COMNDAT. A sorok 4+4+3 szerint tagolhatók, a strófák négy sora egy rímet tart.

5—12. s. Lukács ev. I. 5—7, 13, 57. v.

13—44. s. Lukács ev. III. 2—20. v.

32. s. *szerzetesek* alatt *szerzetes zsidók* (farizeusok) értendők, amint a kódexirodalomban neveztetnek.

37. s. v. ö. Tinódi, *Prini, Majlát, Török B. fogs.* 92. sorával.

42. s. v. ö. Dézsi A. *Makhabeusa* 299 sorával.

45. s. *fetreng* helyett Csoma-kód. *förtöngh*-et ír, mint Tinódi, Balassa stb.

45—128. s. Márk ev. VI. 17—28. v.

87. s. v. ö. Sztárai *Hist. Athanasii episc.* 596. sorával.

111. s. *térdet sujt*-ot ír a Szathm.-kód. is, míg a Csoma-kód.-ben *fejet hajt* áll. A *nagy térdet sujt* kifejezés Melius, *Arany Tamás*-a 122. lapján is olvasható.

137—144. s. Márk ev. VI. 29. v.

145—152. s. Márk ev. I. 6. v.

150. s. *sziú* = szíj. A Jord.-k. is így írja a szót. A Nytört. Szótárban a szihátú fakó ló szeghatú?-nak van olvasva szíjhátú helyett.

II. *A Szent István haláláról való ének* megvan a nagydobszai énekeskönyvben anno Domini 1696. 15. Dec. beírva, nyomtatva pedig Ács M. *Zengedező mennyei énekkar*-a (1696.) 44. lapján. A versfőkben ez olvasható: «SZANTH GRATIANS TRANSTULERAT TM.» Ez is négysoros versszakokban van írva, mind a négy sor egy rímre megy ki s a sorok 4+4+2 tagolásra mutatnak, de — bizonyosan a romlott szöveg miatt — sok 9 és 11 szótagú sor találtatik köztök.

A versfőkbeli *transtulerat* szó aligha valamely latin énekre vonatkozik, legalább ennek a magyar éneknek megfelelőt nem sikerült találnom, — hanem csak a bibliának latin szövegére céloz, melyet az Apost. cselekedeteiről írott könyv VI. r. 8. versétől kezdve, a VII. részen végig s a VIII. rész 2. versét is hozzá véve, foglal versbe.

III. A *Karácsoni ének* — megvan a Gönczi-féle 1635. évi Én.-könyv 203. lapján s attól fogva mint vízkereszti ének a ref. én.-könyvekben 1808-ig. Kájoni is felvette énekeskönyvébe a vízkeresztnapi énekek közé, azonban ő, mint némely későbbi ref. énekeskönyv is csak 29 versszakot közöl, míg az 1635. éviben, honnan szövegünket vettük, 32 a strófák száma. Kájoninál s a későbbieknél is, sok a változtatás, ami miatt a versfők értelme is szenved. Közlésünk szerint: MATTHEUS SENTGRAHIANZS TSSTUARIITK.

A versszakok négysorosak, amelyek közül három 4+4, a negyedik pedig 4+4+2. A három első sor egy rímben végződik, a negyedik nem mindig. Nótának az újabb énekesekben: «*Mennyei király születék*» kezdetű ének van jelezve, azonban ez is csak az 1635. én.-könyvben van meg először s lehet amannál újabb is.

A 77. sorban a versfő azt sejteti, hogy *Zuzmaráz* helyett eredetileg a régi *Üzmaráz* alak állt, mert U betűre volt szükség.

Sz. Á.

Szilády Áron jegyzetei 1885 előtt készültek, ezért nem említi, hogy Erdélyi Máté itt közölt két énekét (*Historia divi Stephani* és *De Joanne Baptista)* már Nagy Sándor kiadta az Egy. Phil. Közl. 1885. évf. 162—171. lapjain. Az életrajzi adatok némi kiegészítéséül szolgálhat Sziládynak itt idézett véleménye, mely a közlőhöz írt magánlevelében foglaltatik, hogy t. i. «Szent Gratianus korát legfölebb 1580-ig lehet fölvinni, azon túl nem s talán addig is bajosan». Nagy Sándor a Keresztelő János históriájának versfőiben említett Bánffy Pált a losonci Bánffyak törzséből származottnak tartja, tehát egy személynek veszi avval a Bánffy Pállal, aki Nagy Iván szerint (I. köt. 169. l.) Udvarhely, Maros, Kézdi, Sepsi, Orbai, Csík és Gyergyó kapitánya, Székelytámad várának parancsnoka, Báthory István lengyel királynak udvarmestere volt. A szerző nevére von. megjegyezzük, hogy Sz. feltevését (Szent Gratianus = Szentgericei) az erősítené meg, ha ismernők ez erdélyi helység latin nevét. Mi régebben Girothira gondoltunk, hivatkozva arra, hogy egy Giróthi Péter 1579-ben írt be a Csereyné-kódexbe egy éneket.

I. Ezt az éneket Nagy Sándor a Csoma-kódex Jankowich Miklós-féle másolata után közli az Egy. Phil. Közl. 1885. 167—171. lapjain, megjegyezve, hogy 153—176. verssorait már Thaly K. kiadta a *Vitézi énekek* I. 85—86. l. a Csoma-kódexből. Szilády az alapul vett (teljes) nyomtatványnak a Csoma-kódexből való eltéréseit nem tartotta szükségesnek részletesen felsorolni, csupán két variánst (45, 111. v. s.) említ, holott sok eltérés van (pl. 51. v. s. Nincs ki rajta immáron esedözzék. Cs. 175—6. Kitül nem sokasulhatnak világon, Inkább akarják, hogy lelkök vígadjon. Cs.), de kétségtelenül a Csoma-kódex szövege a romlottabb.

II. *A Szent István haláláról való ének* megvan a Mihály deák kódexében is 281ᵃ—282ᵇ. Innen közölte Nagy S. id. folyóir. 164—7. l. Szilády szövege sajtó alá rendezésekor ezt még nem ismerte, holott ez a kevésbbé romlott szöveg. Minthogy könnyen hozzáférhető az id. helyen, itt csak néhány mutatványt közlünk a Mihály d. szövegéből: 3. v. s. És kevedzését (t. i. kövezését) mostan kibeszélyem (Nagydob. Esküvését mostan beszélöm). 21. v.s. Hogy ü véle megvetekednének, Ha dolgában konkolt tölthetnének (Nagyd. . . . verökednének . . .) 38. v.s. Vámbéli sok gyülevész népet. (Nagyd. Városbéli . . . népeket.) Az 52. sor után következő versszakot a Nagydobszai kódex nem közli, evvel a Mihály deák-k. 116 sorra bővül, míg a másik 112 verssorból áll. Az elhagyott strófa:

Vén tanácsok és sok szörzetösök
Tekéntvén Istvánt, hamis embörök,
Az főpapok valának közöttök,
Erre kérdék Istvánt ü előttök:

Hogy ez a teljesebb szöveg a jobb, az is bizonyítja, hogy itt SZENTH GRATIANUS TRANSTULERAT TM jő ki a versek fejeiből.

D. L.

Fráter Gáspár.

A ma is virágzó Fráter-család leszármazási táblája, mely Martinuzzit is befogadja, csak a mult század első felében tüntet fel egy Gáspárt; a XVI. századból semmit sem tud ily nevű családtagról.[1]

[1] A Fráter-család irodalom iránt való érdeklődésének emlékét őrzi Gyulaffi Sámuelnek bélmezei Fráter Pálhoz 1633-ban írt levele, melyben az iránt érdeklődik, hogy megvan-é nála Czobor Mihály Kariklia-histó-

Kájoni énekeskönyvében[1] van egy *«Gyönyörködjél Szűz Mária»* kezdetű ének, melyet a versfők szerint Gáspár F. írt, nem előbb a XVII. századnál. Ez a Gáspár Fr. szerzetes lehetett. Fráter Gáspárnak Antiochusról szóló éneke mind a két esetben (több kiadását nem ismerjük) Sztárai Mihály Akhab királyról szerzett énekéve együtt adatott ki Debrecenben a XVI. században év nélkül és 1619-ben. (Lásd Szabó Károlynál 336., 490. sz. a.). Ha magából az énekből eldönthető nem volna, ez a körülmény akkor is azt mutatná, hogy Sztárai művével együtt a XVI. században csak protestáns szerző éneke adathatott ki Debrecenben.

Szombat városa alatt, melyben Fráter G. a maga énekét szerzé, csak Nagyszombat érthető. Ugyanott s ugyancsak 1560-ban szerezte Nagy Bánkai Mátyás is Hunyadi Jánosról szóló énekét. Mindketten az ottani protestáns gyülekezetnek voltak tagjai, talán egyik vagy másik, vagy mindkettő, papja vagy tanítója is. Nem ismétlem itt azokat, amiket a nagyszombati viszonyokról a IV. k. 268. 269. lapján írtam, csupán Fráter Gáspárra vonatkozólag említem fel azt, hogy Steltzer *(Geschichtl. Darstellung etc. in Tirnau* etc. Pest. 1870. 120. l.) 1595-ből a nagyszombati panasztevő protestánsok neveit így sorolja fel: *Martinus et Andreas Zegedy, Dionisius Farkas aliter Zabo,* Caspar confrater, *Emericus Pesthy et Mathias Bornemissa.* Az itt említett Gáspár, lehet Farkas, másképen Szabó Dienesnek testvére, de lehet, hogy Farkas és Szabó nevei helyett egyszerűen *Frater*-nek is írhatta magát, ha máskor nem, legalább éneke végén, mint énekszerző fiatalabb korában. Bárki és bármi sorsbeli ember volt is, ahhoz az énekszerző csoporthoz tartozott, melynek tagjai Nyilas névtelene, Nagy Bánkai Mátyás, Paniti János, akik mind Nagyszombatban írták legalább egy éneküket.

Fráter Gáspár a magáét a Makkabeusok 2. könyve 9. részéből dolgozta, Kákonyi Péternek Astyages és Cyrus történetéről szerzett *Hatalmas urakról néktek emlékezöm* kezdetű éneke nótájára (I, II. k. 301. l.) 4+2+4+2.

Antiochus példájával pœnitentiára buzdító énekét különösen

riája, mert neki azt «adák értésére» (Ir. Közl. (1901. 53. l.); valamint Fráter Istvánnak 1684-ben összegyüjtött versei, melyeket Teleki Mihálynak ajánlott. (Akad., kézir. és ujabban az Irod. Közl.-ben kiadva.)
D. L

[1] Már korábban, az 1621—47. körül összeírt Kuun-kódex 90—93. lapjain is megvan. *D. L.*

az e földön lakó urakhoz intézi, kik a szegény községön kegyetlenkednek (61., 62. s.).

Pesti György.

Georgius Literatus Pesti-nek írja magát a versfőkben, melyekből tovább semmi sem olvasható ki. A *literatus* jelzőt rendesen világi emberek szokták használni s ezért Pestit sem tarthatjuk protestáns papnak, bár énekének tartalma és a pápát, barátokat gúnyoló hangja után arra lehetne következtetnünk. A XVI. századból egy sereg Pesti nevű, tanult embert mutathatunk fel, akik külföldön is folytatták tanulmányaikat, de György nevűt hiában keresünk köztök. Nagyon kevésnek jutott ezek közül eszébe, amit Pesti Misér Gábor sem mindig tett meg, hogy családi nevét is feljegyezte volna, vagy amit Bornemisza Péter tett, hogy neve megtartásával *«pesti fi»*-nek írta magát — szintén nem mindig, noha mint a Vasady-kódex 120. levelén olvasható énekéből kitünik, szülővárosához melegen ragaszkodott. Így ma még nem vagyunk abban a helyzetben, hogy. énekszerzőnk életéről valamit mondhassunk s azzal a reménységgel kell beérnünk, hogy ha figyelmesek leszünk, idővel valamely oklevélben az ügyvédeknek vallottak nevei közt Pesti Györgyét is meg fogjuk találni, mint ahogy ráakadtunk Kákonyi Péterére és Madai Mihályéra. Erre az esetre szem előtt kell tartanunk egy adatot, mely a wittenbergi egyetem anyakönyvében olvasható. Ebben ugyanis 1550. október 10-én találjuk beiratkozva *Georgius Abstemius*-t, akinek másutt e néven nyomára nem akadunk. Ha ő egynek bizonyul *A halálról való emlékeztető ének* szerzőjével, akkor nem lehetetlen, hogy éppen a budai Bornemisza családból való s talán éppen B. Péternek a testvére.

Az ének tárgya minden egyéb előtt arra szolgáltat alkalmat, hogy a szerző olvasottságáról, a korabeli európai irodalommal s talán művészeti termékekkel is kötött ismeretségéről nyilatkozzunk. Közönségesen ismert tény az, hogy a XIV. században Európaszerte több ízben pusztított pestis megfélemlítő s képzelődésre késztő hatása alatt keletkeztek s fejlődtek a haláltáncnak *(Todtentanz, la danse Macabre, Chorea Macchabaeorum, the dance of death)* nevezett jelképes produkciók, verses párbeszédek, falfestmények s faragványok, melyek valamennyien a halálnak az emberiségen gyakorolt hatalmát igyekeztek ábrázolni. Az előadások a templo-

mokban s rendesen azok környékén fekvő temetőkben történtek; a kolostorok, kápolnák falait díszítették a festmények, melyek több (24., 41.) szakaszra oszolva, minden szakasz pár sornyi rávonatkozó verses aláírással ellátva «memento mori»-szerű figyelmeztetéskép állottak a szemlélő előtt. Ugyanígy a falba illesztett faragványok is. Ezeken a halálnak többnyire szemfödélbe burkolt alakja mint táncra hívó s táncba vívő szerepel; a többi rang, nem s kor szerint különböző alak mind amennyi húzódva, kénytelen-kelletlen enged a felhívásnak s táncba vegyül. Az egész csoport vagy menet élén szintén a halál alakja halad sípolva, ugrándozva. Ezeket a képeket különösen az imádságos könyvek *(Horák)* lapszéli díszítésére szerették felhasználni. A XIV. s XV. század ilynemű freskói után, a XVI. században Holbein, aki 1554-ben maga is pestisben halt meg, *Imagines mortis*-nak nevezett remekművében, melynek eredeti rajzai Pétervárott őriztetnek, eltérő, de művészi felfogással ábrázolta a halál hatalmát. A haláltánc jeleneteit, miket nagy művében mellőzött, betűdíszítéseknek használta.

Ha Pesti György egy Georgius Abstemiussal, akkor járt külföldön, látta a baseli, berni, berlini freskókat, hogy csak a nevezetesebbeket említsük. Azt nem mondhatjuk, hogy ezek valamelyikének szövegét vagy egyáltalában miféle szöveget fordított vagy követett; két következmény azonban arra a sejtelemre késztet, hogy ismerhette Holbeinnek Lützelburger által 1530 körül fába metszett képeit. Az egyik az, hogy a táncról ő sem szól, amint azt Holbein is csak Alfabetjénél használta, a másik pedig az, hogy énekének, mely mindössze egy nyomtatott s két kézirati szövegben maradt ránk, ezek egyikében, a Holbein által saját művének adott címmel egyezően *Cancijo de imagine morttijs* a címe, míg a másikban *Hipothetica descriptio mortis* címet visel.

Nyomtatásban Bornemisza Péter *Énekeskönyve* CCIIII—CCVII. levelén olvashatjuk; kéziratban pedig a Székely Múzeum birtokában levő Csereyné-kódex 40—50. és a Lugossy-kódex 179—182. levelén. Bornemisza 1582-ben adta ki *Énekeskönyvét*, a Csereyné-kódexbe pedig 17 évvel előbb, az ének szereztetése után öt évvel, 1565 november 10-én írta be az a Balázs deák, akinek pontossága juttatott bennünket Szegedi András énekszerzőnk igazi nevének ismeretére is, akit azelőtt Csegeri, Czegeri, Cségeri, Csengeri nevek alatt találgattunk. Szinte bizonyosnak vehető, hogy a kódexbeli cím az igazi, hogy az a szerzőtől származik és hogy Balázs deák

az első kiadásról másolta azt kódexébe. A magyar cím Bornemiszától származhatott, aki azt közhasználatra szerkesztett *Énekeskönyvébe* helyénvalóbbnak ítélhette, a szöveget pedig Heltai Gáspárral és másokkal közös, de semmiképpen nem dicsérhető szokása szerint változtatta, rongálta, gyakran értelmetlenné tette. Így mindjárt az 6. versszak után, mely előtt el van mondva, hogy Ádámot, Évát miképpen űzte ki Isten a paradicsomból, [ilyen önkényesen átalakított sorok a 25—35. verssor, (l. alább). Az első emberpár után a halál lép fel, a 49. sorig tart ennek dicsekvése, amikor azt mondja: Rendvel vegyünk elő minden népeket s pápa, császár, király, törvénykezők stb. egymásután kerülnek szembe a halállal s itt kezdődik a haláltánc.][1]

6. s. — — *bűneinek dolgáról* Cs. *Emböröknek bűneiknek soldjárul* L.

8. s. *Mindönökön való uraságáról* L.

9. s. *Oly nagy szépen* — — Cs. L.

10. s. *helyen* h. *helyre* Cs. B. L.

12. s. *Kiknek* — — L.

15. s. *Az mit ő hagy ti csak* — — B.

16. s. *Ha kedvében neki* B.

17—88. s. hiányzik a Lugossy-kódexből. [Mivel itt a kódex nem csonka, feltehetjük, hogy egy levél hiányzott abból a kéziratból v. nyomtatványból, amelyet a Lugossy-kódex másolója használt, t. i. ez a hiány megfelel egy nyomtatott vagy sűrűn beírt kódexlevélnek. A Born. Ék.-ben nem végződik levél a 16. verssorral. D.]

17. s. *Ádámot* h. *anyánkot*. Cs.

18. s. — — *elhiteté* h. *hiteté el* Cs.

21. s. *Ily* h. *Nagy* B.

25—35. s. Bornemiszánál így van:

Utánna megyen egy száradott halál,
A ki mindent eliszonyodik tüle,
Vonogat vállal hord valakit talál,
Nagy ohajtva mond magába bánattal.
Soha szegényb én nálamnál nem lehet,
Nyomorultabb én nálamnál sem lehet,
Soha senki ez előtt nem mehet,

Sz. szövege itt nagyon hézagos, a zárójelbe tett elrendezés, ill. kiegészítés tőlünk való. D. L.)

Csak veszödik míg ez világon élhet.
Látod-e, mond az halál, én ki vagyok,
Elszáradott merő azon csont vagyok,
Megmutatom azért mely kemény vagyok —

37. s. *Jaj leszen élettek az te* — — Cs.
39. s. *Velek éltek együtt* Cs.
43. s. — — *fizethetnek* h. *igérhetnek* B.
48. s. *Az halálok hogyha mind is meghalnak* Cs.
49. s. *Rendvel vegyük elő minden dolgokat* Cs.
59. s. — — *Istennek magát hivattatja* Cs.
62. s. *Hanem csak ki néki nagy sok* — B.
63—64. s. *Rómában ő azzal minden jót tehet,*
Pápa atyánktul úgy áldomást vehet B.
65. s. — — *mihelt* h. *hogy meg*-B.
66. s. *Mert szentölt vízzel temjénez ű engemet* Cs.
71. s. *Az mind* h. *Ma mind* Cs.
72. s. *Csak az halál én reám* — B.
75. s. — — *kell szállani* h. *kell maradni* B.
76. s. *Jővel* h. *Jőy el* B.
78. s. — *hamisság* h. *gonosság* B.
79—80. s. — — *estél* — *hittél* B.
83—84. s. — — *tisztiben* — *Azért* B.
85. s. *Immár megyek* B.
86. s. *Ki bennek egy* B.
89. s. *Vígan lakik az király ő kedvében* L.
90. s. *Nagy sok urak* — B.
91. s. *Gyönyörködik sok éktelen italba* Cs.
94. s. *Ellenében falon egy fél* — L.
95. s. — — — *elvétetik* B. L.
96. s. Cs.-ből kimaradt a *mind* szó. — *Királ birodalma másnak adatik* L.
97. s. *Király nem járál* L.
98. s. *Evél, ivál* L.
99. s. *Nagy sok adót szedtél minden esztendőben.* B. *Sok adót szedtél* L.
100. s. *De az ellenséggel soha nem mentél szemben* Cs. — — — *ellenséggel nem menél* — — L.
101. s. — — *szegény országon* Cs. — — *országhoz* L.
102. s. *Kihez te nyúltál mint egy te kéncsedhez* Cs. *Kihöz nyúltál mint az tönnön kéncsödhöz* L.

104. s. *Csak jó kedved* B.
105. s. *Sirsz kesergesz mast te beteg* — L.
107. s. *Mikor voltál nagy jó egészségödben* L.
108. s. *Mert immár vagy az egy Isten kezében* B. *Most immár vagy az Istennek* — L.
111—112. s. *Ő köztök is sok gonosságot látok,*
De velek is mindent félbe hagyatok B.
114. s. *Az törvény ezer jajt* B. bizonyosan csak sajtóhiba. — *Az törvényért ezör jajt ti megláttok* L.
115. s. — — — *hamissan vöttetök,* L.
116. s. *Meghídjétek* h. *Bizony mondom* B.
117. s. — — *Sismanus* — Cs. — *Sisamus* — L.
119. s. — — *töhetsz* L. *Tudod-e hogy hamisságot te szerzesz* B.
120. s. — — *nem kaphatsz* L.
121. s. *Neköd hagyom hogy Cambisest megnyúzzad* L.
123. s. *Az fiát feljül rajta ültessed* B. — — *te fölljül rejá ültessed* L.
124. s. *Mikor fia ittéli rejá nehezssen* (így!) Cs. *Mikor fia ítél rejá ültessed* L.
127. s. — — *még meg nem jártam* B. L.
129. s. — — *tisztben eljárjatok* Cs.
130. s. *Pörpatvart* B. *Pörpatvart szerettök* L.
131. s. *Az szegényöket* — — L.
132. s. *Hogy csak az hajat szálakat hattátok* B. *Hogy csak haját és szakállát hagyjátok* L.
133, 134. s. *Miért nem szüntek meg kegyetlenségtűl. Mennyi adót vésztek az szegénységtül* B. *Miért* — L.
136. s. *Azért* — L.
139. s. *Egésségben* — Cs. *Ifjúságban* — L.
140. s. — — *azt mondjátok* L.
143. s. *Szépeket* — Cs. *Néköm is azokat szeretnöm kellene* L.
146. s. *Királyok, császárok föltámadnának* L.
152. s. *Mindön vigasságtoktul meg* — L. *Minden gyönyörűségeket elhagyjátok* Cs.
157. s. — — *kéncseteket* h. *pénzeteket* B. — — *Kezetekből kivonszom* L.
158. s. — — *pénzeteket* h. *kincseteket* B.
163. s. *Erejét, hatalmát az mit látom* Cs.
164. s. — — *széljel elszaggathatom* L.
165. s. — — *bibliát* h. *breviárt* B.

167. s. — — *óhatják* h. *jobbítják* B.
168. s. *A haláltól magokat hogy ohatnák* B.
169. s. *Az szerzetes istenfélő atyámnak* B.
172. s. *Akkor üstökben én velem kapának* B. *Üstökömben akkor nekőm nyúlnának* L.
173—176. s. hiányzik Bornemiszánál.
178. s. *Nagy sok betegséggel ugyan megvínnak* L.
180. s. — — *azért csak* — h. — *erőssen* — L.
181. s. — — *levonám* h. *lerántám* B.
182. s. — — *megfojtám* h. *megfogám* L.
183—184. s. — — *lakám, bírhatám* L.
188. s. *Ugy segéljen szent asszony hogy nem tudta* B.
189—192. s. Bornemiszánál a rím első személyű igeidő.
190. s. *De hogy ily keserű* — B. *De hogy ily kegyötlen* — L.
191. s. *Jaj szegény ő magát im mint* — — L. *Jaj szegény én magam mint vesztöttem* B.
192. s. *Ifjúságát csak hejában költötte* L. *Ifjúságom csak hiába költöttem* B.
193. s. *Im magtalan vagyok és meg kell* — — L.
194. s. *Jaj nincsen az kit én utánnam* — — L. *Jaj nem lészen utánnam senkit hadnom* B.
195. s. *Halál, kérlek ne hagyj* — — L.
196. s. *Míg üdvösségemnek útát megtudom* B.
197. s. — — *mire* h. *miért* L. B.
198. s. — — *virágokat ily igön rontod* L. — — *virágokat miért tapodod* B.
199. s. — — *mire* h. *miért* B. *Az szép leányokat miért* — — L.
200. s. — — *dolgod* h. *gondod* L. *Még az szopókat is lám mind elhordod* B.
202. s. *Vagy bizony meg vonnál vagy megvonnálak* Cs. L.
206. s. — — *te sem vagy* — h. — *sem vagy te* — —B.
207. s. — — *hiszem* — h. — *tudom* — — L.
208. s. — — *megrontója* h. *megfosztója* Cs. *Mert az életnek te bizony zsoldja vagy* B.
209. s. — — *te mire*— h. — *miért te* Cs. L.
210. s. — — *sem angyal te nem vagy* B.
211. s. — — *hogy az bűnnek zsoldja vagy* B. L.
213. s. — — *hogy soha* — — B.
214. s. *Kik Krisztus által* — — L. *Kik Krisztus kínjaért* — —B.
215. s. — — *csak elnyúgoszunk* Cs.

217. s. *Az bűn miatt ugyan* — — L. *Az bűn miá igen* — B.
218. s. — — *testünk* — h. — *lelkünk* — — Cs. L.
219. s. — — *Leűlünk* h. *megnyugszunk* L. *Mint egy igen fáradtak akkor nyugszunk* B.
220. s. *Mikor a testtűl megválik mi lelkünk* B.
221. s. *De mit gyötred az szegény vén bábákat* B.
224. s. *eltartásodat* helyett Cs. szerint *jól tartásodat*, L. szerint *jó tartásodat* kell olvasni, míg B. szerint az egész sor: *Arra nem kévánják társaságodat.*
225—228. s. hiányzik Bornemiszánál.
226. s. — — *ott* — h. — *ezt*— L.
227. s. *gamon* olv. *gamón* azaz *mankón.*
228. s. *De porrá lész ottan mihelt meghalnál* L.
229. s. *Csudálkozom hatalmán* B.
230. s. — — *adat az orvos Doctornak* B. — — *adnának az orvossoknak* L.
231. s. *De semmit magoknak* — L.
234. s. *Magokkal semmi jót nem* — L.
235. s. *Az halál mikor* B. — — *mihelt közöttök* — — L.
237—240. s. hiányzik a L.-*k.*-ben.
239. s. — — *égi forgásnak* B.
241. s. — — *akkor az halál* L.
242. s. — — *mi nézűnk* B.
243. s. — — *nekünk is* B. — — *még mi nekünk is lönnünk* L.
244. s. — — *hogy még meg is* B. *hogy nékünk meg kell halnunk* L.
245—248. s. Bornemiszánál így:

Kalmár dúsok magokban gondolkodnak,
Örvendeznek marhának, jószágoknak,
Számát nem tudgyák sok Registromoknak,
Eszekben sem jut, hogy ők is meghalnak.

246. s. *Elegünk vagyon* L.
248. s. *De eszünkben nem jut, hogy meg kel halnunk* L.
251. s. — — *jó sokadalom* B. L.
252. s. *Kalmároktul csak azon tudakozik* L. — — *igen tudakoztatik* B.
254. s. — — *vagyon is csak elaluszik* B. *Mikoron ott vannak is csak alusznak* L.
255. s. — — *hogyha be nem szedhetik* B. — — *hogy mint beszedhetik* L.

257. s. *Ott is nem ehetik, sem nem ihatik* Cs.
258. s. *Kerül fordul* B. *Térül — — azonnal szitkozódik* L.
259. s. — — *meg nem emlékezik* Cs. L.
260. s. — — *kikérik* L. — — *majd lelkedet elkérik* B.
261. s. — — *járunk* L.
262. s. *Hével és hideggel csak meg nem halunk* L.
263. s. — — *mikoron* Cs. — — *jutunk* L.
264. s. — — *minden jók elmaradnak* B. *Ottan tűlünk elmaradd minden javunk* L.
265. s. *Mezitelen szült titeket anyátok* B. *Mezételen szült lám az ti Anyátok* L.
266. s. — — *lám nem ehettek* B. *Többet kelletinél ti nem élhettök* L.
267. s. — — *ha ti kerestök* L.
268. s. — — *ily hamar ti is meghaltok* L.
270. s. *Üljen veszteg otthon* B.
273. s. — — *akarnak* Cs.
274. s. *Az ördög tőriben bizony akadnak* Cs.
275. s. *Vad lovat száján nem hordozhattok* Cs.
276. s. *Mint ő hordoz* Cs. *Mint hordoznak* B.
277—280. s. hiányzik a L.-k.-ben.
277. s. *Nem kéméllesz* B.
278. s. — — *szánnád őket* B.
279. s. *Még sem eléggé gyötréd-e szegényeket* B.
280. s. *Vénség miatt* B.
281. s. — — *nem szánod* L.
282. s. — — *házasokat nem tekinted* B.
283. s. *Az vagy két nap* Cs. — — *ha egymással vigadnak* B. *Egy nap két nap egymással vigadoznak* L.
284. s. *Másnap* — — *mondanak* B. A *Quando coeli* a halottak vigiliájakor mondatni szokott responsoriumból vett idézet: *Libera me Domine de morte aeterna in die illa tremenda, quando coeli movendi sunt et terra* etc. Ez az idézet vagy célzás gyakran fordulhatott elő a közbeszédben más irányú vonatkozással is. Az *Actio Curiosa* elején is olvasható: «Achastes. *De elviszik már innen őket* (t. i. a németeket). Gaude. *Hóhó, quando coeli! Megesik addig a vásár* stb.»
286. s. *Őket előttök* Cs. L.
288. s. *Acélnál is lám keményb a te szíved* B.
291. s. — — *éles kaszád* B.

292. s. *Ennyi megholt* — — *azért vagyon* L. *Mennyi megholt embered neked vagyon* B.
293. s. — — *hitötlenségét* L.
294. s. *És az halálnak nagy kegyötlenségét* L.
297. s. *Meglássátok* — — L.
298. s. *Duskát köszöntök* L. A szlávból vett *duska* szó, mely a székely földön s túl a Dunán ma is *áldomást, nagy ivást* jelent, Vörösmartynál is előfordul *A holdvilágos éj* című beszélye végén: *nem volt egyéb mint egy duskát szerető korhelynek elkárhozott szelleme.*
299. s. — — *esmétt* Cs. — — *ismég kiukádgyátok* L.
300. s. — — *szörben tudgyátok* L.
302. s. *Az vagy tunni valamit az vagy nem tud* Cs.
303. s. *Sokat morgani az jó halál nem tud* L. *Sokat a halál morgani lám nem tud* B.
305. s. — — *valakik jártok* L.
306. s. *Avagy erdőn avagy ballangban vadtok* L. *Vagy erdőben vagy mezőben lakoztok* B.
307. s. — — *beakadtok* L. *Az halál tőriben bizony akadtok* B.
308. s. — — *tául* L. — — *rejá* Cs. L.
309. s. *Szűvök szerént* Cs.
311. s. *Keresztyéneknek szükség hát* (*szükségis* B.) *vigyázni* L. B.
312. s. — — *készön fogjon* — — F.
313—316. s. hiányzik Cs. L.-ben.
317. s. *Atyánknak házátul valamit elhoztunk* L.
318. s. *Mind elviszök* L. *Mind elhagyjuk* B.
319. s. — — *leszünk* L.
320. s. — — *az mi lelkünk* Cs.
322. s. — — *megmeneködnünk* L.
323. s. — — *legyen életünk* B. *Csak Christus legyön mi mellettünk* L.
324. s. — — *leszen nyereségünk* B. — — *leszön reménségünk* L.
327. s. — — *eszemben* Cs.
328. s. — — *röndölte* L. *Az ki rövideden irta versekben* B.

Sz. Á.

Pesti György haláleneke különös jelentőséget nyer azáltal, hogy Holbein halálképei szolgáltak alapjául. Igaz, hogy nem egyenesen, hanem latin közvetítéssel. Lützelburger halálképmetszetei halála után Lyonba kerültek s ott latin bibliai idézetekkel és francia verses magyarázattal ellátva 1538-ban könyvalakban meg-

jelentek. Címe: Les simulachres & | HISTORIEES FACES DE LA MORT, AVTANT ELE | gammēt pourtraictes, que artifi- | ciellement imaginées. | [Vignette.] | A LYON, | Soubz l'escu de COLOIGNE. | — | M.D.XXXVIII. | 4°., A-N. Hasonmás-kiadása a müncheni Liebhaber-Bibliothek alter Illustrationen X. kötetként 1884-ben jelent meg. (Megvan a budapesti egy. könyvtárban.) 1542-ben *latin* fordítása jelent meg Aemylius Georgiustól (1517—1569), akinek más ilyen műve pl. egy verses evangeliuma is van. E fordítás címe: IMAGINES | DE MORTE, et EPI- | grāmata, è Gallico idiomate à GEOR- | GIO AEMYLIO in latinū translata | LVGDVNI | 1542. | 8°. (41 fametszettel) Masmann szerint (Literatur der Todtentänze. Serapeum 1840. 251. l.) megvan az altdorfi Schwarz-féle könyvtárban, Baselben, Berlinben, Lipcsében, magánosoknál. 1545-iki lyoni kiadása azért nevezetes, mert ennek már IMAGINES MORTIS a címe. (V. ö. Pesti Gy. *Cancyo de Immagine* (sic) *morttijs* (sic).) Megvan a Stuttgarti nyilv. könyvtárban, müncheni egy., göttingeni egy. könyvtárban és a British Muzeumban. Ebben az évben (1545.) másodszor is megjelent. (Münch. udv. könyvtár.) A képek számára vonatkozó adataink eltérők, t. i. Massmann sz. (id. h. 252. l.) az első lyoni kiadásban 41 metszet van, F. Douce sz. pedig (The dance of Death. London, 1833) negyvenkettő s a bővülés a kórságos vagy koldus képe. Viszont A. Goette (Holbeins Totentanz u. seine Vorbilder. Strassburg, 1897) azt állítja, hogy már ebben a kiadásban benne van a négy gyermekkép, amelyeknek semmi köze sincs a halálképekhez. E kiadásokat a kérdés eldöntése végett nem hasonlíthattuk össze, a müncheni udvari és áll. könyvtárban az 1554-iki baseli, 1555-, 1557-, 1566- és 1567-iki kölni kiadást használtuk. Az 1547-iki kiadás kétségtelenül bővített típus, t. i. a Lützelburger-féle metszetek 39-ik (A gyermek) képe után 40. katona. 41. A játékosok. 42. A tobzódók. 43. A bolond. 44. A rablók. 45. A vak. 46. A fuvaros. 47. A kórságos, továbbá négy bájos, de nem idetartozó gyermekkép (talán a komor hangulat enyhítése végett) s végül az utolsó ítélet és a halál címere. Ez a főtípus, habár sokszor változtatnak rajta vagy bővítették (pl. Douce sz. 108. l. az 1562. kiadás két metszettel bővült), vagy a képek sorrendjét változtatták meg. Érdekes, hogy Wagner Bálint Brassóban valószínűen 1557-ben 16 Holbein-féle kép utánzatát saját latin verseivel (dekastichonjaival) magyarázva IMAGINES MOR- | TIS SELECTIORES címmel külön kiadta.

Kétségtelennek tartjuk, hogy Pesti György Aemilius Georgiusnak ezt a latin verses kommentárját nemcsak ismerte, hanem fel is használta verséhez, hogy melyik kiadást, azt eddigelé megállapítanunk nem sikerült. A képek fölött bibliai idézetek vannak, ezek is hatással voltak reá. Ugyanezért a latin szövegnek, mint forrásnak, közlését fontosnak tartottuk. A szöveget az 1554. évi báseli kiadásból vettük a müncheni udv. és állami könyvtár példánya szerint.

[1.] CREATIO MVNDI. | Formauit Dominus DEUS hominem de li- | mo terræ, ad imaginem suam creauit illum, | masculum & fœminam, creauit illos. | GEN. I. & II. | [Kép.] | Principio Cœlum, Terram Pontumque sonantem, | Ex nihilo fecit uoce potente DEVS. | Inde leui terra diuinæ mentis imago | Gignitur, humanum Fœmina Virque genus.

[2.] [PECCATUM. | Quia audisti... GEN. III. K. Fallitur infelix à stulta coniunge coniunx, | Inuito comedens tristia poma Deo. | Commeruere grauem | scelerato crimine Mortem, | Legibus hinc fati subdita turba sumus. |

[3.] MORS. | Emisit eum... GEN. III. K. Expulit Omnipotens hominem de sede beata, | Nutriat ut proprio membra labore, DEUS. | Pallida tunc primum uacuum MORS uenit in orbem: | Humanum rapiunt hinc mala fata genus. |

[4.] MALEDICTIO. | Maledicta Terra in opere tuo... GEN. III. K. Sit maledicta tuo | sterilis pro crimine | Tellus, | Vita tibi multi plena laboris erit: | Donec in exigua te MORS tellure reponet, | Quod fueras primum, tum quoque puluis eris. |

[5.] [Ettől kezdve végig nincs cím.] Væ,væ,væ habitantibus in terra. APOC. VIII. Cuncta in quibus... GEN. VII. K. | Væ nimium uobis misero qui uiuitis orbe, Tempora uos multo plena dolore manent. Quantumcunque boni uobis fortuna ministret, | Pallida MORS ueniens omnibus hospes erit. |

[6.] Moriatur Sacerdos magnus. | IOSVE XX. | Et episcopatum eius accipiat alter. | PSAL. CVIII. | K. | Qui non mortalis uitæ tibi munera fingis, | Rebus ab humanis eripiere breui. | Maximus es quanuis [sic] Romana in sede Sacerdos, Quod geris officium, qui gerat alter erit. ||

[7.] Dispone domui tuæ...[ISAIAE. XXXVIII. | Ibi morieris... ISAIAE XXII. K. | Sic tibi disponas commißi munera regni, Vt transire alio posse repente putes. | Cur? quia cum uitam suscepta morte repones, Tunc tua diuulsus gloria currus erit. ||

[8.] Sicut & Rex. Eccle. X. | K. | Splendida fert hodie regni qui sceptra superbus, | Crastina lux illi tristia fata feret. | Quisquis enim regni summas moderatur habenas, | Munera discendens non meliora feret. ||

[9.] Væ qui iustificatis... | ISAIAE V. | K. | Væ nimium uobis, qui iustificatis iniquum, | Erigitisque malos, deprimitisque bonos. | Donaque sectantes fallacis inania mundi. | Iustitiæ uerum tollere uultis iter. |

[10.] Gradientes in superbia... | DANIE. III. | K. | Vos quoque quos uitæ delectat pompa superbæ, | Implicitos fatis auferet una dies. | Herba uirens pedibus ceu conculcatur euntis, Vltima sic tristi uos pede fata terent. |

[11.] Mulieres opulentæ... | ISAIAE XXXII. | K. | Huc etiam dominæ matronaque diues adeste, | Sic etenim uobis mortua turba refert: | Post hilares annos et inanis gaudia mundi | Turbabit MORTIS corpora vestra dolor. |

[12]. Percutiam pastorem... | MAT. XXVI. MAR. XIIII. | K. | MORS, ego percutiam pastorem, dicit, inermem, | Illius in terram mitra pedumque cadent. | Tum pastore suo per uulnera MORTIS adempto, | Incustoditæ disijcientur oues. |

[13.] Princeps induetur... Ezech. | VII. | K. | Princeps magne ueni, perituraque gaudia linquas, | Quicquid & incerti Mundus honoris habet. | Sola queo Regum sublimes uincere fastus, | Imperio cedit splendida pompa meo. ||

[14.] Ipse morietur... PROVER. V. | K. | Iam moriere miser, quia disciplina piorum | Nunquam uera tibi, sed simulata fuit. | Stultitiæque tuæ magno deceptus aceruo | Es stolida falsum mente secutus iter.||

[15.] Laudaui magis mortuos, quam | viuentes. | ECCLE. IIII. | K. | Plus ego laudaui Mortem, quam uiuere, semper | Vita quod hæc varijs est onerata malis. | Nunc ingrata tamen me mors detrusit ad illos, | Fatorum rigida qui cecidere manu.||

[16.] Quis est homo... PSAL. LXXXVIII. | K. | Quis tam grandis homo, tam forti pectore uiuit, | Cui maneat semper nescia uita necis? | Quis uitare potest, quod deijcit omnia, lethum, | Eripiens animam Mortis ab ense suam?||

[17.] Ecce appropinquat hora. | MAT.XXVI. | K. | Tu petis ecce chorum pompa comitante frequenti, | Mox age, dic horas uoce precante tuas. | Nam te fata uocant, illa morieris in hora, | Quæ tibi fert tristem non reuocanda diem.||

[18.] Disperdam iudicem de medio eius. | AMOS II. | K. | Vos ego, qui donis corrupti falsa probatis, | E medio populi iudicioque traham. | Non eritis iusta fatorum lege soluti, | Quam modo qui viuit, nemo cauere potest.||

[19.] Callidus vidit malum... PROV. XXII. | K. | Vidit homo cautus delicta, malumque probauit: | Pauperis & iusti causa repulsa fuit. | Iustitiæ titulo uexatur egenus & insons, | Legibus & maius munera pondus habent. ||

[20.] Qui obturat (sic) aurem suam... PROVER. XXI. | K. | Consulitis dites omni locupletibus hora, | Pauperis & clausa spernitis aure preces, | Sed uos extrema quando clamabitis hora, | Sic etiam clausa negliges aure Deus. |

[21.] Væ qui dicitis malum bonum, &... dulce in amarum. | ISAIAE V. | K. | Væ qui taxatis pro falso crimine rectum, Quodque malum uere est, dicitis esse bonum. | Ex tenebris lucem facitis, de luce tenebras, Mellaque cum tristi dulcia felle datis.

[22.] Sum quidem & ego mortalis homo. SAP. VII. | K. | Ecce Sacramentum cælestia munera parto, | Vnde ferat certam iam moriturus opem. | Sum quoque mortalis, simili quia sorte creatus, | Tempora cum uenient, cogar, ut ille, mori.||

[23.] Sedentes in tenebris,... PSAL. CVI. | K. | Hæc uia fallendi mortales pulchra uidetur, | Qua tegitur ficta relligione malum. | Namque foris simulant magnum pietatis amorem, | Omne uoluptatum sed genus intus habent. | At cum finis adest, ueniunt tristissima dona: | Accumulat cunctos Mors inimica malos. ||

[24.] Est via quæ videtur homini iusta:... PROVER. IIII. | K. | Apostrophe ad Mortem. | Quid sacram terres Mors inuidiosa puellam? | Gloria de uicta uirgine parua uenit. | I procul, & senio confectis retia ponas: | Hanc sine delicijs incubuisse suis. | Conueniunt hilari lususque iocique iuuentæ, | Sumptaque furtiuo gaudia læta toro.

[25.] Melior est Mors quam | vita. | ECCLE. XXX. | K. | Vita diu mihi pœna fuit, me nulla uoluntas | Incitat, ut cupiam longius esse super. | Mors melior uita, certa mihi mente uidetur. | Quæ redimit cunctis pectora fessa malis.||

[26.] Medice, cura teipsum. | LVCAE IIII. | K. | Tu bene cognoscis morbos, artemque medendi, | Qua simul ægrotis subueniatur, habes. | Sed caput ô stupidum, cum fata aliena retardes, | Ignoras morbi, quo moriere, genus.||

[27.] Indica mihi si nosti omnia. Sciebas... IOB XXXVIII. |

K. | Aspiciens curuum ficta sub imagine cælum | Euentura alijs dicere fata soles. | Dic mihi, si bonus es uenturæ sortis aruspex. | Ad me quando tibi fata uenire dabunt? Inspice præsentem, quam fert mea dextera, spæram, [sic] | Te melius fati præmonet illa tui.||

[28.] Stulte, hac nocte repetunt ... | LVCAE XII. | K. | Hac te nocte manu rapiet Mors tristis, auare, | Inque breui tumba cras tumulatus eris. | Ergo cum procul hinc uita privatus abibis, | Quo bona perueniant accumulata tibi. ||

[29.] Qui congregat thesauros lingua mendacii, | ... MORTIS. | PROVER. XXI. | K. | Thesauros cumulat qui per mendacia magnos, | Et bona corradit plurima, stulta facit. | Mors etenim quando trahet in sua retia captum, | Hunc faciet facti pœnituisse sui.||

[30.] Qui volunt ditescere ... interitum. | I. *ad* TIM VI. | K. | Vt bona mortales uobis mundana paretis, | Obijcitis uarijs pectora uestra malis: | Sic fortuna potens in multa pericula lapsos | Ad summum ducit perditionis iter.||

[31.] Subito morientur, ... manu. | IOB. XXXIIII. | K. | Insurgent populi contra fera bella gerentem, | Qui nihil humanæ commoda pacis amat. | Magnanimo freti uiolentum robore tollent, | Ipse cadet nulla percutiente manu. | Nam genus humanum ualidis qui læserit armis, | Auferet hunc fato Mors uiolenta graui.||

[32.] Quoniam cum intererit.... PSAL. XLVIII. | K. | Nobilis haud ullos secum portabit honores, | Deijciet summo Mors ubi dura loco. | Non celebres titulos, claræque insignia gentis | Aufert, in tumba nil nisi puluis erit. ||

[33.] Spiritus meus attenuabitur ... IOB. XVII. | K. | Attenuata meis fugerunt robora membris, | Vitáque currentis fluminis instar abit. | Quam cito præterijt nunquam reuocabile tempus, | Et reliquum tumbam nil mihi prætererit. | Tristia iam longæ pertæsus munera uitæ, | Me precor ut iubeant numina summa mori.||

[34.] Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. | IOB XXI. | K. | Consumunt vitam per gaudia multa puellæ, | Omne uoluptatum percipiuntque genus. | Tristitia curisque uocant, animoque soluto | Otia delicijs condita semper amant. | Sed miseræ tandem fato mittuntur ad Orcum, | Vertit ubi summus gaudia tanta dolor. ||

[35.] Me & te sola MORS | separabit. | RVTH I. | K. | Hic est uerus amor, qui nos coniungit in unum. | Et ligat æterna

mutua corda fide. | Sed nimis heu paruo durabit tempore, namque | Mors cito coniunctos diuidet una duos. ||

[36.] De lectulo super quem ascendisti, ... | IIII. REG. I. | K. | Quem premis, ô uirgo, iuvenili corpore lectum. | Non hinc dura tibi surgere fata dabunt. | Nam prius exanimem te mors uiolanta domabit, | Pallidaque in tumulum corpora falce trahet. ||

[37.] Venite ad me omnes, qui laboratis & onera- | ti estis. | MATTH. XI. | K. | Huc ades, & proraptus uestigia nostra sequaris, | Pondera qui fesso tergore tanta geris. | Iam satis es nummos pro merce forumque secutus: | Omnibus his curis exoneratus eris. ||

[38.] In sudore vultus tui vesceris | pane tuo. | GEN. III. | K. | Ipse tibi multo panem sudore parabis. | Præbebit uictum nec nisi cultus ager. | Post uarios usus rerum uitæque labores | Finiet ærumnas Mors uiolenta tuas. ||

[39.] Homo natus de muliere, breui viuens... | IOB. XIIII. | K. | Omnis homo ueniens grauida mulieris ab aluo | Nascitur ad uarijs tempora plena malis. | Flos cito marcescens ueluti decedit, & ille | Sic perit, & tanquam corporis umbra fugit. ||

[40.] Cum fortis armatus custodit atrium suum ... confidebat. | LVC. XI. | K. | Fortis, & armatus, dum uis, & uita supersit, | Tuta sui seruant atria præsidij: | Ecce superuenit iunctis Mors fortior armis, | Hunc male quæ tuta de statione rapit. ||

[41.] Quid prodest homini ... patiatur? | MAT. XVI. | K. | Quid prodest homini totum si sortibus orbem, | Ac aleæ innumeras arte lucretur opes: | Detrimentum animæ fato patiatur acerbo, | Nulla quod ars, fraus, sors, post reparare queat? ||

[42.] Ne inebriemini uino, in quo est luxuria. | EPHES. V. | K. | Parcite mortales nimio uos mergere Baccho, | Cui Venus expumans, luxus & omnis inest: | Ne ueniens cogat somno, uinoque sepultos, | Mors animam uomitu reddere purpuream. ||

[43.] Quasi agnus lasciuiens, & ignorans, ... trahatur. | PROVER. VII. | K. | Insanire, & scire nihil, suauißima uita est: | Optima non itidem. Quid furiosus agit? | Securus fati, simplex lasciuit ut agnus, | Nescius ad mortis uincula quod trahitur. ||

[44.] Domine, vim patior. | ISAIAE XXXVIII | K. | Vt iugulent homines surgunt de nocte latrones, | Tollunt quæ plenis fert anus in calathis. Vim patior, clamat, mortem mittit Deus ultor, Quæ per carnificem strangulat hos laqueo. |

[45.] Cæcus cæcum ducit: & ambo in foueam | cadunt. | MATTH. XV. | K. | Pro duce cæcus habet cæcum. Dum incertus uterque | Ambulat: in foueam lapsus uterque ruit | Vlterius: nam sperat homo dum pergere, tumbæ | In tenebras illum MORS mala præcipitat. ||

[46.] Corruit in curru suo. | I. CHRONIC. XXII. | K. | Fertur equis auriga, nec audit currus habenas, | Dum MORTIS pugnat cum ratione timor. Corporis exiliente rota, deuoluitur axis: | Vina fluunt ruptis sanguinolenta cadis. |

[47.] Miser ego homo! Quis me... huius? | ROM. VII. | K. | Qui cupit exolui, & cum Christo uiuere, mortem | Non metuit. Tali uoce sed astra ferit, | Infelix ego homo! Quis ab huius corpore mortis | Liberet (heu) miserum? me miserum eripiat? || [Ezután: 48—51: amorettek. Itt nincs a halál képe.]

[48.] Confodietur iaculis. | EXODI IX. | K. | Hic puer ætate imprudens, est sanguine feruens, | Cum parma iaculum (cætera nudus) habet. | Infelix puer atque impar congreßus atroci | MORTI, quæ iaculis confodit hunc proprijs.||

[49.] Pueri in ligno corruerunt. | THREN. V. | K. | Ludere par impar, equitare in arundine longa, | Socratico & pueros currere more iuuat. | Ecce repente ruunt equites in caudice ligni, | Ligneus ut Troiæ Pergama uertit equus.||

[50.] Quorum Deus venter est. | PHILIP. III. | K. | [Amorettek viszik egy tántorgó társukat.] Non secus ac pueri sine sollicitudine uiuunt, | Quorum maximus est uenter, & esca deus. | Quem pinguem & nitidum bene curata cute tollunt | Fronde coronatum, MORS leue tollet onus.||

[51.] Fortium diuidet spolia. | ISAIAE. LIII. | K. | Clara triumphatis hominum uictoria summis, | Vt summos doceat quosque dedisse manus: | Diuidit erectis spolia exarmata trophæis | Victrix uictorum MORS uiolenta uirum. |

[52.] Omnes stabimus ante tribunal. ROM. XIIII. | Vigilate & orate, quia nescitis qua hora ven- | turus sit Dominus. | MAT. XXIIII. | K. | Quilibet ut poßit rationem reddere, cuncti | Iudicis æterni stabimus ante thronum. | Propterea toto uigilemus pectore, ne cum | Venerit, irato iudicet ore DEVS. | Et quia nemo tenet uenturi iudicis horam, | Esse decet uigiles in statione pios.||

[53.] Memorare nouissima, & in æternum non peccabis. | ECCLE. VII. | K. | Si cupis immunem uitijs traducere uitam, | Ista sit ante oculos semper imago tuos. | Nam te uentura crebro de MORTE monebit. | Quam repetens omni tempore cautus eris. | Da precor ut uero te pectore CHRISTE colamus: | Omnibus ad cœlum sic patefiet iter. ||

Rom. 5. | Sicut per vnum homi- | nem peccatum in hunc | Mundum intrauit, & | per peccatum MORS: | ita in omnes homines | MORS pertransiit, in | quo omnes peccaue- | runt.||

D. L.

Küküllei Névtelen.

Énekszerzőink sorában, az ének végső strófájának értelme szerint, ez alatt a név alatt ismeretes az a deák, pap vagy tanító, aki a Sámuel első könyve 25-ik részében olvasható bibliai történetet foglalta énekbe. Verseléséből ítélve, többet is írhatott, ránk azonban ennél az egy énekénél több nem maradt. Ennek két kiadását ismerjük; egyik Bártfán, a másik Debrecenben jelent meg év nélkül a XVI. században. (R. M. Kvtár. I. 319.; 323. sz.)

Abigail történetéből az az elvonható igazság ragadta meg az énekszerző elméjét, hogy az okos feleség nagy áldása az Istennek, amint ezt Salamon is írja: *az Úrtól vagyon az értelmes feleség;* vagy mint ahogy Bogáti kezdi *Aspasiá*-ját: *Jóval látta Isten világon az embert, kinek olly asszont adott* stb. Ezt a két első strófában előre bocsátja s úgy fog a történet elbeszéléséhez, mely tart a 272. sorig. Onnan kezdve 12 strófában az asszonyokat inti Abigail példája követésére, kettőben a férfiakat feleségük megbecsülésére; négyben a gonoszkedvű gazdagokat ijeszti a dölyfös Nábál példájával; kettőben vitézlő uraim intetnek a szegény község kimélésére; kettő a Küküllő mentének ilyenektől származott romlásáról emlékezik, egy intő tanuságot s egy a szereztetés helyét s idejét foglalja magában. — Előadása, verselése egyiránt gyakorlott énekszerzőre vall. Nem oly értelemben, mintha például rímei kifogástalanok volnának; de feltűnik az, hogy Dávid, Nábál és Abigail jelleme leírásakor mintegy szokásszerűleg használja a «vala» rímeket s azontúl kerülni látszik, mert egy strófában három sor végén, egyben két sor végén s még egy párban egy-egy sor végén találunk «vala»-t. Hogy 4+4+3-ra osztott hibás sorai közül lehet-e s kell-e neki tulajdonítanunk és hányat? erről akkor mondhatnánk biztos véleményt, ha nemcsak ez a két, egymásnak teljesen megfelelő kiadás maradt volna ránk. Azonban a legtöbb hibás sor olyan könnyen helyre-

állítható, hogy azok romlását nem a szerző hibáinak kell tartanunk, hanem a kiadások rovására kell írnunk. Ilyen mindjárt a:

2. s. ahol *bölczezes* hihetően *bölcz es ezes* volt, bár Torkos János *Absolon*-jának 12. sorában épenúgy *bölcseszes*-nek mondatik Izsák.

6. s. *Tükörből* stb. V. ö. Bogáti Farkas: *Tűkerül szépeknek Szent-Pálon ezt írám Székelyfölden laktomban* (Aspasia).

14. s. *irillé* azaz *irigylé*.

25. s. *éktetlen* a debreceni kiadás sajtóhibája *éktelen* helyett.

36. s. *Róka módra kert alatt kullog* (Közm. Erd.). Csak *magoknak* vannak, mint az özvegy ürgék (Pázm. *Kal.* 515.).

40. s. *Hermán uram!* talán az erdélyi szászokra vonatkozó megszólítás, Mikesnél fordul elő a: *megharagudt Hermán, kövér ludat kiván* — közmondás is. Krizánál (*Vadr.* 381. l.). Gyermekmondás: *Hérmán, Hérmán! Kövér disznyót kiván, Nincsen kése mivel vágja, Csak a fogával rángassa.*

50. s. *ollóltat* = *nyiret*. V. ö. Torkos J. *Absolon* 89., 95. s.

89. s. Az egész énekben a legszabálytalanabb sor. Talán az *adom* szó későbbi beszúrásának kell ezt tulajdonítani.

99. s. V. ö. a 250. sorral.

166—7. s. A *Nábál* név jelentése: *bolond, istentelen.*

227. s. *nagy lakás* = *vendégség*. Tinódi Varkucs Tamásról írja, hogy: «*Az hősekkel vígan tött ű nagy lakást* (III. 305. l.).

270. s. *Minem*. Számos példa található az I., III., IV., V., VI. kötetben.

272—3. s. Decsi Gáspárnál: *Asszonynépek kik vattok, Bethsabén tanuljatok.*

278. s. Decsi Gáspárnál: *Igen frissen öltöztök, nagy aranyasok vattok* — és *Ha tálban konc asszonyra, nem kell nézni az konttyra.* Monoszlai: *Az ti frissen lépő kontyos feleségtek.* (*Apol.*)

300. s. *Éltet*. Lásd I., III. köt. Tinódi is így: *Az vitézlő népet ti szeressétök, Isten adományát vélök közöljétök . . . Szeressétök sok jóval vitézöket.* (*Kapitán Gy.*)

301—3. s. *ennik, tennik, vennik* ezek helyett: *enniek, tenniek, venniek.*

313—6. s. Kendi Ferenc, Kendi Antal, Bebek Ferenc támadására s kivégeztetésére vonatkozhatik.

317. s. A *kaczibás* olv. *kacsibás*, ma is erdélyi tájszó: *görbe, horgas* (láb). Az ily sánta lábbal való rúgás kigúnyolása közmondásszerűnek látszik. Kalotaszegi lakodalmi versben: *Hát még rugdosás-sal kivánsz fenyegetni, Hidd el a falura* (falóra ?) *foglak felültetni, Kacsibás lábadra két nagy követ kötni.* (Nyr. 17: 475.).

318—9. s. Szászokat gúnyoló szólások.

320. s. *Ám járjanak* = *hadd legyenek.*

Thorkos János.

Az énekszerző a versfőben nevezi meg magát, amelyeknek értelme a részek fölött olvasható. Ezen kívül — tudtunkkal — sehol sem fordul elő neve. Állásáról, tartózkodása helyéről semmit sem mond, csak az énekszereztetésének évét foglalja be végső strófájába. Egy-egy szót úgy ír, hogy abból erdélyi székely voltára lehetne következtetni (mű, tű, lépik stb. és az ö-zés); bizonyossággal megállapítani azonban nem lehet, mert tájszóféle ami előjön is nála, nem, vagy nemcsak a székelyföldön hallható. Ezt a föltevést támogatja az a körülmény is, hogy erdélyi udvari embernek ajánlja énekét a szerző. Kápolnai Bornemisza Farkas ugyanis Izabellának s János Zsigmondnak volt tanácsosa. Nagy Iván csak fölemlíti, de egyik Bornemisza családhoz sem köti Farkast, a Kápolnaiak közül csupán Boldizsárt nevezi meg, aki 1541-ben s később is az ország főkapitánya volt s 1573-ban is életben van. Fiáról is van szó, de név nélkül. Farkas 1553-ban tűnik fel, amikor Bethlen-várát Kendi Antallal s a Patócsiakkal együtt feladja Dobónak és Tahinak. Az 1563. évi tordai országgyűlésnek Szalánczy Jánossal együtt mutatja be János Zsigmond előterjesztéseit. Majd 1565-ben is a korlátnokkal együtt. 1567-ben egyik országos biztosul nevezteti ki János Zsigmond halála esetére a testamentomos urak mellé. 1572-ben még él, de midőn fia Boldizsár a Békés Gáspár támadásában való részvételéért 1575 aug. 6-án a vádlottak közt ötödik helyen említtetik, *Balthasarem filium quondam Wolphangi Bornemyza*-nak mondatik. (Erd. O. gy. eml. II. 566. l.) Castaldo az idősebb Boldizsárt 1552. dec. 12-én kelt levelében magyarországinak mondja (Tört. Tár. 1892. 657.) s az ifjabb Boldizsár 1576-ban Szatmárról ír Rubernek s a maga huszti tiszttartójáról beszél. (Tört. Tár. 1880. 126.)

Thorkos János hihetően Erdélyben szolgálta Bornemisza Farkast. Az a jó hosszúra nyújtott intés, melyben éneke végén szükségét látja annak, hogy *Egy keveset az mű időnkre szólljunk*, sokféle célzással van bélelve. Legvilágosabb, amit a bálványimádás ellen mond (841—860. s.); az igaz tudomány prédikáltatásáról szólva (844. s.) nem árulja el felekezeti álláspontját. Császár királyról szóló

sorai sem árulnak el valami térdet-fejet hajtó hűséget. Hogy Absolon történetét miért gondolta éppen alkalmas példának énekbe szerezni? azt is nehéz eltalálni. Absolonban az ifjú János-Zsigmondot akarta-e, mint Isten ellen felkelőt (555. o.) példázni, vagy valami erdélyi Akhitófel lebegett a szeme előtt, nem világos. Célzásai oly általánosak és burkoltak, hogy azok vonatkozását annak idejében is bajos lett volna bebizonyítani. Ha a szerző ezek miatt álnevet használt volna, azzal csak felesleges óvatosságát s félénkségét árulta volna el.

Elbeszélő, verselő tehetsége nem csekélyebb kortársaiénál. 4+4+3 sorainak hangzatosságára, tagolására nem nagyon vigyáz, inkább a világos érthetőségre törekszik. Énekének két kiadása maradt ránk egy-egy példányban (Debrecen h. és é. n., Kolozsvár év nélkül. Szabó: R. M. K. I. 338. 352. sz.) Mi a kolozsvári kiadást vettük alapul.

1. s. v. ö. Nagybánkai, *József hist.* 1. sorával: Józsefnek megmondom az ő krónikáját.

4. s. v. ö. Tinódi, *János kir. fiáról* 2. sorával: Az jó János király fiát herczegöt beszéllöm.

12. s. v. ö. *Abigail hist.* 2. sorával.

65. s. *két szömét veté.* Ma is «szemet» vetett rá; rávetette szemét.

80. s. *Absolonnak dagály orrában vala.* Pázm. *Öt lev.:* hogy kifogták a délcegből bátyánkat és szájában vetették zaboláját, csuda, melly igen orrában *dagállya.*

89. s. *nyírni kezdék* V. ö. Abigail: 50. sorával.

241. s. *Nem sok magával* ma: sokad magával.

480,, 514., 516. s. *Jordán vizén elkeljenek.* Csáti D. Kelenföldén a Dunán *elkelének.*

611. s. *sepedék*nek hangzott a XVI. századi íróknál a mai süppedék. [V. ö. az «Ó magyar Máriasiralom» *sepedyk* szavával (M. Nyelv. 1923. 6, 121. l.) D.]

618. s. *Az Isten mint eszveszté.* Szokatlan: *eszét veszté* helyett. [Érdekes egybevetni Balassa e sorával: «Ne szerezzen senki mi közöttünk *eszvészt*», mely utóbbi szó Szilády magyarázata szerint: összeveszés. (Szilády: Balassa-kiad. 275. l.) D.]

706. s. *Ki hová lát* ma: Ki merre lát.

764. s. szokatlan kifejezés.

765. s. Ezzel a sorral kezdődik a *Penitenciára intő história.* (Lásd: VI. k. 75. l.)

779. s. *Nagyra vitte Isten a dolgát* — mai közmondással vethető össze.

843—858. s. A bálványimádás, amivel protestáns írók a róm. katholikusokat szokták vádolni, csak általánosságban mutatja szerzőnek felekezeti álláspontját. Az, amit mond, hogy *sem királt sem császárt ebben követni* nem kell, ismét aligha egyéb általánoskodásnál.

865. s. Pál ap. Zsidókhoz írt levele 10_{31}: Rettenetes dolog az élő Istennek kezébe esni.

873. s. v. ö. a következő ének 90. sorával.

882. s. Erdélyinél: Aszúfa mellett a nyers is megég. — Ballaginál: A szárazfa mellett a nyers is elég.

Varsányi György.

Varsányi György is egyike azoknak az erdélyi énekszerzőknek, akiknek életéről nevükön kívül semmi tudomásunk nincs. Külföldön tanult magyarok névsorában sem fordulnak elő s csak az erdélyi levéltárakból kerülhetnek még ki rájok vonatkozó adatok. Varsányi megmondja éneke végén, hogy *ezt Meggyes városában írá versekben* s nincs rá ok, hogy ne az erdélyi Medgyest értsük ez alatt. Itt tartatott 1560 jan. 10-én s 1561 febr. 6-án az a két neve zetes vitatkozás, melynek a kálvinisták s lutheránusok között az úrvacsora felett folyt vitában dönteni kellett. A két vita a kálvinisták ellenére azzal ért véget, hogy a kálvinistáknak 15, a lutheránusoknak 14 pontba foglalt hitvallását elbírálás végett a német theologusoknak küldötték ki. Ezek a lutheránusok mellett nyilatkoztak. Azonban megjegyzendő, hogy már az első vitatkozás azzal ért véget, hogy a zsinat többsége a kálvinistákat kárhoztatta s a lutheránus egyházból végleg kirekesztette. Valószínű, hogy ebből származott Varsányi Györgynek azon *kárvallása és gonosz szerencséje, mely után ő nagy búsúltában szerzé énekét, noha ezért igen bizott a felséges királyban.* A maga bajáról ugyan csak 365—369. és 437—440. soraiban mond ennyit, azonban a 405. sortól kezdve a közállapotok és erkölcsök képét nem ügyetlenül rajzolja. Úgy, hogy míg a tulajdonképeni énekben hetet-havat összehordva, a világ állhatatlanságát és változásait emlegeti, énekszerző tehetsége felől nem igen győzi meg az olvasót, addig ebben a nyolc versszakban biztos kézzel rajzolja meg a kor képét, melytől — az

akkori felfogáshoz képest — szerinte nincs messze az utolsó ítélet napja.

Varsányi éneke főképpen abban különbözik Batizi András (II. k. 95. l.) *Meglött és megleendő dolgoknak* stb. című és Dézsi Andrásnak (IV. k. 7. l.) *Világ kezdetitűl lött dolgokról* című énekeitől, hogy míg ezek szerzői a bibliai időszámítást nyomról-nyomra követve a két-két ezeréves korszakokat sorba tárgyalva mintegy krónikát írnak, hogy a pápa, — Antikrisztus — végét jósolva, fejezhessék be éneköket, addig Varsányi, bár a bibliával kezdi, mégis a címül választott *Xerxes históriájá*-t tartja szeme előtt, Herodotus miliásaira gondol, Justinust is idézi s a világban történt nagy változások feltüntetésére igyekszik, hogy hazája állapotának leírására s abban saját szerencsétlensége megemlítésére mehessen át, fatalismusát igazolhassa s belőle megnyugvást meríthessen.

A bibliai verses krónikákról II. k. 424. s IV. k. 283. lapján szóltunk. A három ének párhuzamos részeit alább fogjuk kitüntetni. Varsányi énekének ránk csak 1574. évi kiadása maradt két példányban (Debrecen). Szabó K.-nál 111. sz. a.

A versfőkből kiolvasható hexameterek nagy fatalistának mutatják a szerzőt: NIMIRUM FATIS MORTALIA CVNCTA REGVNTUR, FATVM DAT MORES FORTVNAM ET TE(V)RMINAT ANNOS, FATIS IN S(V)VMMA OBNOCSIA SUNT OMNIA (E) LECTOR VALE. 6+6 soraiban ritkán hiányzik a sormetszet.

21—24. s. v. ö. Batizi 13—16. s.

25. soron kezdve v. ö. Batizi 44. Dézsi 2. sorától kezdve.

65. s.-tól v. ö. Bat. 69. sorától kezdve.

117. sorral áttér Xerxes históriájára.

237—268. sorban Polykrates gyűrűjéről szól.

269—288. sor Cyrust hozza fel például.

301—320. sorral v. ö. Heltai *Hogy a halál nem fél* stb. című énekének 37—48. sorát s az ezekre tett jegyzeteket (VI. k. 111. 329. l.).

344. s. v. ö. Torkos *Absolon* 840. sorával.

364. s. Közmondásnak látszik.

373—376. s. v. ö. Bat. 97—104. Dézsi 161—164. sorával.

385—400 .s. v. ö. Dézsi 261—272. sorával.

408—412. s. Tompa *Gólyá*-ja egyik strófájára emlékeztet.

413—416. s. v. ö. Bat. 545—552. Dézsi 293—304. sorával. (Jel. 16, 18.).

423. sornak megfelelő idézetek későbbi írókból találhatók a Nytört. Szótárban.

424. s. nem fordul elő a közmondások gyüjteményében.

[A forrásáról l. Király Gy. *A Cyrus-monda széphistóriáinkban.* Irod. Közl. 1919—21. évf. *D. L.*]

Szerémi Illyés.

Szerémi Illyés neve a külföldi egyetemen megfordult magyar tanulók névsorában nem fordul elő. A hazai reformáció történetében egyetlenegyszer említtetik 1551—1552. táján, úgy, mint aki Sztárai Mihály helyébe, Laskóra ment papnak, midőn Sztárai onnan eltávozott. Ebben a hivatalban nem sok időt tölthetett, mert 1554-ben már Szegedi Kiss Istvánt iktatta be Sztárai a laskói papságba. Ettől az időtől kezdve Szerémiről nincs szó. Mint neve után gyaníthatjuk, szülőföldje a Dráva vidéke lehetett. Ebből arra következtethetünk, hogy Laskóról talán lejebb vonulva, a Sztárai által alapított 120 egyházközség valamelyikében teljesített papi szolgálatot, ahol bizonyára nagy szükség lehetett oly emberre, mint ő, aki az ottani szlávság nyelvét is értette. Mi vitte 1561-ben Kolozsvárra, ahol első énekét szerzette, hol volt 1564-ben második éneke írásakor, hol élt még 1580-ban is, amikor harmadik énekét írta? — minderről semmit sem tudunk, valamint arról sem, hol és mikor végződött élete. Három énekéből annyi világosan látszik, hogy mindvégig a reformált vallás híve s hihető, hogy papja is volt. Bennök hitéhez való erős ragaszkodásról tesz bizonyságot; a hitnek hasznát, hálaadásra való kötelezettséget s a bűnbánat szükségét hangoztatja. Dogmatizálása nem válik nehézkessé s a madarak istendicsérő énekére, a fülemile fáradhatatlanságára való hivatkozás azt mutatja, hogy a természet szépségei iránt is fogékony lelke költői emelkedésre is képes volt. Gondolatait röviden (mint maga mondja: *rövid beszédben* 29.) és tisztán fejezi ki, a szót nem szaporítja, nem is ismétli.

I. Megvan az 1569. évi Ék. 211. l. Az *istennek az emberhez való szerelméről* — cím alatt. Az 1590. évi Ék. 248. l. — [Megvan még a Bártfai ÉK. (1593?) 376. l. — Vasady-kód. 115.[a] — Kuun-kód. 88—90. l. — Kájoni Ék. 1719, 474. l. *D. L.*] Bornemiszánál a LXXV. levelen, azonban a helyet, időt s nevet magába foglaló két végső strófa helyén ez áll:

Dicséret legyen az Úr Istennek,
Az atya, fiú és szent léleknek,
Kit minden szentek örökké dicsérnek.

Éppen így Gönczinél is (349. l.) *Az istennek szeretetiről* cím alatt.

Az ének három soros strófái egy rímben végződnek. A sorok két adonicus sor összetételéből állanak, de csak szótagszám szerint, mint ezt már a Sz. Lászlóról szóló énekben, Batizinál, *Adhortatio mulierum*-ban s gyermekversekben láthattuk. A harmadik sor egy szótaggal több, ami ennélfogva nem 5+5, mint az első és második sor, hanem 5+6.

6. s. *az Isten* helyett 1569: *hogy élhess.*

9. s. *Bízzál h.* u. o. *közely* (készülj vagy közelíjj?)

11. s. 1569: *Nem hadná fiát ő az embertől.*

18. s. *ez módja* helyett 1569: *azt mondja.*

23. s. *bűnből löttünk* helyett Born. *bűnvel lettünk*-öt ír.

II. Megvan az 1594. évi Ék. 376. l. — gr. Kuun-kód. 88. lapján a 15—16 sor híján. Gönczinél (1630. 365. l.), az évszámot s nevet magában foglaló végső strófa nélkül. A gr. Kuun-kód. szövege több helyen romlott, ami egypár esetben a Gönczi szövegével is megtörtént. A Lugossy-kód. 121. lev., ahol az évszámot s nevet magába foglaló végső strófa helyén ez áll:

Dicséret legyön Atya Istennek és Fiú Istennek,
Az vigasztaló, világossító szent Lélök Istennek.

A kétsoros strófák sorai 5+5+6 szerint vannak tagolva. V. ö. az I. számú ének soraival.

III. Megvan az 1594. évi Ék. 372. l. — A négysoros strófák három első sora 6+6, a negyedik sor 6+7 szerint vannak tagolva.

Dávid Ferenc.

Dávid Ferenc a XVI. század első negyedében Kolozsvárt született. Atyja vargamesterséget űzött. Kolozsvár XV. századi összeírásaiban olvasható a Dávid vezetéknév, ami azonban más családot illetett, mert Ferenc atyjának neve — Bogáthi feljegyzése szerint — Helter volt, ami egyszersmind szász származását is bizonyítja. Atyja mesterségével Ferenc ellenfelei minduntalan csúfolódtak. Tanulását szülővárosában kezdte s folytatta. Tanult-e

Gyulafehérváron? nem bizonyos, de hihető, mivel Meggyesi Ferenc gyulafehérvári vikárius volt a pártfogója s külföldre is ennek segélyével utazott. Az a *Franciscus Literatus Klausenburgen. Vngarus*, aki 1545. évi október havában iratkozott be a wittenbergi egyetemre, aligha egy azzal a *Franciscus Clausenburgensis Transsylvanus*-sal, aki 1548. évi január 20-án iratkozott be ugyanott. Vannak, akik Dávid F. wittenbergi beiratkozását 1547-re teszik s ezzel a két név s a két terminus egyeztetésére törekszenek: azonban egyfelől a *Literatus* cím és *Ungarus*, másfelől a *Transsylvanus* jelző, elég ok a különböztetésre. Dávidnak mint alumnusnak, az akkori szokás szerint, Mæcenásához, Meggyesihez külföldről 1550-ben írt s nyomtatott *Elegiája* szorosabban kapcsolható az 1548. évi, mint az 1545. évi beiratkozáshoz, mert a két évi segélyeztetés után annak folytatását kérni, akkor is kevésbbé túlzó követelés lehetett, mint ha azért az illető öt évi élvezése után zörgetett volna.

Lehet, hogy Dávid kérelmére Meggyesi még az 1550/1 évre is gondoskodott róla, hogy Wittenbergben maradhasson s további pártfogásának kell azt is tulajdonítani, hogy 1551/2-re besztercei rektorává tétetett. Ami besztercei rektorságát követő péterfalvai vagy petresi plébánosságát illeti, ez nem csak annak az erre vonatkozó két, későbbi korból származó feljegyzésnek értelménél fogva kétséges, melyek közül az 1660-ból fennmaradt írás azt mondja: *péterfalvi plébános Dávid Ferenc — félelemből Szebenbe menekült;* az 1710. évi feljegyzés szerint pedig: *péterfalvi plébános kolozsvári Dávid Ferenc, aki Kolozsvárra menekült.* Mindkettő *menekülés*-ről beszél, de a menekülés okát s idejét egyik sem mondja meg. Péterfalvára való hivatásának vagy rendeltetésének írott bizonysága még előkerülhet, annyi azonban bizonyosnak látszik, hogy ottani hivatalát ha elfoglalta is, onnan hamarosan távozott s ez magyarázza meg a «menekülés» értelmét is, ami világosan hitbeli felfogása változására mutat. Az ezt bizonyító adat nem a Szebenbe, hanem Kolozsvárra menekülést igazolja, mert Nyvelt Jakab kolozsvári jegyző, Párizsból Bécsbe érkezett testvérének 1553 január 1-én írja, hogy Vizaknay Gergely kolozsvári praeceptor megbetegedett s a miatt a gimnázium is megfogyott s helyette Dávid Ferenc tanít. (Tört. Tár. 1898. 166. l.)

Wizaknay Gergely Scola Mestert Heltai a Bibliája első részének előszavában, melyet Kolozsvárt 1551-ben nyomatott, munkatársaként nevezi meg. E helyett az 1552. év vége felé csak protes-

táns ember tanithatott a kolozsvári gimnáziumban. Azért Dávidnak kolozsvári működése ettől az időtől számítandó, ami által érthetőbbé lesz az is, hogy Kolozsvár már 1555 szeptember havában pappá választotta. A szebeni tanácshoz az évi szeptember 24-én írt leveléből tudjuk, hogy a szebeniek még előbb választották meg és hogy bizonytalanságban volt arra nézve: melyik választást fogadja el? Mindkét helyen halasztást kér s a szebeniek nek úgy ír, mintha örömestebb menne hozzájok. Szebeni megválasztása is szász származását látszik igazolni. Azonban mégis a kolozsvári papságot fogadja el. Két helyen csaknem egyidőben történt megválasztatása alighanem az ugyanazon évben tartott széki zsinati szereplésének tulajdonítandó. Főrészének kellett lenni az e zsinaton Stancaro ellen folyt vitákban, mert midőn az ott legyőzött olasz sajtó útján folytatta támadását a zsinat ellen: Dávid volt az, aki *Dialysis etc.* cím alatt megjelent első ismeretes munkájával felelt neki már 1555-ben.

1556 végén vagy 1557 első napjaiban a kassai tanács hívja meg a magyar papi hivatalra. Eddig sem a meghívó levél, sem az arra adott válasz nem került elő, de ki van adva a kassai tanácsnak ez utóbbira 1557 február 13-án kelt felelete (Tört. tár 1889. 796. l.), melyből kitűnik, hogy Dávid hajlandó volt a meghívást elfogadni, de odaköltözésének két akadályát említi. Az egyik az utazás veszedelmes volta, a másik pedig az, hogy amint a kassai levélre március 1-én írt válaszában is említi (Tört. tár. 1890. 174. l.) a meghívó levéllel egyidejűleg *(illis diebus)* Petrovich Péter helytartó kíséretével Kolozsvárra érkezett Kálmáncsehi Sánta Márton, debreceni kálvinista pap és püspök, hogy a lutheránus papsággal vitatkozzék. Ennek a sajtó útján nyilatkozott vitának folytatása következett a tordai országgyűlés rendeletéből az 1557 június 13-ra összehívott kolozsvári zsinaton.

A kassai tanács levelének minutáján ez olvasható: *Reverendo viro domino Francisco Davidis pastori ecclesiae Clausenburgensis 1557. missae.* — Dávid 1557 március 1-én kelt válaszában Sz. György napra ígéri, hogy, ha csak lehet, Kassára költözik s ha nem mehetne, Kolozsi Dénest fogja maga helyett hozzájuk küldeni addig is, míg maga mehet. A levél aláírása így hangzik: *Franciscus Davidis pastor ecclesiae Dei nunc Colosvar.* Abból, hogy a kassaiak is, meg ő maga is, csak kolozsvári papnak írja magát, azt lehet következtetni, hogy lutheránus püspökké csak azután választatott

meg: azt pedig, hogy Sz. György napra ígért Kassára költözéséből semmi sem lett, akkor tájban történhetett püspökké választásának lehet tulajdonítani. Mert míg a kassaiakhoz írt levelében egy szóval sem említi azt a körülményt, ami Kolozsvárt maradásának egymagában is elegendő okául szolgálhatott volna, hogy t. i. 1557. évi január 8-án lépett házasságra Barát Katával, az énekszerző Barát István kolozsvári főbíró leányával, eközben a házassága által szerzett összeköttetéseivel nem törődve, nem egészen két hónap mulva Kassára ígérkezik: tehát csak oly nagyobb fontosságú esemény által előidézett változás, mint amilyen a püspökké választás, bírhatta rá szándéka megmásítására. Azért az év közepén tartott kolozsvári zsinaton is, meg a visszatért Stancaróval is az év utolsó napján már mint püspök vitatkozott.

Dávid wittenbergi tartózkodása arra az időre esett, amikor a Luther halála után mind hevesebbé vált hittani viták 1548 tavaszán a második (augsburgi) s még az év vége előtt a harmadik (lipcsei) interimet hozták létre. Ez utóbbi kidolgozásában Melanchton is résztvett s közvetítésre hajló engedékenységével tekintélye hanyatlását idézte elő. Szigorú s méltatlan megítéltetésben részesült. Az egyház egységének megóvása, mi kezdetben csaknem kivétel nélkül óhajtása vala minden reformátornak, Melanchton előtt akkor is, később is már az új irány követőinek a szektákra szakadástól való megmentése alakjában lebegett. Heves harcok idején rendesen a közvetítés a leghálátlanabb szerep. Meggyőződésből ezt választotta, ez jutott neki.

Képzelni sem lehet mást, minthogy e viták, harcok izgalma a német egyetemek látogatóit is érintette s magával ragadta. A wittenbergi egyetem magyar hallgatói s köztök Dávid Ferenc is, ki volt e hatásnak téve s abból, hogy a kolozsvári zsinaton megállapított *Consensus* megvizsgálás és véleménymondás végett — bizonyosan Dávid hozzájárulásával, ha nem is indítványára — Melanchtonhoz küldetett: azt lehet következtetni, hogy Dávid egy értelemben volt Melanchtonnal s akkor is vele haladt, midőn az úrvacsora felől vallott értelmével Kálvin álláspontja felé közeledett. Lehet ebben része a tanító és tanítvány közt keletkezett személyes jó viszonynak is, de ennél erősebben fűzhette őket össze az a meggyőződés, hogy a hívek többfelé szakadását minden lehető módon meg kell akadályozni. Ez irányíthatta Dávidot, midőn a kálvinizmusnak a magyar földön rohamosan történt terjedésével ehhez csatlakozott s ez lebeghetett előtte akkor is, midőn

ugyanazt a célt a világi hatalom pártfogása mellett az unitárizmus elfogadásával hitte elérhetőnek.

Arra a feltevésre, hogy a jogosult önérdek s tehetségének ismeretén kívül hiúság vagy kapzsiság vezérelte volna eltökélt lépései megtételére, — nem adott okot. Változott álláspontja a marosvásárhelyi 1559. november 1-én szövegezett zsinati megállapodásban talált kifejezésre s ennek következéseképpen az 1560. január 10-én tartott medgyesi zsinaton a lutheránus egyházból követőivel együtt kizáratott.

Ettőlfogva Dávid kolozsvári hallgatóival együtt nyiltan a Kálvin értelmét vallotta. Kizáratásával püspöki hivatalának természetesen meg kellett szünni s azt a reformált egyházban csak az 1564. április 8-ra összehívott enyedi zsinaton nyerte meg, amikor elődjének Madár (Alesius) Dénesnek fejedelmi rendelettel történt elmozdítása után április 10-én püspökké választatott s egyszersmind udvari pappá. Közte és az enyedi zsinaton fejedelmi biztosként szerepelt Blandrata közt belső viszony fejlődött, mely a sűrűn tartott zsinatok, viták s országgyűlési tárgyalások folyamán egyre erősbült, míg 1566-ban a Károlyi Péterrel történt összeszólalkozása kétségtelenné tette, hogy ő többé nem a reformált vallásnak, hanem az unitárizmusnak buzgó híve. Az ez évi április 25-én tartott vitatkozás és május 19-diki marosvásárhelyi zsinaton alkotott *Sententia Concors* mindezt hivatalos formában is megállapította.

Dávid a három egyház élén, melyeknek egymás után papja és püspöke lett, egyforma lelkesedéssel és kitartással buzgott. Ha egyszer-egyszer több hévvel és kiméletlenebbül nyilatkozott, annak oka a kor szellemén kívül abban a helyzetben is kereshető, amelyben ő ismételten előbbeni elvtársaival s hitsorsosaival állott ellenfél gyanánt szemközt. Ez a körülmény harcot, vitát még sohasem tett lanyhábbá. Dávid fő ereje a vitatkozásban állott. Használta a tollat is, kész volt a vitát írásban is folytatni, de írott műveinek nem volt meg az a látható sikere, ami szónoki működését mondhatni mindig nyomon követte. Tudományos képzettséggel párosult szónoki ereje s készsége emelte őt magasra hallgatói előtt s ragadta magával hallgatóságát. Torda, Debrecen, Gyulafejérvár, Nagyvárad a disputatiók színhelyei, hol majdnem mindenütt az ifjú fejedelem jelenlétében s pártfogása mellett ragyogtatta szónoki képességét.

János Zsigmond fejedelemnek 1571 március 14-én bekövetkezett halálával Dávid maga is homályba látja borulni a jövendőt. Addig tartott fényes szereplését csendesebb, de aggodalommal teljes napok váltották fel. Családi békessége is felbomlott felesege és cselédje közt támadt perpatvar miatt, melyben Dávid a feleségével szemben a cselédnek adott igazat. Ebből válópör keletkezett, mi azzal végződött, hogy 1576 január 10-én Dávid Ferenc és Barát Kata házassága engesztelhetetlen gyűlölség okából felbontatott. Különös, hogy az ítélet végén Dávidról mint superintendensről tétetik említés s hívei tetszésére bizatik, hogy az elválasztó ítélet következéseképpen, ha akarják, ők fosszák meg püspöki hivatalától. Megtörtént-e ez? nem tudjuk, az azonban bizonyos, hogy félév mulva 1576. junius 28-án Medgyesen az unitáriusok püspökévé tétetett. Ő, aki régi barátjaival, elv- és hitsorsosaival félelem nélkül annyiszor állott szemközt, rövid időn megérte, hogy régi barátai, elv- és hitsorsosai, Blandrata és Socinus ejtették tőrbe, melyből nem szabadulhatott. Mint fogoly Déva várában halt meg 1579. november 15-én.

Hittani, nagyrészt polemikus tartalmú, nyomtatásban megjelent latin és magyar nyelven írt műveit, predikációit élete történetének megírói (Jakab, Kanyaró, Borbély) terjedelmesen méltatják. Cím szerint felsorolja azokat Jakab Elek s Szinnyei J. *(Magyar írók élete)*. Az egyideig neki tulajdonított *Isteni dicséretek* stb. című legrégibb unitárius énekeskönyv nem tőle származott. Jakab E. több, leginkább latinból fordított ének átalakításán, simításán hajlandó Dávid keze nyomára ismerni, de ezt állítani nem meri. Az *Erős várunk* fordítását akarja Skariczától Dávidra ruházni, de siker nélkül. Ő is csak az itt olvasható egyetlen énekéről mondja, hogy ezt *írta*. Ez benne van már az 1566. váradi, 1569. Szegedi G.-féle debreceni énekeskönyvben s attólfogva minden református énekesben s ma is kedvelt vasárnapi éneke a reform. vallásúaknak. A régi énekeskönyvek predikációi előtt és utána való hálaadásnak címezik. Annyi idő folytán mi változás sem esett rajta egyéb annál, hogy az első versszak 4. sorában *Mint teremtő* helyett *Mi teremtő*-t hangoztatnak, s a vérontást s ördögi dühösséget említő 5. versszakot pedig kihagyták.

A versszakok 1., 2., 3., 6. sora 7 szótagú a 4., 5., 7. sora pedig 8 szótagból áll. Hihető, hogy dallama is Dávidtól származik.

Huszár Gál.

Huszár Gál neve nem fordul elő a külföldön tanult magyarok névsorában. Születése helyéről s idejéről sincs tudomásunk. 1554 előtt már reformátorként működött a hazában, vagy a Mátyusföldön, vagy a Csallóközben, mert mint ilyen menekül Oláh Miklós esztergomi érsek üldözése elől Magyar-Óvárra, a reformáció iránt jó indulattal viseltető Miksa főherceg birtokára, hol Wodnitzky Zakariás oltalma alatt a mezővárosnak, 25 ft. évi fizetéssel magyar lelkészévé választatott. Itt a pozsonyi s győri káptalan tagjai háborgatták, akik közül négyen 1555. évi pünkösd innepén Miksa fhg rendeletével jelentek meg Óváron s vele a templomban disputáltak. Huszár tovább működött, iskolát tartott, a környéken is hirdette az evangéliumot. A győri őrség tisztjeinek felhívására Győrben is többször prédikált, amiért meg Welykei Márk győri püspöki helynök vette üldözőbe. 1558 ápril 18-ra Győrbe idéztetett. Azonban az idéző levél a főherceg elé terjesztetvén, ez saját-kezűleg azt írta Wodnitzky felterjesztésére: *Soll nicht erscheinen.* A győri panaszos I. Ferdinándhoz fellebezett, kitől november 1-én szigorú rendelet érkezett Huszárhoz is, Wodnitzkyhoz is, mely amannak megtiltja az eretnek tanok terjesztését s könyvek nyomtatását, emezt pedig súlyos büntetéssel fenyegeti, hogyha Huszár az ő elnézése mellett ezt tovább is folytatná. Wodnitzky 1558 nov. 8-án, midőn a királyi rendeletet végrehajtotta, mentegető levelet írt Huszár mellett Miksához, aminek következéséről nincs tudomásunk. (Fraknói V. Századok. 1876. 22. l.)

A győri üldözés majdnem egy időben indult meg Huszár első nyomtatványának, az Óvárt 1558-ban megjelent s Miksa cseh királynak ajánlott prédikációs könyvének kiadásával. Nyomdája felállításáról abból a leveléből értesülünk, melyet a kassai tanácshoz 1559. évi március végén ír válaszul a kassai magyar prédikátorságra történt meghívása alkalmával. Jóakaróitól felvett kölcsönpénzen állította azt fel, melyből akkor még 100 ft adósság terhelte. Válaszában megígéri, hogyha vele megelégszenek s ottani fizetéséből annyi előleget adnak neki, amennyivel tartozását kifizetheti, kész a meghívásnak engedve Kassára költözni. (Tört. tár. 1889. 602. l.)

A nyomda beszerzésének forrására mutat ama Bécsben 1557 október 26-án kelt s Bullinger Henrikhez intézett s többször kiadott levele, melyben arra kéri B.-t, hogy hozzá irandó válaszát Hofhalter Rafáel bécsi nyomdászhoz utasítsa. 1559-ben óvári egyházi szolga korában nyomtatta ki Sztárai Mihálynak *Az igaz papságnak tükröe* c. komédiáját is.

A kassaiakhoz írott levelében magát csak arra mondja alkalmasnak, hogy paraszt népnek prédikáljon, amivel szerényen talán arra céloz, hogy ő külföldi egyetemeken nem fordult meg. De Bullingerrel folytatott levelezése, annak fiával Bécsben történt találkozása nagyon hihetővé teszi, hogy Bullingernek 1559-ben Kolozsvárt megjelent *Libellus epistolaris*-ának megírását éppen Huszárnak ehhez intézett levelében foglalt sürgető kérésének kell tulajdonítani.

1559 május havában azért fordul meg Bécsben, hogy Miksától, Óvár urától, arra, hogy Kassára mehessen, engedelmet nyerjen. Sem Miksát, sem udvari papját nem találván, kérelmét írásba nyujtotta be. Majd nejének lebetegedése hátráltatta Kassára mehetését. (Ráth. Gy. Századok, 1895. 30., 31. l.) Kassai papságába 1560 márc. 20-án állíttatott be. (Tört. tár. 1890. 197. l.) Azon évi július havában résztvett az öt városnak Kisszebenben tartott zsinatán.[1] Október elején Zay Ferenc kassai főkapitány, Verancsics egri érsek által kieszközölt királyi parancsra idézés nélkül elfogatta. Kassa városa legelébb is Miksa főherceghez küldött követei által október 13-án kelt felterjesztésében ennek pártfogását kérte. A Zay Ferenc eljárásán felháborodott másik négy város, a környékbeli nemesség, Mágocsy Gáspár tornai, Perényi Gábor abaúji főispán, a kassai őrség tisztjei külön is felfolyamodva kérték a tróntól Huszár szabadonbocsátását. Ferdinánd Oláh érsek ellenjegyzésével okt. 21-én és 25-én kiadott leirataiban mindenre tagadó választ adott. Kassa Miksa fhg javallása folytán Verancsicscsal kezdett H. szabadonbocsátása iránt tárgyalni. Dec. 27-én este Zay a Huszár őrzésére rendelt magyar gyalogosokat egész csendben németekkel váltotta fel, majd kocsi érkezett a ház elé, melyben Huszárt Egerbe akarta szállíttatni. Erre a nép s a magyar katonaság zavarogni kezdett s a nagy zűrzavarban Huszár a betört kályhán át elmenekült. A nyomozás, kutatás eredménytelen volt, Huszárnak sikerült

[1] A kassai hegedüs v. lantos Sebestyén ellen 1561-ben Kassán indított rágalmazási per egyik okmányában az fordul elő, hogy ez a Sebestyén avval dicsekedett, hogy éneket szerez az «eretnek Gall paprull», valószínű, hogy ez, ha csakugyan elkészült, Huszár Gálról szólott. L. Figyelő XXI. köt. 1886. 330. l. és Tinódi-életrajzunkat 54. l. *D. L.*

Debrecenbe menekülni. Mindezt bőven leírja Ráth Gy. a fent idézett helyen.[1]

Akik oly ügyesen tudták Huszár menekülését elősegíteni, hogy a legszigorúbb vizsgálat se tudott rájuk legcsekélyebbet is bizonyítani, annak is szerét tudták ejteni, hogy a menekültnek nyomdáját is utána szállítsák. Debrecenben, hol a papság a néppel együtt tárt karokkal fogadta a kassai magyar papot, azalatt a másfél év alatt, ameddig ott maradt, mint könyvnyomtató tett hasznos szolgálatot a reformáció ügyének. Melius Péter első művein kívül nyomtatott egy énekeskönyvet is, de ami mind e mai napig ismeretlen. Innen tanácsosabbnak látta nem Kassa felé, hanem elébbeni működése tájékára vándorolni. Az 1562-dik év őszén Komáromban tűnik fel s az ottani polgárság körében s a csajkások közt hirdeti az igét. Amint ez tudomására jut Oláh érseknek, nyomban, október 31-én jelentést tesz róla a királynak. Ír a komáromi bírónak s a csajkások kapitányának, hogy tartóztassák le. Mivel azonban ezek intézkedésében nem volt bizodalma, 1563 január 17-én ismét a királyhoz s Károly főherceghez folyamodik. Az utóbbi a komáromi vár kapitányához s tiszttartójához intézett parancsolatban hagyja meg, hogy Huszárt fogják el. Ezek a parancs végrehajtását a csajkások kapitányára, Nagy Istvánra bízzák, aki azonban Huszár hívei és pártfogói közé tartozott s letartóztatása helyett menekülését eszközölte. A menekülőnek nyoma vész s csak 1565 elején találkozunk ismét nevével Miksa királynak azon évi január 28-áról a nagyszombati tanácshoz intézett parancsában, melyben meghagyja, hogy azt a több helyről elűzött Gallus nevű eretnek koncionátort, kit legközelebb befogadott, ne tűrje meg a városban s ne csak azokat, akik őt oda bevitték s pártját fogják, hanem azoknak a Váradról s Erdély más helyeiről oda költözött kereskedőknek a neveit is jelentsék fel, kik ott szándékoznak megtelepedni. — Ez a parancs Dudith András pécsi püspök ellenjegyzésével van ellátva, míg nyolc év mulva (1573. márc. 2.) Verancsics érsek Pozsonyból hagyja meg Nagyszombat polgárainak, hogy *adeloscentem Galli sacramentarii haeretici filium David nominatum* aki náluk nyilvános iskolát tart, távolítsák el. (Verancsics. Lev. XI. 254. l.)

Ebben az 1573. évben, amikor az apja nyomain haladó fiút veszik üldözőbe Nagyszombatban, az apa már Komjátiban paposkodik. Arról, hogy a közbeeső időt 1565-től hol töltötte? nincs tudomásunk, de a fia eltávolítását követelő parancs kelte előtt négy nappal február 26-ról szól báró Forgách Imre trencsénmegyei főispánnak az a feljegyzése, melyben írja, hogy nejétől Perényi Erzsébettől azon a napon született kis leányát, március 11-én a gimesi várban keresztelte meg Judit névre a jeles komjáti koncionátor s kitűnő theologus, Huszár Gál.

[1] A Huszár G.-nak Verancsics által 1560. dec. 2-án ígért megbocsátásról l. Verancsics összes munkái VIII. 206 l. *D. L.*

A keresztelő papnak ily jelzőkkel illetése hosszabb idejű ismeretségre mutat s egyszersmind azt is bizonyítja, hogy b. Forgách Imre azt a vallást már elébb is követte, melynek a sok üldöztetést szenvedett Huszár papja volt. Az 1565-től 1573-ig terjedő időnek egyrészét tehát az ő pártfogása alatt s az ő birtokain tölthette, ha Nagyszombatból nem azonnal jutott is a komjáti papságra. E mellett tanuskodik az is, hogy Bornemisza Péter prédikációi első részét ő kezdette nyomtatni Komjátin s abból 60 ívet ki is nyomtatott, amint Bornemisza írja a könyv végén: *Nyomtatása Comiatin kezdetet Huszar Gal altal, vegesztetet Sempten. Mind szent havanak első napian enni esztendőbe 1573.* — Ehhez idő és nyugalom kellett, valamint annak a gradualszerű 355 4r. levélre terjedő énekeskönyvnek[1] megszerkesztéséhez s kinyomtatásához is, melynek előbeszé-

[1] Szilády Á. itt erre az énekeskönyvre céloz: A KERESZTYENI | GYWLEKEZETBEN VA- | LO Isteni diczeretec es Imad- | sagoc. | [Vignette.]—PSALMO CXLIX. | Diczeretet mondgyatoc Istennec à | szenteknec gyülekezetiben. | M. D. LXXIIII. || A mű terjedelmének meghatározása téves, mivel a CCCXXXIX. levél után a levélszámozás ismét CCCXXX és így foly tovább CCCXLVII-ig, tehát a CCCXXX—CCCXXXIX. levél kétszer van meg benne. Sőt még ennél is jóval terjedelmesebb volt. Ugyanis a mű végén ezt olvassuk: «A Psalmusokból es à regi ßenteknek egyeb könyörgesiből való töb isteni Diczereteket, Istennek kegyelmes segítsegeből è könywnec masodic reßeben adgyuc-ki.» Régebben azt hitték, hogy ez csak ígéret maradt, melyet Huszár Gál nem válthatott be, újabban azonban előkerült egy olyan példány, amelyben ebből a *második részből* is megvan több mint másfélszáz levél s valószínűnek tartjuk, hogy ez a II. rész az 1560. évi elveszett kiadás újabb lenyomata, amely alapjául szolgálhatott az L. F. által újonnan eregbített és emendaltatott (Huszár G. énekeskönyvével egyező cimű) váradi 1565. évi s a Szegedi Gergely-féle (1569) énekeskönyvnek. Hogy Huszár énekeskönyve ezeket megelőzhette, Szilvás-Ujfalvi Imre «Keresztyeni Enekek» c. kiadványa (Debr. 1602) u. o. 1602 márc. 12-én kelt előszavára lehet hivatkozni, melyben ezt írja: «Huszár Gál bocsátott ki isteni dicséreteket és psalmusokat, azok közül válogatottakat, melyek éz időben a jámbor atyafiaktul szöröztettek, anno 1560 in 8° cum dedicatoria epistola ad Petrum Melium.» Ugyanez az Ujfalvi ugyanitt ezt is írja: «Ez ideiglen csak ez it valo Typographiaban-is egy-nehanyszor nyomtattatot ki ez Énekes könyv, mely az Graduallal az Templomba szokott vitettetni. Találtam olyanra-is, az mely, de csak igen rövideden ez előtt negyven

dét[1] szintén Comiatin 1574 október 6-án írta meg. Mivel 1562-ben Debrecenben nyomatott énekeskönyvéből semmitsem ismerünk, nem lehet tudni, hogy annak bővített kiadása, vagy egészen új szerkesztmény-e ez?

esztendővel nyomtattatott.» Ez adaton alapszik egy (1602—40=1562) 1562-iki énekeskönyv felvétele, melyet itt Szilády Huszár Gálnak tulajdonít, de Szegedi Gergely énekeskönyve hasonmás-kiadásához (1893) írt tanulmányában (V., IX. l.) már Szegedi első kiadásának gondol, amit azután Erdélyi Pál is (Énekes könyveink. Bp. 1899. 29. l.) elfogad. Joggal tehetjük fel, hogy ha ez az 1562-iki kiadás az 1560-iki Huszár Gál-félének egyszerű lenyomata lett volna, Ujfalvi másként fogalmazta volna meg erről szóló fentebb idézett közlését. *D. L.*

[1] Az itt említett Előszóban a régi keresztyének énekléséről szólva megemlíti, hogy azok «az isten dicséreteket korcsomán avagy egyéb zabáló gaz helyeken nem éneklették . . . Nem illik tahát minden gaz korcsomán, *virágénekek* között és a részeg disznók előtt az Istennek szent dicséretit énekleni.» «Másik dolog kedig (hogy) az idegen nyelven való beszéllést avagy éneklést (mellyből a szegény tudatlan község nem éppült és semmi értelmet sem vigasztallást nem vött) nem szerették az isteni dicséretben, hanem . . . mind az ő természet szerént való nyelveken énekelettenek az Urnak. Honnan érdemlyük tahát az erétnek (így) nevet, ha mi is őket követvén, nem értelem nekül, sem idegen nyelven, hanem mind nyelvünkkel, szivünkkel, értelmünkkel, tellyes lelkünkből dicsérjük és magasztaljuk az Ur Istent. Igen illik Magyar paraszt ember előtt Olasz avagy Diák nyelven énekelni: nagy hasznát veszik az idegen nyelven való dudolásnak az asszonnépek. Minekokáért hogy a mi Urunkat Istenünket a régi szent emberekkel mi is egyenlőképpen dicsérhetnénk, im az ő tőlök szerzött isteni dicserétek közül ahol mit a jámbor keresztyén atyafiak Magyarul csináltanak, öszveszedegettem. Mellyekhez a régi és mostani Anyaszentegyháznak külömb-külömbféle szükségiben való Imádságit is néhol-néhol beírtam, e végre, hogy nem csak a Psalmusoknak és egyéb lelki dicséreteknek éneklésében, hanem az imádkozásban is lehessen valami módjok azoknak, akik ez utolsó veszedelmes üdőben ömagoktól mindenkoron készen való imádságokat nem formálhatnak . . . Comjatin írta 6. Octobris 1574. A ti szolgátok Christusban. Huszár Gal.» Tartalmából felemlítünk egy imádságot, melyről a tartalommutatóban azt mondja, «kit a Budai csonka toronyban való raboknak &c. kértekre irtunk» s benne így könyörög: «. . . méltán szenvedjük e rettenetes nagy veszedelmeket, kikkel közönségesképpen ostorozsz bennünket. Hogy a kegyetlen idegen népek tolvajképpen határainkba bejövén, a mi tartományinkat illyen kíméletlen pusztítják: városinkat, várainkat, faluinkat, iskoláinkat, szentegyházinkat és a községet rabolják, vágják és rontják s enn(y)i sok ezer embert egymástól elszaggatván, messzevaló idegen országokra, holtig való keserű rabságra elhordnak: ollyra, hogy ki még az halálnál is nehezb... Adj te magad fegyvert a mi keresztyén császárunknak jobb kezébe és azoknak a vitézeknek ujjokat tanits(d) meg hadakozni, akik az Urnak hadában vivnak . . . és végy hatalmat az ördögön a te ellenségeden, ki az istenkáromló Törökökkel ugyan ordíttatja az istentelen sok káromlásokat . . . és adj elémenetet a mi császárunknak az ő munkáiban. Indíts(d) föl az ő szívét és adj erőt öneki, hogy ótalmazza a te dicsőségedet, anyaszentegyházadot és a mi házacskáinkat, kikben a te tudományodnak szózatja zöngdögél . . .» *D. L.*

Huszárnak Komjátiból 1574-ben vagy 1575-ben Pápára történt távozása csak egy körülménnyel hozható összefüggésbe, amit azonban újabb időben szokás kétségbe vonni. Ez az ő püspöksége, ami mellett régibb írók állításán kívül nincs egyéb bizonyíték. Pártfogója kegyének elvesztését, vagy a jelenlétével annak okozott kellemetlenség elkerülését lehetne leginkább távozása okául gyanítani: de Forgách maga tesz arról bizonyságot, hogy nagyrabecsülése Huszár iránt nem hogy nem csökkent, sőt fokozódott; ha meg a Forgách Ferenc püspök részéről szenvedett zaklatások — miről a régieknél említés van — valósággal megtörténtek, azok elébbi idők eseményei lehettek, nem pedig 1574- vagy 5-ben, amikor Forgách püspök — Ferdinánd halála után — nem is foglalkozott az ily ügyekkel. Püspökké választatása Forgách Imrét is meggyőzhette arról, hogy az igazgatása alá tartozó gyülekezeteknek inkább középpontja Pápa, mint Komjáti s ha nehezére esett is, nem tartotta vissza az oda költözéstől. Pápai papsága s ha volt, püspöksége azonban rövid ideig tartott. *Anno MDLXXV 23. oktobris dominus Gallus Huzár, Parens meus alter et amicus longe omnium carrissimus, Theologus doctissimus Evangelii Dei concionator fidelissimus et indefessus, magno bonorum luctu ac dolore peste obiit in oppido Papa, die quem vir optimus et plane Divinus multo ante salvus ac incolumis sibi sumpmum futurum non semel vaticinatus fuerat. Emericus Forgach de Gymes.* (L. Magy. Könyvszemle 1888. 214. l. Komáromi András közlése.) A *vaticinatus* szót illetőleg — gondolatom szerint — nem kell valami olyas jövendölésnek tartani, mely minden, életbeli körülménytől elvonatkozva jósolta volna meg a halál elkövetkezésének napját. Lehetett az Huszárnak születése napja, melyen 60, vagy 70-dik évét betöltötte, melyre ő előre gondolt s fáradságos élete határidejéül emlegethette. Valószínűnek tartom ezt azon régtől fogva mai napig gyakorlatos szokásnál fogva, hogy a született gyermek azt a nevet kapta és kapja, mely név a naptárban, vagy születése napján, vagy ahhoz közel található. A Gál név régente sem tartozott a sűrűbben használtak közé s mindig október 16-ára esett és így éppen egy héttel október 23-a előtt. Régen az octava-k fontos szerepet játszottak s Huszár is ennek a révén juthatott a Gál névhez.

Forgách szavai mindkettejőket eléggé jellemzik. Elénk állítja annak a szerény papnak alakját, aki a maga képességét csak annyira becsüli, hogy az igének egyszerű paraszt nép előtt való hirdetésére van hivatása. Majd városi, különféle nemzetiségű s felekezetekhez

tartozó közönség közé vitetik s egy évnél alig hosszabb idő alatt mindenki ragaszkodását annyira megnyeri, hogy elfogatásakor Kassa népe felzendül, a környékbeli nemesség s főurak, sőt a katonaság is hönyörög s felfolyamodik szabadon bocsáttatása érdekében. Kiszabadíttatása után az egészen más jellegű Debrecen fogadja tárt karokkal s becsüli meg a számkivetettnek munkáját. A sík alföld után a vízmenti Komárom nyujt neki rövid megállapodásra enyhelyet s hol a nép talán nem lett volna képes megvédeni, ismét a katonaság gondoskodik elmeneküléséről, hogy Nagyszombat lelkes polgárainak is legyen alkalma méltányolni megtörhetetlen buzgóságát. Az Úr egyszerű szolgája, aki Magyaróvárt Miksa főherceg pártfogása alatt kezdte pályafutását, annak a Forgách Imrének oltalma alatt végzi azt be, aki őt második atyjának tekintve, több évi megismerés után legkedvesebb barátjának mondja s mint tudós, hű és fáradhatatlan papot magasztalja.— Ez a változatlan ragaszkodás pártfogói s hitsorsosai részéről egyfelől, az a folyton szemmel tartó figyelem másfelől, mellyel hatalmas ellenfelei működését kísérik, egyenletesen emeli Huszár alakját arra a kiváló polcra, mely őt a magyar reformátorok csoportjában megilleti.

Könyörögjünk az Istennek szent lelkének kezdetű éneke megvan már az 1566. váradi s 1569. debreceni Énekkönyvben, ami azt sejteti, hogy megvolt Huszárnak 1560-ban Debrecenben nyomtatott énekesében is s ezek abból vették által. Onnantól kezdve mai napig megvan a reform. énekeskönyvekben mint 72. dicséret. Bornemisza Péter É.-könyvében a XXXI. levélen ezzel a címmel olvasható: HUSZAR GALE.

A versszakok ötsorosak: az első és harmadik sor 12 szótag; a második 13, a negyedik 8, az ötödik 7. Dallama hihetően szintén Huszártól származik. A ma használt szövegen csak a 2. versszakban történt pár szónyi változás.

A mai é.-könyvben a 71. szám alatt van egy *Járuljunk mi* kezdetű ének a *Könyörögjünk* kezdetűnek a nótájára s azt ezzel együtt szokás szintén Huszár Gálának tartani. Mivel azonban az a XVI. századi é.-könyvek egyikében sem található: csak későbbi szerzőtől való lehet. Ezért itt nem volt felvehető.

Melius Péter.

Melius P., Melios P., Somogy Péter mester, Melios Péter Horhi fi Somogyban, Somogi Melius P., Melius avag ihasz Péter Somogi fiu, de Horhi, Ihaz Péter de Horhi, Juhász Péter de Horhi, Horhi Melios es Ihaz Péter, Horhi Melios Péter, Horhi Ihaz vagy Melius Péter. Ennyiféleképpen írta nevét nyomtatásban megjelent műveiben, míg a wittenbergi egyetem anyakönyvében 1556 október 25-én csak *Petrus Melius Vngarus*-nak van beírva. Ezekből bizonyos az, hogy Somogyból, a mai Horhi puszta helyén állott helységből származott. Születése évéül 1515-öt és 1536-ot szoktak írni, bizonyíték azonban egyik év mellett sem hozható fel. Elfogadhatónak látszik azok kételkedése, akik azt a tanultságot, ami Melius könyveiből kitűnik, sokalják abban a korban egy bármilyen tehetséges 24—25 éves férfi részéről. Neveli ezt a kétséget az a hagyomány, mely szerint Melius már a külföldre menetele előtt Szegedi Kis Istvánnal vitatkozott s ez által vonatott volna el a lutheri iránytól s fogadta volna el a kálvinizmust. Viszont 1515-től számítható idő soknak tetszik akkor, ha tudjuk, hogy a wittenbergi beiratkozás előtt sehol sem találkozunk M. nevével. Ha valamikor a tolnai iskola történetéből többet fogunk ismerni annál a hézagos csekélységnél, amivel ma rendelkezünk, talán e két időpont közt fogjuk megtalálni Melius születése idejét. Addig felőle az első adat a wittenbergi beiratkozás napja, a második pedig az, hogy rövidnek mondható ott időzése alatt, a magyar cœtus seniori tisztjét is viselte. A harmadik adatot ő maga szolgáltatja, midőn *Az egész szentirásból való igaz tudomány* című műve ajánlásában azt írja, hogy *Enyingi Török János vőn engem kegyelmesen az ő oltalma alá, anno 1558., mindazóta itten engem itt Debrecenben tartott.* Ezzel szemben megsemmisül az a téves vélekedésünk, mellyel Sylvester Jánosról szólva (II. k.) Meliusnak Debrecenbe jutása idejéül 1557. évet gondoltuk. Enyingi Török János — Tinódi bizonysága szerint — már 1553-ban Debrecenben lakott. Lehet, hogy már Dunántúl ismerte Meliust, de az sem lehetetlen, hogy az egyik debreceni pap, Somogyi Máté révén jutott vele ismeretségbe, aki Meliushoz hasonlóan származása helyéről nevezhette magát Somogyinak s ajánlhatta mint földiét Enyingi Török pártfogásába.

1557 végén halt meg Kálmáncsehi Márton Debrecenben s az ő helyére azonnal Szegedi Gergelyt választották pappá. Melius ama

szavai, hogy Török János vevé őt kegyelmesen az ő oltalma alá 1558-ban, úgy is értelmezhetők, hogy ő e közben csak udvari papja volt Töröknek, így ismerte meg Debrecen s választotta papjává, annál is inkább, mert nincs róla tudomásunk, hogy 1558-ban papi állás üresedett volna meg Debrecenben.

Meliusnak nagyobb fontosságú első fellépése az volt, hogy 1559 aug. 18-ra értekezletet hívott össze Nagyváradra, ahol Dávid Ferenc is megjelent s egy akarattal írásba tették az *Orthodoxa sententia de coena Domini* c. iratot, melyet követett az azon évi Mindszent napján Marosvásárhelyen tartott zsinatban megalkotott *Az Úrnak vacsorájáról való közönséges keresztyéni vallás. Mellyet a keresztényi tanítók mind egész Magyarországból s mind Erdélyből töttek és kiadtak 1559.* Ezzel az erdélyi fejedelemség területén lakó magyarságnak a helvét reformációhoz csatlakozása megtörtént. Melius azután Szegedi Gergellyel és Czeglédi Györggyel megszerkesztette a *Confessio Debreciensis*-t. *Sz. Á.**

Ez időtől kezdve Melius élete szakadatlan küzdelem a kálvinista egyház külső és belső ellenségei ellen. Külső ellenség volt: Verancsics Antal egri püspök, aki az ellenreformációt úgy indította meg, hogy az egri püspöki fennhatóság alá tartozó várból és községeiből ki akarta űzni a protestánsokat, ha vissza nem térnek a kath. egyház kebelébe s a cél elérése végett attól sem riadt vissza, hogy a király előtt lázadással vádolja azokat. Meliusra, aki az 1561. év végén már «Péter plébános püspök» címet visel, háramlott a feladat megvédeni híveit a másik püspökkel szemben. Ezért készítette az egervölgyi vallástételt *Confessio catholica*-t (Debrecen 1562.), mely külön címlappal és ajánlással mint debreceni hitvallás is megjelent *Confessio Ecclesiae Debreciensis* címmel. Még több gondot adott a belső, a protestáns egyház kebelében támadt ellenségekkel való küzdelem. Szinte élte végéig folyvást foglalkoztatta az elszakadási, egyházbontó törekvésekkel szembeszállás: ujabb reformátorok vagy kétkedők támadtak, (Verespeterdi Aran Tamás, Stankar Ferenc, Egri Lukács), akik ellen nemcsak a szó erejével, meggyőzéssel vagy rábeszéléssel küzdött, hanem a makacsokat világi hatóság igénybevétele mellett erőszakkal is elhallgattatta. (V. ö. *Az Arany Tamás ... tévelgésinek ... meghamisítási.* Debr. 1562). Cáfolja az erdélyi

* Itt végződik a *Szilády Áron* kézirata, többet nem találtak hagyatékában. A folytatás ettől kezdve a kötet végéig egészen tőlünk való. *D. L.*

szász lutheránusok úrvacsoratanát (*Refutatio Confessionis de Coena Domini* (Debrecen 1564.), megvédi egyházát a külföldi egyetemek elé terjesztett vádak ellen (*Apologia* u. o.). De legnehezebb volt a védekezés a nagy szónok és félelmes dialektikájú Dávid Ferenc ellen, aki nagy szervező tehetség is volt s az unitárius egyházat Erdélyben fokozatosan megszilárdította. Az unitáriusok tordai szervezkedésére a debreceni zsinattal felelt (1566.) s megalkotta ott az egyház törvénykönyvét (*Articuli ex verbo Dei* (Debr. 1567.) és *Brevis Confessio Pastorum* (u. o.) és *A Debrecembe öszvegyült ker. praedikátoroknak ... vallások* (u. o.). Nem tért ki a disputációk elől, szembeszállt ellenfeleivel Gyulafehérváron (1567), Nagyváradon a fejedelem és udvarnépe jelenlétében (1569); természetesen egymást nem győzhették meg az engesztelhetetlen ellenfelek, de nagy vívmány volt a János Zsigmond «e szeggelet föld választott fejedelmé»-nek kijelentése: «A mű birodalmunkban, miképpen arról ország végzése is vagyon, mű azt akarjuk, hogy a hit Istennek ajándékja és a lelkiismeret semmire erőszakkal nem vitethetik». A csengeri zsinatra már hasztalan várta az unitáriusokat, azok oda nem mentek el, de ez megint alkalmat adott egy új hitvallás (*Confessio vera* Debrecen. 1570.) szerkesztésére. Több vitára nem is volt alkalma, 1571 márc. 15-én meghalt János Zsigmond, 1572 dec. 12-én maga a fáradhatatlan Melius is.

Ez az egyházszervező munka csak egy része Melius tevékenységének. Több kötetben megjelent prédikációi vannak: *A Christus közbejárásáról való prédikációk* (Debr. 1561.); A Colossabelieknek írt levél magy. (Debr. 1561.); *Magyar prédikációk.* Debr. 1563.; *Válogatott préd.* (u. o.); *A Sz. Jánosnak tött jelenésnek ... magy.*, (Várad, 1568.); írt ezeken kívül *Catekismust* Calvinus János írása szerint (Debr. 1562. és 1569.); *Az egész szentirásból való tudomány*-t (Debr. 1570.); *A keresztségnek ... módjá*-t (Debr. 1561.); *A kisértet és bűnös ember párbeszédé*-t; *Az Hitről és az keresztyénségrül való vetélkedés*-t (Debr. 1562.) a Krisztus, Szt. Péter, a Pápa és Szt. Pál beszélgetése formájában. *A zsidók áldozatjáról, A halálról* írt könyvei elvesztek s holta után adta ki vaskos *Herbarium*-át Heltai Gáspár özvegye (Kol. 1578.). Kisebb latin műveit nem is említjük fel. Eredetiből le akarta fordítani a Bibliát s ebből a *Sámuel és Királyok könyvei* (Debr. 1565.), *Jób könyve* (Várad, 1565.) meg is jelent. Állítólag lefordította és kiadta az *Új Testamentom*-ot is (Szeged 1567?). Ily lázas tevékenység mellett még arra is volt ideje, hogy éneket írjon híveinek, melyet

azok istentiszteleteiken máig énekelnek. (Révész I. *Méliusz Péter emlékezete.* Debr. 1873. — Zoványi J. *Tanulm. a m. prot. egyház és irod. történetéből.* Sárosp. 1887. (1—62. l.) — Kanyaró közl. a M. Könyvszemlében 1906. (M. K. 1880. 218—9. 1896. 335. l.). — Novák B. *Meliusz Péter élete és munkái.* Bp. 1899. — *Zoltai L. jelentése Méliusz P. sirja kereséséről.* — Függ. *Komlóssy A. kisérletei M. P. arcképe . . . felfed. von.* Debr. 1908. V. ö. Pap K. *M. P. arcképe.* Irod. 1913. 357—67. l. — Borbély I. *Mélius Juhász Péter.* Irod. 1913. 96—8. l.).

I. *De nativitate Christi.* Megvan a Váradi Énekesk. 1566. 123—6. l., Szegedi G. Ék. 1569. 84—7. l., Huszár Gál. Ék. Comjathi 1574: CLXXXI[a]—III[a] lev. (Itt címe: Azonról, Az Vitam que faciunt, Notaiara.) Bornemisza: *Énekek* 1582: VII[b]—IX[a] lev. (Címe és nóta, mint Huszár Gálnál). A Csáktornyai-féle (Kálmán Farkastól Nagy Dorkó Ék.-ének nevezett). Debr. 1590. 127. l. Gönczi György Énekeskönyve Debr. 1592 (?) 84. lev. Megvan a Gönczi-féle Ék. későbbi kiadásaiban is mint 179. sz. karácsonyi dicséret s felibe nótául «Adjunk hálát az Úrnak, mert érdemli» kezdetű (313 sz.) Étel után való dicséret került. — Bártfai Énekeskönyv (1593?) 40. l. — Náray G. *Lyra cœlestis* (Nagysz. 1695) c. kath. énekeskönyvben 181. l. stb. A versfők: MÖLIVS FECIT IN DEBRECEN MISER (. . . a többi nem ad értelmes szót). A különböző kiadások szövegei figyelemreméltó változatot nem nyújtanak. A Szegedi G. Ék. ilyen eltérései: 10. v. s. Hogy ez fiú lenne váltság *hiteknek* (híveknek ht.); 11. s. *fongantaték,* fogantaték helyett; 20. s. Az bünös ördög miatt rabja törvénnek (bűn és ördög — helyett, mint pl. Huszár Gálnál van); 26. s. jó kedvét akará rajtunk mutatni, így Huszár Gálnál is (mutatni rajtunk ht.); 43. s. Mert nem lőn elég egy természetben (— *az* egy természetben helyett); 74. s. Hallgassa meg az mi könyörgő szívünket (. . . meg mi könyörgő sz. ht.); 78. s. kedvét (kedvet helyett).

II. *Cantio de passione et resurrectione.* Váradi Ék. 138—140. l., Szegedi G. 98—101. l., Huszár Gálnál CCLXIX[a]—LXX[b] lev., itt felirata: «A Christusnak kínszenvedéséről és feltámadásáról való isteni dicséretek» csoportcím után: Első, a Surrexit Christus pridie Notájára. Petrus Meliusé.» A legtöbb énekeskönyv átvette, sőt a Debr. 1579-iki Ék.-ben is (94. l.) megvan, melyből az előbbi ének hiányzik. Kájoni 16 versszakot közöl belőle (1719. kiad. 107—8. l.). A Váradi Ék.-ben a strófák végén a «Dicséret Istennek» helyett többször «Alleluia» van.

III. *Az Urvacsora osztogatásának idején éneklendő isteni dicséret.* Nincs a Váradi Ék.-ben s hosszúsága miatt több Ék.-ből kimaradt. Szegedinél 116—8. l. Bornemiszánál LXXX[a] (S. h.) levelen egy másik ének van «Más dicséret az Úrnak szent vacsorájáról. Nótája, Virgo Dei genitrix de. *Melius Péteré»* felirattal, melynek kezdete: *Gyakran nekünk kellyene Istennek hálakot adnunk* kezdettel, mely a Váradi Ék.-ben és Szegedinél is megvan; minthogy itt felette G. Sz., azaz Szegedi Gergely monogrammja van, Bornemisza felirata tévedésen alapulhat. Az ének versfői: SOMOGI PETER MESTAR AS URVACSIORAIAIRIL (a többi rész értelmetlen).

IV. *Az Igaz szent irásból ki szedettet ének* Debrecenben 1570-ben önállóan megjelent nyomtatvány, mely két példányban maradt ránk, a M. Tud. Akad. és a kolozsvári unit. koll. könyvtárában. Szabó: R. M. K. I. 78. sz.) A versfők: A CHRISTVS IESUSNAK AS ELEÖ IEHOVA ISTEN FIÁNAK ATTIAHOS EGENLEO IEHOVA ISTENNEK PANASULKODASA ES ATKOSOT VILAGNAK ELLENNE MELIVS PETER HORHII AKKI CENALTAM. (A többi versfő nem ad értelmes szót.)

Németi Ferenc.

XVI. századi énekszerzőink között nem ritkaság az előkelő származású vagy közszereplésű államférfi vagy katona neve. Németi Ferenc ez utóbbiak közé tartozott s mint tokaji kapitány a vár védelmében szenvedett hősi halála miatt vált híressé. Istvánfi bőven szól hadi szereplésről. Így megrója azért, hogy mint Tokaj parancsnoka és Serédi István gyámja átpártolt Izabella királynéhoz (*Hist.* XIX. könyv. 1556.). Midőn e miatt Derzsfi megtámadta, a támadó harcban homlokán golyótól megsebesült (1559); ugyancsak átpártolásának volt következése, hogy az öreg Telekesi, a kassai parancsnok, Zetényt az ő birtokát s a Bodrog mellett fekvő kövesdi várat elfoglalta. 1560-ban Németi Szerencs megtámadásával és kifosztásával adta vissza a kölcsönt. Nem kedvezett neki a hadi szerencse Hadadnál, melyet 1562-ben somlói Báthori Istvánnal együtt elfoglaltak, de az ellenük nyomuló Zay Ferenccel és Balassa Menyhárttal szemben nemcsak meg nem tarthattak, hanem a csatát elvesztve Németi menekülni volt kénytelen. Ebben a harcban vitte először Balassa Menyhárt harcba 21 éves Boldizsár fiát, aki első hősi tettét itt hajtotta végre. Németi Ferenc

Istvánfi szerint annyira biztosra vette a győzelmet, hogy mutogatta a selyemzsinórt, mellyel a két Balassa-sógort akarta mint foglyot megkötözni. Neje, t. i. Balassa Zsófia, Imre leánya, Balassa Menyhárt nőtestvére volt. 1565-ben Svendi Lázár és Balassa Menyhárt hadai ellen védelmezte Tokajt s midőn szóval és jó példával tüzelte katonáit, egy golyó homlokán találta. Sepsi Laczkó Máté szerint egy corrivalisa puskájából s ott halt hősi halált. Ez februárban (valószínűen 10-én) történt s holttestét Szent Jóbra szállították az ezután csakhamar feladott várból. Istvánfi azt is emlékezetben hagyta, hogy Balassa az urok holttestével elvonuló őrséggel a koporsót kinyittatta s abban a tetem feje alatt két drága orosz prémbőrt talált s azt ki akarta onnan venni, de Svendi azt mondotta: az a halott meggyalázása lenne és nem engedte. (Istvánfi XXII. k.) Németi haláláról a Csereyné-kodex is megemlékezik: «1565. esztendőben — így szól a bejegyzés — 4 die februarii nagy haddal Maximilian, az német fejedelem megszállá Tokajnak várát, melly hadban voltanak főnépek: Magyarok tudni[illik] Bátory András, Mágoczy Gáspár, Szay Ferenc, az Prini Gabriel Patakról; Németek: Svendi Lázár, király képe és Rayminger Jakab kapitan. Tokaj várát nyolcad napra megvevék, mind az két félből nagy sok vérhullással, sok magyar, német veszedelmével. Melly megvétel előtt lén veszedelme az Nagyságos vitézlő Némethi Ferencnek, sok jó szolgaival egyetemben, homlokban lőtték az urat.» (V. ö. Mikó: *Erd. tört. ad.* III. k. 19. l. *Verancsics munk.* II. köt. 109. l. Budai F. *Polg. lex.* II. k. Nagyv. 1805. 743—5. l.) Hogy Németi Ferenc a reformációhoz csatlakozott s a protestánsok pártfogója volt, abból is megtetszik, hogy János Zsigmond megbízásából közbenjárt Szegedi Kis István kiszabadítása érdekében, akit 1561-ben Dsáfer kaposvári vajda fogságba hurcolt, Mahmed pécsi majd szolnoki bégnek adott át, aki embertelen bánásmóddal akart érette minél több váltságdíjat kicsikarni. Talán ez az alkalom hozta össze Németit Meliusszal, aki szintén mindent elkövetett, hogy Szegedit kiszabadítsa s két paptársával együtt Szolnokon fel is kereste a béget, de fáradozása nem járt sikerrel. Hogy Németinek Meliusszal való ismeretsége később mind szorosabbá vált, az is mutatja, hogy Melius 1562-ben neki ajánlotta *Catekismus*-át, s még ugyanabban az évben feleségének *A kisértet és a bűnös ember párbeszédé*-t. Ezt az ajánlást így írta alá: «Melius Péter a te Nagyságod szegén káplánja» (Szabó: R. M. K. I. k. 49., 50. sz.). Szegedi Gergely a XXXI. zsoltár fordítását 1563-ban

a Németi számára készítette, amint a versfők mutatják: VRAMNAK NÉMETINEK ÉNEKÖMS. Ennek az utolsó versszakában ez van: «Szent Dávid az Soltár köny(v)ben Absolon fia előtt futtában így könyörge mint írván vagyon.» Szinte hajlandók volnánk ebben is valami célzatosságot keresni, t. i. ez csakhamar azután készült, hogy Németi Hadadnál vereséget szenvedett s üldözői (sógora) elől futtában Szent Jóbig meg sem állt.

Németinek három éneke maradt ránk, mind a három zsoltárfordítás. I. Az első a XLIV. zsoltár fordítása. Legrégibb ismert kiadása az 1566-iki váradi énekeskönyv 63—8. lapján jelent meg e címfelirattal: EX PSALMO DEVS AVRIBVS. Ez a Vulgatában a XLIII. Psalmus kezdete s így azt is mutatja, hogy Németi a Vulgatából fordította. Az első strófa az ének keletkezését és tartalmát jelzi, tehát tulajdonképpen csak a második versszakkal kezdődik: *Ezt hallottuk Uram régtől fogva* s elég híven követi az eredetit. Megvan a Szegedi Gergely 1569-iki *Énekeskönyv*ében is. A versfők elejéből NÉMETI FERENC név jő ki, (a többi betűk nem adnak értelmes szavakat).

II. A második a LXXVII. Psalmus fordítása (Vulg. LXXVI.). Címfelírata a váradi kiadásban: SZENT DAVIDNAC 77. SOLTARANAC ad notam, Magasztalak (így) en Istenem. (80. l.) Ez hibátlanabb nótajelzés (v. ö. váradi Ék. 182. l., Szegedi G. 189. l. közölt 1559-ben szerzett énekkel), mint az, ami itt kiadásunkban notául áll (t. i. valószínűen sajtóhibából egy szótaggal hosszabb). Úgy látszik, hogy Szilády, mikor ezt lenyomatta, még nem ismerte a váradi *Énekeskönyv*et s Bornemiszát követte, ahol a cím: LXXVII. Psalmus. Voce mea ad Dominum clamavi. Notaja Magasztallyac (így) az en Istenem (l. CXIII[a] (CXI[a]) l.) Megvan Szegedinél is a 49. lapon. Versfők AS NEMETI FERENC ENEKE ANMHA.

III. A harmadik a CXLV. Psalmus fordítása. A váradi *Énekesk.* 103. lapján «PSAL 144 öröc Attia Isten men». címmel. Szegedi *Ék.* 73. l. (PSALMUS CXLIIII címmel). A jelen kiadás címfeliratából látjuk, hogy szövegünk a Bornemisza Énekeskönyvéből (CXXX[b] (CXXIX[b]) való. Szilády említi (RMKT. V. 345 v. ö. 85. l.), hogy Sztárai XXIX. zsoltára felett ez ének kezdete áll notául, valószinű, hogy ez a nótajelzés nem Sztáraitól, hanem Bornemiszától ered. A versfők: NOÜM(Novum) ÖPVS (OPUS) FRANCISCI NEMETI.

Szendrei névtelen: Szilágyi Mihály és Hajmási László históriája.

Ezt a verses elbeszélést az ú. n. széphistóriák közt emlegetik, noha úgy tartalma, mint előadásmódjára nézve elüt e műfaj többi termékeitől. Csak a kezdete emlékeztet a lantosok szokásos bevezetésére, t. i. ez is azzal indul meg, hogy felhívja a hallgatóság figyelmét tárgyára: a török császár szép leányának szép dolgára. De azután az elbeszélés új és eddig kevéssé járt ösvényen halad és élénk balladai menetével, melyet a párbeszédes forma s a cselekvénynek ezáltal továbbvitele idéz elő, egészen kiválik egykorú társai sorából s költői szempontból nevezetes alkotásnak mondható. Ha az ugyanezen tárgyú népballadával vagy románccal hasonlítjuk össze, igazat adhatunk Gregussnak és Gyulainak, hogy nincs meg benne sem a népies fölfogás elevensége és naivsága, sem a népnyelv költői zománca (*A balladáról*. Bp. 1886. 135-136. l.), de egy népballada, mely csak újabban került elő, tehát századokon át folyvást csiszolódott, aligha szolgálhat alapul egy széphistória költői értékének irodalomtörténeti meghatározására. A szerkezet kerekdedsége is figyelemreméltó, csakhogy ezt eredetijének tulajdoníthatjuk, valamint a versforma (17 szótagú, 5+5+7 tagozódású sorai hármas szakokat alkotnak, melyek többnyire rímetlenek) és a ritmus idegenszerűségét is.

Ki volt a fordító, milyen nyelvből fordított, nem tudjuk. Az utolsó versszak csak ennyit mond: «Ezerötszázban és hatvan (hetven) felett hogy írnának egyben, Egy ifjú szörzé veszteg ültében Szöndörő várában, Egy poetának az ű versében, szomorú kedvében». Így a Vasady-kódex. Értelmesebbnek tetszik a Csoma-kódex szövege: «Egy poetának ő verseiből szomorú szivében». Szöndörő alatt azt a Borsodmegyei Szendrő várát érthetjük, melyet 1566-ban Svendi Lázár foglalt el Bebek Györgytől Miksa részére s melyből ekkortájban Rákóczy Zsigmond nyugtalanította a törököt. (Istvánfi: *Hist.* 1622. kiad. 462. l. Szirmay: *Not. hist. com. Zempl.* 87., 97. l.) Miksának Bebekhez Gyalui (Gelous) Torda Zsigmond, a híres latin költő, volt a követe, aki által felszólíttatta Szendrő várának visszaadására és akit Bebek egy ideig fogságban tartott. A Belgrád közelében fekvő Szendrő várra akkor gondolhatnánk, ha Toldyval valószínűnek tartanók, hogy ennek írásával egy török fogságba esett ifjú «enyhítette fogsága kínjait». (*M. költ. kézik.* I. 2. kiad. 45. l.) A magyar poéta nevét

nem rejtette el a versfőkben, így ismeretlen maradt, Toldy nevezte el Szendrei névtelennek. Kardos Albert nem tartja valószínűtlennek, hogy Balassa Bálint az. «Ha barátja volnék — úgymond — a merész föltevéseknek, a szendrei névtelen ifjúban hamar magára Balassára ismerhetnék. Nincs semmi, ami a fölvételnek határozottan ellentmondana, sem az évszám (természetesen ő csak a Csoma-kódexre gondolt), sem a hely, amikor és ahol a költemény szereztetett. Balassa 1571-ben húsz éves ifjú, ki már irodalmi munkásságra adta magát, mert ekkor fordítja németből, «az ő szerelmes szwleijnek haborwsagokban való vigaztalasara» a «Beteg Lelkeknek valo fwues kertecyké-t». Szendrőn pedig ez évben éppen úgy lehetett végbeli vitéz, mint később Eger várában; mindkettő végház volt nem messze a Balassa-birtokokhoz és mindkettő császári katonasággal rakva; Balassa pedig kezdettől végig a császárt szolgálta. Ha Balassa a szendrei ifjú, akkor szíve szomorúságát is értjük, hiszen ebben az évben folyt atyjának felségárulási pöre; az említett vigasztaló könyvecskét is szíve szomorúságában fordította. Sőt mi több, Balassa azt a versformát — melyben Szilágyi és Hajmási históriája van szerezve — kétszer is a *maga gondolta* nótájának nevezi; ámbár korábbi használata is ismeretes. Ha mindehhez csak egy pozitiv bizonyíték járulhatna, t. i., hogy Balassa 1571-ben valóban Szendrőben vitézkedett, föltevésemnek megszünnék merészsége, sőt nagyon is valószínűvé válnék!» (*Szilágyi és H. mondája.* Bp. 1885. 8. l. és Egy. Phil. K. 1885. 590. l.) Szilády is rámutatva arra, hogy a *Szilágyi és Hajmási históriája* ugyanolyan hármasokban van írva, mint a Balassa *Betegös lölkem ismét énnékem most új szerelemtől* kezdetű éneke (1923. kiad. 31. sz.), azt a «feltűnő véletlenség»-et is megemlíti, hogy a *Szilágyi és H. históriája* szereztetési ideje mondhatni összeesik Balassa írói fellépésével. De Szilády később úgy látszik, hogy ezt az egyébként sem határozott feltevést feladta, midőn *Szilágyi és Hajmási* 1561-ből keltezett Vasady-kódexbeli szövegének adott elsőséget az 1571-ből keltezett Csoma-kódexbeli szöveggel szemben. Balassának két maga gondolt (ill. a másik «Az magam gondolván») nótája van, t. i. a fentebb idézett 31. számún kívül a 84. [Szil. LI.] számú «Áldott Julia» kezdetű költeményé is. De a 31. [Szil. VI.] ének versformája Szegedi Gergely VI. Psalmusáéval, s az 1566. évi Váradi Énekeskönyv LI. Psalmusáéval (Harsányi—Hartyáni) megegyez, tehát egyező versforma mellett legfeljebb külön-

böző dallamra lehetne gondolni. A 84. számú költemény abban különbözik a 31-iktől s itt említett előzőitől, hogy benne a két első ütemvégződés állandóan rímel. A forma ezen továbbfejlesztésére utalhat az «Az magam gondolván» felirat, ha nem azt jelenti, hogy egy «Magam gondolván» kezdetű ének nótájára szerezte Balassa énekét; e mellett szól a *«nótájára»* kifejezés *«nótára»* helyett. Egyszóval nem látunk elég bizonyítékot a Balassa szerzőségének feltevésére.

Azt az eredeti költeményt, a *«poétának ő verseit»*, melyet a Szendrei névtelen magyarra fordított, nem ismerjük. Heinrich G. és utána Kardos A. latin költeményre gondolt (id. ért. 20—22. l. és Egy. Phil. K. 1885. 603. l. 1892. 446. l.), e vélemény felé hajlik Thúry József is (Irod. Közl. 1893. 306. l.), de lehetett horvát is, mint a *Bankó leánya* eredetije. Toldy eleinte valamely szerb népének átdolgozásának tartotta, de később ezt a feltevését visszavonta. «A szendrei költő — úgymond — szerb várban volt ugyan fogva, de ott alig érintkezett más, mint török katonákkal. A történet színhelye is Bolgárország s a ruméliai-bolgár határ nem Szerbia; s ha a monda a bolgár nép ajkain keletkezett volna is, alig érdekelt volna az valamely szerb népköltőt annyira, hogy azt versekbe foglalja.» «Hogy névtelenünk idegen nyelvből fordította volna azt nem tartom hihetőnek, oly magyaros, e mellett oly teljes és kerek az, hogy tartalom és forma szigorúan fedezik egymást; minélfogva hajlandó vagyok azt egy avult, tán töredékes verses história szabad újraalakításának tartani.» *(M. költ. kézik.* I.² **49.** és **46.** l.) Olyan vélemény is akadt, mely a Boccaccio *Teseid*-jében, vagy az ennek forrásául szolgáló «régi olasz história»-ban kereste a Szendrői névtelen forrását. Ennek tárgya Palemon és Arcitas királyfiak versengése Emilia szerelméért (Kisf. Évl. XXIV. 1880—90. 134—141. l. V. ö. Egy. Phil. Közl. 1892. 445—6. l.). Ezek legfeljebb csak rokonmotivumok, amilyent akár Huon de Bordeauxban is találhatunk, amelyben a Huon fogsága hasonlóképpen meghatja Esclarmonde szívét, ételt visz neki, sőt kész a keresztséget is felvenni.

A magyar széphistória tárgya, történeti háttere, színezete arra vall, hogy Névtelenünk forrása magyar monda vagy népballada idegen nyelvű verses feldolgozása lehetett. Hogy ez elbeszélésnek monda az alapja, azt már régóta sejtették. Toldy már akkor megjegyezte róla, mikor először kiadta: «A' Szilágyi históriájára nézve óhajtanám, hogy egy lelkes történetbuvár kifür-

készné: Mátyás királyunk' nagybátyja 's országunk egykori kormányzója-e maga ezen költemény' hőse.» *(M. költői régiségek* IX. l.) Még világosabban a német szöveghez írt bevezetésében: «Auch halt' ich es gar nicht für unwahrscheinlich, dass der in der Ballade vorkommende Michael Szilágyi der nachmalige Gubernator von Ungern, der Ohm des grossen Mathias, selbst ist. Meines Wissens enthält die Geschichte nichts, was dieser Annahme entgegen wäre.» (U. o. VIII. l.) Később maga próbált erre a kérdésre felelni. Szerinte e hely «Nagyszombat felé farkasokkal szöröncsét próbálni» semmi más időpontra nem illik, csak Hunyadi 1454-iki bolgárországi invasiójára, mikor ennek fővárosa (a Nagyszombatnak fordított) Tirnava környékét pusztította; farkasoknak az itt portyázó magyarokat nevezi. Majd azt fejtegeti, hogy talán éppen a monda Szilágyi Miklósa, amilyen nevű úr 1408 körül virágzott, volt hőse a kalandnak s ennek keresztnevét a Hunyadi-korbeli költő változtatta az ismertebb Mihályra. *(M. költ. kézik.* I.² 47—8. l.) De a monda történeti magvát az újabb irodalomtörténeti kutatás derítette ki. Thúry József kimutatta, hogy Nagyszombatnak nemcsak a bolgárországi Tirnavát, hanem Belgrád latin nevét, Taurinumot, vagy az egykor Galambóccal szemközt feküdt Tirnaut vagy Tirnavát is fordíthatta Névtelenünk, ezzel Toldy feltevésének alapját rendítette meg. Elveti a Toldy kormeghatározását, az 1454. évet is s azután magyar és török történetírókból bebizonyítja, hogy Szilágyi Mihály kétszer került török fogságba, először 1448-ban és pedig ekkor valószínűen Hagymási Lászlóval együtt (erre t. i. történeti adatunk nincs), amilyen nevű (Ladislaus Haghmas de Berekzow) temesi főispán ez időtájt csakugyan szerepelt és fogságából egy év mulva kiszabadult. Az is történeti tény, hogy Zsigmond uralkodása végén, 1432 körül egy Szaudsi nevű, szultáni családból származó főherceg, kit apja I. Murád lázadás miatt megvakíttatott (ezért nálunk közönségesen «vak török császár»-nak hívták), költözött be hozzánk Ágnes nevű nejével, Daud Cselebi (nálunk Csalopia Dávid lett a neve) és Orkhán nevű fiaival és egy leányával, aki a keresztségben Katalin nevet kapott, de akit a nép csak Császár Katalinnak nevezett. Ez később 1453—6 között férjhez is ment Hunyadi János udvarnokához, ennek halála után pedig Hunyadinak egy régi bajtársához. Szilágyi Mihály, Hajmási László és Császár Katalin bátyja szomszéd földesurak voltak, a szomszédság révén összeköttetésben állhattak egymással: «És — úgymond — a

történelmi homályos emlékezés eme szálai a későbbi generáció vagy az eseményt legelőször versekbe foglaló poéta kezében éppen elegendők voltak ahhoz, hogy a két történeti eseményt, t. i. Szilágyi Mihály megszabadulását és a szultánleány bemenekülését összefűzzék, a kettőnek részleteiből egy egységes mondát alkossanak.» *(Szilágyi és Hajmási históriája.* Irod.Közl.1893. 293—306. A széphistória igazi főhőse Thúry szerint a török császár leánya, ilyen beköltözött szultánleány csakis Szaudsi leánya volt. Megjegyezzük, hogy a nép képzelete az ilyen akadályon könnyen túlteszi magát, a török basa leányát is megteszi császárleánynak. Hogy a monda konstantinápolyi fogságot emleget akkor, mikor Konstantinápoly még nem is volt török kézen, ez viszont azt mutatja, hogy a monda akkor keletkezett vagy öltött verses alakot, midőn már megfeledkeztek arról, hogy az esemény idejében a szultánok Drinápolyban székeltek, vagyis a XVI. század közepe táján. Thúry feltevéséhez még megjegyezzük, hogy Mátyás király a szultán trónjára való (természetesen csak fenyegetésszerű) igényét arra is alapította, hogy nagynénje a szultán háremébe került. Érdekes, hogy a mende-monda Apafi Mihályról is némileg hasonló dolgot költött, mint Bod *(M. Athenas* 10. l.) emlékezetben hagyta. «Még életében — úgymond — a jó Keresztyén jámbor emberről rosz akarói azt költötték s írásban is maradott, hogy a tatár rabságában nyomorogván, egy török asszony megszánta és az váltotta, szabadította ki olly véggel, hogy őtet végye el feleségül, akit el is vett volna, holott Erdélyben élő felesége volt, de az nem sokára s még Erdély felé jövő útjába meghólt.» Hogy a Szilágyi mondája magyar földön sarjadzott, az is bizonyítja, hogy századokon át megmaradt itt a nép ajkán s a mult században többféle népballadai változatát sikerült lejegyezni. Először Gegő Elek, «Szent Ferenc szerzetebeli magyar hitszónok» tudósít róla egy úti rajzában s így vázolja a népballada tartalmát: «Minden nyomozásom s kutatásom után, a' számtalan «Egyszer volt, hogy nem volt» összefüggetlen mesék közt még olyant sem találtam mint a' kunfalvi (Toldy megjegyzése szerint: Kománfalvi, Kumanesti) öreg Csákié, ki elbeszélé: miképen esett török rabságba két kenyeres pajtás, — nagy Szilágyi Miklós és nagy Hagymási László — két gerezd szőlőért; mint szabadította ki a császár leánya, aranyokkal, *költő* pénzzel és *zabos* lovakkal ellátván, velek szép Magyarországba szökendő. Folytatta, hogyan küldött vitézeket utánok a' császár, 's mint

védték a' szökevények azok ellen magokat, főleg nagy Szilágyi Miklós úgy vagdalkozván, hogy *egy elmenésében gyalogösvényt, visszajövetében szekér-utat vágna.* Elvégre midőn a' határhoz értek, mint akart a' két magyar úrfi karddal osztozni a császár leányán: kinek esengésére Szilágyi nem markola kardot, megvallván, hogy neki is van otthon *gyűrűse* — jegyese. (L. versezetben t. i. Vörösmartytól, 1829. Aurorában).» *(A moldvai magyar telepekről.* Budán 1838. 80—1. l.) Toldy joggal sajnálta, hogy Gegő e mondát nem egész terjedelmében s nem az elbeszélő saját szavaival közölte, ezt a mulasztást 1864-ben pótolta Szabó Károly egy Csikszentmártonban 1820 körül készült másolatból kiadva a népballada töredékét. (Arany-féle Koszorú 1864. II. félév. Arany L. és Gyulai: *M. Népköltl. gyűjt.* I. köt. 1872. 158—60. l. és jegyz. 556—9. l.) Úgy látszik, ugyanaz a népballada ez, amelyet Gegő az öreg Csákitól hallott. Két magyar úrfi, az egyik nagy Szilágyi Miklós, a másik nincs megnevezve, a «császár tömlöcében» esett «két gerezd szőlőért» s ott «voltak elfelejtve» két esztendeig. A «császár szép leánya» meghallja keserves éneküket s maga nyitja fel a «tömlec csattogó závárját» s maga választ ki három paripát s «három éles pallost» s kevés költő pénzét s háromszáz aranyát magához vévén, elszökik velük hazulról. Legelőször ő veszi észre az üldözőket: «atyjának kegyetlen táborát». Megrémül, hogy a két magyar úrfit levágják, őt pedig visszaviszik. «Téged el nem visznek, ha Isten megsegít, Minket le nem vágnak, ha kard el nem törik». Szilágyi Miklós egyedül «vagdalkozik meg» a «császár szép táborával» s «Egy elmentére — gyalogösvényt vága, Visszajöttére — szekérutat csapa» — s csak egyet hagyott meg belőle hirmondóul. A másik teljes szöveg, melyet Szabó Samu a Székelyföldön jegyzett fel, rövidebb, mint az előbbi, mellyel tartalom tekintetében megegyez. (Koszorú 1865. I. félév 257. l. Arany—Gyulai: *M. népköltl. gyűjt.* I. k. 160—1., 556—9. l.) Az egyik rab panaszos énekével kezdődik, így még kevesebb benne az elbeszélő rész. Az üldöző tábor megérkezésekor Szilágyi Miklós Hagymási Lászlóra bízza a császár leányát: «Pajtásom, pajtásom, láss a küsasszonyhoz, Ne hagyjam magunkat!» A Szilágyi győzelme után Hagymási felszólítja pajtását: «... próbáljuk meg egymást, Hogy melyiké legyen császár szép leánya», de a leány könyörgésére, hogy inkább őt öljék meg, Szilágyi megvallja, hogy neki már van otthon jegyese, gyűrűse és Hagymásinak bocsátja a leányt, aki a «küsasszonyt elvivé.» Ennek a korát megállapítani

nem tudjuk, de mintha a lejegyző Gegőt is ismerte volna, erre mutat az, hogy a «*gyűrűse*» után magyarázatul odatett «*jegyese*» szintén megvan ez énekben is, pedig a kettő együtt felesleges. Ezen változaton kívül van egy harmadik is, de az irodalmi kritika ezt nem fogadta el hitelesnek. (Egy. Phil. Közl. 1889. 506—8. l. [Sebestyén Gy.] Kisf. Évl. XXIV. 1889—90. 140. l. Greguss—Beöthy: *M. ball.*[5] Bp. 1900. 36—7. l.) Greguss szerint a népballada és széphistória közt nincs kapcsolat (*A balladáról*. Bp. 1886. 135. l.) A többféle változat közül a mondát leghívebben a Szendrei Névtelen széphistóriája tartotta fenn, erre mutat ennek tragikai befejezése is. (Arany—Gyulai: *M. Népköltészet.* I. k. 559. l. *M. ball.*[5] 36. l.) Egyik-másik népballadánkon, pl. *A fogoly katona* kezdetén is meglátszik hatása. (Arany—Gyulai III. k. 437. l. Greguss: *A ball.* 134—5. Kardos A. *Szil. és H. mond.* 32. l.) De a monda nemcsak ott élt, ahol keletkezett, a magyar nép szájján, hanem hatással volt a magyar föld más ajkú lakosainak népköltészetére is. A tót költeményt nem említve, mely a széphistória fordításának látszik (Kollár I. *Narodnie zpiewanky.* I. II. Buda 1834—5. I. 45—52. l. *[Michal Síladi a Wáclaw Hadmazi]*, V. ö. Kardos A. Nemzet 1884. okt. 29. sz. Ir. Közl. 1915. 27—8. l.), ilyen hatás alatt keletkezhetett a délszláv népmonda, mely szintén ismeri ugyan Szilágyi Mihályt (Svilojević Mihajlo ban-t), de a magyar mondához hasonló motivumokat főként Jakšić Istvánról tartott fenn, aki Dömötör nevű testvérével együtt Belgrád kapitánya volt és a várostromkor török fogságba Konstantinápolyba került s abból Hajkuna, a nagyvezér leányának segítségével szabadult meg, t. i. a leány vele szökött s Belgrádban hites felesége lett. Ez a mi mondánknak csak egyik motivumával rokon, a másik motivumot a leány birtokáért kitört viszálkodást, — melynek «Mujo és Alija» népmondája a legismertebb alakja — egy monda ugyan szintén a Jakšić testvérek nevéhez fűzi, de olyan délszláv mondát, mely egy elbeszélésben dolgozná fel mindkét motivumot, nem ismerünk. (Szegedy Rezső: *A Szilágyi és Hajmási monda délszláv rokonai.* Irod. Közl. 1915. 26. kk. l.) Azt is meg kell említenünk, hogy a töröktől hozzánk hasonlóan sokat szenvedett nép körében a miénkhez hasonló népmonda magyar hatástól függetlenül is keletkezhetett. Ugyanezt mondhatjuk a Vladimir királyról és Kòsaráról szóló énekről, melyben a fogságból Kòsara által való szabadulása Szilágyi-mondára

emlékeztet, noha régebbi történeten alapul* (Chiudina: *Canti del popolo slavo tradotti in versi italiani.* Firenze, 1878. Vol. I. 179. l. V. ö. Irod. Közl. 1915. 36—7. l.).

A magyar monda hatása látszik a *Dietrich Tamás és Gregér János* c. erdélyi szász népballadán. Ezt a két hőst a Brassó vidékét pusztító tatárok fogságba hurcolják. A fogságban megesik szíve rajtok a tatár király «bájos lyányának» és kiszabadítja őket. A két vitéz, kik közül Dietrichnek felesége és gyermeke van, párbajt vív egymással a leányért s a párbajban mindkettő elesik; bánatában «a leány is életét oltja». A rumén népköltészetből *Juon és Nikolaj*, a cigányból *Anruj és Alija* mutatnak több-kevesebb rokonvonást a magyar mondával. (Herrmann A. *A Szilágyi és H. c. népball. és rokonságai.* Bp. Sz. LV. k. 1888. 287—97. l. Kisf. Évl. XXIV. 1889—90. 140—1. l. V. ö. Heinrich G. megjegyzésével Egy. Phil. Közl. 1892. 445—6. l.) A széphistória először német verses fordításban jelent meg a «Taschenbuch für vaterl. Geschichte» 1822. évfolyamában, magyarul Toldy adta ki: *Magyar költői régiségek. A'Császárlyány, vagy is Szilágyi Mihály és Hajmási László Historiája.* Pest és Bécs 1828. cím alatt a Jankowich-féle másolatból, német fordítással.

A széphistória mindjárt megjelenésekor magára vonta költőink figyelmét: már a következő évben (1829) megjelent az Aurorában Vörösmarty *Szilágyi és Hajmási* c. balladája, később Gyulai (1881) és Jakab Ödön költői beszélynek dolgozták fel, sőt egy történeti vígjáték is van róla.

A Szendrei Névtelen éneke két XVII. századi kéziratban maradt fenn. A régibb szöveg az 1638 körül összeírt s most az Akadémia kézirattárában őrzött Csoma-kódex 120[b]—122[b] lapján levő 1—72. verssor; mikor Jankowich Miklós lemásolta, akkor

* Re Vladimiro amaramente piange
Nella prigon del re di Bulgaria;
Amaro ei piange, e maledice il giorno,
In cui la madre partorillo al mondo.
Crede infelice che nessun lo ascolta,
Ma l'ascolta la Kòsara gentile
Del Bulgarico re la bella figlia,
Che dalla stirpe slava origin trasse.
«Che hai tu, povero mio? Forse che il cuore
Alla madre t'altragge, o amar di patria
Ah! sventurato ti martella il cuore stb.

még teljes volt, de a 73—99. verssor most csak a M. Nemzeti Múzeumi másolatban *(XVI. századi magyar versek.* 237. Quart. Hung.) a 303—4. lapon van meg. (M. Könyv-Szemle 1916. 77—84. l.) Az Akadémia kézirattárában ugyanerről van még egy másolat a Toldy-féle *Corpus poetarum* (II. 1—9. fogás) számára Virág Istvántól 1827-ből. A másik kézirati szöveg a sepsiszentgyörgyi Székely Múzeumban őrzött Vasady-kódex 106ª-111ª lapján van: *CANTIO PVLCH-ra De ßilagi Mihaliru[l] et hagimasi laßlorol* címmel. A kétféle szöveg főként abban tér el egymástól, hogy a Vasady-kódexben az ének 24. sora (vagy 8-ik versszaka) után 51 olyan verssor (17 versszak) következik, ami nincs meg a Csoma-kódexben, a nélkül, hogy a kézirat itt csonka volna. A bővülés egy vallásos ének, melyben Szilágyi bűnei büntetésének és «próbakűnek» mondja a fogságba esést és fogadást tesz, hogy ha megszabadul a tömlöc fenekéből, Isten kegyelmességéről nem lesz «hálaadatlan», hanem jó példát ad majd a magokat uraságokban elhívőknek. Azt hisszük, hogy a strófák némikép össze vannak zavarva s eredetileg az 5-ik versszak után következett a 9—25., ezután a 6—8. s utána 26—50. versszak, a 23., 24. versszak sorrendjét is fel kellene cserélni. Valószínű, hogy az egész későbbi betoldás s valamelyik másoló így akart vallásos színezetet adni az elbeszélésnek, melynek Csoma-kódexbeli szerkezete (az ellapositó betoldás elmaradása miatt) költőibbnek mondható. A Toldy Ferenc közlése révén az irodalomban is ez ismeretes, a Vasady-kódex szövegét Szilády itt közli először. Tagadhatatlan azonban, hogy egyik-másik sor a Vasady-kódexben kevésbbé romlott szövegnek látszik. A két kódex közlésének másik nevezetes eltérése, hogy a Vasady-kódex szövege 1561-et, a Csoma-kódexé 1571-et mondja a szerzés évének. Szilády az előbbit tartotta hitelesnek, azért az 1562-ben készült énekek elébe helyezte. A két szöveg egybevetésénél alább csak a nevezetesebb eltéréseket soroljuk fel.

Azon jelentőségnél fogva, mellyel a második szerkezet bír, közölnünk kell előbb összefüggő szövegben is az 1—72. versort a Csoma-Kódexből, a 73-99. sort a Jankowich Miklós-féle másolatból.

Egy szép dologról én emlékezném, ha meghallgatnátok,
Azkinek mássát, nyilván jól tudom, ti nem hallottátok,
Török császárnak szép leányáról, kin csudálkozhattok.
Egy időkorban két vitéz úrfi rabbá esett vala,

5 Kunstáncinápolyban * török császárnak bévitettek vala,
Azért az császár ő tömlöcében bévettette vala.
Nem messze azért császár házátul lám az tömlöc vala,
Kiben két vitéz és fő úrfiak bévettettek vala:
Szilágyi Mihály, másiknak neve az Hajmási László.
10 Egy időkorban pünkösd napjára hogy jutottak vala,
Szilágyi Mihály tömlöc rostélyán kinézdegél vala,
Kobza kezében, keserves nótát szépen veri vala.
Nagy fohászkodván keserűséggel ez szót mondja vala:
«Esztendő ez nap úri házamnál vigan lakom vala,
15 Én vén atyámmal és vén anyámmal, hajadon hugommal».
Azért akkoron császár leánya kikönyöklött vala,
Palota ablakáról ő óhajtását leány hallja vala,
Ő termetire az Szilágyinak fölgerjedett vala.
Császár leánya titkon egykoron hozzájok ment vala,
20 Szomorú szívét leány Mihálynak vigasztalja vala,
Nagy szép ékössen császár leánya ez szót mondja vala:
«Te vitéz úrfi, ha fölfogadnád te igaz hitedre,
Hogy el-kivinnél Magyarországban, te laktad földedben
És feleségül magadnak vönnél, én felelnék arra,
25 Téged rövid nap kimentenélek atyám tömlöcéből,
Valamint lehetne, kimentenélek az tömlöc kinjából,
Csakhogy fogadd föl, vitéz, énnékem te igaz hitedre.»
Mihelt ezt hallá Szilágyi Mihál, néki ezt felelé:
«Csak szabadíts ki, én fölfogadom én igaz hitemre,
30 Császár leánya, téged elvészlek, én felelek arra.»
Leány akkoron tömlöctartóval megszörződött vala,
Egy éjfelikor az vitézöket fölköltötte vala,
Leány elvivé, atyja lovainak hol vala szállása.
Ada az leány az úrfiaknak két aranyos szablyát,
35 Lovasmesternek és lovászoknak fejöket elszedék
És nyergelének mindjárt magoknak három főlovakat.
Fölöltözteték mindjárt magokat szép drága ruhákban,
Császár leányát ám felülteték az egyik fölóra,
Az több lovaknak az ő nyakokat elcsapkodták vala.
40 Császárnak szolgák reggel mindjárást bémondották vala,
Hogy az úrfiak tömlöc kinjából kiszaladtak volna,
Lovasmesternek és lovászoknak fejöket szödték volna.
Harmincadokon öket kérdezik, hogy hová mennének,
Nagyszombat felé az farkasokkal szöröncsét próbálni,
45 Hogyha az Isten szöröncsét adna, oda igyekeznek.
Nagy hamarsággal azért az császár ott az vitézeket

* Az eredetiben: Cunstancinapoliben.

Hozzá hívatá öt fővajdáját és megparancsolá:
«Legyetek után nagy hamarsággal hozzátok elömben!»
Harmincadokon és az vámokon vajdák parancsolják:
50 «Ha ily emberek ezfelé jűnnek, mindjárt megfogjátok
És az császárnak Kustáncinápolyban mindjárt bévigyétek!»
Vitéz úrfiak harmincadokon általmentek vala,
Harmincadosok eszekben vevék, föltámadtak vala
És nagy viadalt velek tartának, általmentek vala.
55 Hiröket adván harmincadosok császár szolgáinak,
Vajdák elérék, egy szép szigetnél szemben megvívának,
Isten akará az viadalban vajdák meghalának.
Vajdák előtt ott császár leányát az szigetben küldék,
Mert féltik vala, leánt az harcon hogy el ne vesztenék,
60 Leánt elküldék és az vitézek ott megharcolának.
Immár vitézek császár leányát hogy keresik vala,
Gyönge siralmát vitéz Szilágyi meghallotta vala,
Császár leányát vitéz Szilágyi ugy kesergi vala.
Császár leánya ezt mondja vala gyönge siralmában:
65 «Kegyelmes Isten! ám el-kijüvék vitéz úrfiakkal,
Jaj! hová legyek ez vadon erdőn nagy keserűséggel.
Szánom magamat, de sokkal inkább vitéz úrfiakat,
Szablyára hánták nagy kegyetlenül vajdák szegényeket,
Szörnyű halálra ezennel adom értek én magamat.
70 Ez vadon erdőn temetőhelyem leszen most énnékem
Vadak, madarak és az farkasok lesznek siratóim,
Csak te kezedben, édes Istenem, lölkömet ajánlom!»[1]
Szilágyi Mihály nagy hamarsággal oda siet vala,
Az leány látván mátkája előtt[2] igen örül vala,
75 Leánt nagy szépen kézen fogva el-kivitte vala.
Elindulának és igen menének Magyarország felé
És az határban hogy beérének Hajmási felelé:
«Vijunk meg ketten ez szép leányért, legyen egyikünké!»
Felelé akkor Szilágyi Mihály Hajmási Lászlónak:
80 «Szerelmes társom, az nagy Istenért én tégedet kérlek,
Engedd énnékem, mert néked vagyon jámbor hitvöstársad!»
Igen esedezik császár leánya ott az vitézeknek:
«Nem illik értem ily vitézeknek az ő veszedelmek,
Hányjatok inkább engem szablyára, mint ezt mieljétek!»
85 Nem akar ebben ögyebet tenni az Hajmási László.
Szablyát rántának, őszecsapának és az csapkodásban

[1] Eddig a Csoma-kódex; a többi a Jankowich-féle másolat szerint.
[2] Az eredetiben: *előt*, valószínűen a Vasady-kódex szövege (éltén) a helyes; esetleg *élő*?

Vitéz Hajmásinak kezét bokában elcsapkodta vala.
Ezt mondá akkor Hajmási László Szilágyi Mihálynak:
«Megbocsáss nékem, én édes társom, tűled megérdemlem,
90 Mert ez jutalma, mindnyájan tudjuk, az bűnös embernek.
Énnékem vagyon két szép kis fiam, jámbor házastársom,
Itt az Ur Isten bűnöm szerént vere most meg engemet;
Egészségben szerelmes társom és megbocsáss!»
Az két úrfiu szép búcsúzással válnak egymástúl
95 Szilágyi Mihály ketten az leánnyal mihelt beérének,
Ketten Szilágyi császár leányával ott megesküvének.
Ezerötszázban és hetven fölött irnának egyben,
Egy ifjú szörzé vala ültében Szöndörő várában
99 Egy poetának ő verseiből szomorú szívében.

Az ének címét Szilády a Csoma-kódexből vette, itt a 120[b]. lapon így van: SILAGI MIHALI: ES· HAIMASI: LASLO HISTORIAIA; a Vasady-kódexbeli címét l. fentebb. A Csoma-kódex Szilágyi Mihályt (Silagi Mihali) és Hajmási László-t (Haimasi Laslo), a Vasady-kódex Szilágyi Mihály-t (ßilagi Mihali) és Hagymási László-t (Hagimasi laßlo) ír.

5. v. s. Csoma-kódex: *Kunstáncinápolyban.*
12. v. s. *szépen veri vala.*
15. v. s. *Az én atyámmal és v. a.*
18. v. s. *Ü termetíre.*
21. v. s. *Nagy szép ékössen.*
23. v. s. *te laktad-földedben.*
24. v. s. *én felelnék erre;* reá felel (a mai: felelek érte, t. i. hogy téged kimentlek): Reá felelek, hogy különben sem találod. Pázmány P. *Kalauz.* (M. Nyelvtört. Sz. I. k. 812. h.)
25—75. v. s. nincs a Csoma-kódexben.
77. v. s. *valamint ... kínjából.*
81. v. s. *téged elveszlek, én felelek arra,* (eredetileg *erre* lehetett).
83—4. v. s. *Egy éjfelikor az vitézöket fölköltötte vala.* Bizonyára a vers kedvéért *éjfélkor* helyett. *Leány elvivé atyja lovainak hol vala szállása.*
86—7. v. s. ... *elszedék, És nyergelének mindjárt (mingiart) ü magok három fű lovakat.*
88. v. s. *Fölöltözteték mindjárt magokat szép drága ruhákban.*
92—3. v. s. *Hogy az urfiak tömlöc kínjából k. v.*
Lovasmesternek és lovászoknak fejöket szödték volna. Fentebb: *lovassmester*-t, itt *lovasmester*-t ír. Toldy közlésében: *Lovászmesternek.*

95. v. s. *Nagyszombat felé az farkasokkal szöröncsét próbálni.* Nagyszombat nevéről lásd fentebb és Thúry J. tanulmányát az Ir. Közl. 1893. 295., 300. l. A *farkasokról* vagy portyázó vitézekről l. Toldy: *A m. költ. kézik.* I. k. 2. kiad. 43. l.

97—9. v. s. . . . *ott az vitézeket,*
Hozzá hivatá öt fő vajdáját, és megparancsolá
Legyetek utána —

100. v. s. *parancsolják.*

102. v. s. *És az császárnak Kunstáncinápolyban.*

103, 105. v. s. *á. mentek v.*

106. v. s. *Hiröket adván.*

109. v. s. *Vajdák előtt ott cs. l.*

113. v. s. *hogy hallotta vala.*

114. v. s. *Császár leányát vitéz Szilágyi úgy kesergi vala.*

115. v. s. *ezt m. v.*

116—7. v. s. *ám el-kijövék — — ez vadon erdőn.*

120. v. s. *értek én magamat.*

123. v. s. *lölkömet ajánlom.*

125. v. s. Jankowich másolata szerint: *Az leány látván mátkája előtt igen örül vala.* Toldy olv. Az leány lassan m .e.

126. v. s. *kézen fogva.*

127. v. s. *mennek.*

128—9. l. *És a határba hogy beérének, Hajmási felele:*
«Vívjunk meg ketten ez szép leányért! legyen egyikünké!»

130—2. l. *Felele akkor — — én tégedet kérlek — — mert neked vagyon jámbor hitves társad.*

134. v. s. *érőttem.*

135. v. s. *Hányjatok inkább engem szablyára, mint ezt mieljétek.*

138. v. s. *Vitéz Hajmásinak kezét bokában elcsapkodta vala.*

139. v. s. *Ezt mondá akkor H. L.*

140—1. v. s. *Megbocsáss nekem, én édös társom! tűled megérdemlem, Mert ez jutalma, mindnyájan tudjuk, az bünös embernek.*

143. v. s. *Itt az Úr Isten bünöm szerént vere most meg engemet.*
Egészségben, szerelmes társom és megbocsáss!

145—7. v. s. *Az két úrfiú szép bucsuzással válnak el egymástól,*
Szilágyi Mihály ketten az leánnyal mihelt beérének,
Ketten Szilágyi császár leányával ott megesküvének.

148—50. v. s. *Ezerötszázban és hetven fölött írnának egyben,*
Egy ifjú szörzé vala ültében Szöndörő várában —
Egy poétának ő verseiből szomorú szívében.
Toldy közlésében: *írnak.*

Névtelen: Cantio de Militibus.

A Magyar Tud. Akadémia kézirattárában *(M. Cod. kis 8-drét 6. szám)* van egy kis kötet, mely ajándékozójáról Kuun-kódex nevet visel; 1858-ban gr. Kuun Géza adta az Akadémiának. Ennek a XVII. századi verseskönyvnek, melyet 1621—47 között másoltak, a 23—25. lapján van *Cantio de militibus* címmel egy szép hadi induló, melyet érdemes volna feleleveníteni. Kezdete:

Sok szép hadak majd indulnak,
Köztek szép zászlók lobognak,
Dobok, trombiták harsognak,
Mikor Jézust kiáltoznak.
Álgyuk, puskák ha ropognak
Az szép kopják romladoznak.
— — — — — — — —

Szerzőjének neve a versfőkből jő: Sárköszi (Sárközi?) Mátének hívták s az utolsó versszak szerint 1597-ben írta énekét, ezenkívül van még egy éneke «Segítségül az nagy Istent ki hía» kezdettel. Ez az énekszerző valamelyik végvárban szolgáló katona lehetett s valami köze lehet e kódexhez, mert énekeit más kódexben nem találtuk. Sőt ennek a másolója is katona lehetett, erre mutatnak a kezdetleges könyvdíszei, pl. egy «D» betűben levágott fejet tartó kardos kéz, oldalt e magyarázattal: *Deli Jußop*, egy másik «P» initiale egy kardos atillás, bajuszos és szakállas vitézt ábrázol, oldalt e magyarázattal: *«Deli Marko Legeni»*, tehát már a XVII. század elején is ismerték nálunk a szerb népballadák híres hősét? Egy «A» betű díszéül pedig egy mindkét karján nyíllal átlőtt férfi szolgál. Egy jámbor pap vagy tanító aligha rajzolgatott volna ilyen marcona alakokat. Ennek a kódexnek 32—40. lapján van egy históriás ének is *Cantio de Millitibus* (így) *Pulchra* címmel, melyben egy névtelen szerző a békésmegyei Vég-Gyula vára őrző vitézeinek egyik harci kalandját beszéli el, akik megúnva a zsoldnélküli szolgálatot, kapitányukra Kerecsényi Lászlóra «mentek» s követelték tőle zsoldjukat. E végvárban már Mágócsi Gáspár alatt megesett, hogy tizenöt hónapig zsold nélkül szolgáltak. Kányaföldi Kerecsényi László sem volt pontosabb fizető, bár el kell ismernünk, hogy a hátralékos zsoldfizetésnek rendesen nem a kapitány volt az oka. De az is igaz, hogy jószívű kapitány (mint Ungnád Kristóf) a magáéból is előlegezett vitézeinek, a kapzsi kapitány alatt pedig mindig súlyosbodott a helyzet. Ezt a

Kerecsényit 1560 dec. 8-án nevezték ki az alsó részek főkapitányának s gyulai várkormányzónak, de tisztét csak a következő évben, március 6-án foglalta el s 1566 aug. 30-áig viselte, amikor szégyenteljes módon átadta a töröknek. (Karácsonyi J. *Békés v. m. tört.* I. k. 145., 174. l.) Kevés gondja volt neki katonái jóllétére, mint kapzsi (cape-rape) harácsoló ember magának igyekezett mennél többet megkaparintani. Forgách Ferenc említi, hogy két évi gyulai kapitányság után 60,000 forinton megvette a morva határszélen Nikolsburgot. Szigetváron is volt kapitány még Horváth Márk előtt. Harácsoló természetére vall Verancsics panasza, hogy a nagykúnságiakat, szegedieket és debrecenieket is várszolgálatra szorította. (Budai F. *Polg. Lex.* II. k. 549. l.) Bár sok harcban emberül megállotta a helyét, de végül mégis gyáván és dicstelenül fejezte be katonai pályáját Gyula feladásával s azután mint török fogoly erőszakos halállal (Istvánfi: *Hist.* XXIII. könyv.). Bornemisza Péter így jellemzi őt: «Kerecsényi László mint egy sárkán ollyan vala kevélysége miatt és azért sokféle szégyennel vesze el, Gyulát törököknek megadá, mindazáltal török miatt igen nyomorultul meghala. Gyermeki mind meghalának és minden jószági idegenre szállának igen hamar». *(Postillák* IV. r. 599 b. lev.) V. ö. Száz. 1882. 457—77. l.

Mikor történt az itt elbeszélt harci kaland, nincs rá adatunk, valószínűen 1561 tájban. Karácsonyi Kerecsényi egy levele alapján azt írja, hogy ez évben ápril előtt 101 lovas Szegedig kalandozva szembeszállt a szegedi bég 300 főnyi csapatával s 66 törököt és a sereg vezérét Ferhát agát is megölte, a többit pedig megszalasztotta. Azután 37 török fogollyal és zsákmánnyal tértek vissza Gyulába (ápr. 30.) (*Békés v. m. tört.* I. k. 146. l.). Ez azért nem lehet ez a kaland, mert Kerecsényi 1561. márciusában foglalta el állomását, a katonái pedig hathónap hátralékos zsoldot követelnek tőle s kinevezése óta még nem telt el hat hó, sőt talán a katonái egyideig vártak is türelemmel, s csak akkor lázadoztak, mikor látták, hogy nem mozdul. De különben még ugyanabban az évben más ilyen kalandjuk is akadt. A magyar portyázó csapat és a török sereg száma nem egyez a két elbeszélésben, t. i. Karácsonyinál a magyarok száma 101, a törököké 300, énekünkben az első másfélszáz, a törököké 5—600 főre rúg, de ezek valószínűen csak hozzávetőleges számok. Az azonosítás lehetősége ellen szól az a tény is, hogy az ének szerint az elfogott török vajdát a kapitánynak ajándékozták, míg Kerecsényi levele

szerint a török sereg vezére, Ferhát aga, elesett. Ebben már nem tévedhetett a levél írója. Másküllönben e verses elbeszélés élénk, lendületes előadásával kiválik az egykorú históriásénekek közül, úgy látszik, hogy az esemény után nem sokára készült. A kalandban részt vett gyulai vitézek «megszámlálása» vagy felsorolása is ezt igazolja. Kár, hogy a verselésre kevés gondot fordít, sok helyen a sorokat egyáltalában nem is rímelteti. A szerzője sem az utolsó versszakban, sem a versfőkben nem nevezi meg magát. Ha szabad feltevést megkockáztatni, akkor Balázsdeák Mártonra gondolhatnánk, aki részt vett a hadi kirándulásban. A Mihálydeák kódexében (134ª—136ª) fennmaradt *Sodoma, Gomora vesszödelme* a cím szerint «szöröztetett Balás Deák által», a versfők szerint «Balasdeiak Bekesii szerze Giudan ees eeneket» s a Csereyné-kódex írója is Balás deiák (írta 565). Nagy Sándor a «Sodoma, Gomora» kiadója, a kódex íróját és a bibliai epikust Balázsdeák Márton gyulai hadnagy személyében keresi (Egy. Phil. Közl. 1885. 157. l.), Szilády Áron ennek atyjában, a Békésről származott Balázs deákban. (R. M. K. T. VI. k. 384. l.) Az előbbi feltevés ellen csak az szól, hogy itt az énekben jó Balázs Deák Márton néven szerepel s maga adta volna magának a *jó* jelzőt?

7. v. s. *Hedegűs János* (így!) bizonyára tollhiba a kódexben *Hegedűs J.* helyett; de alább a helyes (Hegedűs) alakban is használja a másoló.

8. v. s. *Balázsdeák Márton* (a kéziratban: *Balas Deak Marton)* Istvánfi előadása szerint Gyula 1566-iki ostrománál ágyékán kapott golyósebben a lövés után ötödnapra (valószínűen tehát vérmérgezés miatt) meghalt. *(Hist.* XXIII. könyv.)

32. v. s. Az eredetiben másolási hibából *Kereßtesi lazlo* van van Kerecsényi László helyett.

101. v. s. Ered. *egeteknek* (egieteknek).

154. v. s. *szancsos békek* v. ö. Névt. Sziget elvesz. 55. v. s. Béköknek és szancsákoknak halálán; szandzsák bég = zászlófejedelem, kerületi parancsnok.

Besenyei Jakab.

Ceyx és Halcyone regéje a házastársi szeretet örök példája. Ceyx, a férj, hajóra száll, hogy Klarosba menjen Apollo templomába. Hasztalan akarja lebeszélni, gyászos előérzettől gyötörve felesége Halcyone. Hiába kéri, hogy ha nem áll el szándékától, legalább

vigye el magával őt is. A hajót vihar lepi meg s Ceyx a hullámokban leli halálát. Felesége az elválás percétől fogva vigasztalhatatlan; majd megálmodja a szomorú valóságot s kétségbeesve rohan a tenger partjára, ahol egy haboktól hányt holttestben felismeri férjét. Nem tudja megvárni, míg a habok lassan a partra vetik: halcyonná vagy jégmadárrá változik át s így repül a holttesthez s tőle mindaddig el nem mozdul, míg a kegyes isten nagy szerelmétől meghatva férjét életre nem kelti s ugyanolyan madárrá nem változtatja.

A szép regének *Ovidius* a szerzője vagy fenntartója, aki a *Metamorphoses* XI. könyvének 410—748. soraiban állított az egymáshoz a síron túl is ragaszkodó két szerető szív szerelmének költői emléket.

Első magyar fordítója *Besenyei Jakab* tasnádi iskolamester, aki a maga házassága jelképét kívánta látni abban s erre az alkalomra készítette 1562-ben, január 22-ikén, amint a versek fejeiben maga megmondja: «JACOBVS BESENEI FOCIEBAT [!] IN LAVDEM DEI OMNIPOTENTIS TEMPORE SVARVM NVPTIARVM ANNO DOMINI ISAS [!] PERFECIT MENSIS IAARII [!] DIE VIGESIMO SECVNDO THASNADINI IN SCHOLE.» [!] Többet nem is tudunk élete folyásáról. Széll Farkas sem iktatja őt be a Bessenyei-család tagjai közé. (A nagybesenyői Bessenyei-család tört. Bp. 1890.) Művének egy kiadását ismerjük, mely Kolozsvárt 1580-ban jelent meg. Csak két példányban maradt fenn, az egyik a M. N. Múzeum könyvtárában, a másik a marosvásárhelyi gróf Teleki-könyvtárban. (Szabó K. RMK. I. 165. sz. a.) Besenyei Jakab a bájos regét tizenegy szótagú, nehezen döcögő versekben mondja el s azonkívül kihagyásaival és pótlásaival is rontott rajta. Elhagyja belőle az álomjelenetet (*Metam.* XI. 583—709.) s hosszadalmas bevezetést írt elébe, melyben Ádámon és Éván elkezdve beszél a házasság isteni eredetéről, a házasság iskolájáról, unalmas elmélkedést csatol a végéhez az emberi boldogságról s a házasélet boldogságáról, közben kifakadva az egyházakat rontó s hamis tudományokat feltámasztó eretnekek ellen, megemlékezvén az emberi élet mulandóságáról, melyet a napfény hamar elmulásához, a rózsának színe hervadásához, a barlangból folyó forráshoz hasonlít, az emberi alkotások hívságáról, melyek a pókhálóhoz hasonlók — mindezt szembeállítva a házasság által nyujtott boldogsággal. Mióta ez a rege megjelent, melyre talán ő irányozta először a figyelmet, Halcyone nevét sokat emlegették nálunk. 1621-ben Kőrösi István írt

egy költeményt róla, mely a Komáromi Énekeskönyvben első helyen áll s amelyet Barla Szabó János közölt a *Vasárnapi Ujság* 1864. évfolyama 314. lapján. (V. ö. *Egy. Phil. Közl.* 1899. 210. l. *Erd. Múzeum* 1914. 23. l. U. Szabó Gy. *A magyar verses oktató költ. tört.* 52., 105—6. l.) Ez a versgyüjtemény azóta elkallódott vagy lappang valahol, azért a Vas. Ujságból vesszük át összehasonlítás végett:

Szoktak házasokat meg ajándékozni,
Mert a vendégeknek tisztik azt jelenti,
Egy kis ajándékot imén is mutatni,
Akarom példájul az Halciont adni.

Természeti az szép Halcion madárnak,
Télben a tengeren rak fészket magának,
Iminnen, amonnan szélvészek támadnak,
Azokkal sem gondol hüséges társának.

Ezen sorson fordul házasok kockája,
Mert őket bú bánat éri, sok nyavaja,
Szegénység, betegség kisértett, sok próba,
De mind ezekben is erős a hit lánca.

Plutárchus azt írja több írási közben,
Az Halcion madár sokat senyved télben,
Boldogasszony hónak hideg szeleiben,
Kiköltí fiait jég között fészkiben.

Hasonlók ebben is a szerelmes Anyák,
Mikor magzatjokat ez világra hozzák,
Csaknem halált hozó szenyvedését látják,
Mégis Gyermekeket látnia kivánják.

Az hím az jég közül ha néha kirepül,
Valamit fészkéhez hozni eledelől,
Az nőstén Hálcion* addig fészkében ül,
Gondgyát csirkéinek viseli egyedől.

Néha házatoktúl férfiak kiléptek,
Ételt, ruházatot hogy ti keressetek,
Gondot jól viselvén otthon feleségtek,
Hogy ne következzék kárra megjövéstek.

* Az eredeti nem kaphatván meg, következetlenségeiben is követjük Vas. Ujság közlését.

Visel szorgalmatos gondot fiaira,
Mit az edgyik béhoz, másik ki nem hányja,
Fiasnak magának az Halciont tartja,
Illyen egyességben él az két madárka.

Soha az jó Férfi annyit nem kereshet,
Mellyet az rossz asszony ki nem csiripelhet,
Icével, meszellyel, pint(t)el ki nem mérhet,
Nem lesz Hálcionhoz hasonló az élet.

Karcsu és szép vékony az Halcion nyaka :
Legyen Asszonyomnak csak vékony az torka,
Ne esküdjék sokszor icére, palackra,
Hogy ágyra ne ejtse az jó boros kánna.

Örülnek egymásnak az szép Hálcionok,
Gyönyörködnek együtt így a szent házasok,
Egyességben élnek nem viszaigájuk,*
Szállnak fejekre Isteni áldások.

Rósánál ékesebb az Halcion tolla ;
Igy a jó asszonynak tisztaság ruhája,
Ollyan Halcionnak mint zöld ág az orra,
Zöld Cyprusnál kedvesb asszony ékes szava.

Ő közüllök egyik ha megbetegeszik,
A másik Halcion azon keseredik,
Igy a jó házasok egymást esedezik,
Asszony ura környül örömest forgódik.

Szárnya alá hajtja fejét az Hálcion,
Igy engedelmessen hajtsa fejét Aszon,
Ura jó kedvéért komort ne mutasson,
Hogy egyik-másiknak utánna ne fusson.

Illyen a Halcion, példáját kövessed,
Mint fejedet, Asszony, Uradat tiszteljed,
Te is feleséged férfi meg nem vessed,
Ez kis ajándékot szívből adom, végyed.

Ezer hat száz fölött huszonegyedikben.
Az fársáng utolján irám bőjtelőben,
Egy kis Hálciomot adék ez énekben,
Az uj házasoknak első örömekben. Ámen.

* Így, valószínűen hibás olvasás. V. ö. Rimaynál : Csak *wiczgasógokra* tekergeti nyakát. (Radvánszky-kiad. 127. l.). E szó alakjára és jelentésére nézve még leginkább az *izgágá*-ra emlékeztet.

Érdekes, hogy a *Halcyone* személynévből nemcsak madárnév lett, a jégmadár neve, hanem miként a galamb szóval, szeretőjét is e névvel illette a költő, legalább erre mutatnak a *Vásárhelyi daloskönyv* LXX. dalának e sorai :

Édes *volciomon* majd megemésztetem,
Az tenger habjától majd elborittatom ;

sőt *hálcziom* formájában már a házassági ének, verses házassági tízparancs jelentését vette fel, mint az itt közölt versben is látható.

Későbbi költők is sokat emlegetik még Halcyonét, kik közül csak Gyöngyösit és Barakonyit említjük meg. Amaz *Kemény Jánosában* (I/III. 24. v. sz.) így ír róla :

Itt Alcyonesnek látnád zokogását,
Ki a tengereken kesergi ő társát.

és ismét (II/IX. 56. v. sz.)

Nem sír, nem kesereg (t. i. Lónyai Anna) *most Alcyonével,*
A kedves Ceyxnek tengerbe vesztével

és még másutt is (pl. III/I.) összehasonlítja Lónyai Annát Halcyonéval. Szintén hasonlatul használja fel e regét Barakonyi Ferenc egy 1663-ban írt búcsúköltményében, egyszersmind a kor bőbeszédű poétai divata szerint eleitől végig elmondva a regét (*B. Barakonyi F. költeményei*. Sajtó alá rend. Erdélyi P. 1907. 45—6. l.).

Későbbi költők is idézgetik Halcionét a hitvesi ragaszkodás példájaként, azonkívül nemcsak régi költőink nemes érzésének, hanem talán Besenyei Jakab hatásának bizonyságául.

Tuba Mihály.

Az énekszerző Tuba Mihály prot. prédikátor volt, akiről Bornemisza Péter kegyelettel emlékszik meg, mint elődéről a *Postillák* IV. részében : «Vala — úgymond — egy Tuba Mihály, itt Semptén én előttem prédikátor. Kinek az ő jámbor volta és kegyes tanyítása soknál igen becsületes volt. Ez életinek jobb részébe mind beteges volt, ki köszvénybe gyötrődött mindhaláláig, sem kezével, lábával nem bírt. Ennek felötte imez röttenetes háborusága is volt, hogy felesége szemlátomást mással lakott. Mindazáltal ennyi keresz(t)ben is nem szakadott el az Úr Istentül, hanem nyögött és könyörgett.» (*Post.* IV. r. Sempte 1578. 818—9. lev.) Mikor született s

Semptén kívül, mely bizonyára nem egyetlen lelkészi állomása volt, hol működött? arról nincsenek adataink. 1578-ban már mint halottról emlékezik meg róla Bornemisza.

I. Szilády Áron 1562—1572. évközt jelöli meg Tuba két éneke írási idejéül. *Az új esztendőre való dicséret* megvan a Huszár Gál «*A keresztyeni gyívlekezetben valo Isteni diczeretek* . . . Komjáti 1574. CCXVII*a*—CCXVIII*b*. és Bornemisza: *Énekek*. Detrekő 1582. XV*b*. Huszár G.-nál az első felirata: «MAS AZON NOTARA» s a refraint az első énekben is rövidítve *(Vy esztendőben &.)* közli, mintha az előbbi ének folytatása volna. Az előző énekből vette Szilády a címet; itt ugyanis ez van: *Az vy esztendőre valo Diczeret, à Natus est nobis Rex Gloriae, Notaiara.* Ez az első ének megvan az 1566. évi váradi (138. l.) és az 1569-iki Szegedi Gergely-féle Énekeskönyvben (98. l.) is. A háromféle szöveg közt az a különbség, hogy az 1566- és 1569-iki Énekesk. «Újesztendőben *mi* vigadjunk,» a Huszár Gálé: «Új esztendőben vigadjunk» szöveget (tehát «*mi*» nélkül) közöl.

21. v. s. Huszár Gálnál: *töve*.

27. v. s. H. G. *szodbul* (az őrszó is: *szod-*). A későbbi énekeskönyvek is, a «debreceni forma szerint» kiadottak is átvették s ez utóbbiban ez a 194. dicséret s nótája: «Nékünk születék mennyei Király».

II. Megvan Bornemiszánál (*Énekek* 1582.) a CCLII. *a—b* lapon. Versformája az ősi nyolcas s a nehány sorban található 9 szótag elnézésből származhat. Tuba Mihálynak csak ezt a két énekét ismerjük. Szilády említi ugyan, hogy az 1579-iki énekeskönyv 187. lapján közölt XXVI. psalmus, melynek versfői: MICHAEL FECIT, őrá is vonatkoztatható volna, de mivel mégis a Sztárai énekei közt adta ki főleg «a Sztárai verselését jellemző inversióknál fogva», ott hagyhatjuk, ahová sorozta. (R. M. T. K. V. 345. l.)

Bornemisza Péter.

Bornemisza Péter életrajzi adatait énekei versfejeiben és záróversszakában, művei előszavában és ajánlásában szétszórva hagyta ránk, sőt személyi élményeit sokszor prédikációiba szőtte be, azonkívül egyházi ellenfele Telegdi Miklós is *(Felelet)* tartott fenn róla életrajzi adatokat. Ezeket jórészt összegyűjtötték már Thuri Etele *(Bornemisza P. dunavidéki első ref. püspök élete és munkái.* Bp. 1887.*)* és Dr. Kiss Áron *(B. P. élete.* Bp. 1890.*)* A Telegdivel való polemiáját Rupp Kornél *(Telegdi és Bornemisza*

Bp. 1898.*)* és Both Ferenc két Telegdi-monográfiájában ismerteti, sőt ez utóbbi a Telegdi *Felelet*-éből a Bornemisza elveszett *Fejtegetés*-ét is igyekezett rekonstruálni. Telegdiről l. még Brösztel Lajos: *Telegdi M. élete.* Kath. Szemle 1895. (1899.). Főként egyháztörténeti szempontból foglalkozott Bornemiszával Zoványi Jenő: *Tanulmányok* . . . Spat. 1887.

Bornemisza Péter jómódú családból származott, mely hol Pesten, hol Budán lakott s Pesten lehetett birtoka. Ezt ebből a két maga említette adatból következtetjük: «. . . mint hallom, sok világi jókkal látogatta volt meg az Úristen szüleimet is *Pesten*, de azokat semmivé tevén pogány miatt . . .» «Mi időnkben, Buda veszedelme előtt a nap annyira elvesztette fényét, hogy délben a csillagokat látnák és oly földindulás lett, hogy a polcról a fazekak lehullnának és a tornyok is omlának: *ott is Budán és Pesten az én hazámba.*» (Prédik. 1584. Előljárób. és DCCVI. lev.) Hogy Pesten született, abból is kitetszik, hogy többször nevezi magát «*Pesti fi*»-nek. Hogy a Mátyás király által kincstartóságra emelt Berzencei Bornemisza János fia lett volna, mint Thury Etele feltételezi, nem tartjuk valószínűnek. A kincstartó Bornemisza legalább 30 éves lehetett, mikor Mátyás ez állásra emelte s Péterünk 1535-ben született, tehát ha csak Mátyás halála évétől (1490-től) számítunk is, 75 éves lett volna fia születésekor, de meg adataink vannak rá, hogy a mohácsi vész után a királyi kincseket Nádasdinak, Majláthnak és Szalai Jánosnak átadva, azután csakhamar gyermektelenül elhalt. Inkább lehetne Bornemisza Tamásra, arra a gazdag budai kereskedőre és tanácsosra gondolni, ki kereskedéssel nagy vagyonra tett szert s Buda városában a piacon szép háza volt és aki Révai Ferencnek több tanácsos társával együtt 1541-ben (jun. 13.) át akarta adni Buda városát. De a terv meghiusult s ekkor a városból kiosont Révaihoz, neje s egyetlen leánya elfogatott, ő pedig örökre száműzetett s az összes tanácsosok minden birtokát, házát, telkeit, áruit a kamara számára lefoglalták. Akiket elfogtak, azokat, ha már az őrjárat fel nem koncolta, lefejeztették. Istvánfi ugyan (XIV. könyv) csak B. nejéről és leányáról mondja, hogy fogságba kerültek, de Buda ostromának elbeszélésében ilyen részletnek nem járhatott utána. Ez némileg érthetővé tenné azt is, miért nem szól Bornemisza bővebben családi tönkremenésükről. Ez megmagyarázná ifjúkori hányatásait is. Hogy 1535-ben született, az abból bizonyos, hogy 1553-ban 18 évesnek mondja magát *(Ördögi kis.* 1578. 880. lev.*)*,

hogy február 22-én, azt egyik műve ajánlásából tudjuk meg, melyet így ír alá: «végeztetett Detrekő várába 1579 február 22, az tájba, amikor értettem, hogy születésem napja esett» *(Post.* Ötödik r.*)*.

Gyermekkorából említi, hogy látta Kálmánczai (Kálmáncsehi Sánta) Mártont «ki elein igen nagy híres Doctor volt», ebből némi joggal arra lehetne következtetni, hogy gyermekkorában Beregszászon és Sátoraljaújhelyen, Kálmáncsehi főbb állomáshelyein megfordult. *(Post.* IV. r. 892. lev.*)*. Tanulói pályájáról a Kapy Ferenc életrajzából lehetne egyet-mást megtudni, mert azt «tanuló pajtársom»-nak nevezi. Először Kassán tűnik föl s talán már 1548-ban itt van, t. i. ebből az évből egy deák tragikus esetét beszéli el: «Kassán Czeczei Lénárt egy deáknak fejét véteté, hogy maga oltalmába egy főhadnagyot általlőtt nyíllal. Kiről Czeczei azt mondta: En (Ime) a tanács, e mentségvel senki mást meg ne öljön, hogy maga oltalmába mielte, midőn megóhatja magát másképpen és elszaladhat az előtt, az ki kergeti. De azért nagy döghalál támada az deák halála után.» Mindjárt ezután egy másik deák tragico-comicus esete következik 1553-ból s a lapszélére ezt is oda nyomatta: «Én voltam.» «Egy deákot — úgymond — tizennyolc esztendest, Bornemisza Pétert, Feledi Lestár kassai kapitány igen megvert buzogánnyal, hogy az deák feddette, ne imádkoznék az fakép előtt. Őtet is úgy veré egy szolgája Calnai, hogy meghala bele. Ennek históriája nagy és igen csuda volna: Mint ment az deák éjjel hozzá, mit szólt, mint ijedt amaz, mit látott az deák álmába és mint töltenek be mindenek rajta, mint fogatott meg, mint verettetett, mint tartatott, mint szaladt el és mint veszett el a kapitány végre.» Egy más elbeszélésből azt is megtudjuk, hogy két heti fogság után szökhetett csak el. *(Post.* IV. r. 880. lev. *Praed.* 1584. LXXIV. lev.*)* Ezt érdekesen egészíti ki Telegdi Miklós: «A szegény megholt Feledi Lestárrul is, kassai kapitánrul panaszkodol, — úgymond — de miért nem mondod meg, mint voltanak mindezek? Én hiszem, nekem tartottad, hogy én mondjam. Annakokáért im megmondok egy darabot benne. Angyallá tötted volt magadat és nem tudom a kemenc megé-e, vagy valami igyeb sötét suttomba elrejtezvén, mintha angyal volnál, úgy kezdtél őneki nagy vékony szóval valamit ollyat prædikállani, melynek általa el akartad hitetni az igaz keresztyéni hittül. Amaz egyelőször, úgy mint éjel sötétbe, megrémült. Annakutánna eszébe vövén, hogy aki szóllana,

nem mennyei nyelven és nem isteni dolgokat szóllana, kezdé gondolni, hogy nem angyal, hanem valami csalárd lehetne. Megkerese azért, megtalála, kivona a suttomból, érdemed szerént keményen megdörgöle és tömlöcbe vettete tégedet. Honnét mint szaladtál ki, az te magad tudod.» *(Fel.* Rupp-féle kiad. Bp. 1898. 162—3. l.*)* A tizennyolc éves Bornemisza ez elbeszélés szerint már nemcsak protestáns, hanem térítői buzgalma is megnyilvánult, még pedig valóban deákos módon.

Kassán ezután nem volt bátorságos maradása s az életrajzírók ide szokták beilleszteni Bod Péter adatát, hogy «nyolc forintokkal indult el Magyarországból idegen országokba tanulni, nyolc esztendeig odalakott Olasz-, Francia- és Németországba látásért, hallásért, nyelvek és egyéb szükséges tudományoknak tanulásokért» s mikor hazajött, akkor is nyolc forintja volt. *(M. Ath.* 50. l.*)* Olaszországi látogatását egy adattal tudjuk támogatni, t. i. maga említi, hogy Páduában ördög segítségével csinált kutakat és házakat mutattak neki *(Post.* IV. r. 801. lev.*)*. Bizonyára egyeteme miatt kereste fel Páduát, de a páduai tanulók névsorában nevét nem találjuk. Egy más helyen azt írja, hogy «Olaszországba nagy csuda, aki az piaczon tántorogva menne részegség miatt, azt ők disznónak tartják» (Id. m. 546. lev.) Németországról is sokat és szívesen beszél, hallomás és látomás után... «Ez tetszik énnekem az német asszonyokba, hogy főnépek is csak tiszta fejér varrást viselnek, nincsen semmi aranyas pillagó köztök, ki(t) az mi nemzetünk közt is az értelmes asszonyok követni kezdtek». (U. o. 548. lev.). Beszél V. Károly császárról, Dürerről, egy lantzkenézről, Melanchtonról, kinek felesége, mikor tanulószobájába bezárkózott azt kiáltotta: «Thu auff, du Selm (sic!), azaz Nisd meg, lator» (U. o. 535. lev.). Talán ebből azt is lehetne következtetni, hogy Wittenbergben is megfordult, ha nem gondolnánk arra, hogy az ilyen anekdoták szájról-szájra jártak s Magyarországon is hallhatta azokat. A peregrinans korszak utolsó állomása Bécs lehetett, ahol Nádasdy Tamás pártfogását élvezte, mint ez később hálásan említi: «Bécsbe — úgymond — még tanulóifjó koromba is tengetett s igen kevés esmeretségemre is igen becsült.» *(Praed.* Detrekő—Rárbok (Nádasd) 1584. Ajánl.) Itt kapta azt a megbízást, hogy a Bécsben tanuló magyar ifjak számára előadás végett készítsen egy iskoladrámát. Bornemisza e művet *(«Tragoedia Magiar nelvenn, az Sophocles Electraiabol Nagiob rezre forditatot»)* nemcsak elkészítette, —

bizonyára elő is adták — hanem nyomtatásban is kiadta Bécsben 1558-ban, Perneszich Györgynek, Nádasdy Tamás főszolgájának ajánlva. Azt hisszük, egy személy ez Nádasdynak azzal a főtisztjével, aki Tinódit az 1556. év elején Sáron eltemette (*Száz.* 1908. 273—6. l.) Az eddig töredékben ismert, de újabban ép példányban előkerült és Ferenczi Zoltán által fotolithográfiában kiadott mű (1923) a klasszikus irodalomban való alapos jártasságról tanuskodik.

Bécsi tanuló korában már a reformácio lelkes híve, amiről maga tesz vallást: «Mikor Bécsbe — úgymond — tanuló ifjú voltam is, izgatott az Úristen erővel is, hogy szállásomon prédikáljak, kire sokan gyűltek. Ez miatt Oláh érsek, egri pispek, ki oztán érsekké lőn Verancius Antal és az nitrai Bornemisza pispek reám gyülekeztek és hol elejekben, hol az császár eleibe hivattak, ijesztöttek sokképpen, hogy ne prédikálnék, de mint szent Pál és Jeremiás mondja maga felől, egyfelől féltem, másfelől égett a szívem és talám az oldalomon is kifakadt volna, ha az számot fel nem tátottam volna . . .» (*Post.* IV. r. 868. lev.) Valószínű, hogy az üldözés és zaklatás, esetleg kiutasítás miatt hagyta el Bécset 1559. aug. 28-án és vett ismét vándorbotot kezébe. Ferenczi az Elektra kézirati bejegyzéséből, hogy eltávozásával sorsa komikus és nem tragikus fordulatot vett, azt következteti, hogy ez valószínűen nősülésére vonatkozik. 1560-on a Vág mellett Szereden lelkipásztor, («Itt az én városomban, Szeredben; Sempte mellett») sőt az is hihető, hogy ekkor nősült meg; a feleségével kapott pénzen váltotta ki örökségi részét s így lett e hely földesura. (Klanicza Márt. *Fata Aug. Confess. ecclesiarum:* Fabó A. *Monum.* III. 201. l. V. ö. Toldy: *M. költők él.* I. 64. l.) Itt ismerkedhetett meg Balassa Jánossal s az ő felszólítására járhatott be Nagyszombatba prédikálni, sőt épen a Balassa nagyszombati házában prédikált s ezzel haragította magára Telegdi Miklós nagyprépostot, aki azután holtáig ellensége lett. A Bornemisza előadása szerint Telegdi paptársai közül szerzett bevádolót ellene, azután megidézte, átok alatt reá harangoztatott, a gyertyát jelképesen eloltván; azután ijesztette fenyegetéssel, brachium secularevel, a kapitányok és urakhoz parancsolat küldésével, titkon való leselkedéssel és egyéb mesterségekkel. Hasonlóképen mindent elkövetett Sibolti Demeter ellen, aki Jókából szintén bement Nagyszombatba prédikálni. Sőt néhány nagyszombati polgárt a reformáció hívei közül megfogatott s azt akarta rájok

bizonyítani, hogy a császár ellen adómegtagadásra bujtogattak. Bornemiszát nemcsak elűzték, hanem «husz mélyföldön» kergették Zólyomban is, mialatt ő csak két mérföldre volt tőlük és Nagyszombattól, azaz Semptén lappangott. Nagyszombatban Balassa János volt a főpártfogója, tehát ezért menekülhetett később annak zólyomi várába. Ekkor már Balassa udvari prédikátora lehetett, sőt az sem valószínűtlen hogy egyideig Balassa Bálint tanításával vagy tanítása irányításával foglalkozott. Az üldözés még ekkor nem ért véget. Két «főpispek» a császárnak is feljelentette, hogy oltárt rontott, eretnek és «észvesztő» s 1564-ben Zólyomból fel kellett menni Bécsbe a császár elébe s itt azt is vádul hozták fel ellene, hogy miért házasodott meg, miért nem tőlük vette fel a papságot, az úrvacsorát miért szolgáltatja ki kenyérrel, miért nem imádtatja azt (*Post.* (IV. r. 864. lev.). Ekkor mondhatta neki Radecius István egri püspök, locumtenens: «A mely nagy híred neked volt, valami főembernek és másnak véltelek.» Talpraesetten jegyzi meg erre, hogy Melanchton is igénytelen külsejű volt, de «mássa nem volt a kis fonyadt emberecskének a tájba.» (U. o. 868. lev.). (*Post.* IV. r. 864. lev.). Azt is írja Bornemisza, hogy ezalatt titkon erősen mesterkedtek, hogy megfogassák, de ez azért nem sikerült, mert még nem tölt volt be cursusa az ő tisztinek (U. o. 864. lev.). Bécsből megszabadulva Balassa Menyhártot és Svendi Lázárt kereste fel Ungváron (Toldy: *M. költők él. I. 62. l.)* s azután Husztra is ellátogatott. Nem számított itt állandó tartózkodásra, csak megszállott egy időre, mint egy feljegyzése tanusítja: «Láttam imez szörnyű dolgot is — úgymond — Huszt várába szálláskort, hogy az régi részeges katonák, darabantok annyira megvesztek a büdös hustul és fekete nyuló bortul, hogy mind kezek, lábak lecsüggedett és minden fogok megindult.» (*Post.* IV. r. 786. lev.) Toldy szerint rokona Bornemisza Boldizsár vendége lett volna, de erre nincs adatunk. Lehetett a huszti prédikátor vendége is, akit így jellemez: «Husztba egy vén Balás prédikátor jó jámbor, igaz tanyító vala, de igen hirtelen haragú és olly kemény mérges, hogy ugyan fogát csikorgatta bele és kopogott az szájával miatta, mint az megszelesedett hal avagy egyéb állat, kit erősen bánt ő maga is, de nem bírhatta meg magát, ki miatt sok kárt is vallott, cseléde közt is, prédikációban is miatta magát nem tudta megmértékelni.» Mindamellett Bornemisza itt jó napokat is töltött, mint a *Cantio optima* c. énekének hangulata mutatja, melyet itt és ekkor szerez-

hetett «Az ő víg kedvében» (l. 207. l.). Itt szerzette *«Cantio szent János látásáról»* c. énekét is. De itt aligha maradt sokáig, még kevésbbé volt huszti prédikátor s a látogatás után, melynek okát és célját nem ismerjük, visszatért a Balassa János udvarába. Mint udvari prédikátor írja az *«Énekecske gyermekek rengetésére»* c. kis énekét «Sulok Anna Balassi Jánosné nevére», akinek Bálinton kívül öt gyermeke született s így bölcsődalra szüksége volt. Ebből az időből való lehet *Az teremtésről, Az itéletről* és *Isten városáról, az mennyországról való ének*-e is. Ezt az utóbbit 1567-ben Zólyom várában írta.

A nyugodt udvari prédikátorságból az a váratlan csapás zavarhatta ki, amely Balassa Jánost 1568-ban a Balassa—Dobó-féle összeesküvés gyanúja miatt érte. Ez év novemberében Bécsbe idézték Balassát. Az idézésre nem jelent meg, de leköszönt a zólyomi kapitányságról. Az 1569 aug.-ra hirdetett pozsonyi országgyűlésen azonban megjelent, vele volt költő fia és az udvari prédikátor is. Hogy mennyire együtt érzett patronusával, annak azzal is tanujelét adta, hogy még évek multán is megemlékezett róla: «Damascenus Jánosnak — úgymond — volt egy tanítványa, kit igen szorgalmatosan tanyított és a tanyítvány szinte ugy tudott írni, mint a mestere: ki illy veszedelmet szerez mesterének, hogy az ő nevével ír a császár ellen árultató levelet, ki miatt Jánosnak félkezét elvágják. Igy cselekedett egy lator kenderesi (így) is és egy ur János Balasi (így) Jánossal. Az kenderesi rutul vesze azon udvarnak tömlöcébe kinzása miatt; imez utálatos rut fertelmes életü és nem becsületes, noha zászlós ur neve, ki mint járjon, megmutatja Isten, csak várd tovább.» *(Post.* IV. r. 861. lev.) A pozsonyi országgyűlés ideje alatt sem feledkezett meg papi kötelességéről, az igehirdetésről, s ekkor történhetett az, amit így beszél el: «Keservesen néztem szegény (a. m. néhai) Maximilianus császárra is ezért, hogy posoni gyűlésben három bolondval nagy édesdeden mint elterécselt asztala felött. Mihent engem megláta, ottan elküldé előle azért, hogy az ország előtt a gyűlésben prédikáltam és tiltását meg nem fogadtam az ő paptanácsi szerint. Vajha az fejedelmeknek hív tanácsadói volnának...» Balassát az országgyűlés vége felé okt. 12-én tartóztatták le s a nehéz megpróbáltatás ideje alatt Bornemisza bizonyára a lesujtott család mellett maradt. Ebből az időből (1569 szept. 20.) maradt fenn a nagyszombati városi tanácshoz intézett levele, melyben *Postillá*-ja v. evangeliom-magyarázata kinyomtatására

segélyt kér (Tört. tár 1878. 384—5. l. Ujra lenyomt. Thuri Et. *Bornemisza P. él. és munkái.* Bp. 1877. 13—5. l.). Balassa fogsága még a megszigorítás után sem volt túlszigorúnak mondható, felesége és szolgája vizsgálat nélkül járhattak be hozzá. Ez a hősi asszony szöktette meg azután 1570 márc. 9-ike körül. Bornemisza ötlete lehetett, hogy az ifjú Balassa Balint lefordította «az ő szerelmes szüleinek háborúságokban való vigasztalására» Bock Mihály «Würtz-Gärtlein» c. művét, mely aztán «Beteg lelkeknek való füves kertecske» címmel 1572-ben Krakóban nyomtatásban is megjelent. Hogy Bornemiszának valami része lehet e fordítás létrejöttében, abból gyanítjuk, hogy később lenyomatta azt «Vigasztaló könyvecske» (Sempte 1577.) c. kiadványában. Balassa János menekülése után még jóideig maga is üldözött volt s szükség esetén kevés védelmet nyujthatott volna Bornemiszának, akit, akár üldözéssel, akár igéretekkel hasztalan igyekeztek elnémítani. *(Verancsics ö. m.* X. 354. l.). Ez lehetett az oka, hogy elhagyta Zólyomot s gróf Salm-Eck Gyula birtokán, a nyitramegyei Galgócon, majd Semptén vonta meg magát. A bemutatkozás az öngyilkos gróf Eckné temetésén 1572-ben történt, a temetésen ő is prédikált, amint mondja, a sok népért, kik rajta voltak, (Verancsics) Antal érsek is és pispekek ott lévén. Az idejövetelre az is indíthatta, hogy családi birtokát, Szeredet csupán a Vág választotta el Semptétől és most mindkét helységnek papja lett, ami abból is bizonyos, hogy egy ajánló-levélnek így írja alá nevét: «B. P. Pestifi, most semptei és szeredi lelkipásztor.» 1572-ben már itt találjuk s most megint a pihenést nem ismerő munkásság évei következtek. 1574-ben már püspök is volt s mint ilyen, lelkésztársait lelki fegyverekkel igyekezett ellátni. Hogy bibliai magyarázatai ne hangozzanak el nyomtalanul, hanem lelkésztársai is hasznát vegyék, ki akarta nyomatni azokat. E vágy teljesülését az is elősegítette, hogy a megyében Komjátiban v. Komjáton működött Huszár Gál sajtója. Ezen kezdte tehát el nyomatni *Első része az Evangeliomokból és az Epistolákból való tanuságoknak* c. művét s talán később e nyomdát vásárolta meg és telepítette át Semptére, mert a befejezés már Semptén készült el 1573-ban gr. Salmnak és nejének ajánlva. A II. rész 1574, III. 1575, IV. 1578. évben Semptén, (ebből az *Ördögi Kisirtetekről* szóló rész külön is 1578-ban. (Ethn. 1913.), az V. rész nyomtatása Semptén kezdve, Detrekőn 1579-ben fejeződött be. Ezek a 460—679 negyedrét levél terjedelmű vaskos kötetek, melyeket

Postilla-k néven szoktunk idézni, páratlan tanúbizonyságai Bornemisza lankadatlan lelkipásztori buzgóságának, de oda nem tartozó élmények s kortársaira vonatkozó elbeszélések vagy megrovások miatt becses kortörténeti okmányok is. Bornemisza egyébként nemcsak kinyomatta, hanem a gyülekezetben el is mondta azokat. Ezen művek mellett pedig még másokat is írt és adott ki, u. m.: *Négy könyvecske a keresztyéni hitnek tudományáról. I. Az első könyvecske kicsin gyermecskéknek* (így). *II. A korosb községnek. III. Az Predikátoroknak rövid tanuságokra. IV. Vigasztaló könyvecske a magyar irás olvasásnak módjával. Sempte 1577. — Igen szép és szükséges predikacio, az Istennek irgalmasságáról. H. n. 1578.* Mivel az élő hatalmasokat sem kimélte, természetesen sok ellensége is támadt, akik mindent megpróbáltak elhallgattatására. Különösen Telegdi Miklós volt felbőszülve «a nem igen jó szomszédja» ellen, amint maga mondja. Nem is csoda, mikor az ő nyájából szedte elsősorban híveit s azután nyomtatásban kiadott beszédeiben ilyen helyek akadnak: «Telegdi Miklós, ki nagyprépost és főprédikátorok az pispekeknek, sok setétségét hordozta ő is az Sátánnak . . .» alább: «Midőn a nagyszombatiak vádolnák sodomitaságáért is és egyéb dolgaiért is» stb. Ez a nagy munkásság Telegdi Miklóst is hasonló működésre serkentette s 1577-ben ő is kiadta Bécsben hasonló tárgyú művét *Az Evangeliomoknak . . . magyarázatjának első része . . .* címen s azután Bornemisza példájára nagyszombati házában ő is nyomdát állított fel, t. i. megvette 1000 forintért 1577-ben a bécsi jezsuiták nyomdáját (Szabó: R. M. K. I. 78. l.) s azon adta ki elkezdett nagy műve II. III. részét 1578- és 1580-ban. Mikor Telegdi műve megjelent, Bornemisza egy *Fejtegetés* c. «gyalázó írást» írt ellene s 1578-ban a pozsonyi országgyűlésre is felvitte s mint Telegdi beszéli, ott az uraknak és nemeseknek vígan és mosolyogva osztogatta. Ebben többek között azzal is megvádolta Telegdit, hogy fizetést is ígért szolgáinak, kiváltképpen egy Kelemen nevű németnek, hogy öljék meg őt. (*Felelet.* Rupp. kiad. 161. l. A *Fejtegetés* reconstructiója Both Ferencnél: *Telegdi M. élete és művei.* Szeged 1899. Kis 8° kiad. 143—71. A különnyomata n. 8° kiadásban nincs meg.) Telegdi most erélyesebb fellépésre határozta el magát. Az üldözés most is úgy indult meg, mint előbb, t. i. Telegdi feljelentette Rudolf királynál. Ennek ismerve vakbuzgóságát, kevesebb elnézésre volt kilátás, mint szelídebb atyjánál. Éppen Bécsben járt (1578.) s ellenségei ezt az alkalmat

használták fel a lesujtásra. «Bécsbe — így beszéli el később ő maga — árultatás által megfogattam, estve vacsora felett a polgármester reám jövén sok német hacsirokkal, papok tanácsiból és fejedelem akaratjából. Három fogházban hordozván, kik midőn szándékba volnának, az Urat segítségül híván, csudaképpen kihoza kezekből, de azért az üldözésnek azután is nem lett vége.» (*Praed.* 9. lev. id. Rupp: *T. és B.* 91. l.) Másutt azt is megmondja, hogy három hétig volt fogva és Isten kiszalasztotta kezökből, mint a madarat a kalitkából. Mint ahogy Szent Pált kosárban szöktették meg Damaskusból, úgy mentették ki őt is a nagy kőház ablakán Bécsből. Már minden azt hitte, hogy megölik és meg lett volna. — teszi utána — ha az Isten engedte volna (*Praed.* 74. lev.). Szökése után Bánfi Lászlónál Beczkó várában lappangott két hónapig titkon rejtekben, ott kezdett Prædikátiói írásához s onnan Detrekőbe Balassa Istvánhoz, Balassa Menyhárt fiához ment. Úgy látszik, hogy ekkor pere még nem dőlt el s Semptére újra elment). Ekkor már Salm is ellene fordult s kiutasította jószágából. (Bornemisza szerint azért, mert valami kereset kedvező elintézését addig nem várhatta az udvartól, míg Bornemiszát birodalmából ki nem űzi.) Salm Osztopáni Perneszi Andrást bízta meg a kiűzéssel, aki az *Ördögi kisértetek*-et és nyomdáját is el akarta kobozni. Salm végül annyit megengedett, hogy egy bizottság vizsgálja fölül az *Ördögi kisértetek*-et. A környékről Trencsénből, Galgóczról, Szenczről stb. összehívott prédikatorok a Salm várában három napig vitatkoztak, amíg kimondták, hogy Bornemiszának földesura tudta nélkül annak birtokán nem lett volna szabad e művet kinyomatni s arra ítélték, hogy visszavonó írást adjon. Bornemisza erről kötelezvényt állított ki, sőt a Retractatio kinyomását is megigérte, de Perneszi állítása szerint, aki 1579-ben egy «Választétel»-t adott ki Nagyszombatban a «Bornemisza Péter levelére, melyet az ő ördögi késértetrül irott könyv eleibe nyomtatott», ezt az igéretét nem változtatta be. Erre volt azután az a válasz, hogy az 1579. év elején Vizkereszt táján hideg, fagyos esőben, félesztendős kicsiny szoptatós gyermekecskéjével családostul kiűzetett abból a városból, ahol hat esztendeig híven szolgált. Újra Balassa Istvánhoz mehetett Detrekőre s innen ennek társaságában rándulhatott fel Bécsbe, hogy a kiutasítás visszavonását kieszközölje. De ez nemcsak nem sikerült, hanem még élete is veszedelemben forgott. «Balassa István asztala felyül — írja később — a császár és herceg vitetett és tartatott

bécsi pispeknél 13. febr. 1579. az szándékban, hogy megöljenek. Az előtt is, de régen volt az, tartattam kétszer is halálra és mindenkor csudaképpen ő maga szabadított el az Úristen» *(Praed.* 9. l.*)*.

Az elűzött lelkipásztor Detrekőn a Balassa István védőszárnya alatt csakhamar berendezkedik s munkához kezd. Telegdi ugyan váltig igéri, hogy ezután is azon lesz, hogy abból a likból is kiugrassa őt, amelyben most róka-módra lappang. Sőt erősködik, hogy nem szünik meg a menybeli Istennek és a földi fejedelmeknek esedezni, hogy ellene kinyujtsák az ű karjokat, kivonják fegyvereket, . . . büntessék, kergessék és üldözzék mindaddig, míg meg nem tér; ha peniglen nem akarand megtérni, megöljék és kitöröljék a földről: de úgy látszik, a pécsi püspök ádáz dühe később lelohadt vagy karja nem ért el idáig. *(Felel.* Rupp. kiad. 160. l.*)* Bornemisza újból felállította nyomdáját s mintha semmi se történt volna, befejezte a félbeszakított munkát *(V. része az Ev. magy.* Sempte—Detrekő 1579.) és még két nagy és értékes munkát ad ki 1582-ben az «*Énekek három rendbe*» c. énekgyüjteményét s 1584-ben a «*Praedikatiok*»-at (Detrekő és Rárbok [Nádasd].) Ezek közül kétségkívül az *Énekek* a legértékesebb kiadványa. A gondolatot erre részint az adta, hogy nyomtatás alatt levő prédikációi után énekeket is akart közölni, de a mű temérdeksége miatt (723 ívrét levél) le kellett e tervről mondania s így merült fel a különkiadás ötlete, részint a Balassa Istvánné óhaja, aki egyszer Énekeskönyvet kért tőle, s mivel a régiek «megszűkültek», erre is felajánlották segítségüket. Az első rész tehát főként prédikációhoz való dícséreteket és psalmusokat (198), a második vallási és oktató elmélkedéseket (60), a harmadik bibliai históriákat (18) foglal magában. Bornemisza közlése nem pontos, sok helyütt önkéntes szövegváltoztatásra akadunk, de ezt maga is elismeri és azzal menti, hogy «nem kicsiny nehézséggel kellett összeszedegetnem holmi tudatlanoknak írásiból, ki miatt sok helyen némelly verseket énmagamnak kellett megváltoztatnom. Jóllehet egyéb más szorgos dolgaim miatt másféle könyveknek írási és nyomtatási miatt szintén elegendőképpen nem mindenütt érkeztem azoknak megjobbítására.» De így is hasznos munkát teljesített, mert az énekek egy része itt menekült meg az elkallódástól.

Az 1584. évben megjelent «*Praedikátiók*» utolsó életjel Bornemisza Péterről. Ismerve rendkívüli tevékenységét, feltehetjük, hogy a munka megszűnése az élet megszűnését is jelentette. Ennek ajánlása 1584. Bőjtmás (Március) hó 25-én Rárbokon,

a Detrekőhöz tartozó faluban kelt. Még ugyanazon évben nyomatta ki Mantskovit (Farinola) Bálint könyvnyomtató Sibolti Demeter, Bornemisza Péter egykori nagyszombati lelkésztársa Vigasztaló könyvecskéjét, melyet Soós Jánosnak, Bornemisza sógorának kértére szedett össze és ugyanannak *Lelki harcá*-t. Ajánlása Detrekőből «Nagyságod (t. i. Balassa István) várából» 1584. Szent Iván napján (június 24.) kelt. Nehéz elképzelni is, hogy Detrekőben két nyomda, t. i. a Bornemiszáé és a Mantskovité működött volna egy időben. Ellenben azt feltehetjük, hogy Mantskovit a Bornemisza nyomdáját vezette, s mikor az meghalt (1584 márc. 25 és jun. 25. között?), Mantskovit a maga nevét tette ki a nyomtatványra, talán a nyomdát is átvette. Innen azután 1585-ben mehetett Galgócra, ahol ez évben Kyrmesser Pálnak ma már egy példányban sem ismeretes *Confessio*-ját (Szabó: R. M. K. II. 185. sz.) s Rauscher művének magyar fordítását nyomtatta ki (M. Könyvsz. 1911. 54. Sztripszky 29. sz.) s 1590-ben Visolyba telepedett át. Korábbi időből Mantskovitnak csak egy nyomtatványát ismerjük, t. i. 1581-ből a következő évre szóló *Itéletek*-et, de ennek nincs címlapja s Galgócra, mint nyomdahelyre, az 1585. évi állomáshelyről következtetnek. (Szabó R. M. K. I. 196. sz.) Hogy a Bornemisza nyomdája több embert foglalkoztatott, azt Bornemisza *Rajtam történt dolgok* c. önéletrajzi részletéből látjuk, ahol beszél könyvnyomtatóiról, könyvkötőiről s hogy nagyobb úri háztartása volt, abból is kitetszik, hogy ugyanitt említi fel házát, jobbágyait, kocsisát, szolgáit (köztük német is volt), szakácsát, oskolamesterét és udvarló deákjait. Még a szeredi—semptei elűzetés után talpraállott valahogy, mert a Detrekőhöz tartozó Nádasdon (Rárbok-Rohrbach) is élte végén saját házában állította fel a nyomdát. Nagy családja volt, négyszer nősült. Egyik felesége Peltári Soós János zólyomi alispánnak, kivel a Balassa B. pereiben többször találkozunk, nővére volt. Utolsó neje, ki őt túlélte, Gyótai Erzsébet, Máriásy Ferenc sógora volt, tehát előkelő családba nősült. Ennek a Gyótai Erzsébetnek, Bornemisza P. özvegyének 1589. jan. 19.-én (juxta novum calendarium) Rárbockról Máriássy Ferenchez írt levelét kivonatban közli dr. Iványi Béla. A levél a boldog újév kívánása után így folytatja: «Hanem az minemő könyvek ottan Kegyelmednél az mi részünkre maradtak, mondja vala Kegyelmed, hogy olcsóbban az ára leszállván, hogy elkelnének és eladhatná Kegyelmed, azért ha el nem adta»,

kéri, hogy szállítsa le az árát és amilyen áron el tudja adni, adja el, amit pedig eddig eladott, annak árát küldje meg. *(A márkusf. Máriássy-család levéltára. Közl. Szepes vm. multjából.* IX. évf. 1917. 1—4. sz. 158. l. *A Szepesmegyei Tört. Társ. Évk. XVII. foly.)* V. ö. *B. P. prédikációs könyvének megbecslése 1633-ban.* (Ir. Közl. 1905. 368—70. l.) stb. Sok gyermeke volt, de egy részük a pestisben halt el. Különösen fájlalta a tíz éves korában elhalt Peti fiát.

Sok vita folyt arról, hogy a prot. egyház melyik ágához tartozott, a Kálvin hitnézetéhez csatlakozott-é, vagy megmaradt lutheránusnak? Ha vallási felfogása egyes kérdésekben a Kálvinéhoz áll is közelebb, úgy látszik, a merev elkülönülést nem tartotta szükségesnek. Erre vall az is, hogy Telegdi Miklós azt mondja róla, hogy «annak sem mehettem még eddég végére, te mi légy. Úgymint ki néhol a Luteranusokkal tartol (így) a Calvinisták ellen, néhol a Calvinistákkal a Luteranusok ellen.» *(Felel.* Rupp kiad. 134. l.). V. ö. Thury, Kiss Zoványi fent idézett műveivel.

I. Bornemiszának volt érzéke a költészet iránt. Már gyermekkorában képzeletét sokszor izgathatták a népmesék csodás alakjai s mintha ennek utórezgése volna később a rideg prédikátor elítélő szava a bábabeszédről, álnokul költött fabulákról, Királyfia Kis Miklósról, poeták Óriásiról, Apolloniusról és egyéb hitságról, virág- és szereleménekek hallgatásáról, lant, síp, dob, trombita-szóbeli hayia-huyiáról és temény ezer csácsogásokról. *(Post.* IV. r. 178. l.) Sőt ez a mesélési kedv megnyilvánul postilláiban, különösen az *Ördögi kisértetek*-ben, ahol a valóság és mesélés határai sokszor elmosódnak. Hogy ilyenekben nemcsak gyermekkorában lelte kedvét, abból látjuk, hogy emlegeti Eulenspigelt, Orlandot, Markalf sibságát, egy Trágár Balázsról szóló (sajnos, elveszett) népkönyvet. Igaz, hogy ezeket is ördögi kísértéseknek tartotta (Irodalomtört. 1918. 311—4. Egy. Phil. Közl. 1919. (Király Gy.). Hogy a klasszikus költészetet is ismerte, arról Elektra-átdolgozása tanuskodik.

Bornemisza legrégibb fennmaradt verse az itt I. sz. alatt közölt *Cantio optima,* mely nemcsak azért nevezetes, mert B. egyetlen világi tárgyú költeménye, hanem azért is, mert szubjektív hangja híven fejezi ki a Budán és Pesten minden vagyonát elvesztett költő hangulatát. A költemény a Vasady-kódexben maradt fenn a 120ᵃ oldalon. (l. Ir. Közl. 1913. 21. l.) A nótája: *Mindönö(k).* Kétségtelen, hogy ez a *Mindenek meghallják és jól*

megtanulják kezdetű énekünk, vagyis a 127. psalmus (Szegedinél hibásan: CXXIIII.) fordítása. A refrain itt is megvan: Nincsen Isten nélkül segítség és idvesség. Ez az ének legrégibb kiadása a váradi 1566. énekeskönyv 97. lapján közölt szöveg s itt a felirata: «CXXVII. PSALM. NISI DOMINVS AEDI- | ficauerit Domum. *Siralmas ennekem Notaiara».* Vagyis ez nótául éppen Bornemisza versének első sorát idézi. Ugyanez a nóta van a Bornemisza 1582. évi Énekeskönyvében is CXXVᵇ. (CXXIIIᵇ).

II. *Cantio de* (így) *szent János látásáról* önállóan hely és év nélkül jelent meg a XVI. században, valószínűen Debrecenben. Megvan a M. N. Múzeumi, Akadémiai és Fáy-könyvtárban. (Szabó: R. M. K. I. k. 325. sz.) A Bártfai Énekeskönyvben (1593) a címe: Az szent János látásárul való ének, ki szereztetett Bornemiszsza (így) Péter által. Kéziratban megvan a Lugossy-kódexben is az 54ᵃ—56ᵇ lapon, itt a címe: *Cantio de Regno Dei: Ex Apoc.* 21. v. 2. *c.* Az ének *János Jelen.* XXI. és XXII. fejezetén (a 10-ik verstől kezdve) alapul, szabadon, betoldásokkal, melyekben a pápát, a tótokat, rácokat és cigányokat is megemlíti. A versfők: PETRVS ABSTEMIVS (a többi rész nem ad értelmes szót). Egybevetve a kétféle szöveget, rögtön szembetűnik, hogy a Lugossy-kódex két versszakkal bővebb, t. i. itt a 18. versszak után még ez a strófa következik:

Az ki én hozzám akkor jünnie, helt adok ő neki,
Csak szóm fogadja mindön kincsömet adom ő nekie,
Nagy jó Istene mint édös Atya leszök ő nekie.

S végül ez a doxológia:

Dicséret legyön néköd örökké, mi édös terömtönk,
Tisztösség legyön néköd mindenkor mi édes megváltunk, (így)
Áldassál menyben oh mind örökk(é) édös vigasztalónk.

Szövegbeli eltérések is vannak a kézirat és nyomtatvány között; a Lugossy-kódex (ö-ző) tájnyelvi sajátságokat tüntet fel s több benne a régies szóalak (morha, váras, mikort stb.). A főbb eltérések: 5. v. s. *ollyatanoknak.* 6. v. s. *bánkodni sem tudnak.* 7—8. v. s. *Tanuságunkra Szent Léllök Isten erről nekünk írja És az szent János mikor lélökben őt elragadnája.* 10. v. s. *Rönddel.* 11. v. s. *felvín.* 12. v. s. *Mutata nékem ott egy szép várast az Istennek lelke.* 13—15. v. s. — — *Istentűl volna* — 14. — *volna* —. 15. *igaz olynak mondja.* 16. v. s. *ezképpen.*, 19, 21. v. s. *megméré.* 21. v. s.

egyenlőnek. 24. v. s. *Drágalátosnak, szép sár (saar) aranynak.* 25. v. s. *drágákkal.* 26. v. s. *másik hogy.* 27. v. s. *És az harmadik Calcedonius, negyed Smaragdus.* 28. v. s... *volna szép sardonix.* 29. v. s. *Sardius—Chrysolitus.* 30. v. s. *Nyolcziad* (így) *Beryllus, kilenced Topassius, tized Crysoprassus.* 31. v. s. *fénös,* (alább is: 37. *fénösnek.)* 33. v. s. *Ilyennek mondja tizenkét kűfalat Istennek angyala.* 36. v. s. *Város utcáján mint* — —. 37. v. s. *írja.* 43. v. s. *mindkét felől.* 45. v. s. *Az fák leveli.* 48. v. s. *Az szép városban őket vinnéje mind nagy uraságra.* 49. v. s. *Nem lészen, úgymond, immár híveknek.* 51. v. s. *Nem lesz híveknek.* 55. v. s. *Én híveimnek.* 59. v. s. *abban hulnak.* 60. v. s. *Nem jünnek ide.* 61. v. s. *hitetlönök — tául menjenek.* 62. v. s. *átkoztak.* 63. v. s. *Undok, parázna, fertelmes népek nagy tául essenek.* 66. v. s. *Mast még engedtem, mégis elvárom egy kevés ideig.* 67. v. s. *ki megfogadja.* 68. v. s. *bémenni.* 70. v. s. *Im majdan i. én véget v. ez r. v.* 72. v. s. *Az gonosz népek — — ott m. j.* 74. v. s. *Nem nézöm pápát, nem nézöm királt, sem nem nézöm császárt.* 75. v. s. *osztom mindennek.* 78. v. s. *Az én atyámmal és* — —. 80. v. s. *akár tót* (thot) *legyen, akár rác* (rach) *l.* — —. 81. v. s. *Csakhogy.* 82. v. s. *Ez én is adom tanácsul mastan.* 84. v. s. *Az menyországban az Ur Istennel mind együtt lehessünk.* 86. v. s. *kik szent igéjét.* 87. v. s. *akarja.* 88. v. s. *bébocsátanák.* 89. v. s. *helytül igen tául vannak.* 91. v. s. *nem mehetne oda.* 92. v. s. *még idején.* 93. v. s. *Isten szavára, jámborságára s tisztaságára.* 95. v. s. *látja az Kr I.* 96. v. s. *tául.* 97. v. s. *kaphasson és ragadhasson, azon igyeközik.* 99. v. s. *felfegyverközünk.* 100. v. s. *lelkivel győzzök.* 101. v. s. *Kapuján e. zörgessünk.* 102. v. s. *Hogy szép városban nagy uraságra mindnyájan mehessünk.* 103. v. s. *Ezöket szörzé Husz(t)nak* — —. 104. v. s. *Mikoron láta.*

III. *Énekecske gyermekek rengetésére.* A Bornemisza *Énekek* c. énekeskönyvében (Detrekő 1582.) jelent meg CLXI[a] (CLIX[a]). Toldy F. tévesen mondja, hogy megvan a Lugossy-kódexben is *(M. költők élete.* I. 63. l.). Versfői: SULOK ANNA. A nótája: Mennyi sokat (szól az Isten embernek), Sztárai Mihálynak *Az poenitentiáról és hitről* szóló énekét l. R. M. K. T. V. köt. 112—114. l., 349. l. Megvan Born. Énekesk. XLV[a] (Sajtóh. XLIX. h.).

IV. *A teremtésről.* Bornemisza az *Énekek* (1582) II. részét (CLXV.[a]) ezzel az énekével kezdi. A versfők: MICHI AVTEM ABSIT GLORIARI NISI IN CRVCE DOMINI NOSTRI JESV CRIISTI MD. Pál ap. ismeretes mondása (Gal. VI. 14.), melyet

Szenci Molnár is arcképe alá vésetett. A mű címe után a teremtés történetét várnók, de az Mózes első könyve ismeretes görög nevének (Genesis) fordítása. Tartalma is e könyv rövid kivonata. Mivel az utolsó harmadik versszak már átmegy a II. könyvbe v. Exodusba, valószínű, a többi könyvek tartalmát is így akarta kivonatolni, de nem készült el vele s egy doxologiával bezárta. Mivel ilyen tartalmú kivonatok latin nyelven ez időben kézen forogtak, nem lehetetlen, hogy egy ilyennek fordítása ez.

V. *Az itéletről.* A Bornemisza Énekeskönyve CCXI[a]—CCXX[a] lapjain jelent meg. Itt címe: *Az itéletről: Az konkolyos Buza példázatjának magyarázatjából. Cantio de Tritico & Zizania Iudicij. Cuius initiales literae sunt: Homo ama & adora & honora Dominum Deum tuum, Creatorem coeli & terrae, cui honor & gloria, et gratiarum actio* (a versfőkben: akkio), *ab omni creatura, visibili & invisibili, coelesti & terrestri, mortali & immortali, per omnia aeterna & infinita secula seculorum, Amen.* Ez a harmadik feldolgozása e bibliai tárgynak, már előbb (1540) Dobai András (l. e mű II. köt. 143—150, 441—5. l.) és a Sarlóközi v. Csallóközi névtelen (1552) is feldolgozta (l. VI. köt. 36—47, 296—9. l.). Míg a Dobai feldolgozása ragaszkodik a biblia (Máté ev. XXV. 31—46. v.) előadásához, legfeljebb bevezetésül elibe teszi az L. (Vulg. XLIX.) zsoltár kezdetét, addig e két utóbbi előadás az utolsó ítéletről a középkoron át kialakult vallásos hit kifejezése, melyre az egyházi atyák közül Hieronymusnak *(Annales Hebraeorum)* és a scholastikusok magyarázatának volt hatása. (L. erről bővebben a Sarlók. név.-hez adott jegyzeteket, VI. köt. 296—9. l. Ehhez Katona Lajos újabb adaléka a Virginia-kódex szövegével való rokonság.)

A Sarlóközi névtelen és a Bornemisza feldolgozásának vannak közös elemei, mindkettőben megvannak az ítéletet megelőző csodák, valamint a csoportvezető ördögök, csakhogy a Sarlóközi névtelennél a hét főbűnnek megfelelően hét, itt 10 ördög szerepel. A Bornemiszánál szereplő ördögök közül nyolcnak nevét megtaláljuk a bibliában, t. i. jobbára a zsidókat környező népek bálványisteneinek nevei. *Baryth* = Baál-berith (szövetség ura) Bir. VIII. 33., *Luciper* Ézsaiásnál (XIV. 12), itt Babilonia királyáról mondatik, hogy letaszíttatott az égből (Quomodo cecidisti de cælo lucifer Vulg.), *Mammon* és a *Sátán* neve az új szövetségből is eléggé ismeretes; *Asmodaeus* Tóbiás könyvében (III. 8) szerepel: ez volt az az ördög, aki Sára hét férjét megölte s ezért lett a bujaság

ördöge; *Belzebub* v. *Baál & zebub* (a legyek ura v. légyűző isten), Belzebul a filiszteusoknál II. Kir. I. 2., 3., 16. stb., *Belfegor*, a Vulgatában: Beelphegor (idolorum hiatus). A *Leviathan* nevű állatról (Ézs. XXVII. 1.) lásd a bibl. régiségtant. Ebronnak, v. Hebronnak, a zsidók, Errornak, a hamishitűek ördögének neve nagyon is áttetsző.

A költemény nagyon sikerülten a konkoly és búza híres példázatával (Máté XIII. 24—30.) kezdődik s mintegy ennek magyarázata és beteljesülése az utolsó ítélet és annak végrehajtása. A konkoly v. a bűn magvetése az első emberpár elesése, ezért a példázat után Ádám és Éva teremtését, az ártatlanság elvesztését, az isteni átok következtében a munkára kényszerülést, a halált, feltámadást, az utolsó ítéletet megelőző csodajeleket mondja el a szerző. Az ének közepe (Media pars Cantionis) Jézus áldozása v. áldása Szűz Máriára és a szentekre. A gonoszok bemutatása (tíz zászló alatt) az egyházon kívül állók hármas csoportjával bálványimádók, (Baryth), zsidók (Ebron) és eretnekek (Error) kezdődik s a hét főbűn ördögét követők bűhödésével folytatódik. Ezek megátkozása, hiábavaló könyörgése és a elhurcolása, a polyva kiírtása után Szent Mihály a szenteket szintén tíz zászlóaljba osztja s mennybe felindulnak. Már a szerkezet e jól átgondoltsága, de az egésznek katholikus színezete, a latin címek, melyek nem fejezetcímek, hanem inkább lapszélre szánt tartalommutatók (Nomina Dæmonum hic reperies, Hic damnat peccatores Dominus) kétségtelenné teszik, hogy Bornemisza éneke valami középkori eredetű latin költemény átdolgozása.

A nóta: *Mikor Isten ez világot teremté* Bornemisza *Az teremtésről* c. művének első sora. A terjedelmes 808 sorból (202 versszak) álló ének Bornemisza gondosabb művei közé tartozik. E tárgy negyedik feldolgozása Vajda-Kamarási Lőrinctől: *Szép tanóság a jövendő rettenetes itélet napjáról*, (Kol. 1591.)

VI. *Isten városáról, az mennyországról való ének.* Megjelent Born. Ék. CCXX[a]—CCXXV[a] lapjain; töredékesen a 118 első sor híján a Mihály deák kódexében 269[a]—273[a] ll. (L. Ir. Közl. 1915. 437. l.) A versfők: BALASSI JÁNOSNAK ÉS SULOK ANNANAK PREDIKATORA BORNEMISZA PETER CHRISTVS NEVEVEL INTI EZ VILAGOT AZ IDVÖSSEGES ELETRE ANRLSONDA. Az utolsó versszak szerint 1567-ben, Zólyomnak várában írta. A nóta: *Szánjad Ur Isten az te népednek ilyen*

nagy romlását, Szkhárosi Horváthnak *Az Istennek irgalmasságáról* c. 1546-ban készült énekének kezdősora.

Érdekes e költemény a miatt, hogy ugyanazt a tárgyat dolgozta fel benne bővebben és gondosabban, amelyet 1565-ben Huszton írt *»Cantio Szent János látásáról»* s így némi bepillantást enged B. írói műhelyébe. A 105 sornyi ének itt 330 sorra bővült. A forrás itt is a *Jel. könyve* XXI—XXII. fejezete, de a mennyország leírása mintegy felét foglalja el, a többi része tanács, hogyan lehet a mennyországot elnyerni, a másik része könyörgés Istennek, hogy óvja meg híveit a bűnök sokféle nemeitől:

Oltalmazz bennünk sok tévelgéstül, zsidó, török hittül,
Megholt szenteknek imádásátul, az kenyér-Istentül,
Oltalmazz, Uram az pápaságnak bálványozásátul.

A kenyér-Isten kifejezéssel bizonyára a transsubstantiatióra céloz. Korára való célzást is találunk benne:

Löld, Uram, kedvét az sok dúlóknak, ennyi sok lopóknak,
Tölts bé gyomrokat, adj ételt, italt, adj munkát azoknak,
Térít meg immár, esmerhessenek ők téged atyjoknak.

A mennyországnak van még egy más leírása is Skaricza Mátétól (1544—1606): *Descriptio regni coelestis,* de ez nem közvetlen a Jelenések könyvét, hanem Augustinus *De gloria et gaudiis Paradisi* c. művét követi, melynek kezdete:

Ad perennis vitæ fontem
Mens sitivit arrida;
Claustra carnis presto frangi
Clausa quærit anima:
Gliscit, ambit, eluctatur
Exul frui patria.

(L. G. Fabricius: *Poetarum vet. eccl. opera christiana.* Basileæ 1564. 815—8. hasábon.)

Karádi névtelene: Comœdia Balassi Menyhárt árultatásáról.

Magyarország két részre szakadása, kettős királysága egy a magyar jellemmel, magyar hűséggal annyira ellenkező szokást, az egyik királytól a másikhoz átpártolást, az ú. n. árultatást hozta

gyakorlatba. A mai, megszállás okozta politikai állapotok bármi példánál jobban megmagyarázzák az akkori emberek gondolkozásmódját, természetesen a nélkül, hogy teljesen felmentené őket. Az egyik király seregének előnyomulása alkalmával egy főúrnak minden birtoka az ellenkirály hatalmába kerül, sőt felesége és gyermekei is rabságra jutnak, vagy kezesül tartják őket mindaddig, míg hozzájok át nem pártol, amikor birtokait is visszakapja, vagy úgy jár, mint a Ferdinánd-párti Nádasdy, akit a saját német katonái kötöztek meg, mert nem akarta Budavárat átadni a töröknek, a török aztán átadta Szapolyainak s nála is maradt s szolgálta is hűségesen mindaddig, míg ez Grittit nem tette kormányzónak. Még az oly szigorúan elítélt Perényi Péter is, mikor János király halála után átpártolt Ferdinándhoz, arra hivatkozhatott, hogy ő is ott volt a váradi békekötésnél, melynek értelmében János király halála után Ferdinándra száll egész Magyarország királysága. Az igaz magyar jellemnek az felelt volna meg, ha szenvedés, üldözés se tántorítja el királya iránti hűségétől, de az akkori politikai felfogás nem ítélte ezt meg ilyen szigorúan, mert mind a kettő megkoronázott királya volt az országnak. De a XVI. század enyhe közvéleménye is felzudult az üzletszerű átpártolgatás ellen s alig talált elég erős elítélő szavakat megbotránkozása kifejezésére s az átpártoló főúr megbélyegzésére. Úgy látszik, Balassa Menyhért vitte e téren legtöbbre, az ő kipellengérezésére már nem volt elég holmi szatira vagy pasquillus, róla, mint III. Richárdról egész drámát lehetett írni s mindkettő bűnei szertelenségével szolgált rá arra, hogy drámai hős legyen belőle. Abban is egyeznek, hogy mindkettőben túlozni kellett a hős bűneit, hogy megfelelő drámai alakká váljék. Ezzel egyébként egyáltalában nem akarjuk sem a két drámát, sem azok főhősét egymással összehasonlítani.

Balassa Menyhért kora legvitézebb katonái közé tartozott, akinek személyes bátorsága közmondásszerű volt, pedig sok vitéz katona volt ekkor az országban. Tinódi beszéli, hogy egyízben Léva várában a török meglepte s a lármára felserkenve, «csak egy imegben» rohant katonái fellármázására, úgy verte ki száz emberével az 1500 főnyi török csapatot, sőt még azután is űzte egy darabig a menekülőket. (*Az szalkai mezőn* . . . R. M. K. T. III. 290. l.) Hadviselési tapasztalatait mind Ferdinánd, mind Izabella sokra becsülték, amit eléggé bizonyít az, hogy Ferdinánd magyarországi hadai főkapitányává tette s minden megtérése után nemcsak megkegyelmeztek neki, hanem a legfontosabb katonai állásokba helyez-

ték. Habár a tudományokhoz nem sokat értett, de az egykorú protestáns papok és tudósok, még külföldi is (Simler), mint az egyházak és iskolák pártfogóját magasztalják. Tinódi abból az alkalomból, hogy Csábrág várát Ferdinánd erőhatalommal elvétette tőle (1549), így sajnálkozik rajta: «Semmi lőn szolgálatja ez úrfinak, Tudjátok jól szolgált ő ez szegin országnak» (u. o. 210. l.). Családi érzését mutatja a felesége és fia kiszabadítása érdekében való lankadhatatlan fáradozása. De másfelől kapzsi, erőszakos ember volt, az eszközökben sem válogatós, akinek pénzsovárgása és vagyonszerzési mohósága még e század nem túlérzékeny embereit is megbotránkoztatta. Tudjuk, hogy a szigetvári hős Zrinyi is erőszakoskodott jobbágyain, Dobó Istvánról, az egri hősről azt írja Bornemisza, hogy olyan fösvény volt, hogy mikor ötszáz hordó bora lett, azt kérdezte a kulcsártól, hogy töltelékre valót hol vegyenek? mert annak a számát nem örömest kezdené meg. (*Postill.* IV. r. 905[b] l.). Azt is ő beszéli, hogy Dobó Istvánné, Sulyok Sára nagy sírva, sok óhajtásokkal panaszkodott előtte, hogy fia (Dobó Ferenc) kirekesztette az ő maga keresett jószágából is (u. o. 860[b] l.); Báthori Györgyről azt írja, hogy fösvénységében ily mesterséget is talált, hogy meghirdette, hogy minden falu hány rókát és farkast verjen. Miért, hogy szerét nem tehették annyinak, őneki arra való embere volt, aki az ő róka- és farkasbőreit elárulta az falukon és így az árrát is, az bőröket is neki hozták. Ő maga penig, még husvét napjára is csak délig vötte fel az skárlát dolmánt, déllyest karasiába járt. Az olajt kémélték az salátára csinálni, hanem szalonnával zsirozták (u. o. 902[b] l.); Pekri Lajos a vitéz katona, akit Ferdinánd király sokáig tartott fogságban, mert állítólag őt egy társaságban nagy orra miatt fitos Pelbártnak nevezte, Bornemisza szerint egy plébánostól úgy zsarolt pénzt, hogy jól tartotta s azután meghagyta, hogy egy egész hétig aludni ne hagyják; «setzelszékbe» ültetvén, éjjel-nappal darabontok felrázták, mihelyt elaludt; könyörgött, hogy csak egy kicsit hagyják aludni, de míg ezer forintot elő nem hozatott, addig nem engedték. Ilyen és ezekhez hasonló más jellemzéseket hagytak emlékezetben a kortársak több nagy és híres emberünk kapzsiságáról, amely lehet pletyka, lehet túlzás is, de ezek mind eltörpülnek Balassa Menyhért dúlási, fosztási és kapzsiási eseteivel szemben. És ezeket nemcsak a «Balassi Menyhárt árultatása» sorolja fel, hanem nagy része történetírók adataival ellenőrizhető, de találóbb jellemrajzát a historikus sem adhatná, mint amilyent e dráma festett róla.

A dráma címe: COMOEDIA | BALASSI MENNIHART | arultatafarol, melliel elßakada | az Magyar orßagi mafodic | valaztot IANOS kiraltul. | Matthei 22. Aggyatoc meg az Chaßarnac az Cha | ßaret, es Iſtennekis az Iſtenet. | NYOMTATTATOT | Abrugybanyan ezer ötßaz hatuan ki- | lenczedic eßtendőben. | Colophon: Szekesfeyeruari Karadi Pal miheliebe sz. Andras hanac [így] huzon egyedic napian. 4°., 4 ívjegytelen levél, A—Eiiii ívjegy, összesen 6 ív = 1—48 számozatlan lap. 1. lap: Címlap, 2. l. üres, 3—8 lap: Ajánlás, 9—48. lap: a dráma szövege. Egyetlen példányban maradt fenn s a gróf Teleki József könyvtárával került a M. T. Akadémia könyvtárába. Kertbeny K. említi ugyan «valakire» (így) hivatkozva, hogy állítólag felfedeztetett a «eredeti» Karádi által írott kézirata, de ennek, sőt a Kertbeny Valakijének sem leltük nyomát az irodalomban. Nem a kéziratban maradt s először 1879-ben kiadott másik Comoediával, a közelkorú «Comoedia Válaszutina»-val tévesztette össze? A címlapon két beírás tartotta fenn az egykori tulajdonok nevét; az első szerint 1595-ben Püspöki Baráth András, más néven Váradi Bolthos Andrásé volt, a második szerint 1764. évben még mindig ebben a családban maradt s Püspöki Váradi Bolthos Baráth Mihály tulajdona volt. (Szabó: R. M. K. I. K. 70. sz.) Karádi Pál abrudbányai nyomdájának egyetlen terméke s e miatt Kanyaró fiktív könyvnyomtatási helynek tartja Gyulafehérvár helyett. (M. Könyvszemle 1906. 299. l.) Horváth István fedezte fel s emlékezett meg róla a Hazai Tud. 1806-iki 48. sz. és. Tud. Gyüjt. 1819. 5. füzetében. Toldy Ferenc adta ki újra rövid bevezetéssel (*M. Költészet kézik.* I. K. 1855. 81—98. hasáb.). 3. kiadás túlértékelő fellengős bevezetéssel és miként a Toldyé, átírt szöveggel, csupán az Ajánlás nála betűhű, Kertbenytől (*Magyarország legrégibb drámairodalma.* Bp. 1878.). Már előbb szószerint való német fordításban is kiadta (*Die Fürstenverrathe des M. Baron Balaschscha.* Leipzig 1874.). 4. kiadás e kötetben, 5-ik Alszeghy Zsolttól (*M. drámai emlékek a középkortól Bessenyeiig.* Bp. 1914.).

Az *Ajánlás* «Az maradék Magyarországbeli vitézlő uraknak és fejedelmeknek mindenütt lakóknak» szól. Elmondja ebben Karádi Pál, hogy mikor ez a Comoedia kezéhez akadott és elolvasta azt, megbotránkozott a sok istentelenségen és árultatáson, s mivel a nemzet pusztulásának az árultatás a kiváltképen való oka, nem állhatta meg, hogy másokkal ne közölje, ki ne nyomassa, elrettentő például, mert az egy Balassában az Isten hosszú ideiglen való várá-

sán kívül «rettenetes büntetésének és haragjának sulságát» is megértheti belőle. Hallotta ugyan, hogy Balassa azt hajtogatta a maga vigasztalására, hogy Isten akarata volt, hogy ő elszakadjon a magyarországi királytól, bibliai kép szerint ostor volt Isten kezében. De nem gondolta meg, hogy a fenyítő vesszőt a fenyítés után tűzre vetik. Ezért azt a tanulságot kell ebből venni, hogy ne játszunk se Istenünkkel, se hitünkkel, se fejedelmünkkel, aki Isten akaratából kormányoz, Isten képebeli ember és földi Isten. Balassának nemzetségét, hazáját, életét, erkölcsét és cselekedeteit azért nem számlálja elő, mert a Comoedia derekában mind meglesznek, hanem e helyett ismét inti a vitézlő urakat és fejedelmeket, hogy az Uristent féljék, a királyt tiszteljék és minden hűséggel legyenek.

A mű szerzője nem nevezi meg magát s az Ajánlás szerint Karádi csak a kiadás érdemét vagy bűnét vállalja. Mindamellett már Horvát István felemlíti Karádi szerzőségének lehetőségét, amit Toldy az Ajánlásra hivatkozva cáfolt s szerinte a «Karádi kezébe akadt névtelen kézirat valamely színésztársaság tagjától került», mintha bizony volna valami adatunk e korból az iskolán kívül valami színésztársaság szerepléséről. Szigligeti Toldyval van egy véleményen (*A dráma és válfajai.* Bp. 1874. 449. l.). Érdekesek P. Szathmáry Károlynak a Kisfaludy-Társaságban «legrégibb színműirodalmunkról» felolvasott s a «Hon»-ban kiadott megjegyzései (1878. 67. 71. sz.) a többi közt e műről is. Miként a Sztárai-féle Papok tükörét, a Névtelen Balassiját is a katholicismus ellen írt dialogizált vitairatnak tartja, de nem előadás céljából, aminthogy nem is merészelték volna azt előadatni. Szabatosabban is megfogalmazza véleményét, melyben egyébként sok furcsaság is akad, midőn azt mondja, hogy az szatira a fülgyónás ellen s azért túlozza Balassi bűneit oly mérték nélkül, hogy a feloldozás visszássága annál inkább pellengérre állíttassék. S végül azt is kijelenti, hogy nagy csoda, ha szerzője nem éppen Karádi Pál maga, vagy valami lelkésztársa, pl. Huszár Gál. Azután egészen Karádi szerzősége mellett hoz fel érveket. (L. Kertbenynél *M. o. legrégibb drámair.* 1878. 9—11. l.). Kertbeny ezeket sorra cáfolja, nem egészen alapos érvekkel, melyek között talán legkevésbbé állhat meg az, hogy Karádi «jámbor, de szellemileg és irályában oly korlátolt prédikátor, kinek szemei nem képesek a való életből bármit is meglátni, kinek agyveleje egyenesen elbutult a legsületlenebb ószövetségi képzetekkel», de tiltakozik Sztárai Mihály, vagy Huszár Gál, vagy bármely protestáns prédikátor szerzősége ellen. Valószínűbbnek

tartja, hogy a szerző talán nem is protestáns, hanem egy szabadon gondolkodó, logikailag helyesen ítélő, talán magas állású katholikus volt. (Id. m. 53—7. l.) A szerzőségi vita azóta is főként Karády Pál unitárius superintendens személye körül forgott. Beöthy sem igennel, sem nemmel nem akart e kérdésre válaszolni, de nem tartja képtelenségnek a Karádi szerzőségét, szerinte itt figyelembe jöhet az a körülmény is, hogy a munka nemcsak a pápistaságot csúfolja, hanem Oláh érsek szavaiban a prédestinációról való kálvinista felfogásra is mér egy csapást (*Az első m. pol. színmű és kora.* 1876. [a «Századok»-ban és külön is]. *Színműírók és színészek.* Bp. 1882. 404. l.) Bayer sz. «nincs kizárva, hogy a névtelenség leple alatt katholikus ember szórja gúnyját a protestánsok és katholikusok ellen, mint akik a politika kedvéért minden áldozatra képesek». Ugyanő Beöthyvel szemben, aki e művet politikai színműnek tartotta, Sztáray darabjaival teljesen rokon polemikus drámának tartja, csakhogy ez az elem szerinte sokkal jobban el van rejtve és így drámailag jobban hat, mint amazokban, sőt azt lehetne mondani, hogy a fülgyónás tényének s az azzal űzött visszaélésnek kigúnyolására látszik írva lenni, mert az ezt tárgyaló IV. rész egymagában annyi teret foglal el, mint a többi négy rész együttvéve. (*A m. drámairod. tört.* I. k. Bp. 1897. 45—6. l.) Karádi szerzősége mellett szállott síkra az unitárius Jakab Elek, aki joggal utasította vissza a korlátoltság vádját (*Egy XVI. századi kiadatlan színmű.* Koszorú II. 1879. 340—42. l.) és Borbély István (*Unit. iskoladrámák a XVI. században.* Irod. 1913. 331. kk., *B. M. árult.* és *Karádi P.* Irod. 1914. 175. és újabban Irodalomtörténetében Kol. 1924.) Sokáig nem méltatták figyelemre irodalomtörténetíróink P. Thewrewk Józsefnek egy eldugott adatát, amelyben arról tudósít, hogy Zsombori László jegyzetei szerint Szotyori Gáspár a Comoedia szerzője (*Magyar nyelvkincsek.* Pest, 1858.). Horváth János nagy gonddal kinyomozta, hogy ez a Zsombori XVIII. századi poéta volt, rokonságba volt a Szotyori-családdal, de az itt említett Szotyori Gáspárról semmit sem sikerült megtudnia. (*Tapogatódzások a B.-Komédia körül.* Irod. 1914. 289—93. l.) Farkas Gyula a Comoedia és az Ajánlás helyesírásának különbözősége alapján nem tartja Karádit szerzőnek (*B. M. árult. és Karádi P.* Irod. 1913. 528—9. l. Borbély bir. u. o. 1914. 175—8. Erdélyi Lajosé, u. o. 451—8; Horváth J. u. o. 289. l.). Erdélyi Lajos a nyelv és helyesírás alapján nem tarja Karádit szerzőnek s tagadja Szotyori szerzőségét (*A B.-Komédia szerzőjének kérdése.* Irod. 1914. 451—8. l.). E kérdés tehát ma is eldöntetlen. Karádi nem vállalja a

szerzőséget, csak az Ajánlást és kiadást; a Comoedia írója jobban ismerte, mint bárki más Balassa Menyhért életének apróbb mozzanatait is, úgy hogy ő Balassa belső emberei közé tartozott, pl. lehetett volna valamely íródeákja, aki így állott bosszút az urától sokáig némán tűrt lealázó és méltatlan bánásmódért, amely milyen lehetett, arról a Comoedia maga is tájékoztat. Nincs adatunk arról, hogy Karádi akárcsak találkozott is Balassa Menyhárttal s mivel az Ajánlás teljesen bibliai szellemben készült s valóban alaposan képzett, folyton moralizáló papra vall, nehéz elhinnünk, hogy a Comoediában ilyen objektív tudott volna lenni, ennyire megtagadta volna önmagát? Továbbá az Ajánlást 1569-ben írhatta, mikor elhatározta a «kezéhez akadott» Comoedia kiadását. Ekkor Balassa Menyhárt és Boldizsár is halott volt, ekkor már mondhatta, hogy Balassát elérte az Isten «rettenetes büntetése és haragjának súlsága», mert családjától távol halt el a nélkül, hogy feleségét, leányát s kisebbik fiát láthatta volna, sőt meg kellett érnie felnőtt s már vitézzé avatott fiának Boldizsárnak halálát is. De 1565 táján, mikor a Comoediát írták, Balassa — hogy Karádi bibliai képével éljünk — még ostor volt Isten kezében a bűnösök fenyítésére: ha ő írja a Comoediát, beletoldja abba a büntetés elérkezését is.

A Comoedia szereztetési idejét Toldy előbb 1564-re, később 1561-re tette (*A m. költ. kézi k.* I. k. első kiad. 1855. 82. has. és *A m. költ. tört.* 2. kiad. 1867. 176. l.), de Ferdinánd királyt «szegén»-nek, azaz a XVI. század nyelvhasználata szerint boldogultnak mondja s feleségét, fiát, leányát a darab elején és végén Hunyadon fogságban levőknek mondja, ezek pedig 1564 szept. 3-án kerültek az ifjú János király fogságába. Balassa mindent elkövet ezek kiváltására, leveleket irattat Erdélybe, közbenjáráshoz folyamodik, váltságdíjat ajánl cserébe érettük. Úgy látszik, a király félt Balassa visszapártolásától s azért kívánta, hogy Boldizsár fiát «zálogul», vagyis kezesül Linzbe küldje. A darabban Boldizsár már mint linzi zálog szerepel s így 1565-nél előbb nem írhatták.

A darabot a cím *Comoedia*-nak nevezi, ami nem jelenti azt, hogy előadásra szánták volta, tartalmánál fogva pasquillusnak nevezhetnénk, amely szintén szerette a párbeszédes formát, de azért drámai formájánál fogva méltán helyet foglalhat a XVI. század drámai kísérletei között. Szerkezete ugyan széteső, az V. részt semmi sem fűzi a megelőző négy részhez; befejezetlen, úgy, hogy szinte hajlandók volnánk a drámát töredéknek tekinteni, nincs drámai cselekvény sem, a szereplők valóban «közbe szólók», de ki-

váló a szerzőnek jellemző ereje; főhősét és hozzá hasonló és méltó fiát, valamint deákjait és többi embereit, továbbá Oláh Miklós érseket nemcsak találóan rajzolja, hanem, mint már Szigligeti megjegyezte, egyéníti is. Sikerült a lelkiismereti furdalás feltüntetése: Szigligeti ezt III. Richárd álmához hasonlítja. *(A dráma és válfajai.* 450, 456. l.). Mint korrajz is páratlanul áll irodalmunkban.

A dráma második kiadója Toldy Ferenc a *Magyar költészet kézikönyve.* I. kötete első kiadásában (Pest 1855, 83—98. hasáb.) a darab előtt így közli a szereplő személyek névsorát:

Közbeszólók:
Balassa Menyhért
Balassa Boldizsár, fia
Szénási István, prédikátor
Kasza Mátyás
Kelemen ispán
Tamás deák
Józsa deák
} Balassa Menyhért emberei.
Péter deák
Lakaj, mindketten Boldizsár emberei.
Oláh Miklós, esztergami érsek.

E névsor, melyet Kertbeny is lenyomatott mind a német (1874), mind a magyar kiadásban (1878), annyiban félrevezető volt, hogy Szénásit prédikátornak teszi meg, holott a szövegből nem derül ki, hogy az lett volna. Valószínű az vezette Toldyt félre, hogy a II. részben Balassa ezt mondja Józsa deáknak: «Szóljunk mostan az felől, a minemű válasszal járt Szénássi oda, oztán készülj el érsek uramhoz, te Józsa deák. Lásd meg, valamit mívelhetsz császárnál, mindent megpróbálj, de érsek uramnak ezt mondd én szómmal: hogy ha jó gondviselőm leszen, kész vagyok egy hitet vele tartanom. *De az én predikátoromnak meg ne mondd szándékom.*» De itt nem Szénásira gondolt Balassa, hiszen éppen ő hozza és közli a választ, hogy «Érsek urammal ha kegyelmed a *hit dolgában egyes volna*, hát igen jó barátja volna kegyelmednek.» Igaz ugyan, hogy később azt tanácsolja, hogy fogadja el a császár ajánlatát és megdorgálja, hogy vessen véget a sok istentelenségnek és lakjék nyugodalomban Diós-Győrben, békéljen meg Istenével is és valaha immár lenne gondja Istenére is: de Balassa azzal hallgattatja el: «Soha ez bestyét az nagy jámborságból és szentségből ki nem vehetem; most is immár predikál. *Minem predikátornak tartlak.*» Ha prédikátor volna, e kifejezésnek nem volna értelme. De meg különös prédikátor volna az, akire Balassa Boldizsár azt mondja, hogy az a lator Szénási a *kis Lőrincz Katát*

kicsapta kezemből. Az érsek beszédéből az is kitűnik, hogy ez is Balassa egyik szolgája, valószínűen egyik ispánja. A többi szereplő személyek közül Tamás deákról Horváth János elfogadhatóan mutatta ki, hogy az Daczó Tamás. (Irodalomtört. 1912. 108—9. l.); Józsa deák egy személy lehet azzal, akit Bornemisza így jellemez: «Jósa deák igen fösvény. Egy Jósa deák jó tudományos vala, mind deák, mind görög írásba, mind polgári, mind egyházi dologba: De ha tízezer forintja volna is, egy forintot el nem költene nagy sugorgás nekül. Eznek sok kínja és kára is voltak az fösvénység miatt». Talán Kelemen ispánról is többet meglehet még tudni; abból, hogy Balassa azt mondja róla, hadnaggyá tette s kovászói tiszte is övé volt, kétségtelen, hogy nem költött személy. Balassa Boldizsárról Istvánfi feljegyezte, hogy 1562. év elején a hadadi győzelemben mint huszonegy éves ifjú apja mellett vitézül megállotta az első hősi próbát. Róla a Comœdia külön is megemlíti, hogy hisz a prædestinatióban. (Érdekes ezt egybevetni Forgách Ferenc azon adatával, hogy 1562-ben Szatmárról azért küldték ki vezértársai Balassa Menyhártot Ecsedre fegyverért, hogy «mint Arius eretnekségével bemocskolt embert» szép szín alatt eltávolítsák magok közül.) Boldizsár apjánál kevéssel előbb halt meg. B. Menyhárt 1568 február 5-én Bécsben kelt végrendeletében őt már nem is említi, hanem kisebb fiát, Balassa Istvánt teszi meg örökösének s öccsét Balassa Jánost, a költő apját kéri fel, «testamentarius tutorul». A végrendelet után csakugyan nemsokára meghalt, a széleskuti vörösmárvány síremlék szerint 1568 febr. 9-én, 57 éves korában. A szövegközlésre nézve megjegyezzük, hogy Balassa és fia neve felváltva, *Balassa* és *Balassi* alakban fordul elő. Hogy legtöbbször *Balassa* alakban szerepel, az a közlés hibája, t. i. az eredetiben a nevek legtöbbször rövidítve vannak, így: BA. TAM. IO. ERS. v. ER. BA. BOL. s ezeket a kiadó feloldotta.

Felnémeti névtelen: Cantio.

A névtelen szerzőt, aki az utolsó versszak szerint Felnémeten 1565-ben szerezte énekét, Toldy Ferenc *Felnémeti névtelen*nek nevezte el. A hevesmegyei Felnémet a XVI. században gyakran szerepel, különösen az egri várral kapcsolatban. Így említi többször Tinódi is: (Dobó István) «Szállott házba mi szükség ott benn volna, Az völgyről Fel Némötről felhívatá» *(Eger vár viad.* 342—3. v. s.);

«Völgyekre hegyekre basa felszálla, Fel-Némötig, az Kiralszéki alá» (u. o. 638—9. v. s.); «Rémöle meg nagy hada az császárnak, Fel-Némötön házakat felgyújtának» (U. o. 1572—3. v. s.). Felnémet az egri kapitány s így az egri püspök fennhatósága alatt állott s az egri kapitányok Fügedi János (1560), Mágocsi Gáspár (1563) az eretnek concionatorok azaz a protestans papok pártfogói voltak. Még Forgách Simonra is, aki pedig igyekezett Verancsics egri püspök óhajtásának eleget tenni, panaszkodott az (1569 máj. 15.), hogy Felnémetibe egy eretnek concionatort helyezett be (Id. Szilády: Szegedi G. *Ék.* Függ. VII. l.). Még jobb dolga volt a prot. papnak Felnémeten Mágocsi Gáspár alatt, aki 1567-ig, tehát ez ének írása idején is, egri kapitány s az egervölgyi protestánsok buzgó pártfogója volt, akivel még Melius Péter is meg volt elégedve. A katholikus szerzőnek tehát lehetett oka irigységre vagy panaszra. Toldy *Ének a Luther-papok ellen* címen is idézi s a fölfedezés dicsősége is övé. Mint maga mondja: «egy régi könyvbe beírva találtam... mely, egyéb hasonlókkal együtt, nyomatlan maradt, miután ilyek terjesztésére az ez időben kirekesztőleg protestáns nyomdászok sajtóikat egyáltalában nem használtatták.» *(Magy. költ. tört.* 2. kiad. Pest. 1867. 175. l.) Annak a munkának, amelybe beírva találta, nem mondja meg a címét s így a lappangó eredetivel a kiadás szövege nem vethető össze. Különösen kortörténeti szempontból becses e szatira, habár hogy hatást kelthessen, kétségtelenül túloz, vagy egyes szórványos eseteket általánosít. A prot. papoknak a kath. egyház tanaitól és szertartásaitól fokozatos távolodása, tanításuk és magánéletük közti diszharmónia érdekesen van feltüntetve, sőt a hivek szaporodásával a papok igényeinek növekedésére, a szűkölködő életnek a jó móddal felcserélésére, ami feleségeik ruházatán is megtetszik, találóan utal.

1. A *Luther-* (Luter) *papok* alatt itt a kálvinisták is értendők, erre utal az, hogy az oltáriszentséget «Most immár csak jelnek és pecsétnek mondják (53. v. s.) s a különbségre is rámutat e szavakkal: Némel ő közőlök kovászos kenyérrel És némel ostyának ő szemele által Oltáriszentséget az községnek adnak, Illyen változásban önnön köztök vannak (61—64. v. s.) V. Melius: *Az Úrvacs.* 289—292. v. s.

19. v. s. *Pimborok, font húsok készen nekik kiján.* Pimbor = pint bor.

25. v. s. Isten igéjével ők úgy komplárkodnak, Mint uzsorás tőzsér... V. ö. (Jézus Krisztus) efféle *kompároknak* is az ő pap-

ságokat eltöri és semmivé teszi». (Sztárai: *Az igaz papságnak tik.* R. M. K. T. V. k. 233. l. V. ö. II. k. 450. l.) «Az ördöggel elvégezők, hogy inkább csalhassonk és *complarkodhassunk* az hitlenek között». Melius: *Az hitről.*

29—31. v. s. V. ö. «Az mi hős katonáink is sok jelt töttek magok felől, midőn először nyakatlan köntöst, azután nagy gallerost, végre csapott miszer gallérost válogatnának. És hol kurta újjút, hol igen szorossat, hol igen bőv ruhát kévánnának, hol gombos nadrágot, hol kaptzos nadrágot, hol nagytollú sarkantyút, hol igen kicsint, hol elő, hol hátra rántják az köntöst, hol fél, hol egész vállára taszigálják. Mindezek jele nagy agyafurottságoknak, az mint nyakokat is ahoz nyírik.» (Bornemisza: *Post.* IV. r. 545. lev.) A debreceni zsinati határozatok (1567) eltiltják a papnak a nagy gallérú ruhát s feleségének a hántaljú grádicsos szoknyát.

38. v. s. *aranyos fedél.* «Egy asszony midőn azkorba az Vág vizébe mosna, elragadja fedelét (a forgószél) és felviszi az égre és hol hosszan nyújtogatja, hol öszvegömbörgeti, el-alávetvén, elvesz az fedél.» (U. o. 801. lev.). «Régen egy vármegyébe két nest subát hallottam, míg békességben és bővségben volt Magyarország, most nem nemes az, akinek nincs nest subája és feleségének bársony kosuczkája... hova közelben vagyunk romlásunkhoz, annyival nagyobb gyöngyös fedél, aranyos perém és sok ezer rece, cifra kele köztünk.» (U. o. 545[b]. lev.)

43—44. v. s. «Az írástudók eszesnek vélvén magokat, azt sem hallani, sem olvasni nem akarják immár, hanem csak lakást, frisseséget és telhetetlenséget űznek, ha hallják is, finnyálkodnak fölötte, mint az megtölt és hízott gyomor az étek felett. Az község is avagy hitságot űz, avagy csak szunyadoz és ásít rajta és elkábul fölötte. Sohol semmi józanságot, semmi igazságot, semmi alázzatosságot (így) nem kezdenk látnyi (így), az Prédikátorok, mint az Bal papjai oly torkosok és telhetetlenek kezdenek lenni, buják, frissek, táncosok, játékosok.» (U. o. 70. lev.).

61. kk. v. s. *Némel ő közőlök kovászos kenyérrel* stb. Hogy az úrvacsorának kovászos kenyérrel való kiszolgáltatása már ekkor Magyarországon szokásban volt, Bornemiszának 1564. évről szóló feljegyzése bizonyítja. «Két fő pispek adig (így) törének én reám is, hogy fel kelleték jűnem Császár eleibe Zólyomból: Elein azzal vádoltak Császár előtt, hogy oltárt rontottam és eretnek vagyok és észvesztő. Végre hogy szembe kelék, azt kezdék kérdeni, miért házasodtam meg, miért nem vöttem tőlök fel az papságot, *miért az*

Úr Vacsoráját kenyérrel szolgáltatom, miért azt nem imádtatom?» (Born. *Post.* IV. r. 864. lev.). Lásd bővebben a Both F. *Telegdi Miklós élete és m.* Szeged 1899. 112—3. lapján lévő idézeteket és Zoványi I. *Tanulm. a m. prot. egyház és irod. tört.* (Spat. 1887.) 71—86. l.

89. kk. v. s. Ugyancsak Bornemisza írja: «Egy Sós István ... igen firtatta, hogy nem az Christus érdeme, hanem az jó cselekedet idvözít. Ez felett az vélik jó cselekedetnek, az mit Isten nem kéván, az mit parancsolt kedig, azt kevés bünnek tartják, ha megtörnék is.» (U. o. 890. lev.) «Galgóczon midőn egy barát hánná az emberi érdemet és hallanám oly értelmét, hogy nem elég az idvösségre az egy Jézus Christusban való hit, mondék neki: Mint vigasztalnád az igen lator gonosztévőt, midőn halálra vinnék és téged híjtak volna gyóntatni és vigasztalni? Mit tudnék mondani egyebet: Ha ezt nem mielted volna, így nem jártál volna. Látod-é, ki bolond az ember, ki nem tanulja az Christus halálának érdemét az Evangéliom szerint. De ha okosb barát találkoznék azféléhöz, kiváltképpen ha sok kóborlott pénze volna, így tanyítana: hogy hagyja az Clastromnak az latrul keresett marhát és lelke váltságáért ők szolgálnának. Így nevekedtek az sok érsekségnek, pispekségnek, káptalanságnak falui és kazdag jövedelmi.» (U. o. 850^{b}—851^{a}. lev.)

Dobokai Mihály.

Dobokai Mihály Kolozsváron 1565-ben Kisasszony napján (= Nativitas Mariæ, szept. 8.) szerezte énekét. Ebből, valamint nevéből némi joggal következtethetjük, hogy erdélyi származású író volt. A gróf Zichy-család zsélyi levéltárában van egy érdekes kézirat, melynek címe: «*Az élő Istennek nagyságos és hallhatatlan próbáiról, melyet cselekedett az sátán által Füzesen az Bonczhiday Bálint uramon, az ott való predikátoron házanépével egyetemben húsz hétig éjjel és nappal; mely sátán által való próbálása kezdetett ... 28. die Junii 1587. usque 11. diem Novembris anni eiusdem (finita) ...* Ex Nemethi ad Illustrissum principem perscripta 14. Novembris Ao 1587. per Michaelem Dobokai ac ministrum fwzesiensem». Elmondja benne, hogy ez a füzesi predikátor felkereste őt «Nemetiben házánál» s megkérte, hogy menjen el vele Füzesre s lássa meg ott a «sátánnak jelen való diheskedését» s könyörgésével űzze el azt. Dobokai «szolgai hivatalának rendi szerint» engedett a felszólításnak s egy «kis patakocskán által menve» megjelent a kísértetes házban s tanúja volt egy elkárhozott lélek (Bertalan lelke) erőszakoskodásának, majd hosszasan kikérdezte s «megigértette vele, hogy nem kesergeti többé az jámbor prédikatort jámbor házanépével egyetembe.» Ennek a terjedelmes leírásnak, mely a «sátán»hoz intézett összes kérdéseket s az arra kapott feleleteket is közli, másolatát a zay-ugróci levéltárban dr. Takáts Sándor kiváló történetírónk is megtalálta s értékes ismertetést írt róla «*A régi Magyarország jókedve*» c. műve «Lélekjárás» c. fejezetében (Bp. 1921. 230—9. l.). Ez a másolat azért érdekes, mert a lényegében azonos címben az is ott áll: «Füzesben, Erdélynek falujában» s így nem kell találgatnunk, hogy a sok Füzes közül melyikről van szó s megállapíthatjuk, hogy ez csak a Szolnok-Doboka megyében fekvő Ördöngős Füzes lehet, a Füzes-patak mellett, melyhez nem messze esik Szamosújvár-Németi. Itt volt prédikátor Dobokai Mihály 1587-ben, akit azonosíthatunk az 1565-ben Kolozsvárt tartózkodó énekszerzővel annak dacára, hogy Takáts Doboki Mihályról beszél, mivel a zsélyi XVI. századi kéziratban világosan Dobokay Mihály van. (A mi kéziratunk Sapka Jánosa, a zay-ugróci közlés szerint Sajka János.)

Midőn Szilády Dobokai egyetlen ismert énekének szövegét lenyomatta, akkor még csak az 1593. évi Bártfai Énekeskönyv szövegét ismerte legrégibbnek, 1892-ben fedezte fel Hellebrant Árpád a wolfenbütteli könyvtárban az 1566-iki váradi énekeskönyvet s ebben már benne van a Dobokai Mihály éneke is, mely kétségtelenül jobb szöveg az 1593-ikinál. Érdekes, hogy a szerzés után egy évre már nyomtatásban is megjelent, ami megerősíti azt a korábbi feltevést, mely a Várady Énekeskönyv kolozsvári kapcsolatait keresi. (Egy Phil. Közl. 1913. Borbély I.). Meglepő, hogy az 1569-iki Szegedi Gergely-féle Énekeskönyvből hiányzik. A Váradi Énekeskönyv a 168—171. lapon közli ezzel a címmel: «CANTIO ELEGANS AD NOTAM. Uram Isten miért bocsátál.» Főbb eltérései az itt kiadott szövegtől:

12. v. s. *az testi bujaságban.*
14. v. s. semminek *véljük.*
16. v. s. *szovakat.*
17. v. s. *ránk.*
18. v. s. *mutatta.*
22. v. s. *vétkeink.*
23. v. s. *igyének.*

24. v. s. *Szent ajándékival nem jól élésünk.*
25. v. s. *pusztaságát.*
27. v. s. *nyakunkon* (magunkban ht.).
28. v. s. *Minden jovainktól meg pusztíttatását.*
29. v. s. *De valljons miben tekczik jó életünk.*
30. v. s. *Szűből.*
32. v. s. *Szent igyéhez.*
35. v. s. *néznek asztalunkra* (lábunkra ht).
43—44. v. s. *hina bennük, mert kévánja ő hozzá megtérésünk.*
47—48. v. s. *Utáljátok meg sok bűneiteket — ... Istenteknek.*
51. v. s. *Ha reád várod Istennek haragát.*
57. v. s. *hozzá venni.*
60. v. s. *És szent országába őket bevénni.*
61. v. s. *mennyégben.*
64. v. s. *nyugosson.*
67. v. s. *Kis asszony nap van* (így) *rendelék versekben.*

Névtelen: Historia az Szigetvárnak veszéséről.

«Historia az Szigetvarnak veszesseről, melyet Zoliman Török Czazar meg veven, kezehöz kopcsola». Ez a címe énekünknek a Lugossy-kódexben. A Mihály deák kódexében rövidebb: *Sziget veszeserül való historia».* A régibb másolatban, azaz a Lugossy-kódexben levő cím látszik eredetinek. Az ének itt csonkán van meg, a kódex 98ᵃ—99ᵇ, 101ᵃ—102ᵇ lapjain az 1—112, 188—344. verssor. Teljesen megvan a Mihály deák kódexében a 231ᵇ—236ᵇ lapon. Egy XVI. századi kiadásának töredéke is fennmaradt, mely kolozsvári nyomtatványnak látszik, két negyedrét levél van meg belőle: t. i. az 1—108. verssor, ebből is az 54, 81, 107—8. verssor töredékesen. A M. Tud. Akadémia Könyvtárában. (L. Szabó K. R. M. K. I. k. 370. sz.) A Mihály deák kódexének szövege e nyomtatvány másolatának látszik, míg a Lugossy-kódexé rövidebb, mint a Mihály deák kódexében közölt szöveg s mindkettőtől eltérő változatai vannak, noha az eltérések nem lényegesek.

A névtelen szerző, mint Tőke Ferenc Antemus szigetének első ostromát, mindjárt az ostrom évében, az 1566. évben énekelte meg Szigetvár második nagy ostromát. Ez a Tőke Tinódi modorában dolgozó énekmondók szokása szerint leírta a vár alapítását, fekvését, ez önként azt a gondolatot ébreszti, hogy ugyanaz írta ezt is, aki

az első ostrom történetét, s itt azért hagyta el, hogy ismétlésbe ne essék, de ennek a feltevésnek ellentmond az, hogy a várvédő vitézek névsorát is elhagyja, noha ezek már nem ugyanazok voltak, akik az első ostromkor. Más egyezések is vannak a kettő között. Tinódinak kedvelt hasonlata, hogy a Csonka- vagy maradék Magyarország a régi nagy Magyarországhoz képest csak olyan, mint a köntösnek gallérja, sőt félgallérja. Pl. *Az Szalkai mezőn való viadalról* c. énekében: *«Ez országnak hatta nektök fél gallérát.* (8. v. s.) Ezt a hasonlatot úgy Tőkénél, mint Névtelenünknél megtaláljuk. Tőkénél: *Ez országot övének tartja vala* (t. i. a török), *Csak gallérát nyakunkba hatta vala, Azt kivonnia mostan akarja vala* (14—16. v. s.); itt: *Kérjök Istent, hogy már az több várakat, Tartsa meg országunknak maradékát, Az mi nagy köntösünknek félgallérát.* Ez is Tőke szerzősége mellett szólana, de lehet Tinódi hatása éppen úgy, mint ahogy a négy «rettenetös dolgot» vagy a Lugossy-kódex szerint «csodát» a Tinódi *Eger vár viadalja* hat csudája utánzatának tartjuk. Tőke szerzősége mellett fel lehetne még hozni, hogy Szolimán itt épúgy fenyeget, buzdít, átkozódik, szakállát tépi, mint Tőkénél Ali basa, mind a két ének végén ott a doxologia stb., de mindez Tőke hatása is lehet. Lehet különben, hogy a Névtelen az utolsó versszakban megnevezte magát, de ez az utolsó versszak elveszett, legalább az éneket most bezáró versszak értelme befejezetlennek látszik.

A 86 versszakból álló ének, úgy látszik, sebtiben készült, erre mutat nemcsak szerkezetének fogyatékossága, de verselésének gyarlósága is. Nemcsak a «valá»-kat rímelteti versszakokon keresztül, hanem *vött-nyert-vötte-kaphatta* sorvégződések a rímek teljes hiányát mutatják; valószínűen az itt-ott előforduló páros és keresztrímek se tudatosak. Történeti értéke is csekély e *«csak summában»* írt éneknek, körülbelül csak annyit tud az ostromról és a «megvevésről», amennyi a nép közé azután kiszivároghatott, s ami a nép képzeletét különösebben megragadta: a «mondják» gyakori alkalmazása is ezt bizonyítja. Érdekes e tekintetben összehasonlítani Tinódi egri énekével. Tinódi az ostrom után megjelenik a tetthelyen, kikérdi a vitézeket, elbeszélésüket írásba foglalja s a résztvevők s elesettek névsorát közli stb. Nagyobb jelentősége van a későbbi költői feldolgozásokra gyakorolt hatásának. Schesaeus Keresztély egy latin éneket írt Sziget megvételéről *(De capto Zygetho historia* címmel, a *Ruinae Pann. lib. IV.* (Vittenbergæ 1571.) mellékleteként (Újabb kiad. Hegedüs Istvántól *Analecta recen-*

tiora. Bp. 1906. 299—304. (lev.), 305—320. l. Ford. Kisf. Évl. XL. köt. 158—170. l.) Ebben felhasználta a Névtelen elbeszélését is. Innen vette az ostrom több részletét, pl. a vár árkának gyapjúval betöltését, a védősereg felesketését, az utolsó ostrom előtt a várbeliek értékes holmijának megsemmisítését, a Zrínyi fejével Bécsbe küldött izenetet stb. A férjével együtt harcolni és halni vágyó hősasszony jelenete (Deli Vid és neje) innen ment át a Szigeti Veszedelembe. (Simai Ö. *A Szigeti veszedelem első költői feldolgozása*. Egy Phil. Közl. XXVII. 1903. 127—145., főként 142—4. l. Karenovics *J. Zrínyi M. költészetünkben*. Bp. 1905. 5—13. l. Schweighoffer T. *Egy névtelennek «Az Szigetvárnak veszéséről» c. éneke és Schesœusnak «De capto Zygetho historia»-ja közti párhuzam*. Kalazantinum XII.. 1906—7. évf. 4—7. sz.)

3. v. s. Nyomtatvány: *veuésséről*. Lugossy-kódex: *Sziget (Ziget) veszéséről és romlásáról*.

7. v. s. Lugossy-k. *Nyárban az hyu Sz. Jacabnak hauában*.

14. v. s. Lug.-k. *indula*.

17. v. s. Nyomt., Mihály d. *Horvát vala sok Magyar vitéz vala*. Lug.-kód. *Sok fő Horvát Magyar vitéz ott vala*.

19. v. s. *Zrínyi* nevét többféleképen találjuk a három fennmaradt szövegben. A nyomtatványban *Zrini;* Lugossy-kódexben *Szrini, Szerini;* Mihály deák kódexében: *Zrinÿ, Zrénÿ* és *Zrényi*.

20. v. s. Lug.-k. *Mert nem félti vala ő az Ziget várát*.

22. v. s. Lug.-k. *látjok hogy*.

23. v. s. Lug.-k. *Nagy erővel Császár alája juta*.

26. v. s. Lug.-k. *De mind azáltal*.

30. v. s. Lug.-k. *Nagy sok föld(d)el*.

35—36. v. s. Lug.-k. *És az viz az töltést mind elszagatja vala, Az várból az Törököt lövik vala*.

38. v. s. Nyomt. Mihály d. *Sémlyékjét az várnak ázzal rakatá*. Lugossy-k. *Árokját az várnak azzal rakatá*.

40. v. s. Lug.-k. *Az árkot szintén teli föld(d)el megtölteté*.

42. v. s. Lug.-k. *Az ustromnak*. Alább is *ustrom*-ot, *ustromla*-t, *ustromlatá*-t ír.

49. v. s. Lug.-k. *ment vala*.

50. v. s. Lug.-k. *második*.

51. v. s. Lug.-k. *Mind két felől akkor igen vivának*.

55. v. s. Lug.-k. *Békök és szánczokok ott meg halának. Sziget várnak illyen nagy erőss voltán*.

59. v. s. Lug.-k. *Száz ezör népet*.

67. v. s. Lug.-k. *szégyönt ne vallanának igön kéri*.

70—71. v. s. Lug.-k. *... lövének, ... lövéssel nagy kárt tének*.

75. v. s. *szavához* mint a három szövegben.

83. v. s. Lug.-k. *Belső népet*.

87. v. s. Lug.-k. *... sebössödének*.

90. v. s. Lug.-k. *Natulay*.

92—3. v. s. Lug.-k. *hátra f. ... hogy érte*.

98. v. s. Lug.-k. *meg hallák*.

100. v. s. Lug.-k. *többé immár nem vinnák*.

101. v. s. Lug.-k. *Szuloman*.

103. v. s. Lug.-k. *Hogy ha pénzért azt ők nem cseleködnék*.

106. v. s. Lug.-k. *állaták*.

107—108. v. s. Lugossy-kódexben e két sor felcserélve.

109. v. s. Lug.-k. *No mind két félben nagy sokan h*.

113—187. v. s. a Lugossy-kódexből hiányzik.

192. v. s. Lug.-k. *az töröknek de mégis nem engedlek*.

193. v. s. Lug.-k. *szablyát*.

195—6. v. s. Lug.-k. *önnönmaga eltemeté, pogán török kézre assszont nem ejté*.

197—200. v. s. Lug.-k.

Sokan egymás feleségét meg ölik vala,
mert az veszödelmet jól látják vala,
önnönmagokat mind Istennek ajánlják vala,
azért halálokat nem szánják vala.

201. v. s. Lug.-k. *Harmad röttenetös csuda ez vala*. A 213. sorban is *csuda*-t ír.

202. v. s. Lug.-k. *mint*.

203—4. v. s. Lug.-k. *sok deiákokat be reztöt* (így) *vala, mindön Asszszony embört berekeztöt vala*.

206—7. v. s. Lug.-k. — *vit vala, feneköket alól kiütte vala*.

212. v. s. Lug.-k. *önnönmagát Asszszonyokkal ott veszte*.

214. v. s. Lug.-k. *egy Iffiu vitéz az várban szurult vala*.

218. v. s. Lug.-k. *Egy Iffiu b*.

232. v. s. Lug.-k. *szolgáltalak*.

251—2. v. s. Lug.-k. *kuldusok magokat gyujtottak vala, szántalan törököt ott elvesztöttek vala*.

A 257—260. v. s. *a* Lug.-kódexben ki van húzva.

263. v. s. Lug.-k. *Az Asszszony vitéz Urával ott valának*. A női vitézség e példájáról fentebb szóltunk. Érdekes, amit Prágai András mond a «*Fejedelmeknek Serkentő órája*» (Bártfa, 1628.) első

ajánlólevelében: «Az vitézséggel, sőt az hadakozásnak dicséretes emlékezetivel méltán dicsekedhető, de a bölcseségnek szűken való gyakorlása miatt nyavalyás Magyarok, az históriáknak Magyar nyelven való szűk vólta miatt az magok eleinek jeles viselt dolgait feledékenséggel temetik; az idegen nemzetek penig az magok nemzetségének ösztönözésére az Magyar asszonyoknak férfiui vitézségeket mely nagy emlékezettel megírták. Mikor az Törökök Székes Fejérvárat ostromlanák, azt írja Jovius in Suplemen. Sabell. lib. 26. Hogy egy Magyar Asszony, egy kaszával két Töröknek egy csapással fejeket vette. Mikor Memhet Budai Bassa Egret ostromlotta Anno Domini, 1552. azt írja Ascanius Centorius lib. 5. belli Transylv. Hogy egy menyecske az anyjával együtt az bástyán forgódván Ura körül, ki mikor el talált vólna esni, monda az anya a menyecskének: Jer leányom, temessük el az Uradot; kinek mond az menyecske: nincs most ideje az temetésnek, hanem Urának fegyverét ragadván Ura halálát három Töröknek megölésével torolta meg. Arrepto Mariti gladio . . . (ugyanez latin idézetben, utána következik a Kinizsi Pál vitézségi példája stb.).

266. v. s. Lug.-k. *eskönek.*

267. v. s. *Bába módra,* azaz «ágyban párnák közt halni meg.» (bába = öregasszony).

269. v. s. Lug.-k. *Igön forgódnak ott az vitéz magyarok.*

274. v. s. Lug.-k. . . . *elejtését.*

276—7. v. s. Lug.-k. *csodálják mint embörnek vitézségét. Akkarnak.*

278. v. s. Lug.-k. *de semmiképpen meg nem foghaták.*

287—8. v. s. Lug.-k. *por(r)al bennök sokat felvettetének, sokat benök* (így) *ak(k)or ők el vesztének.*

292. v. s. Lug.-k. *egy Iancsár ágyához (aggaihoz) akadott vala.* Mihály deák-k. *egy Iancsar Agához akadott vala.*

296. v. s. Lug.-k. *fejet az vitéznek* [kijavitva így: *vitez Urnak*] *el vötték vala.*

301. v. s. Lug.-k. *Az vár meg veuéssének utánna Srininek testét.*

303—4. v. s. Lug.-k. *vöröss bársomban betakarák fejét, betakarván Budára elfölköldék.*

310. v. s. Lug.-k. *Hogy meg nem hodolna* (lehúzva: *az*) *ő az Császárnak.*

A 313—320. v. s. kimaradt a Lugossy-kódexből.

325—6. v. s. Lug.-k. *Sziget várnak ed(d)ig volt, egy-egy nap és egy-egy éjjel tartott volt.*

327—8. v. s. Lug.-k. . . . *egy nap estig tartott, möllyön az Sziget vára utószor romlott.*

331. v. s. Lug.-k. *betötték veuéssét.*

333. v. s. Lug.-k. *Kérjök (az Úr) Istent hogy az több várakat.* (Az «*az Úr*» betoldás.)

334. v. s. Lug.-k. *maradékját.*

335. v. s. Lug.-k. *rontsa meg az ördögnek ü országát.*

338. v. s. Lug.-k. *magasságban nagy dicsősségben mönjönk.*

340. v. s. Lug.-k. *csöndességben.*

344. v. s. Lug.-k. *az ü lelkének kesserűségében.*

Töredék.

Ez az ének a Lugossy-kódex 43ᵃ—44ᵇ lapjain maradt fenn, Tőke Ferencnek Spira Ferencről írt egyháztörténeti éneke után s minthogy a kódex régi lapszámozása 40-ről 43-ra ugrik és sem a Spira énekének vége, sem ennek eleje nincs meg, ez utóbbit amavval egynek tartották s így nem jelölte külön éneknek Imre Sándor sem, mikor a Lugossy-kódex tartalomjegyzékét készítette. A tévedést az is elősegítette, hogy az ének tartalma is olyan, mintha az előtte állónak utóhangja, vagy befejező elmélkedése lenne. Csak ez az egy másolata ismeretes s szerzője a versfőkben nem nevezi meg magát, az utolsó versszakul szolgáló doxológia szerint 1566-ban készült.

5. v. sz. Az eredetiben: *halnak* (így) *bocziattam;* a hal(ál) utolsó szótagja a másoló tollában maradt, a szövegben közölt *bocsáttam* (így) helyett helyesebbnek tartom a *bocsátám* átírást, noha a régi nyelvben ez is előfordul «bocsátottam» helyett, de itt a rákövetkező rím *(szánám)* is ezt ajánlja.

9. v. sz. *széljel,* az eredetiben: *szelel.*

10. v. sz. *találnék,* az eredetiben tollhibából itt is mint fentebb: *talnek.*

26. v. sz. Az eredetiben: *zálaga.*

55. v. sz. ered. *kesseréte.*

57. v. sz. ered. *bönömet.*

62. v. sz. ered. *reiam.*

65. v. sz. ered. *gyakron.*

71. v. sz. Az ered. *az en Istenömet fel nem tiztölnem.* Azt hiszem, hogy a Sz. átírásába tollhiba csúszott be s így javítandó ki: *Az én Istenömet félném, tisztölném.*

Névtelen: Cantio jucunda de Helena Horvat.

Énekünk a Sepsziszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum Csereyné-kódexében kétféle változatban maradt fenn. Az egyik négy versszakból álló töredék a 64[b]—65[a] lapon «*Cancio Jokoza*» címmel, a másik a 66[a]—67[b] lapon CANTIO IVCVNDA DE HELENA HORVAT felirattal, bár az előbbi töredék látszik régebbi s helyesebb szövegnek, de mivel csak töredék, ez utóbbi teljes ének közlése látszott jobbnak. Eltéréseit itt jegyzetben közöljük, megjegyezve, hogy a variánsoknak átírását feleslegesnek tartjuk ugyan, mert ez inkább csak a nyelvészt érdekli, az pedig átiratlan szöveget inkább használhat, de az egyöntetűség végett a megelőző hat kötethez alkalmazkodnunk kellett.

1. v. s. *vevéd.*

2. v. s. *özvegységemet.*

3. v. s. *Nagy munkával kell keresnem.*

4. v. s. *Haj* (Hay) *sok földet, havasokat tétova bejárnék.*

5. v. s. *Hasonlatost soha többet ollant nem tal[ál]nék.*

6. v. t. *Hogy én szüvem ollan szépen ismét megjugodnék (megiugodnek).*

8. v. s. *Hogy én nállam en szüvemben vidámságot lás[s]on.*

9. v. s. *Nincsen az nap, ki* [kin-ből az *n* lehúzva] *e[n]gemet* (sz)*omorun ne lásson.*

10. v. s. E versszak első sorából csak *Imar ysmet* szavak vannak meg, a többit bekötéskor a könyvkötő levágta.

11. v. s. *rabságira.*

12. v. s. *keresnem-i* (keresnemy). A többi strófák e változatból hiányzanak.

Dézsi Lajos.